

જૈન ગ્રંથમાળા

દાદાસાહેબ, ભાવનગર.

ફોન : ૦૨૭૮-૨૪૨૫૩૨૨

૩૦૦૪૮૪૬

નિસુવ્રતસ્વામી ચરિત્ર

તથા

ક્રમંત્ર અને સ્તોત્રસંગ્રહ

—: પ્રકાશક :—

પ્રાચીન સાહિત્ય સંશોધક કાર્યાલય-થાણા

મૂલ્ય રૂા. ૬-૪-૦

શ્રી થાણા તીર્થોદ્ધારસ્મારક ઐતિહાસિક ગ્રંથમાળા પુ.પમું

શ્રી મુનિસુવ્રતસ્વામી ચરિત્ર
[સચિત્ર]

લેખક : જૈન ઇતિહાસકાર
મંગળદાસ ત્રિકેમદાસ ઝવેરી
સાહિત્યરત્ન

પ્રથમ આવૃત્તિ વિ. સં. ૧૯૯૮
બીજી આવૃત્તિ વિ. સં. ૨૦૦૭

વીર સંવત ૨૪૬૮
વીર સંવત ૨૪૭૭

પ્રકાશક
પ્રાચીન સાહિત્ય સંશોધક કાર્યાલય
ટેબીનાકા—થાણા
કિંમત રૂ. ૬—૪—૦

સરેક વાચક મહાશયને વિનંતિ એટલી જ કે તેઓ થાણાના
નૂતન ઐતિહાસિક ગિનાસયના સ્થાનને આવન્ય કાલ કે.

જગન્મહામોહનિદ્રા-પ્રત્યૂષસમયોપમમ્ ।

મુનિસુવ્રતનાથસ્ય, દેશનાવચનં સ્તુમઃ ॥

કલિકાલસર્વજ્ઞ શ્રીહેમચંદ્રાચાર્ય

પાન્તુ વ સુવ્રતવિભોઃ, શ્યામલાઃ કાયકાન્તયઃ ।

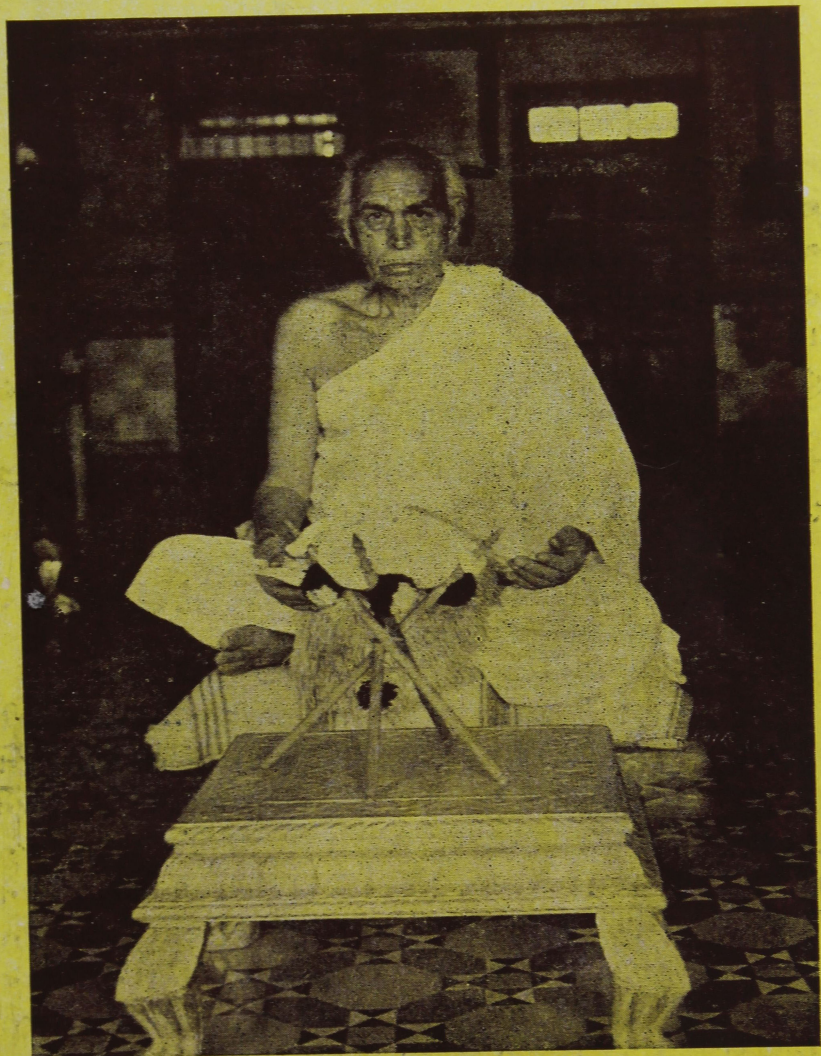
જ્ઞાનશ્રીપત્રભણ્ણાય, મૃગનાભિદ્રવા ઇવ ॥

—શ્રી અમરચંદ્રસૂરિ

શ્રી થાણાતીર્થોદ્ધારક ગ્રંથમાળાના દરેક ગ્રંથોમાં આપવામાં આવેલ
દરેક ચિત્રનું શ્રદ્ધામય દ્રાવણમ શ્રી થાણાના નૂતન ગિનાસયમાં
દ્રાવરવામાં આવેલ છે. પ્રાચીન શ્લાધિવાન પ્રમાણે ગિનાસયો અને
ઉપાશ્રયના દ્રાવરકામમાં અને રંગદ્રામમાં આ ચિત્રો અને ઉપયોગી
શિલ્પ થએલ છે. ચિત્રોને ઊર્વાંત સ્વરૂપ આપવા માટે તેમજ થાણામાં
તેવાર થતા ભવ્ય ગિનાસયના દિગ્દર્શન નિમિત્તે આ ગ્રંથ તેમજ
અન્ય ગ્રંથો શ્રી તીર્થોદ્ધારના આરા આત્મા તરફે અમારા તરફથી
પ્રગટ કરવામાં આવેલ છે.

આનંદ પ્રિન્ટિંગ પ્રેસ ભાવનગર

સ્વૈ તપસ્વી શ્રી જિનનંદિસૂરીશ્વરજી મહારાજ.

ચતિદીક્ષા :—વિ. સં. ૧૯૪૮, ફાગણ સુદિ ૨, ચુર (મારવાડ)

સંવેગીદીક્ષા:—વિ. સં. ૧૯૪૯, અષાઢ સુદિ ૬, પાલીતાણા.

પંન્યાસપદ:—વિ. સં. ૧૯૬૬, માગસર સુદિ ૩, જ્વાલીયર.

આચાર્યપદ:—વિ. સં. ૧૯૯૫, ફાગણ સુદિ ૫, થાણા.

સ્વર્ગવાસ:—વિ. સં. ૨૦૦૭ના શુદ્ધિ ૩ મુંબઈ

શ્રી થાણા તીર્થંકરસનાથે પધારેલ સંઘમાં ગવાયેલી ગહુંલી

સંવત ૧૯૯૭ ના આસો સુદિ ૫ ના દિવસે શ્રીમાન્ શેઠ
ગણુશી ભીમશી જેઓ આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ જિનરત્નસૂરિજી મહારાજના સંસારીપક્ષે ભાઈ થાય છે, તેઓ શ્રી જિનરિદ્ધિસૂરિજી મહારાજના વંદનાથે થાણા તીર્થમાં અપૂર્વ ઉત્સાહથી સંઘ લઈને આવેલ, જેમાં વ્યાખ્યાન સમયે બાઈ મેઘબાઈએ સંઘ સમક્ષ આ ગહુંલી રોચક આલાપમય અને મધુર ધ્વનિપૂર્વક સંભળાવી હતી કે જે સમયે તેની અસર ઘણી જ સુંદર અને અવર્ણનીય બની હતી. તે ગહુંલી અમે આચાર્યદેવ શ્રી જિનરિદ્ધિસૂરિજીની ગુરુભક્તિ નિમિત્તે પ્રગટ કરી કૃતાર્થ થઈએ છીએ.

શ્રી જિનરિદ્ધિસૂરિજી મહારાજ

વંદના વંદના વંદના રે જિનરિદ્ધિસૂરિજીને વંદના

ગુરુવંદન પ્રેમ આનંદના રે... (જન.....) (આંકણી)

છઠ્ઠ અઠ્ઠમ તપ અગ્નિ જ્વાલાએ, સાધક કર્મ નિકંદના રે... (જન૦૧)
થાણા નગરીએ રહી ચોમાસું, બોધત ભવિજનવૃંદના રે... (જન૦૨)
પરણ્યા ભૂપાલ શ્રીપાલ એ નગરે, નરપતિ માતુલ નંદના રે... (જન૦૩)
શુશ્વ ભાવે શ્રી નવપદ પૂજ્યા, પુષ્પો ગ્રહી અરવિંદના રે... (જન૦૪)
તીર્થંતણી એ પ્રાચીનતાની, કોઈ કાળે થઈ ખંડના રે... (જન૦૫)
તેહ ઉદ્ધારને કારણુ આપે, હાથ ધરી ચૈત્યમંડના રે... (જન૦૬)
અદ્ભુત ઉત્તુંગ રચના કરાવી, ટાળીને કેઈ વિટંબના રે... (જન૦૭)
વિધવિધ કોરણીમય પટરચના, મયણુ શ્રીપાલ તાસ અંબના રે... (જન૦૮)
એહ પ્રસાદ આપ ગુરુવરનો, ઉજ્જવલ કીર્તિ અમંદના રે... (જન૦૯)
ખરતરગચ્છપતિ રિદ્ધિસૂરિગુરુ, મહાકેશુલાબ તનુ રચંદના રે... (જન૦૧૦)
ચિત્ત જંપ્યું હોય તીર્થંદર્શનથી, ગ્રીષ્મે જ્યું બાવનચંદના રે... (જન૦૧૧)
સશિષ્ય રત્નસૂરિ સંઘ સકલે, ભદ્ર ભાવે કરી વંદના રે... (જન૦૧૨)

અને અભિલાષાઓ ઉપર થાય છે. જે પ્રકારનું વાચન તેના હૃદયને કમળો મેળવે છે તેવા પ્રકારનો તેનો જીવનવ્યવહાર ધડાય છે અને તેટલા જ ખાતર જીવનને સદાચારી, શ્રદ્ધાળુ અને ન્યાય-નીતિપરાયણ બનાવવા માટે આવા મહાપુરુષોના ચરિત્રોની અવશ્યકતા છે. જીવનચરિત્રોમાં હૃદયને આકર્ષવાની અગર તો વાચકના હૃદય પર ધર્મજીવનની સચોટ છાપ પાડવાની શક્તિ રહેલી છે. આપણે ધણા કથાનકોમાં વાંચીએ છીએ કે બાલવયમાં આનંદ, પ્રેમ, શૌર્ય કે ભક્તિના અમીપાન પીનાર વ્યક્તિએ ભવિષ્યમાં તેવી મહત્વકાંક્ષાના બળે તે તે ક્ષેત્રોમાં અમર નામના પ્રાપ્ત કરી છે. અમે પણ આ જ કારણને અનુલક્ષીને આ મુનિસુવ્રતસ્વામીનું ચરિત્ર પ્રકાશિત કર્યું છે.

શ્રી મુનિસુવ્રતસ્વામી ચરિત્ર સંખંધી સંપૂર્ણ હકીકત દર્શાવનારો કોઈ ગ્રંથ હોવાત ન હોવાથી અમેએ આ દિશામાં પ્રયત્ન શરૂ કર્યો અને તેના ફલસ્વરૂપ આ સંક્ષિપ્ત ચરિત્ર આપ સમક્ષ રજૂ કરવા ભાગ્યશાળી થયો છું, જેમાં આ બીજી આવૃત્તિના પ્રકાશનથી વધુ સંતોષ થાય છે.

આ ચરિત્રમાં પરમાત્મા શ્રી મુનિસુવ્રતસ્વામી જે વંશમાં જન્મ્યા તે વંશની ઉત્પત્તિ કેવી રીતે થઈ તે દર્શાવી, શ્રી મુનિસુવ્રતસ્વામીના પૂર્વજોનું વર્ણન આપી તેમના દીક્ષાદિ વિષયોનું વિવેચન કરવામાં આવ્યું. ત્યારબાદ પરમાત્માએ સ્થાપેલા અશ્વાવબોધ તીર્થની સાથે સંખંધ ધરાવતી રાજકુમારી સુદર્શનાનો સંખંધ આજેખ્યો છે અને છેવટે પરમાત્માના શાસનકાળમાં થયેલ નવમા ચક્રવર્તીના વૃતાંતની સાથે જૈન આચાર્યોની પ્રાભાવિકતા અને સામર્થ્યતા દર્શાવવા માટે શ્રી વિષ્ણુકુમારનું સંક્ષિપ્ત જીવનવૃત્ત આપ્યું છે.

આ ચરિત્રમાંથી મુખ્ય બોધ જે કોઈ પણ તરવરતો હોય

તો તે મૈત્રીનો. પૂર્વભવના મિત્રનો ઉદ્ધાર કરવા શ્રી મુનિસુવ્રતસ્વા-
મીએ કેવો ભગીરથ પ્રયત્ન કર્યો. આ ઉપરાંત કર્મની અબાધ્ય સત્તા
અને પુનર્જન્મ તથા પરલોકની સાક્ષાત્ પ્રતીતિરૂપ રાજકુમારી
સુદર્શનાનું જાતિસ્મરણમાન. આ ઉપરાંત પ્રસંગે પ્રસંગે જૈન
ધર્મના વિશિષ્ટ આદેશો અને ક્રિયાઓ તેમજ શ્રાવકના આર વ્રતની
સંક્ષિપ્ત સમજણ આપવામાં આવી છે.

કોઇપણ અંથને ચિત્તમાં રમતો રાખવો! હોય અથવા તો બાળ-
સાહિત્ય શિક્ષણમાં તેનો છૂટથી સદુપયોગ કરવો હોય તો તેને એવી
રીતે સચિત્ર બનાવવો! જોઇએ કે આખાએ ચરિત્રનો ખ્યાલ માત્ર
ચિત્રદર્શનથી સરલતાથી થઇ શકે.

તે દિશામાં અમોએ પહેલ કરી અમારા અંથમાળાના દરેક
પ્રકાશનોમાં પૂરતો ચિત્રસંગ્રહ રજૂ કરેલ છે. આજે અમોને
જણાવતાં આનંદ થાય છે કે-અમારા અંથોના ચિત્રોનો સદુપયોગ
શ્રી થાણા જિનાલયની માફક સર્વાત્ર થઇ રહેલ છે તેમજ અંથોનું
વાંચન મહત્વનું મનાઇ રહેલ છે.

તે જ માફક આ અંથના ચિત્રોનું ભચ કાતરકામ શાસ્ત્રોક્ત
અને પ્રમાણિક લાગતા અંથની મૂળ ઘટનાના ભરૂંચના શ્રીમુનિસુવ્રત
સ્વામીજીના જિનાલયમાં તેમજ અન્ય સ્થળોએ થયેલ છે. આના
કરતાં વિશેષ તે કંઇ જાતની સિદ્ધિ ગણાય ?

અમારા તરફથી પ્રગટ થતાં દરેક અંથો ભીષણ મોંઘવારીના
કાળમાં પણ કાગળ અને પ્રિન્ટીંગ તેમજ બાઇન્ડીંગ વગેરેના ભાવો
બેહદ ઉછાળે રહેલ હોવા છતાં તેને વિભૂષિત બનાવવામાં
અમોએ પૂરતી કાળજી રાખી છે અને આ અંથને લગભગ રૂપ-થી ૩૦

ચિત્રોચુકત બનાવી અમોઝે અમારી ઉચ્ચ કોટીની સેવાવાહી બાવના જ સિદ્ધ કરી આપી છે.

આજે લગભગ ૯ વર્ષે આ ગ્રંથની બીજી આવૃત્તિ પ્રકાશિત કરતા ગ્રંથકારને અપૂર્વ સંતોષ થાય છે કારણ આ ગ્રંથની એટલી હદ સુધીની માંગ વધી પડી કે, તેના અંગે ફરજિયાત આ બીજી આવૃત્તિ વધુ મંત્ર જાપો અને જાપોની શુદ્ધિ સાચવી ગ્રંથને પ્રકાશિત કરવાનો સુયોગ ગ્રંથકારને પ્રાપ્ત થયો છે જેના માટે ગ્રંથકાર પોતાને ભાગ્યશાલી માને છે. ને જો આ પ્રમાણે ગ્રંથની ઉપયોગિતા ચાલુ રહેશે તો ટૂંક સમયમાં પ્રકાશક, આતી ત્રીજી આવૃત્તિ પણ વધુ મંત્રજાપ અને વિદ્યાનો સાથે પ્રકાશિત કરવા શક્તિશીલ થશે પણ આ બધું ક્યારે અને કે જ્યારે તેનો લાભ પૂરતો લેવાતો હોય ત્યારે.

અમારી આ કૃતિ પૂર્વની માફક ઉપયોગી બનેા. તેના આરાધકોને મંત્ર અને જાપો ફળદાતા બનેા અને તેમાં સર્વનું કલ્યાણ થાય એવી ઉચ્ચ કોટીની ભાવનાથી ગ્રંથકાર, વાંચક મુમુક્ષુના કરકમળમાં આ ગ્રંથરત્ન રજૂ કરતાં પોતાને કૃતજ્ઞ માને છે. સુરેષુ કિં બહુના ? આશ્ચા છે કે-ઋદ્ધાપૂર્વક આ ગ્રંથના જાપોનો છૂટથી ઉપયોગ થાય અને સુખની પ્રાપ્તિ થાય એ જ શુભ આશ્ચાએ જ વિરમું છું.

આ બીજી આવૃત્તિ પ્રકાશિત કરવામાં મારે ખાસ આભાર માનવો જોઈએ પ્રફરીડીંગ આદિમાં મદદ કરનાર અને સમયે સમયે સૂચના દેનાર “ જૈન ” ઑફિસમાં કાર્ય કરતાં બાઈ શ્રી નરોત્તમદાસ (બાલુમાષ) રૂગનાથનો. કાર્યાલયના સહાયક સાહિત્યરસિક સન્મિત્રો પૈકી શેઠ લીલાધર ગુલાબચંદ-વેરાવળ-

વાળા, કાર્યાલયના ખાસ સ્તંભરૂપ સાહિત્યપ્રેમી દાનવીર શેઠ માણુકલાલ ચુનીલાલ જે. પી. અને અન્ય ભાગ્યાત્માઓને આ સ્થળે ખાસ આભાર માનવાનો રહે છે કારણ તેમની મદદથી અમે અમારું સાહિત્યસર્જનનું કાર્ય સરલતાથી કરી શક્યા છીએ.

અંતમાં મારા સહાયકો, પ્રેમભાવ દર્શાવનાર મિત્રજનોને આભાર માની, મોંઘવારીના સમયમાં પણ કરેલા મારા આ સાહસને વધાવી લઈ મને આવા ને આવા ઉપકારક પ્રકાશનો પ્રગટ કરવામાં પગભર કરે અને આ શ્રી મુનિસુવ્રતસ્વામીના પવિત્ર જીવન-ચરિત્રમાંથી સૌરભભરી પુષ્પ-પાંખડી ગ્રહણ કરી પોતાના જીવનને સુવાસિત બનાવે એ જ અભ્યર્થના સાથે વિરમું છું.

ઝવેરી

વિષયાનુક્રમ

વિભાગ પહેલો

પ્રકરણ	૧લું :	પુષ્પધન્વાની પીડા	૩
„	૨જી :	રંકમાંથી રાયરાણી	૯
„	૩જી :	પશ્ચાત્તાપ ને પરિણામ	૧૫
„	૪થું :	‘હરિવંશ’ ની ઉત્પત્તિ	૨૧

વિભાગ બીજો

પ્રકરણ	૧લું :	શ્રી મુનિસુવ્રતસ્વામીનાં પૂર્વભવો	૨૫
„	૨જી :	પ્રવજ્યા ને કેવળજ્ઞાનપ્રાપ્તિ	૨૮

„	૩મું :	‘અશ્વાવખોધ’ તીર્થની ઉત્પત્તિ	૩૯
„	૪થું :	રાજકુમારી સુદર્શના	૪૮
„	૫મું :	ચંદ્રલેખાની મનસિદ્ધિ	૫૬
„	૬ઠું :	સમસ્યાપૂર્તિ તે જાતિરમરણુજ્ઞાન	૬૫
„	૭મું :	અંતિમ અભિવંદન	૭૧
„	૮મું :	શકુનિકાવિહાર	૭૬
„	૯મું :	સુદર્શનાની સ્વર્ગપ્રાપ્તિ	૮૫
„	૧૦મું :	શ્રી મુનિસુવ્રતસ્વામીનું મોક્ષગમન	૧૦૧

વિભાગ ત્રીજો

પ્રકરણ	૧લું :	નાસ્તિક નમુચી	૧૦૬
„	૨જું :	સમકાલીન શલાકાપુરુષો	૧૧૧
„	૩જું :	સ્ત્રીરત્નની પ્રાપ્તિ	૧૧૫
„	૪થું :	વિષ્ણુકુમારનું વિરાટ સ્વરૂપ	૧૨૭

શ્રી મુનિસુવ્રતસ્વામીચરિત્ર

વિભાગ ૧ લો

પ્રકરણ ૧ લું

પુષ્પધન્વાની પીડા

આ આર્યાવર્તના વત્સ દેશમાં આવેલ કૌશાંબી નામની નગરી પોતાની કીર્તિ-સુવાસથી દિગ-દિગંતમાં પ્રસિદ્ધિ પામેલી હતી. જાણે લક્ષ્મીદેવીએ તેને પોતાના નિવાસરૂપ બનાવી હોય તેમ તે નગરી સર્વ પ્રકારની ઋદ્ધિ-સિદ્ધિથી સંપન્ન હતી. તે નગરીમાં સુમુખ નામનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો. પોતાના ભુજાબળથી તેણે ભલ-ભલા રાજવીનો મદ ઉતારી નાખી તેને પોતાના ખંડિયા રાજા બનાવ્યા હતા અને કેટલીય રાજકન્યાઓ સાથે પાણિગ્રહણ કરી તેણે પોતાના અંતઃપુરને શોભાન્વું હતું. બુદ્ધિ બુદ્ધિ રાણીઓ સાથે ભોગવિલાસ ભોગવતા તેના દિવસો પાણીના રેલાની માફક વહી જવા લાગ્યા.

સુમુખ રાજવી જેમ શૂરવીર હતો તેમ સાથોસાથ કીડાકૌતુકી અને કુદરતપ્રેમી હતો. સ્વમનરંજનાર્થે તે વારંવાર ઉદ્યાનકીડા

આદિ મહોત્સવો યોજતો અને તેમાં પૌરજનો પણ પૂર્ણ ઉદ્ઘાસથી ભાગ લેતા.

એકદા સર્વ ઋતુઓમાં શિરોમણિ વસંતઋતુ આવી પહોંચતા વસંતોત્સવ ઊજવવા માટે રાજાએ આજ્ઞા કરી. જાણે રાજાનો સત્કાર કરવાને જ હોય તેમ ઉદ્યાન પણ નૂતન પત્ર-પુષ્પથી વિકસિત અને પ્રકુલિત બન્યું હતું. રાજસાહિબી સાથે રાજવીએ ગબડૂઢ થઈ પોતાના પુષ્કળ પરિવાર સાથે ઉદ્યાન તરફ પ્રયાણ કર્યું. રાજમાર્ગ પરથી પસાર થઈ પ્રજાજનોનાં પ્રશ્નિપાતન સ્વીકારતો રાજહસ્તી મંદગતિએ જઈ રહ્યો છે તેવામાં એકાએક જેમ વીજળીના ચમકારથી સમગ્ર ગગનમંડળ વ્યાપ્ત થઈ જાય તેમ સમગ્ર રાજસ્વારી અચાનક સ્થંભિત બની ગઈ.

વિશાળ રાજમાર્ગને એક ખૂણે વીરકુવીંદ નામના વણકરનું ઝુંપડું આવેલ હતું. વીરકુવીંદને વનમાળા નામની અપ્સરા તુલ્ય પત્ની હતી. બંને જણા સંતોષથી આજીવિકા ચલાવી સુખમય રીતે સંસારી જીવન પસાર કરતા હતા. વીરકુવીંદ સામાન્ય સ્થિતિનો માણસ હતો. વનમાળા તેની જ્ઞાતિની જ સ્ત્રી હતી પરંતુ બંને વચ્ચે આકાશ પાતાળ જેટલું અંતર હતું. વનમાળા સાથેના તેના સંબંધથી એમ કહેવાતું કે 'કાગડાની કોટે રત્ન બાંધવામાં આવ્યું છે' પણ કર્મના અબાધિત નિયમને અનુસર્યા સિવાય કોઈને ચાલતું નથી.

જ્યારે રાજા સુખ રાજમાર્ગેથી પસાર થઈ રહ્યો હતો ત્યારે વનમાળા પાણી ભરવા નિમિત્તે પોતાની ઝુંપડીમાંથી

બહાર નીકળી અને રાજસ્વારી જેવા લાગી. અચાનક રાજની દષ્ટિ તેના પર પડી અને તેના વિકસિત કમળ જેવા હોયન, ચદ્ર સરખું ઉન્નવગ મુખ અને સુરેખ તેમજ ઘાટીલા સુંદર ગાત્રો જોઈ રાજ તેના તરફ આકર્ષાયો. રાજને વનમાળા આ ભૂલોકમાં અખસરા તુલ્ય માલૂમ પડી અને તે હલકા કુળની હોવા છતાં અંતઃ-પુરની પટરાણીઓ તેની આગળ તેને તુચ્છ ભાસવા લાગી. તેના હૃદયમાં તેના પ્રત્યે અનુરાગ ઉપજ્યો અને કામદેવે ધીમે ધીમે તેના પર પોતાનો પ્રભાવ અજમાવવા માંડ્યો. કામદેવની રીતિ-નીતિ એવી છે કે એક વખત પોતાના સપાટામાં કેઈ સપડાયો કે પછી તેને વિશેષ ને વિશેષ ઝકડવા માટે તે પોતાના સમગ્ર શસ્ત્રોનો ઉપયોગ કરવો શરૂ કરી દે છે. રાજ પોતાની સ્થિતિનું તેમજ સ્થાનનું ભાન ભૂલી ગયો અને વનમાળા જાણે દેવલોકમાંથી ઉતરી આવી હોય અગર તો નાગલોકમાંથી પાતાળકન્યા આવી પહોંચી હોય તેમ જણાયું. તેને લાગ્યું કે વિધાતાએ વનમાળા મારા જેવા શૂરવીર રાજવી માટે જ સર્જી છે, તો મારે તેને અવશ્ય મારી પટરાણી બનાવવી. આવા વિચાર-તરંગે ચઢેલ રાજએ મહાવતને ગજ ઊભો રાખવા આજ્ઞા ફરમાવી અને જાણે વનમાળાના નયન-બાણથી વીંધાયો હોય-ઘાયલ થઈ ગયો હોય તેમ ત્યાંથી એક ડગલું પણ આગળ વધી શક્યો નહીં. તેના પ્રત્યેક અવયવોનું તે નિર્નિમેષ નયને અવલોકન કરવા લાગ્યો. ધીમે ધીમે તેની કામવિહ્વળતા વધતી ગઈ અને રાજવીની આ સ્થિતિ નીરખી સમગ્ર રાજસ્વારી પણ પતથર સદૃશ સ્થંભી ગઈ.

ખીજી બાજુ કુદરતી સંયોગાનુસાર વનમાળા પણ સુમુખ

નૃપ પ્રત્યે આકર્ષાઈ. રાજની કામવિહ્વળ સ્થિતિ અને મનોદશા પારખી જઈ ચૌવનવતી વનમાળાએ પણ પ્રસંગનો લાભ લેવાનો નિશ્ચય કર્યો. સ્ત્રીજાતિને ચપળા કહેવામાં આવે છે તે તેની આવી જાતની વિચારસરણીને અંગે જ. કામ પણ એવી વસ્તુ છે કે-તે પોતાને વશ પડેલા પ્રાણીઓને સારાસારનું જાન ભૂલાવે છે. વનમાળા અને સુમુખનું તારામૈત્રક થયું અને બંને જાણે દ્વરથી જ એક બીજાના હૃદય પરસ્પર અર્પણ કરતાં હોય તેમ સ્તબ્ધ બની જઈ વનમાળા પોતાનું પાણી ભરવા જવાનું કાર્ય ભૂલી ગઈ, રાજવી પોતાની રચવાડી ભૂલી ગયો. એક કવિએ ખરેખર સાચું જ કહ્યું છે કે-

નયન નયનકી આરસી, નયન નયનકો હેત;

નયન નયનકે નયનમેં, નયન નયનકો દેત.

રાજાને આ પ્રમાણે પૂતળાની માફક સ્તંભિત અને વિચારમગ્ન બની ગયેલ જાણી સુર સુમતિ મંત્રી વસ્તુસ્થિતિ પારખી ગયો, પણ આ સંબંધમાં વચ્ચે માર્ગ કાઢ્યા સિવાય છૂટકો ન હતો. તેણે તરત જ પોતાનો અશ્વ રાજહસ્તી સન્મુખ ખડો કર્યો અને રાજવીને નમ્ર વાણીમાં કહ્યું કે-“રાજન્ ! આ રચવાડીના હર્ષ-દાયક પ્રસંગે આપને વચ્ચે આટલી બધી ઢીલ શા માટે કરવી પડે છે ? વિષાદનું કોઈ કારણ નથી. ઉદાનમાં દાસદાસીઓ વિધવિધ સામગ્રી સાથે ઉપસ્થિત થયેલ છે અને આપનું અંતઃપુર પણ ક્યારનું ય ત્યાં રાહ જોઈ રહ્યું છે, માટે આપ હસ્તિને આગળ ચલાવવાની આજ્ઞા આપો. આપની આ જાતની વર્તાણુકથી

પ્રજામાં શંકાની લાગણી ફેલાશે માટે આપ વનકીડાર્થે પધારો. યોગ્ય સમયે આપનું ઇચ્છિત કાર્ય પાર પડી જશે. ” મંત્રીના આ વચનો અત્યારે રાજવીને શૂળની માફક શલ્યરૂપ લાગ્યા પરંતુ અવસરને ઓળખી જઈ તેણે મહાવતને હાથી ચલાવવા આજ્ઞા આપી. રાજા આગળ ચાલ્યો તો ખરો પણ તેનું હૃદય તો પાછળ વનમાળા પાસે જ રહ્યું હતું.

ઉદ્ધાનમાં આવી પહોંચવા બાદ રાજાને ખુશી કરવા ચિત્રવિચિત્ર કીડાઓ કરવામાં આવી પણ શૂન્યમનસ્ક બનેલા સુમુખને કશો પણ આનંદ ન ઉપજ્યો. તેને પુષ્પના પ્રહારો અગ્નિ સરખો સંતાપ કરવા લાગ્યા, જળકીડા હિમ સરખી કષ્ટદાયી થઈ પડી, મિષ્ટ લોજનસામગ્રી તેને ઝેર જેવી લાગી, સુગંધી જળ-પાન તેને દાહ ઉપજાવવા લાગ્યું. જેમ જેવું પદાર્થ ચંત્રની મદદથી કાર્ય કરે તેમ રાજા પણ અત્યારે ચંત્રવત્ દરેક કાર્યોમાં ભાગ લેતો હતો પણ તેનું ક્ષુબ્ધ મન તો વનમાળાના ચિંતનમાં જ રક્ત હતું. રાણીઓએ પણ રાજાના ચિત્તના રંજન માટે વિધવિધ પ્રયાસો કર્યા, પરંતુ રાજાને લેશ માત્ર પ્રમોદ થયો નહિ. વિચક્ષણ મંત્રી આ સર્વ વસ્તુ યથાર્થ જાણી ચૂક્યો હતો એટલે તેણે પ્રસંગ જોઈ રાજાને એકાન્તમાં લઈ જઈ કહ્યું કે-“ હે સ્વામિન્ ! આપ આટલા બધા વિહૂવળ કેમ બની ગયા છો ? આ બધી મનોરંજક કીડામાં આપ ઉદાસીનભાવ કેમ સેવી રહ્યા છો ? આપના હૃદયમાં શું શલ્ય છે તે મને કહો તો હું તેનો પ્રતીકાર કરવા ઉચિત પ્રયત્ન કરું ? ”

સુમતિ મંત્રીના આવા વચનથી, નદીનો ઇંધ છૂટે. મૂકતાં જેમ જળનો ઘોધ વહેવા લાગે તેમ રાજાના હૃદયરૂપી નદીમાં વનમાળારૂપી રહેલો ઘોધ વહી નીકળ્યો. તેણે પોતાની સર્વ સ્થિતિ ને પરવશતા સુમતિ મંત્રીને જણાવી દીધી, કારણ કે તેની સહાયની અપેક્ષા વિના આ કાર્ય સિદ્ધ થવાની તેને સંભાવના નહોતી. તેણે કોઈ પણ ઉપાયે પોતાનો વનમાળા સાથે મેળાપ કરી આપવાની મંત્રી પાસે માગણી કરી અને વિશેષમાં જણાવ્યું કે—“વનમાળા સિવાયની એક પણ પણ મને વર્ષ જેવડી મોટી જણાય છે માટે બનતા પ્રયાસે પહેલામાં પહેલી તકે તે મને પ્રાપ્ત થાય તેવો પ્રયાસ કર.” છેવટે મંત્રીના આશ્વાસનજનક વાર્તાલાપથી રાજાનો કામજવર કંઈક અંશે શાંત થયો. સંધ્યાકાળ થતાં રાજા પોતાના પરિવાર સાથે રાજમહેલે પાછો ફર્યો.

ખરેખર કામ-પીડા દુઃસહ્ય છે. બલબલા યોગીઓ અને મહાન તપસ્વીઓને પણ પુષ્પધન્વાએ પોતાના ધનુષ્યના એક ટંકાર માત્રથી વશીભૂત કર્યાં છે તો સુમુખ જેવા રાજવીનું તેની પાસે શું ગળું? ખરેખર કામીપુરુષ માટે એક કવિએ યથાર્થ જ કહ્યું છે કે—

દિવા પश्यति नो घृक्षः काकः नक्तं न पश्यति ।

अपूर्वः कोऽपि कामान्धः, दिवानक्तं न पश्यति ॥

અર્થાત્ ધૂવડ દિવસે જોઈ શકતો નથી, કાગડો રાત્રિએ જોઈ શકતો નથી પણ કામી પુરુષ તો એવો અપૂર્વ અંધ બની ગયો હોય છે કે તે દિવસે અગર તો રાત્રિને વિષે પણ જોઈ શકતો નથી (અર્થાત્ સારાસારનો વિચાર કરી શકતો નથી.)

પ્રકરણ ખીજું

રંકમાંથી રાયરાણી

વનકીડા કરીને પાછા કર્યા પછી સુમતિ મંત્રી પણ પોતાને માથે આવી પડેલા કાર્યની સિદ્ધિ માટે ઊંડા વિચારમાં ગરકાવ બની ગયો. જો તે ધારત તો વનમાળાને કોઈ પણ હિસાબે જબરજસ્તીથી પણ રાજના અંતઃપુરમાં લાવી શકત પણ તેને તે માર્ગ નહોતો સ્વીકારવો. પ્રજામાં લેશ માત્ર પણ ખળભળાટ કર્યા સિવાય તે પોતાની સ્વેચ્છાથી જ રાજ-રાણી બની છે તેવી હકીકત આમ જનતામાં પ્રસરે તેવી યુક્તિ માટે તે પોતાની બુદ્ધિને કસોટીએ ચડાવી રહ્યો હતો. દીર્ઘ વિચારને અંતે તેણે પોતાના મનમાં એક યુક્તિ ગોઠવી.

તેણે આત્રેયી નામની છળ-પ્રપંચમાં કુશળ ગણાતી પરિ-પ્રાજ્ઞિકાને બોલાવીને પોતાની મનોભાવના જણાવી. વનમાળાને કોઈ રીતે ફસાવવા અને પોતાનું ધાર્યું પાર પાડવા તેણે તેને કહ્યું. આવા કાર્યો કરવાથી ટેવાઈ ગયેલી આત્રેયીને મન આ કાર્ય કંઈ દુષ્કર ન હતું. તેણે પ્રલોભનને કારણે મંત્રીની આ વાત સ્વી-

કારી લીધી અને ટૂંક સમયમાં કાર્યસિદ્ધિ કરવાની ખાત્રી આપી. આત્રેયી મંત્ર-તંત્રવિદ્યામાં પ્રવીણ હોવા સાથે ચક્રોર અને બુદ્ધિશાળી હતી. તે વનમાળાને પોતાની જાળમાં સપડાવવા યોગ્ય તકની રાહ જોવા લાગી.

આ બાળુ ચંચળ મનની વનમાળાની સ્થિતિ પણ રાજ કરતાં કંઈ ઓછી ગ્લાનિમય ન હતી. કામદેવનાં બાળુ તેના હૃદયને પણ વીંધી રહ્યા હતા, પરંતુ તેના હૃદયમાં એક મોટું ઠુઘ ઓ હતું કે પોતે એક હલકા કુલની હતી, તેને રાજ કંઈ રીતે સ્વીકારી શકે? અર્થાત્ તેને પોતાના મનસૂબા હવાઈ કિલ્લા જેવા જણાયા. ક્ષણમાં તેના વિચારો ફરતાં કે-ના, ના, રાજ મને અવશ્ય સ્વીકારશે જ, કારણ કે રચવાડી જતાં તેનું મન મારા પ્રત્યે 'પૂરેપૂરું' આકર્ષાયું છે. આ બધી વિચારણાને અંતે એક પ્રશ્ન પાછો તેને મૂંઝવતો હતો કે-અમારા બંનેનો સંયોગ થાય કેવી રીતે? અને આ કાર્યમાં સહાયક થાય પણ કેણુ? આ વિષાદમય પ્રશ્નના ઉત્તરરૂપે તેના હૃદયમાંથી ઊંડા ખેદ સાથે નિઃશ્વાસ નીકળી જતો.

ગૃહકાર્યમાં તેનું લેશ પણ ચિત્ત ચોટતું નહિ, તેના ચંચળ ચિત્તમાં રાજ સંબંધી વિચાર આવ્યા કરતા અને તેને અંગે તે પોતાના પતિ વીરકુર્વીંદને પણ ભૂલી જતી. કોઈ કોઈ વાર તેનો પ્રેમ યાદ આવી જતો અને પોતાના વિપરીત વિચાર માટે તેને ધિક્કાર ઉપજતો પણ તે ક્ષણિક નીવડતો અને પાછા રાજવૈભવ, સુખસાદ્ધાણી અને લોગવિલાસના વિચારમાં તે રક્ત બની જતી.

તેના પતિનું સ્મરણ વિચાર--વનમાળામાં કયાંય ધૂમરી ખાયા કરતું. વીરકુવિંદ લોળા મનનો માણસ હતો. આ બનાવથી તે જરા પણ પરિચિત ન હતો. તેને વનમાળાના નિત્ય કાર્યક્રમમાં અને ગૃહકાર્ય સંબંધમાં પરિવર્તન માલૂમ પડતું પણ સ્ત્રીનું હૃદય પારખવું એ સાગરનું માપ કરવા કરતાં પણ મુશ્કેલ છે. તે તેની બ્યથા જોઈ શકતો પણ તેનું કારણ તેના સમજવામાં આવતું નહિ. એક એ વખત તેણે વનમાળાને તેની ઉદ્વિગ્નતાનું કારણ પૂછ્યું પણ વનમાળાના હૃદયમાં ઘોળાઈ રહેલ વાત જીભને ટેરવે કેવી રીતે આવી શકે ? સામાન્ય કારણ દર્શાવી તે વાતને ભુલાવી દેવા પ્રયત્ન કરતી. ખરેખર અબજાનું હૃદય કોણ પારખી શક્યું છે ? આમ છતાં વીરકુવિંદનો વનમાળા પ્રત્યેનો પ્રેમ કિંચિત્ માત્ર પણ ન્યૂન ન બન્યો. તે પોતાની આજીવિકા સંતોષવૃત્તિથી ચલાવતો હતો.

આત્રેયી પોતાની કાર્યસિદ્ધિ માટે તક શોધતી હતી તે તેને સાંપડી ગઈ. વીરકુવિંદ કાર્યપ્રસંગે બહારગામ જતાં આત્રેયીએ વનમાળાના નિવાસમાં પ્રવેશ કર્યો. તેણે જ્યોતિષીનો પહેરવેશ ધારણ કર્યો. ગૃહમાં પ્રવેશ કરતાં જ તેણે વનમાળાને આશીર્વાદ આપતાં કહ્યું કે--“ હે વત્સે ! તું શા માટે અત્યંત ચિંતામગ્ન અને ગ્લાનિમય દેખાય છે ? તારા ગ્રહો હાલમાં સમર્થ બન્યા છે અને તે તારું ઇચ્છિત પૂર્ણ કરશે. તું સામાન્ય સ્ત્રી રહેવાને સર્જાઈ નથી. જો તને મારા પર વિશ્વાસ આવતો હોય તો તું તારી દિલની દૃઢકથા મને કહે એટલે હું તેને લગતા મંત્રજાપ-દ્વારા તારું કાર્ય શીઘ્ર સિદ્ધ કરી આપું. મારા નિમિત્તશાસ્ત્રના

આધારે હું તને જણાવું છું કે તું અત્યારે મહત્વાકાંક્ષાવાળી બની છે. તને આ ગરીબ જિંદગી ગુબ્બરવી પસંદ પડતી નથી અને તે માટે તારા મનમાં ઘણા વિચારો ઘોળાયા કરે છે, પણ તારા માર્ગમાં સહાય કરે તેવી કોઈ વ્યક્તિ નથી. પુત્રી ! તું જરા પણ ગભરાઈશ નહિ. અમારો પરદુઃખભંજનનો તેમજ પરોપકાર કરવાનો વ્યવસાય છે. દુઃખીઓના દુઃખો દૂર કરવા માટે જ અમારે અપવિત્ર વેશ અંગીકાર કરવો પડ્યો છે, માટે તું તારું દિલ ખોલી મને સર્વ હકીકત સ્પષ્ટ કહે.”

એક વૃદ્ધ પરિવ્રાજિકાના મુખથી આવા આશ્વાસનજનક શબ્દો સાંભળી વનમાળાને મધ્યસાગરમાં ડૂબતાંને પાટિયાનું આલંબન મળી જાય તેના જેવું સુખ થયું. તેણે પોતાના મનોગત ભાવો જણાવી આત્રેયીને કહ્યું કે--“ હે માતાજી ! ક્યાં એક અન્ન (ખકરી) અને ક્યાં મૃગરાજ ? ક્યાં રંક સ્ત્રી અને ક્યાં ઇંદ્રિ ? ક્યાં ગર્દભી અને ક્યાં રાજેશ્વરી ? એટલે અમારો બંનેનો મેળાપ તો સંભવિત જણાતો નથી એટલું જ નહિ પણ મને લાગે છે કે અમારો બંનેનો મેળાપ સ્વપ્નમાં પણ થાય તેવું મને સંભવતું નથી. હે માતાજી ! કામજવરથી પીડાયેલી હું આટલા દિવસથી અન્ન પણ લેતી નથી. શીતલ જંગ પણ મને શોષ ઉત્પન્ન કરાવે છે. શૂંગાર મને અંગારાની માફક દાહ ઉપજાવે છે. જો આવી સ્થિતિમાંથી તમો મારો ઉદ્ધાર નહીં કરો તો મારે અકાળે યમરાજના અતિથિ થવું પડશે. ”

આત્રેયીને તો “જોઈતું હતું ને વૈદ્યે કહ્યું” તેના જેવું થયું. તેણે તુરત જ પોતાની પ્રપંચી ધૂતકલા શરૂ કરી.

પોતાની પાસે રહેલ ઝોળીમાંથી પાસા કાઢ્યા. તેને આમ તેમ ફેરવી બે-ચાર વાર ભૂમિ પર ફેંક્યા અને જાણે કંઈક ઊંડી ગણતરી કરતી હોય તેમ વિચારમાં લયલીન બની જઈ, અચાનક કૃત્રિમ હાસ્યપૂર્વક કહ્યું કે-“હે પુત્રી ! તું ખરેખર સૌભાગ્યશાલિની છે. મારા નિમિત્તશાસ્ત્રને આધારે હું કહું છું કે તમારા બંનેનો મેળાપ અવશ્ય થશે જ અને તે પણ ટૂંક સમયમાં જ. તારે આ બાબત હવે લેશમાત્ર ચિન્તા ન કરવી. ફક્ત મારી સૂચના પ્રમાણે તૈયાર થઈ જવું. હું એવો પ્રયત્ન કરીશ કે સુમુખ રાજવી તારામાં જ આસક્ત રહેશે અને તને પટ્ટરાણી પદે સ્થાપશે. તું તારી સર્વ તૈયારીમાં રહેજે.” આ પ્રમાણે કહીને આત્રેયી સુમતિ મંત્રીના મહેલે ગઈ અને તેને સર્વ વ્યતિકર કહી સંભળાવ્યો. નિયમિત દિવસે વનમાળા અને સુમુખ રાજવીના મેળાપની તૈયારી થઈ ગઈ.

સુમુખ અને વનમાળાને મન તે દિવસે સોનાનો સૂર્ય ઊગ્યો હતો. ખુદ મહારાણીના આવાસને પણ લજ્જત પમાડે તેવી સામગ્રીથી વનમાળાનો આવાસ શણગારાઈ ગયો. ખુદ રાજવી જેના માટે તલપાપડ થઈ રહ્યો હોય ત્યાં શી કમીના રહે ? વિચક્ષણ મંત્રીની કુનેહથી ઓછા કોળાહળ તથા વિરોધે વનમાળા રાજાના અંતઃપુરમાં પ્રવેશ કરી ચૂકી. લાંબા વિરહને અંતે એકઠા થયેલા પ્રેમીઓ જેમ એકમેક થઈ જાય તેમ વિરહાતુર વનમાળા અને સુમુખ રાજવી બહારની દુનિયા ભૂલી જઈને ઉત્તમ ભોગવિલાસોમાં રક્ત બન્યા. અખસરા તુલ્ય વનમાળાના સાંદર્ય પાછળ સુમુખ રાજવી, બ્રમર જેમ કમળ-

સુવાસ પ્રત્યે બીજું બધું ભૂલી જઈ એકતાર થઈ રહે છે તેમ, વનમાળાથી એક ક્ષણ પણ વિખૂટો પડતો નહિ. અન્ય પટ્ટરાણીઓ વનમાળાના અંતઃપુર - પ્રવેશને અંગે ઇર્ષ્યાગ્નિથી બળી જતી હતી પરંતુ જ્યાં રાજા પોતે જ તેને પૂર્ણપણે આધીન બની ગયો ત્યાં શું થાય? છતાં પણ તેઓ તેના છિદ્રો શોધવાની તક જતી ન કરતી. વનમાળાએ પોતાના માધુર્યયુક્ત વચનોથી, પ્રેમપૂર્ણ વાર્તાલાપોથી અને અનન્ય સેવાભાવથી રાજાનો પૂર્ણ આહ મેળવી લીધો. રાજા પાણી પીતો તે વનમાળાના હાથથી જ. કુધાતૃપ્તિ કરતો તો પણ વનમાળાના હસ્તથી જ. આ પ્રમાણે પૂર્ણ વિલાસસુખ માણતાં આ બંને પ્રેમી પંખીડાને ક્યાંથી ખબર હોય કે તે બંનેના સંયોગથી એક ગરીબ વણકરના સંસારરૂપી વનમાં દાવાનળ લાગી ચૂક્યો હતો.

પ્રકરણ ૩ જી

પશ્ચાત્તાપ ને પરિણામ

મહારાજ સુમુખના રાજમહેલમાં લોગવિલાસમાં વન-
માળા મસ્ત બની હતી ત્યારે બીજી બાજુ વીરકુર્વીદ પોતાની
પ્રિયતમાના અપહરણથી અત્યંત દુઃખી બની ગયો. પોતાની
પત્ની વિનાનું શૂન્યગૃહ તેને શ્મશાન સદૃશ જણાવા લાગ્યું.
પોતાની પત્ની સાથેની સ્વર્ગલુવન જેવી લાગતી ઝુંપડી અત્યારે
તેને ખાવા ધાતી હોય તેવો અનુભવ થયો. પોતાની પ્રેમાળ પત્ની
સાથેના લોગવિલાસનાં સ્મરણો તેને ક્ષણે ક્ષણે વિહ્વળ બનાવવા
લાગ્યા. પોતાની પત્નીના અપહરણથી તે અર્ધ દિવાના જેવો
બની ગયો. તેની તૃષ્ણા અને ક્ષુધા લુપ્ત થઈ ગઈ. તેને કોઈ સ્થળે
ચેન પડતું નહિ. વનમાળા વિના તેને પોતાનું જીવન ટકાવી
રાખવું મુશ્કેલ થઈ પડ્યું, પણ તેને પુનઃ પ્રાપ્ત કરવાની તેની
પાસે શક્તિ નહોતી. સુમુખ જેવા રાજવી સાથે બાથ લીડવાનો
તેની હિમ્મત ચાલતી નહિ અને હિમ્મત ચાલે તો પણ તેને કોઈ
સહકાર કે સહાય આપનાર ન હતું.

જેમ ચક્રવાક ચક્રવાકીને ઝંખતો તેની શોધમાં અહીંથી તહીં ચોમેર ભટકયા કરે તેમ વીરકુર્વીદ પણ હવે પોતાની ઝુંપડીનો ત્યાગ કરી કૌશામ્બી નગરીની ગલી અને શેરીઓમાં પરિભ્રમણ કરવા લાગ્યો. “વનમાળા....વનમાળા” ના રટણ સિવાય તેને બીજું કોઈ કર્તવ્ય ન રહ્યું. તે દિવાના જેવો જ બની ગયો. તેની આવી સ્થિતિ જોઈ પૌરજનોને કરુણા ઉપજતી પણ તેનું દુઃખી જીવન જોવા છતાં રાજના ભયથી તેને કોણ સહાય કરે ?

તેણે પોતાના કેશને છૂટા મૂકી દીધા, વસ્ત્રના ટુકડે ટુકડા કરી નાખ્યા, ગળામાં માળા નાખી અને યોગી જેવી કફની ધારણ કરી એક ભ્રમિતની માફક “વનમાળા” ના નામનો પોકાર પાડતો વીરકુર્વીદ ચૌટાઓ અને માર્ગોને વિષે ભ્રમવા લાગ્યો. હવે તો તેને પોતાના ખાસ ઘર જેવો કોઈ વસ્તુ રહી નહોતી એટલે કોઈ વખત ઉદ્યાનમાં તો કોઈ વખત કૂવાકાંઠે, કોઈ વખત મંદિરના પડથાર પર તો કોઈ વાર શમશાન યા તો શૂન્યગૃહમાં તે પડી રહેતો. લોકોને તેની આવી કંગાળ સ્થિતિ પરત્વે ઘણી કરુણા આવતી પરંતુ તેની ઉદરપૂર્તિ માટે અન્ન આપવા સિવાય બીજી કંઈ સહાય આપવાનું તેમનામાં સામર્થ્ય ન હતું. વીરકુર્વીદના મનમાં વનમાળા સિવાય બીજું કોઈ રટણ જ ન હતું તે પોતાની ક્ષુધા યા તૃષ્ણા શાંત કરી પાછો “વનમાળા” નામનો પોકાર પાડવાનો વ્યવસાય લઈ ચાલી નીકળતો. કેટલાક વિચક્ષણ પુરુષો તેને સમજાવવા પ્રયત્ન કરતાં, તેને આશ્વાસનના બે શબ્દો કહેતાં પણ તેના હૃદયમાં રહેલ વનમાળા-પ્રાપ્તિની જવાબા આવા ઉપરછલાં આશ્વાસનોથી શાંત ન જ થઈ.

માનવજાતને પણ હૃદય તો હોય છે. ભલે તે કેંઈ વખત કઠોર કે કૂર બની જાય પણ તેના એકાદા પ્રદેશમાં કોમળતાનો ધીમે ઝરો વહેતો હોય છે. પોતાના સ્વામી વીરકુવીંદની દીવાની હાલતના સમાચાર વનમાળાને પહોંચ્યાં. તેને પોતાના પ્રેમાળ પતિના આવા વિશ્વાસઘાત માટે સ્વજાત પ્રત્યે તિસ્કાર વછૂટ્યો. તેની મોહાંધ નજરમાં જ્ઞાન-તેજનું આછું કિરણ પ્રકટ્યું. તેને પોતે કરેલ આચરણ માટે પશ્ચાત્તાપ થવા લાગ્યો, ઊંડે ઊંડે હૃદયમાં ડાંખ ઉપજ્યો પણ હવે તે પરધીન હતી. સમાજની નજરે તે પતિતા ગણાઈ ચૂકી હતી. આ ઉપરાંત તે એવા સુવર્ણ-પિંજરમાં પૂરાઈ હતી કે ત્યાંથી સહેલાઈથી છૂટકારો મેળવાય તેમ નહોતું. યથેચ્છ લોગવિદ્યાસો માણુવાની પહેલાની પ્રબળ ઈચ્છા હવે પશ્ચાત્તાપમાં પલટાવા લાગી. વીરકુવીંદના ચરણોમાં પડી પોતાના અપરાધની માફી માગવા મન થયું પણ પોતાની નિરાધાર સ્થિતિમાં તે વીરકુવીંદ પાસે જઈ, પૂર્વવત્ પોતાનો સંસાર શરૂ કરી શકે તેમ નહોતું. આમ છતાં તેનામાં એટલું પરિવર્તન થયું કે-રાજા પ્રત્યેનો પ્રેમ ઓછો થઈ ગયો, નૂતન લોગવિદ્યાસ લયંકર લાગવા લાગ્યા અને વૈભવી મહેલ તેને ભૂતાવળ જેવો જણાવા લાગ્યો. જે વનમાળા પહેલા સુમુખ રાજવી પ્રત્યે સ્નેહભરી નજરે નીહાળતી તેને બદલે હવે રાજવી તેને આંખના કણાની માફક ખુંચવા લાગ્યો.

સુમુખ રાજવીને પણ વનમાળાનું પરિવર્તન જણાઈ આવ્યું. લાગ્યાનુયોગે તેને તેમાં વનમાળાને બદલે પોતાનો જ દોષ

માલૂમ પડ્યો. જો કે વનમાળાનું અપહરણ ચાલાકીથી કરવામાં આવ્યું હતું, એટલે વિશેષ કોળાહળ નહોતો થયો, પણ વીરકુવીંદના ગલીએ-ગલીએના પરિભ્રમણથી પ્રજાજનોમાં તે વાતનો વિશેષ પ્રચાર થયો હતો તેમજ રાજ્યાધિકારી વર્ગમાં પણ રાજવીના આ અનુચિત વર્તન પરત્વે અસંતોષ અને ધિક્કારની લાગણી ઉત્પન્ન થઈ હતી. આ ઉપરાંત રાણીવાસની અન્ય પટ્ટ-રાણીના ઉપાલંભો પણ તેને સહન કરવા પડતા હતા. પ્રસંગે પ્રસંગે સુમતિ મંત્રીના ઉપદેશની પણ અસર થઈ. આ બધા કારણોને અંગે સુમુખ રાજવીની વિચારશક્તિમાં અજબ પરિવર્તન થયું. વનમાળાની માફક તેને પણ પોતાની ભૂલ સમજાઈ પરંતુ હવે શું કરવું ? તેને અંગે મોટી વિમાસણ ઊભી થઈ; કારણ કે વનમાળાના અપહરણરૂપી આણુ તો ધનુષ્યમાંથી ક્યારનું ચ છૂટી ગયું હતું. આટલું છતાં પણ તેણે મન સાથે મક્કમ નિર્ણય કર્યો કે યોગ્ય સમય કે સંયોગ સાંપડે કે તરત જ આ થયેલ ગંભીર ભૂલ સુધારી લેવી.

વનમાળા અને સુમુખ રાજવી બંનેના વિચારમાં સુધારો થયો પણ એક-બીજા પરસ્પર હૃદય ખોલીને સ્પષ્ટતાથી વાત કરી શકતા ન હતા. છેવટે હુલાતે દિલે વનમાળાએ વીરકુવીંદના ભ્રમિત જીવનની વાત સુમુખ રાજવી પાસે કાઢી અને બંનેના હૃદયમાં ઘોળાઈ રહેલ હકીકત ધીમે ધીમે પ્રગટ થવા લાગી. વનમાળાના વિચારને સુમુખ રાજવીનું અનુમોદન મળ્યું અને વીરકુવીંદ પાસે ઉભયે માફી માગવી એવો મક્કમ નિર્ણય થયો. વાચક ! આ સંબંધમાં વનમાળા કે સુમુખ રાજવીનો દોષ

કાઠવા જેવું નથી, કારણ કે આ પ્રાણી કર્મરાજને આધીન છે. તેના નચાવ્યા નાચ આ જીવને આ સંસારરૂપી રંગભૂમિ પર વિવિધ દેહો ધારણ કરીને કરવા જ પડે છે. મોહરાજએ આ પ્રાણીને એવી મદિરા પાઈ છે કે તેનું ઘેન એક-બે ભવ નહિ પરંતુ ઘણા ભવો સુધી પણ ફર થતું નથી. કર્મના અબાધિત નિયમને જો પ્રાણી બરાબર સમજે તો તે કદી બાહ્યાચાર કે બાહ્ય રૂપ-રંગ યા તો વૈભવવિલાસમાં રાચે નહિ. તે તો દરેક કાર્યની પાછળ કર્મની સત્તાનો જ વિચાર કરે. તેમાં પણ જો સાચી દૃષ્ટિ સાંપડી જાય તો મિથ્યા પ્રકારનાં અનેક દુઃખ-દાવાનળો કે કંકાસો શીઘ્રપણે શમી જાય. માણસની ભૂલ થઈ જાય, પણ તેનું જ્ઞાન થયા પછી સાચા અંતઃકરણપૂર્વક-તેનો પશ્ચાત્તાપ કરે અને પુનઃ તેવી ભૂલ ન કરવાનો નિર્ણય કરે તો તે સહેલાઈથી પૂર્વના પાપમાંથી મુક્તિ મેળવે છે.

આ કથાનકનો સમય ચાલુ અવસર્પિણી કાળના ચોથા આરાનો શીતળનાથજીના વારાનો છે. આ સમયમાં ગુન્હાહિતકાર્યો અદ્યાંશે જ થતા અને જીવો પણ એવા હજીકર્મી હતા કે પ્રાયે ભૂલ કરતાં જ નહિ અને કરતાં તો તેનું જ્ઞાન થવાની સાથે પશ્ચાત્તાપ પૂર્વક તેનું નિવારણ કરી દેતા. પરસ્પર વૈમનસ્ય કરવાનું કારણ ઉપસ્થિત જ ન થતું પરંતુ જેમ જેમ દુષ્કર્મકાળનો પ્રભાવ વધતો ગયો તેમ તેમ આ ક્રમમાં સ્વાભાવિક ફેરફાર થવા લાગ્યો અને દોડોના હૃદયમાં પણ પાપી વાસનાએ વાસ કરવા માંડ્યો.

વનમાળા અને સુમુખ રાજવીએ પશ્ચાત્તાપપૂર્વક પોતાના ગુન્હાની ક્ષમા માગવાનો નિર્ણય કર્યો તેવામાં રાજમહેલના

વિશાળ માર્ગ પર ચીંથરેહાલ હાલતમાં વીરકુવીંદ તેઓ ખંનેની નજરે :પડ્યો. તેની પાછળ છોકરાઓનું મોટું ટોળું હતું. કેટલાક ટીખળપ્રેમી છોકરાઓ તેને પથર મારી હેરાન કરતા હતા છતાં પણ વીરકુવીંદ તો “વનમાળા....વનમાળા....વનમાળા”ના નામની એક માત્ર ધૂનમાં આગળ વધ્યે જતો હતો. આ દશ્ય જોઈ વનમાળાને ઘણું જ લાગી આવ્યું. એકદમ આઘાત થવાથી તેને મૂર્છા આવી ગઈ. રાજાએ શીતોપચાર કરાવતાં અલ્પ સમય બાદ તેની મૂર્છા વળી અને તે સચેત બની. રાજાએ શાંત ચિત્તે આશ્વાસન આપ્યું અને રાજા અને વનમાળા ખંને નીચે વીર-કુવીંદ પાસે જવા તૈયાર થયા. દાસ-દાસી અને પરિજન વર્ગ, ઉભયના અચાનક પરિવર્તનથી અચંબો પામ્યા. ખંને જણુ રાજમહેલની સીડી ઉતરી વીરકુવીંદની પાસે જવા લાગ્યા, પણ માનવની ધ્રુષ્ટા ક્યારે પૂર્ણ થઈ છે ? તે ધારે છે કાંઈ ને કુદરત કરે છે કાંઈ. તીર્થંકર જેવા ત્રિલોકનાથ પુરુષોત્તમને પણ કર્મ-વશ થવું પડે છે તો સામાન્ય પ્રાણીગણનું તો પૂછવું જ શું ? શુભ ધ્યાનધારાએ ચઢી સુમુખ અને વનમાળા ચાલ્યા આવે છે તેવામાં અચાનક વીજળી તે ખંને પર પડી અને વીરકુવીંદના ચરણે જઈ તેની માણી માગે તે પહેલા જ વનમાળા અને સુમુખ રાજવીના પ્રાણ ત્યાં ને ત્યાં જ પરલોકપ્રયાણ કરી ગયા.

મહાત્મા તુલસીદાસે ખરું જ કહ્યું છે કે:-

તુલસી હાય ગરીબકી, કબુ ન ખાલી જાય;
મુઆ ઢારકે ચામસે, લોહા ભસ્મ હો જાય.

પ્રકરણ ચોથું

‘હરિવંશ’ની ઉત્પત્તિ

પૂરુષપરના સ્નેહને કારણે તેમજ છેવટની શુભ લેશ્યાને કારણે વિદ્યુત્પાતથી મૃત્યુ પામેલા સુમુખ રાજવી અને વનમાળા હરિવર્ષ ક્ષેત્રમાં યુગલિયા તરીકે ઉત્પન્ન થયા, કે જ્યાં નિરંતર ખીજા આરાના પ્રારંભના ભાવ વર્તે છે. ત્યાંના યુગલિકનું બે પદ્યોપમનું આયુ ને બે ગાઉનું શરીર હોય છે. માતૃપિતાએ તેમનાં હરિ અને હરિણી એવા નામ પાડ્યા. યુગલિક ધર્મનું પાલન કરતા અને દશ પ્રકારના કલ્પવૃક્ષોદ્ધારા મનોવાંછિત પ્રાપ્ત કરતાં તેઓ ખંને દેવની માફક દિવ્ય સુખ ભોગવતાં ભોગ-વિલાસમાં સમય વ્યતીત કરવા લાગ્યા.

આ બાળુ વિદ્યુત્પાતથી વનમાળા તથા સુમુખ રાજનું મૃત્યુ નીહાળી વીરકુવીંદને હવે કોઈને માટે પરિભ્રમણ કરવાનું રહ્યું નહિ. સંસારમાં તેને રસ રહ્યો ન હતો. છેવટે તેણે જંગલમાં જઈ ઉત્તર તપશ્ચર્યા આદરી અને યોગ્ય સમયે આયુ પૂર્ણ કરી તે સૌધર્મ દેવલોકમાં કલ્પિષિયા દેવપણે ઉત્પન્ન થયો. ઉત્પન્ન થતાં

જ તેણે વિભંગજ્ઞાનદ્વારા પોતાનો પૂર્વભવ જાણ્યો અને તેની સાથે જ તેનો હરિ અને હરિણો તરીકે જન્મેલા સુમુખ રાજવી અને વનમાળા પ્રત્યે વૈરાગ્નિ ભભૂકી ઉઠ્યો. તેણે પોતાના વૈરનો બદલો લેવાનો નિર્ણય કર્યો અને હરિવર્ષ ક્ષેત્રમાં આવી પહોંચ્યો.

હરિ અને હરિણી યુગલીયાનું આયુષ્ય હજી વિશેષ હતું એટલે તેનો સંહાર કરવાની ઇચ્છાથી આવેલ વીરકુવીંદના જીવને એવો વિચાર ઉદ્ભવ્યો કે—‘ જો હું આ બંનેને અહીં જ મારી નાખીશ તો આ ક્ષેત્રના પ્રભાવે મૃત્યુ પામી તેઓ દેવ થશે, માટે એવો પ્રયાસ કરું કે જેથી તેઓની હલકી ગતિ થાય અને મારા વૈરનો બદલો પણ બરાબર લેવાય.’ વિચારણાને અંતે તેને જણાયું કે—જો તેને આ ક્ષેત્રમાંથી કર્મભૂમિમાં લઈ જઈ રાજા બનાવવામાં આવે તો તે અવશ્ય અશુભ ગતિને પ્રાપ્ત કરે અને સ્વર્ગ જેવા આ દિવ્ય સુખોથી પણ વંચિત બને; કારણ કે “રાજે શ્વરી નરકેશ્વરી.” આ પ્રમાણે વિચાર કરી પોતાના વિભંગ જ્ઞાનનો ઉપયોગ મૂક્યો તો તે સમયે જ ભરતખંડની ચંપાપુરીમાં ઇક્ષ્વાકુ વંશનો ચંદ્રકીર્તિ નામનો રાજા નિઃસંતાન મૃત્યુ પામેલ જણાયો. તેણે તે યુગલને શીઘ્રતાથી ઉપાડી નગરીના તે ઉદ્યાનમાં *મૂક્યા. ચંદ્રકીર્તિ રાજા અપુત્રિયો મૃત્યુ પામવાથી

* યુગલીયાનું આ પ્રમાણેનું અપહરણ તે અચ્છેરું જ ગણાય, કારણ કે અકર્મભૂમિમાં ઉત્પન્ન થયેલને કર્મભૂમિમાં આવવાપણું રહેતું જ નથી—બનતું જ નથી. દેવે તેમનું બે ગાઉનું દેહમાન પણ ન્યૂન કરી નાંખ્યું અને તેની સાથોસાથ આશ્ચર્ય પમાડે તેવી હકીકત તો એ કરી કે તેમના બે પથ્થોપમ જેટલા આયુને સંખ્યાતા વર્ષમાં પલટાવી નાંખ્યું. આ અનપવર્ત-

પૌરજનો સહિત પ્રધાનો નૂતન રાજની શોધમાં પચ દિવ્ય સાથે પુરીમાં પરિભ્રમણ કરવા લાગ્યા તેવામાં આકાશમાં રહી દેવે કહ્યું કે—“ હે પ્રધાનો તથા પૌરજનો ! તમારા પુન્યથી પ્રેરાયેલ મેં તમારા માટે અપૂર્વ રાજ શોધી કાઢ્યો છે. તે હરિ અને હરિણી નામના યુગલિક છે. શ્રીવત્સ, મત્સ્ય, કળશ, વજ્ર અને અંકુશાદિ શ્રેષ્ઠ શારીરિક લક્ષણોથી યુક્ત છે તેથી તમે તેને તમારો રાજ બનાવો, હરિણી પટ્ટરાણી થશે માટે તેને ઉદ્યાનમાંથી લાવી તે બંનેનો રાજ્યાભિષેક કરો. આ યુગલિક છે. તમારા આહાર આદિથી અપરિચિત છે, માટે ધીમે ધીમે તેને પશુ-પંખીનું માંસ અને મધનો આહાર આપજો.” પ્રજાજનો અને પ્રધાનોએ દેવાજ્ઞા પ્રમાણે કયું અને હરિને મહારાજના સ્થાને સ્થાપ્યો. રાજ્યસુખ ભોગવતાં તેમને સંતાન-પ્રાપ્તિ થઈ. આયુષ્ય પૂર્ણ થયે બંને સાથે જ મૃત્યુ પામ્યા અને મહિરા-માંસ આદિના લક્ષણથી નરકગામી બન્યા. ચંપાપુરીની રાજગાદી ઉપર તેમના વંશજ આવ્યા અને તેમનો વંશ “હરિવંશ” એવા નામથી પ્રખ્યાતિ પામ્યો.

હરિના મૃત્યુબાદ તેનો પુત્ર પૃથ્વીપતિ રાજગાદીએ આવ્યો. તેણે ચિરકાળ પર્યન્ત રાજ્ય કરી પોતાના મહાગિરિ નામના પુત્રને રાજ્યપદે સ્થાપન કર્યો. તેણે પોતાના હિમગિરિ નામના પુત્રને રાજગાદી આપી. તેના મૃત્યુ બાદ વસુગિરિ નામના પુત્રને રાજ્ય સોંપાયું, જેણે પ્રાંતે દીક્ષા લઈ સિદ્ધિગતિ

નીચ આયુનું પણ દેવે અપવર્તન કર્યું તે પણ આશ્ચર્યજનક જ છે. આવું અચ્છરું અનંત યોવીશીએ વ્યતીત થયા બાદ કોઈ વખત જ બને છે.

પ્રાપ્ત કરી. વસુગિરિના સ્થાને તેનો પુત્ર ગિરિ આવ્યો, જેણે
 યજ્ઞ ન્યાયપૂર્વક પ્રજાનું પાલન કરી પ્રાંતે શિવપદની પ્રાપ્તિ કરી.
 તેણે પોતાના પુત્ર મિત્રગિરિને રાજ્યસિંહાસને બેસાડ્યો. તેણે
 યજ્ઞ ઉપર તપશ્ચર્યા અને નિર્મળ સાધુજીવનથી સ્વશ્રેય સાધ્યું.
 આવી રીતે ચ પાપુરીની ગાદીએ અનેક રાજવીઓ ઉત્તરોત્તર થતાં
 આવ્યા. આ હરિવંશમાં જ આપણા ચરિત્રનાયક શ્રી મુનિસુવ્રત-
 સ્વામીનો જન્મ થયો.

વિભાગ બીજો

પ્રકરણ ૧ બું શ્રી મુનિસુવ્રતસ્વામીનાં પૂર્વભવો

આ જંબૂદ્વીપના પશ્ચિમ વિદેહમાં રહેલા ભરત નામના વિજયને વિષે ચંપા નામની એક વિશાળ નગરી હતી. સ્વર્ગ-લોકની અમરાવતીની સ્પર્ધા કરનાર તે નગરીમાં ઇંદ્ર સરખો પ્રતાપી સુરશ્રેષ્ઠ નામનો રાજવી રાજ્ય કરતો હતો. ત્રિધાતાએ તેનામાં શૂરવીરતા સાથે શાંત સ્વભાવ ને નિરભિમાનપણુના ગુણોનું આરોપણ કર્યું હતું. તેનું પ્રચંડ ભુજબળ માત્ર સાંભળીને જ મહારથી ગણાતા અન્ય મહારાજાઓ તેના માંડલિક રાજાઓ બની ચૂક્યા હતા. તે સુરશ્રેષ્ઠ રાજવી એટલે નિઃસ્પૃહી હતો કે પોતાના ખંડિયા રાજાઓ પાસેથી આજ્ઞાસ્વીકાર માત્રથી સંતોષ માનતો અર્થાત્ કંઈ પણ ખંડણી ગ્રહણ ન કરતો. આ ઉપરાંત પ્રજાકલ્યાણ અને પ્રજાવાત્સલ્યની ભાવના તેની નસે-

નસમાં પ્રતિદિન વહેતી, કારણ કે તે પોતે જ સારી રીતે જાણતો હતો કે પાર્થિવાનાં અલંકારઃ પ્રજાનામેષ પાલનમ્ । કોઈ રાજવી દાનવીર હોય, કોઈ રણવીર હોય; કોઈ આચારવીર હોય અને કોઈ ધર્મવીર હોય પરંતુ આ સુરશ્રેષ્ઠ રાજવી તો ચારે ગુણોના સ્થાનરૂપ હતો. કોઈ પણ ચાચક જન તેમની પાસેથી ખાલી હાથે પાછો ન ફરતો તેથી દાનવીર, રણસંગ્રામમાં તેમના ધનુષ્યના ટંકારમાત્રથી જ ભલભલા યોધાઓના ગાત્રો શિથિલ થઈ જતા તેથી તેમજ તેમણે પોતાના એક છત્રી રાજ્ય નીચે ઘણો ભૂપ્રદેશ આણ્યો હોવાથી રણવીર, આચારઃ સ્વલ્પ પ્રથમો ધર્મ. । એ ન્યાયને અનુસરી પોતાનું વર્તન શુદ્ધ હોવાથી આચારવીર અને આ સર્વ ઉપરાંત જૈન ધર્મ પ્રત્યે અપૂર્વ અને અચળ શ્રદ્ધા હોવાથી તેમજ જૈનશાસનની પ્રભાવના વૃદ્ધિંગત થાય તેવા મહોત્સવો વારંવાર યોજતો હોવાથી ધર્મવીર પણ હતો. આવી રીતે તેનામાં અનેક ગુણોએ વાસ કર્યો હતો.

તેમના શાસન નીચે પ્રજા નિર્ભય અને સ્વતંત્ર હતી. પ્રજા પણ તેમનું પિતૃવત્ત સન્માન કરતી. વિજયાદશમી કે એવા મહોત્સવ પ્રસંગે ભાવભીના હૃદયથી એવું સ્વાગત કરતી કે જે જોઈને ઈંદ્ર સરખાને પણ તેની ઇર્ષ્યા થાય. આવી રીતે સાંસારિક ભોગવિલાસો ભોગવતો તેમજ ધર્મકાર્યમાં રક્ત રહેતો સુરશ્રેષ્ઠ રાજવી પોતાના દિવસો વ્યતીત કરવા લાગ્યો.

એવામાં એકદા એક સંતપુરુષનો સમાગમ થયો. નંદન નામના સાધુવર્યના પ્રથમ પરિચયે જ તેમના હૃદય પર ભીંચી

અસર થઈ. નંદન મુનિવરે વૈરાગ્યવાહિની દેશના આપી. સુરશ્રેષ્ઠ રાજવીને આ સાંસારિક ભોગવિલાસો પરિણામે રોગકર્તા જણાયા, આયુ તૂટીના અગ્રભાગ પર રહેલ જળખિંદુ જેવું અસ્થિર લાગ્યું અને સંપત્તિ—લક્ષ્મી વીજળીના ચમકારા જેવી ચંચળ જણાઈ. સદ્ભાગ્યને કારણે જ નંદન મુનિનો પોતાને પરિચય થયો છે, એમ માની તેણે તેમનો વિશેષ ને વિશેષ પરિચય શરૂ રાખ્યો. જેમ જેમ રાજવીનો બોધ વધતો ગયો તેમ તેમ તેને તેના અમૃતસ્વાદની વિશેષ ઝંખના થવા લાગી. હવે તો તે કર્મના ઊંડા ને ગહન નિયમો અને તેની પ્રકૃતિ આદિની ગુરુ સાથે ચર્ચા કરતો. દીર્ઘ ગુરુ—સહવાસથી તેને સંસારની અસા

સમજાઈ અને અગાધ સંસાર—સાગરમાંથી પાર પહોંચાડનાર નૌકા સમાન ભાગવતી દીક્ષા લઈ આત્મોદ્ધાર કરવાનો નિર્ણય કર્યો. યોગ્ય સમયે તેમણે આત્મવીર્યોદ્ધાસપૂર્વક નંદન મુનિ પાસે, સર્પ જેમ કાંચળીનો ત્યાગ કરે તેમ ભોગવિલાસોને ત્યજ દઈને, પ્રવ્રજ્યા ગ્રહણ કરી અને દેહદમન શરૂ કર્યું. ઉચ્ચતપશ્ચર્યા, શુદ્ધ ક્રિયા અને વિશુદ્ધ ચારિત્રપાલનપૂર્વક સંયમી જીવન શરૂ કર્યું. જેમ જેમ શાસ્ત્રીય બોધ વધતો ગયો તેમ તેમ અધ્યાત્મપરાયણ પ્રવૃત્તિ પણ સતેજ બનતી ગઈ. આત્મકલ્યાણ અને આત્મચિંતન એ જ એમનો મુખ્ય અધ્યવસાય બની ગયો. પ્રાંતે અરિહતની ભક્તિ વિગેરે સ્થાનકોના આરાધનથી તેમણે તીર્થંકરનામકર્મ ઉપાર્જન કર્યું અને આયુ પૂર્ણ થયે કાળધર્મ પામીને સુરશ્રેષ્ઠ રાજવીનો જીવ પ્રાણુત નામના દશમા દેવલોકમાં દેવ થયો.

મકરંશુ ર જી

મ્રમજ્યા ને કેવળજ્ઞાનપ્રાપ્તિ

અગાઉ આપણે વર્ણવી ગયા તે હરિવંશમાં રાજગૃહી નગરીને વિષે સુમિત્ર નામનો રાજા થયો. સામ, દામ, દંડ અને ભેદ એ ચાર પ્રકારની રાજનીતિમાં કુશળ હોવા છતાં તેમણે પોતાને રાજ્યવિસ્તાર વધારવામાં એકલા પરાક્રમનો જ આશ્રય લીધો હતો. રાજગૃહીનું સ્થાન ભારતમાં સર્વોત્કૃષ્ટ હતું. તેની રાજ્યગાદીએ એક એકથી ચઢિયાતા પરાક્રમી પુરુષો જ સિંહાસનને શોભાવતા હતા. રાજવી સુમિત્ર ન્યાયશીલ અને સૌમ્ય પ્રતાપી હતો. તેમની કીડા પણ નિર્દોષ હતી. ધર્મપરાયણ વૃત્તિવાળા તેને વનકીડા કે મૃગયાકીડા કરવા કરતાં ધર્મનો પ્રભાવ પ્રસરે, ધર્મનો નાદ દિગ્-દિગંતમાં ફેલાય ને લોકો સવિશેષ ધર્મી અને તે માટે અતીવ ઉત્કંઠા રહેતી અને તે માટે રથયાત્રા, અષ્ટાહ્નિકાદિ મહોત્સવ વિગેરેની યોજના કરતો તેમજ ધર્મ-પ્રભાવના થાય તેવાં ધર્મકાર્યો કરતો. દેહનો પડછાયો જેમ દેહને અનુસરે તેમ પતિવ્રતાધર્મવાળી સદાચારપરાયણ પદ્માવતી

નામની તેમને પટ્ટરાણી હતી. તે પોતે શ્રેષ્ઠ રાજકુલમાં જન્મેલ હોવાથી તેનામાં ખાનદાની અને કુલીનતાનાં સમગ્ર અંશે હતા. પદ્માવતી પોતાના રૂપ-સૌંદર્યથી ઉર્વશી સરખી અપ્સરાને પણ લન્નિજત બનાવતી. તેના મૃગનયનો સરખા દીર્ઘ લોચનો, હસ્તીની સુંદર જેવો ભુજપાશ, ચંદ્ર સરખું ઘાટીલું મુખ, અષ્ટમીના ચંદ્ર જેવું ભવ્ય લલાટ, પોપટની ચાંચ જેવી સુંદર નાસિકા, ભરાવદાર ને વિકસિત અંગો તેના શાંત અને મિલનસાર સ્વભાવને અતિશય દીપાવતા. સુવર્ણમાં રત્નમાણિક્યના સ્થાપનથી જેમ તે બંને પદાર્થની મૂલ્યતામાં વધારો થાય તેમ પદ્માવતી સાથેના રાજના પાણિયહણથી તેઓ બંનેનું મૂલ્ય અમૂલ્ય જ ગણાતું. પદ્માવતી વિશેષ ધર્મપરાયણ રહેતી. પ્રતિદિન જિનમંદિર જવું, અવકાશનો સમય શાસ્ત્રાધ્યયનમાં કે ધર્મચર્ચામાં ગાળવો એ લગભગ તેનો નિત્યક્રમ હતો. પ્રસંગે ઉપાશ્રયે જઈ તે સુશીલ અને સદાચરણી સાધ્વીઓનો સંસર્ગ કરતી. આ રીતે રાજ સુમિત્ર સાથે સાંસારિક ભોગવિલાસ ભોગવતાં તેનો સમય સુખમય પસાર થવા લાગ્યો.

એકદા ઋતુસ્નાન કર્યા બાદ સુખપૂર્વક સૂતેલી રાણી પદ્માવતીએ શ્રાવણ માસની પૂર્ણિમાએ રાત્રિના પ્રાંતભાગમાં એક એક પછી એક એમ ચૌદ દિવ્ય સ્વપ્નો નીહાળ્યા. ચૌદ* સ્વપ્નો

* હાથી, વૃષભ, સિંહ, લક્ષ્મીદેવી, કૂલની માળા, ચંદ્ર સૂર્ય, ધ્વજ, કળશ, પદ્મસરોવર, રત્નાકર, વિમાન, રત્નરાશિ અને નિર્ધૂમ આગ્નિ, આ ચૌદ સ્વપ્નો દરેક તીર્થંકરની માતા જીએ છે. ચક્રવર્તીની માતા આ જ સ્વપ્નો કાંઈક ઝાંખા જીએ છે.

નીહાળતાં જ જાગૃત થઈ ગઈ અને રાત્રિનો શેષ સમય ધર્મધ્યાન અને સ્તોત્રસ્મરણમાં ગાળ્યો. ઉચિત સમય થતાં જ તેણે પોતાના સ્વામીને જાગૃત કરી આ હકીકત કહી સંભળાવતા સુનિવ્રત રાજવીએ હર્ષપૂર્વક કહ્યું કે— “આ સ્વપ્નોના પ્રભાવથી તમને શ્રેષ્ઠ લક્ષણવાળો પુત્ર થશે.” તે જ કથનને યથાર્થ કરતો હોય તેમ પ્રાણુત દેવલોકમાં રહેલ સુરશ્રેષ્ઠ રાજવીનો જીવ પ્રચ્ચવીને પદ્માવતીની કૃક્ષીમાં અવતર્યો.

ગર્ભના પ્રભાવથી માતાને મુનિની માફક સારા-સારા વ્રતોનું આચરણ કરવાનું મન થયું. બાદ ગર્ભનું યથાધોગ્ય રીતે પરિપાલન કરતાં પદ્માવતીદેવીએ જ્યેષ્ઠ માસની કૃષ્ણ અષ્ટમીએ શ્રવણ નક્ષત્રમાં કુર્મ(કાચબા)ના લક્ષણ(લાંછન,વાળા પુત્ર-રત્નને જન્મ આપ્યો. તે સમયે દરેક તીર્થંકરોના જન્મસમયે કરે છે તે માફક છપ્પન દિક્કુમારિકાઓએ આવી સૂતિકર્મ કયું. શકેન્દ્ર તેમનો સ્નાત્રાભિષેક કરવા મેરુપર્વત પર લઈ ગયા અને ત્યાં શકેન્દ્રના ઉત્સંગમાં બેઠેલ પરમાત્માનો બાકીના ત્રેસઠ ઇન્દ્રોએ પવિત્ર જળવડે જન્મભાભિષેક કર્યો. બાદ પ્રભુને ઈશાનેન્દ્રના

x આ હિસાબે ગણતાં ૧. સુરશ્રેષ્ઠ રાજ, ૨. પ્રાણુત દેવલોકે દેવ અને ૩. શ્રી મુનિસુવ્રતસ્વામી એ પ્રમાણે ત્રણ ભવ થાય, પરંતુ શ્રી સપ્તતિશતસ્થાનક પ્રકરણમાં નવ ભવ જણાવેલ છે, તે આ પ્રમાણે ૧. શિવકેતુ ૨. સૌધર્મ દેવલોકે દેવ, ૩. કુબેરદત્ત, ૪. ત્રીજે સનતકુમાર દેવલોકે દેવ, ૫. વજ્રકુંડલ રાજ, ૬. બ્રહ્મદેવલોકે દેવ, ૭. શ્રીવર્મા રાજ ૮. અપરાજિત વિમાને દેવ અને ૯ શ્રી મુનિસુવ્રતસ્વામી-આ મતાંતર સમજવો.

ખોળામાં આપી શકે દ્રે ચાર વૃષભના શૃંગદ્વારા પડતી દૂધની ધારાવડે અભિષેક કર્યો. પછી પ્રભુને પૂજી અર્ચી તેમજ પ્રાર્થના કરી તેમને માતા પાસે પુનઃ સ્થાપવામાં આવ્યા.

પ્રાતઃકાળે પુત્રજન્મ થયાના સમાચાર મળતાં અંતઃપુરમાં તેમજ રાજધાનીમાં હર્ષનાં પુર ફરી વળ્યા. સુમિત્ર રાજાનો હર્ષ હૃદયમાં પણ ન સમાયો. તેમણે જન્મમહોત્સવ ઉજવવા ફરમાન બહાર પાડી કારાગૃહના દ્વાર ખુલ્લા મૂકી (સર્વ કેદીઓને છોડી મૂક્યા) દીધા. દીન દરિદ્ર જનોને યથેચ્છિત દ્રવ્ય આપ્યું. નિરાધાર ને નિરાશ્રિતને સાધન-સગવડ આપી સર્વત્ર અમારીની ઉદ્ધોષણા કરાવી અને પૌરજને પણ પોતાને જ આંગણે મહોત્સવ થતો હોય તેવી ઊલટથી તેમાં ભાગ લીધો. પ્રભુ ગર્ભમાં આવતાં જ માતા સારા વ્રતની ઇચ્છાવાળા થયેલા હોવાથી તેને અનુલક્ષીને માતાપિતાએ ખારમે દિવસે યથાર્થ શ્રી મુનિસુવ્રત એવું તેમનું નામ પાડ્યું. પ્રભુનું નામ-સ્મરણ પણ કલ્યાણકારક છે તો તેમનો પ્રત્યક્ષ સદ્ભાવ મંગળમય નીવડે તેમાં આશ્ચર્ય શું ?

ચંદ્ર-કળાની માફક પ્રતિદિન વૃદ્ધિ પામતા શ્રી મુનિસુવ્રત કુમાર બાલકોડા કરતાં કરતાં કેમશઃ યૌવનવય પામ્યા. પુત્રના પાણિયહણ મહોત્સવએ માત-પિતાને મન અનુપમ દહાવો હોય છે તેથી રાજવી સુમિત્રે પુત્રને યોગ્ય કન્યારત્નની તપાસ કરવી શરૂ કરી. ત્રણ જ્ઞાનના ધારક પરમાત્મા સંસારના ચિત્રવિચિત્ર સ્વરૂપોના જાણ હતા અને વનિતા એ મોહરાજાનો વિલાસ માત્ર છે એમ જાણતા હતા છતાં ભોગાવલી કર્મ પૂરેપૂરું ક્ષય થયેલ ન હોવાથી જળ-કમળવત્ તેમણે અલિપ્તભાવે વિવાહોત્સવ માટે

આનાકાની ન કરી. છેવટે પ્રભાવતી આદિ સુશીલ અને સદા-ચારિણી રાજકન્યાઓ સાથે પરમાત્માનો પાણિગ્રહણ મહોત્સવ થયો. માત-પિતાને તે દિવસ અનુપમ હતો અને પ્રજા તેમજ ચાચકજનોને તે દિવસ સોનાનો સૂર્ય ઊગ્યા સરખો આનંદપ્રદ હતો. સંસારસુખના ક્ષણરૂપે તેમને શક જેવો પ્રતાપી સુવ્રત નામનો દેદીપ્યમાન અને પ્રભાવની પ્રતિકૃતિ સરખો પુત્ર થયો.

આ પ્રમાણે સાડાસાત હજાર વર્ષજેટલો સમય પસાર થઈ ગયો ત્યારે સુમિત્ર રાજવીએ પોતાના સ્કંધ પરથી રાજ્યભાર ઊતારી શ્રી મુનિસુવ્રતને સુપ્રત કર્યો. રાજ્યભોગવટાની કે સત્તાના શોખની લેશમાત્ર ઈચ્છા ન હોવા છતાં ‘‘ગિતુરાજ્ઞા બલીયસી’’એ સિદ્ધાન્તાનુસાર તેમણે રાજ્યકારભાર ગ્રહણ કર્યો. ચંદ્રમાંથી કદી અંગાર ઝરતો જોયો છે ? તે તો શીતળ સુધાવર્ષા જ કરે તેમ પરમાત્માના રાજ્યકાળમાં પ્રજાને સુખ-શાંતિ જ હતી. કદી પણ માર-ફાડ કે લૂંટ-ચોરીનો પ્રસંગ જ બનતો નહીં. લોકો એટલા નિર્ભય હતા કે અહોનિશ પોતાના આવાસોના દ્વાર ખુલ્લા રાખતા. આવી રિથિતિ ક્રૂરા રાજધાનીમાં-રાજગૃહીમાં જ હતી એમ નહિ પણ તેમના તાબાની સમસ્ત પૃથ્વી સુખ-શાંતિનો આસ્વાદ લેતી. લોકોને કર-વેરા શું કહેવાય તેનો સ્વપ્ને પણ ખ્યાલ નહતો.

ધાવમાતા પોતાના ખોળામાં ખેલતા બાળકની સારસંભાળ રાખે પરંતુ તેના પ્રત્યે તેને જનેતા જેટલો નૈસર્ગિક પ્રેમ ન પ્રગટે તેવી રીતે પ્રભુએ પંદર હજાર વર્ષ પયંત પૃથ્વીનું પાલન કર્યું

કયું પણ તેમાં લેશ માત્ર આસક્તિ ધરાવી નહિ. હવે પોતાનું ભોગાવલી કર્મ પૂર્ણ થયું બાણી તેઓ ચારિત્રની પૂર્વ તૈયારી કરવા લાગ્યા તેવામાં લોકાંતિક દેવતાઓએ આવી પોતાના નિયમ મુજબ પરમાત્માની ભાવનાને પુષ્ટિ આપી. દરેક તીર્થ-કરોના સંબંધમાં બને છે તેમ શ્રી મુનિસુવ્રતસ્વામીએ પણ લોકાંતિક દેવોની “સ્વામિન્! તીર્થ પ્રવર્તાવો” એવી વિજ્ઞાપિ આદ્ય લોકોના દારિદ્ર્યને દૂર કરનારું સાંવત્સરિક દાન દેવું શરૂ કર્યું. પ્રતિદિન એક કરોડ ને આઠ લાખ સોનામહોરનું કલ્પવૃક્ષની માફક યથેચ્છ દાન આપવા લાગ્યા. વર્ષ પૂર્ણ થયે પોતાના પુત્ર સુવ્રતને રાજ્યવહીવટ સોંપ્યો.

યોગ્ય સમય આવતાં જેમ હંસો શુષ્ક બનેલા સરોવરનો ત્યાગ કરે તેમ પરમાત્માએ સંસારનો ત્યાગ કર્યો. સુવ્રત રાજાએ આ પુણ્યપ્રસંગને શોભાવવા રાજ્યની સમગ્ર સાધન-સંપત્તિ વહેતી મૂકી. એક હજાર પુરુષો વહન કરી શકે તેવી અપરાજિતા નામની ભવ્ય શિબિકા પ્રભુને બેસવા માટે તૈયાર કરાવી. આવા પવિત્ર અને પ્રાણીગણના કલ્યાણકારક પ્રસંગનો લાભ લેવા ૬૪ ઇંદ્રો પણ પોતપોતાના પરિવાર સહિત આવી પહોંચ્યા. આ પ્રમાણે સુવ્રત રાજવી અને દેવોએ મળીને જેમનો ભવ્ય નિષ્ક્રમણોત્સવ કરેલ છે એવા પરમાત્મા શ્રી મુનિસુવ્રતસ્વામી ઉપર્યુકત શિબિકામાં બેસી નીલગુહા નામના ઉદ્યાનમાં આવી પહોંચ્યા. એક પછી એક આભરણો તથા સુંદર વસ્ત્રોનો ત્યાગ કર્યો એટલે ઇંદ્રે પ્રભુના સ્કંધ પર દેવદૂષ્ય વસ્ત્ર મૂક્યું, જે તેમના

નિર્વાણ સુધી રહ્યું. પરમાત્માએ છઠ્ઠી તપશ્ચર્યાપૂર્વક કાગણ શુદ્ધિ ૧૨ ને દિવસે શ્રવણ નક્ષત્રમાં પાછલા પહોરે પંચમુષ્ટિ લેવા કરીને પારમેશ્વરી પ્રવ્રજ્યા સ્વયં ગ્રહણ કરી. પરમાત્માના આવા લબ્ધ ત્યાગથી આકર્ષાઈ એક હજાર રાજાઓએ પણ પરમાત્માના પંથનું અનુકરણ કર્યું અર્થાત્ દીક્ષા લીધી. તે જ વખતે પ્રભુને ચોથું મનઃપર્યંવ નામનું જ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું. આ સમયે સમસ્ત વિશ્વમાં આનંદની લહેરી પ્રસરી ગઈ.

રત્નો તો ઘણા હોય છે છતાં ઉત્તમ રત્ન જ રાજવીના મુગટમાં સ્થાન પ્રાપ્ત કરી શકે તેમ રાજગૃહીમાં અગણિત માનવો હતાં છતાં પરમાત્માને પારણું કરાવવાનું સૌભાગ્ય તો પ્રદક્ષિણ નામના રાજાને જ સાંપડ્યું. તેણે ક્ષીરાન્ન(ખીર)-વડે પરમાત્માને અત્યંત ભક્તિભાવ અને હૃદયના ઉદ્ઘાસપૂર્વક પારણું કરાવ્યું. પરમાત્મા તો હસ્તપાત્રવાળા હોય છે. તેમને આધુનિક સાધુઓની માફક પાત્રાઓમાં આહાર ગ્રહણ કરી ભોજન કરવું પડતું નથી. તેમના હાથમાં જે વસ્તુ વહોરાવવામાં આવે તેમાંથી એક ખિંદુ માત્ર પણ ભૂમિને ન સ્પર્શી શકે એવી લાખિય હોય છે અને તેમને આહાર કરતા કોઈ પણ ચર્મચક્ષુવાળા ન જોઈ શકે એવો તીર્થંકર પરમાત્માનો અતિશય હોય છે. પ્રદક્ષિણ રાજવીના આ પુણ્યકાર્યની જાણે અનુમોદના કરતાં હોય તેમ દેવોએ *વસુધારાદિ પાંચ દિવ્ય પ્રગટ કર્યાં.

*સાડાખાર કોડ સોનૈયાની, વસ્ત્રની, પુષ્પની અને સુગંધી જળની વૃષ્ટિ તેમજ આકાશમાં દુંદુભીનો નાદ-આ પાંચ દિવ્ય સમજવા.

દીક્ષા લીધા બાદ પરમાત્માનું પ્રથમ કાર્ય હતું કર્મશત્રુ-
ઓને પરાસ્ત કરવાનું. કર્મનો ક્ષય કરવા માટે તેમણે તપશ્ચર્યાઓ
શરૂ કરી, પરિસહો સહવા માંડયા અને પૃથ્વી પર પરિભ્રમણ કરવા
માંડયું. મહારથીની પાસે સામાન્ય માનવીની શી તાકાત? જગત-
ભરને નયાવનાર કર્મ-રાજને અંતે વશ થવું પડ્યું. અગિયાર
મહિનાના સમય બાદ પરમાત્મા પુનઃ નીલગુહા ઉદ્યાનમાં પધાર્યા
અને કાગળ વદિ બારસના શુભ દિવસે ચંદ્ર શ્રવણ નક્ષત્રમાં હતો
ત્યારે અંધક વૃક્ષની નીચે પ્રતિમાધારી પરમાત્માએ સમસ્ત
ઘાતી કર્મોનો વિનાશ કરી સૂર્યસમાન ઝળહળતું કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત
કયું. કેવળજ્ઞાન એટલે ઉત્કૃષ્ટજ્ઞાન. હથેલીમાં રહેલ જળને પ્રાણી
સ્પષ્ટ રીતે જોઈ-જાણી શકે તેમ કેવળજ્ઞાનની સહાયથી પરમાત્મા
લોક તેમજ અલોકનું સંપૂર્ણ જ્ઞાન ધરાવતા. જેવી રીતે લવ્ય
દીક્ષા-મહોત્સવ કર્યો હતો તેમ દેવોએ કેવળજ્ઞાન મહોત્સવ
પણ કર્યો અને સુંદર સમવસરણની રચના કરી. મધ્યમાં પ્રભુના
દેહ કરતાં બારગણો જાણે એટલે કે બસો ને ચાલીશ ધનુષ્ય
પ્રમાણ અશોકવૃક્ષ વિકુન્ઠો. પરમાત્માએ સમવસરણમાં પ્રવેશ
કરી, ચૈત્યવૃક્ષને પ્રદક્ષિણ આપી, તીર્થાંબ નમઃ કરી, દેવવિરચિત
સિંહાસન પર પૂર્વાભિમુખે બિરાજ્યા એટલે તરત જ વ્યંતર
દેવોએ પશ્ચિમાદિ ત્રણ દિશામાં તેમનાં ત્રણ પ્રતિબિંબો વિકુન્ઠો.

પ્રાણીગણના ઉદ્ધાર માટે, સદાચાર અને ધર્મમાર્ગમાં જન-
સમૂહને સ્થિર કરવા માટે પ્રભુએ દીક્ષાનો પવિત્ર વેષ સ્વયં સ્વી-
કાર્યો હોવા છતાં કેવળજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ સુધી જે વાચા બંધ રાખી

હતી તે હવે અસ્થલિત ગતિએ શરૂ કરી. શરદઋતુના ચંદ્રના કિરણોમાંથી જેમ સુધા વરસે તેમ પરમાત્માના મુખરૂપી ચંદ્ર-માંથી ઉપદેશરૂપી શમરસ ઝરવા લાગ્યો. અને ચંદ્રના પ્રથમ દર્શને જ જેમ ચંદ્રકાંત મણિ આર્દ્ર બની જાય તેમ ભવ્ય પ્રાણી-ઓના હૃદયો વૈરાગ્યરસથી ભીંજવા લાગ્યા. પરમાત્માએ સંસારનું આબેહૂબ સ્વરૂપ સમજાવતાં પોતાના પ્રવચનમાં જણાવ્યું કે—

“ સમુદ્રના તળિયા સુધી ડૂબકી મારનારાઓ કઈ વસ્તુની આસિની આશાએ તેવી પ્રવૃત્તિ કરે છે તે તમે જાણો છે. ? મૌકિતકે અગર તો રત્નોના લાભાર્થે કરે છે તેમ આ અપાર સંસારરૂપી સમુદ્રમાંથી તમારે શ્રેષ્ઠ રત્નસ્વરૂપ ધર્મને ગ્રહણ કરી લેવાનો છે. ધર્મ એ જ એક એવું પ્રબળ નાવ છે કે જે તમને ભવસમુદ્રમાં ડૂબતા બચાવી લેશે. તે નાવનું જો તમે સંપૂર્ણ આલંબન લેશો તો રાગ-દ્વેષાદિ મહાવાયુઓ તમને ઉપદ્રવ કે વિઘ્ન કરી શકશે નહિ તેમજ ક્રોધ, માન, માયા ને લોભાદિ જળચર જીવો તમારા નાવને જોઈને જ દૂર નાસી જશે. આ ધર્મનું યથાર્થ આરાધન સંયમ-ચારિત્ર સ્વીકારો ત્યારે જ બની શકે તેમ છે છતાં પણ યતિ-ધર્મ સ્વીકારવાને અશક્ત પ્રાણીઓએ ગૃહસ્થ ધર્મ સ્વીકારવો. ગૃહસ્થ ધર્મના પાંચ આણુવ્રત, ત્રણ ગુણુવ્રત તેમ જ ચાર શિક્ષાવ્રતરૂપ બાર વ્રતો છે. આ ઉપરાંત શ્રાવકના એકવીશ તેમજ માર્ગાનુસારીના પાંત્રીશ ગુણો છે, તે જેમ દાદર ચઢનારને રજળુ આલંબનરૂપ નીવડે છે તેમ યતિધર્મરૂપી સીઢી ચઢવાને માટે આધારભૂત છે.

પ્રમાદ એ પ્રાણીગણનો મહાનુભાવ મહાનુભાવ શત્રુ છે. તેના વશવર્તીપણથી માનવી અમૂલ્ય ચિંતામણિ રત્ન સદૃશ મનુષ્ય ભવ વૃથા ગુમાવી બેસે છે. પ્રમાદના વિભાગો પાંચ છે: ૧ મદ, ૨ વિષય, ૩ કષાય, ૪ નિદ્રા અને ૫ વિકૃતિ, એમાંને એકએક પ્રકાર પણ માનવીને સંસારસમુદ્રમાં પરિભ્રમણ કરાવે છે તો જેઓ પાંચે પ્રમાદનું સેવન કરતાં હોય તેમનું તો પૂજવું જ શું? આ પ્રમાદો સંસારરૂપી કારાવાસના સંરક્ષકો છે. તેઓ સંસારરૂપી કારાગૃહમાંથી છૂટવા માગતા જીવોને બહાર નીકળવા દેતા નથી, પણ જે આત્મા જોરાવર બને અને ધર્મરૂપી ખડ્ગની સહાય લે તો આ પ્રમાદરૂપી સંરક્ષકોનો પરાભવ કરી શકે. પ્રમાદના પ્રસંગ પરત્વે જેટલું વિવેચન કરીએ તેટલું થોડું છે માટે વિચક્ષણ પ્રાણીએ તો પ્રમાદના પરિહારપૂર્વક ધર્મનું જ આલંબન સ્વીકારવું એ જ અગાધ અને ભયપ્રદ સંસારસમુદ્રથી પાર પહોંચવાનો એક માત્ર શ્રેષ્ઠ ઉપાય છે.

આવી રસિક અને ભવ્ય ઉપદેશશૈલીથી પ્રતિબોધ પામી કેટલાક ભવ્ય પ્રાણીઓએ સંયમધર્મ સ્વીકાર્યો તો કેટલાકોએ શ્રાવકના ત્રતો ગ્રહણ કર્યાં. પ્રભુએ પોતાના શિષ્યો પૈકી ગણધર પદની યોગ્યતાવાળા ઈંદ્ર વિગેરે અઢાર મુનિવરોને ગણધર તરીકે સ્થાપ્યા, જેમાં ઈંદ્ર મુખ્ય ગણધર બન્યા. પ્રભુ દેશનાથી વિરામ પામ્યા એટલે પરમાત્માએ કહેલી ત્રિપદીના શ્રવણથી અમસ્ત શ્રુતસ ગરના પારંગત બનેલ ઈંદ્ર ગણધરે પણ રાચક દેશના આપી, જે સાંભળ્યા બાદ સુવ્રત રાજવી તેમજ પૌરજનો પોતપોતાને સ્થાને ગયા.

દરેક તીર્થ'કરના શાસનમાં બને છે તેમ શ્રી મુનિસુવ્રત-સ્વામીના સમયમાં પણ ત્રણ નેત્રવાળો, ચાર મુખવાળો, શ્વેત વર્ણવાળો, જટાધારી, વૃષભના વાહનવાળો, ચાર દક્ષિણ (જમણી) ભુજ(હાથ)માં ખીજેરું, ગદા, બાણ અને શક્તિ તેમ જ ચાર વામ(ડાબી)ભુજમાં નકુળ, અક્ષસૂત્ર, ધનુષ્ય ને પરશુને ધારણ કરનારો વરુણ નામનો ૨૬ શાસનદેવ થયો તેમજ ગૌરવર્ણવાળી, ભદ્રાસન પર બેસનારી, બે દક્ષિણ ભુજમાં વરદ અને અક્ષસૂત્ર તેમજ બે વામ ભુજમાં ખીજેરું અને ત્રિશુળ ધારણ કરનારી નરદત્તા નામની ચક્ષિણી શાસનદેવી થઈ. આ બંને શાસનની પ્રતિદિન સારસંભાળ કરતા, વિધ્નોનું નિવારણ કરતાં તેમજ ભક્તજનોના વાંછિતો પૂરતા. તેઓ હંમેશ માટે પ્રભુની સાનિધ્યમાં જ રહેતા અને પ્રભુ વિહાર કરતાં તો તેમના પહોંચાયાની માફક પાછળ-પાછળ પરિભ્રમણ કરતા. આવી રીતે ભવ્યજનો પર ઉપકાર કરતા પરમાત્મા પૃથ્વીતલ પર વિચરવા લાગ્યા.

પ્રકરણ ત્રીજું “અશ્વાવબોધ” તીર્થની ઉત્પત્તિ

પદ્મિનીખંડ નામના નગરમાં જૈન ધર્મપરાયણ જિન-ધર્મ નામનો સુશ્રાવક વસતો હતો. સરળ સ્વભાવ અને માયાળુપણાથી તેણે નગરના અનેક જનોને આકર્ષ્યા હતાં. તેમાં સાગરદત્ત નામનો શિવમાર્ગી ગૃહસ્થ તેનો પરમ મિત્ર બન્યો હતો. બંને બાળમિત્રો હોવાથી એક-બીજાને એક-બીજા વિના ચાલતું જ નહિ. જળ-મીનવત્ તેઓનો પ્રેમ વૃદ્ધિગત થતો ગયો. સાગરદત્ત પાસે અઢળક સંપત્તિ હતી અને તેણે પહેલાં પોતાના જ ખર્ચે એક ભવ્ય શિવમંદિર બંધાવી તેમાં પોતાના ખર્ચે જ પૂજારીઓ રાખ્યા હતા. સંપત્તિ સારા પ્રમાણમાં હોવા છતાં તેનામાં આડંબરનો કે અભિમાનનો લેશ નહોતો. આ ઉપરાંત સ્વભાવ સરલ અને ભદ્રિક હોવાથી ધર્મમાર્ગ જાણવાની જિજ્ઞાસા પણ હતી. જિનધર્મ સાથેના વધતા જતાં સંસર્ગથી સાગરદત્તમાં પરિવર્તન થવા લાગ્યું તે તેની સાથે જિનમંદિરે જવા લાગ્યો અને વારંવાર જૈન સાધુઓના વ્યાખ્યાનોને પણ લાભ લેવા લાગ્યો.

વારંવારનું ધર્મણુ શું નથી કરતું ? કદરૂપા આકારના મોટા પથ્થરને પણ નદીનો જળપ્રવાહ ઘાટીલો અને નાબુક બનાવી દે છે. જિનધર્મના પ્રતિદિનના પરિચય અને ચર્ચાથી તેમજ સદ્-ગુણોના સમાગમથી સાગરદત્તના જીવનમાં અફલુત પલટો થયો. તેને અહિંસાના ઉત્કૃષ્ટ મર્મનું જ્ઞાન થયું અને સાથોસાથ જૈન મુનિઓની નિઃસ્પૃહતા, તપસ્વીતા, વૈરાગ્યમયતા અને કડક આચારપાલન આદિ જોઈ તેને પોતાના શિવપૂજારીઓ અને જૈન મુનિઓ વચ્ચે આકાશ-પાતાલ જેટલું અંતર જણાવા લાગ્યું. આમ્રસ કોને પ્રિય ન બને ? એક વખત જિનધર્મ શ્રેષ્ઠી સાથે ધર્મદેશના શ્રવણાર્થે જતાં ગૃહસ્થોચિત દાનાદિ ધર્મના ઉપદેશ બાદ સાગરદત્ત જિનબિંબ અને જનચત્યના અગણિત ક્ષણપ્રાપ્તિનો ઉપદેશ સાંભળ્યો. મુનિપ્રવરે જણાવ્યું કે— “જો ક્ષાન્તિજ્ઞ જિજ્ઞાસુ” જે પ્રાણી રાગ દ્વેષ અને મોહાદિ ઉત્કટ શત્રુઓને જીતનાર તીર્થંકર પરમાત્માનું જિનચૈત્ય બંધાવે છે તે પ્રાણી પરલવમાં સહેલાઈથી ધર્મ પ્રાપ્ત કરી શકે છે અને પરંપરાએ પરમપદને પણ પ્રાપ્ત કરી શકે છે....ઇત્યાદિ.

આ રમ્ય ઉપદેશ સાગરદત્તના કુમળા હૃદયમાં આરપાર જીતરી ગયો. તેના હૃદયમાં પોતાની સંપત્તિને જિનાયતન બનાવીને સાર્થક કરવાની ભાવના સ્ફુરી, તેણે પોતાનો મનોભાવ જિનધર્મને જણાવ્યો. મિત્ર જિનધર્મે તેના પવિત્ર વિચારને પૂર્ણ અનુમોદન આપ્યું. પછી તેણે જિનચૈત્ય બંધાવ્યું અને એક સુવર્ણમય જિનબિંબ તૈયાર કરાવી તેની મુસાધુદ્વારા પ્રતિષ્ઠા પણ કરાવી.

श्री मुनिस्वितस्वामिनी देशना सांभगा जितशत्रुशोभना अक्षतु येयव अतिरमणज्ञान : : यालो देशस्वर्मा आ समवसर्गलुं देशस्वर्मा आकपुं छ.

એકદા શિશિર ઋતુ આવી પહોંચતા શિવાયતનના પૂજારી-ઓએ પૂજનોત્સવ આરંભ્યો અને તે નિમિત્તે સાગરદત્ત શ્રેષ્ઠીને આમંત્રણ આપ્યું. સાગરદત્ત જિનધર્મના તત્ત્વોથી વાસિત થયો હતો તેને જૈન ધર્મ પ્રત્યે ગુણાનુરાગ હતો છતાં પણ તે પોતાનો કુળધર્મ-શિવમાર્ગ ત્યજી શક્યો ન હતો. નિયત સમયે તે શિવમંદિરમાં ગયો. પૂજારીઓએ પૂજા માટે ઘણા વખતથી એકત્ર કરેલ ધીના કુંભો (ઘડાઓ) વેદિકા પાસે લાવવા શરૂ કર્યા. પણ આ શું ? ઘણા દિવસથી એક જ સ્થળે પડી રહેલા ધીના ઘડાઓની આસપાસ તેમજ નીચે ધીમેલના ઝુંડના ઝુંડ જામી ગયા હતા. નિર્દય પૂજારીઓ તે ધીમેલને દૂર કરવા દૂર રીતે તેને મસળી મસળીને મારી નાખવા લાગ્યા. અહિંસાપ્રેમી અનેલ સાગરદત્તથી આ સહન ન થયું, તેણે પૂજારીઓ પાસે જઈ સખ્ત શબ્દોમાં ઠપકો આપ્યો અને એક પણ જીવની હિંસા ન થાય તેવી રીતે શાંતિપૂર્વક જયણાથી કાર્ય કરવા સૂચન કયું.

પૂજારીઓ સાગરદત્ત પર વધતી જતી જૈન ધર્મની છાપથી અંતરમાં બળી રહ્યા હતા. તેઓને તેનો જૈનધર્મ પરત્વેનો અનુરાગ શબ્દની પેઠે ખટકતો હતો. તેઓ તેને પુનઃ શિવમાર્ગમાં સંપૂર્ણ રીતે ખેંચી લાવવા માગતા હતા પણ તે કયારે શક્ય બને? પ્રેમથી કે તિરસ્કારથી ? સૌજન્યભરી સમજાવટથી કે આક્રોશ-ભર્યા વચનોથી ? પ્રેમપૂર્વક કહેવાને બદલે તેમણે સ્વભાવસુલભ તિરસ્કારનો રોષભર્યો માર્ગ ગ્રહણ કર્યો. સાગરદત્ત પોતે જ આ મંદિરનો નિર્માતા છે એ વિચારનો તેમજ સારાસારા યા હિતા-

હિતનો ખ્યાલ કયાં વગર પૂજારીઓએ તેની અતિશય નિર્ભત્સના કરી. શિવમાર્ગી મંદિરમાં સાગરદત્તની જૈનધર્મી આચરણા ને સહૃદયતા ત્યારે જ સહન થાય કે જ્યારે દરિયાવ દિલ હોય, પરંતુ સ્વાર્થના સાગરમાં અને સંઘશ્રદ્ધામાં ડૂબેલા તેઓને તેનું જ્ઞાન ક્યાંથી હોય ? પૂજારીઓએ આવેશ ને આવેશમાં સાગરદત્તને મંદિરની બહાર ચાલ્યા જવાનો હુકમ કર્યો. સાગરદત્ત આ અસહ્ય વાણી સહન કરી શક્યો નહિ એટલે તે શૈવાચાર્ય પાસે ગયો. પરંતુ તેણે પણ સાગરદત્તને ઉપાલંબ આપી પૂજારીઓના વર્તનની ઉપેક્ષા બતાવી, એટલે મનમાં અત્યંત દુભાયેલ સાગરદત્ત શીઘ્ર સ્વગૃહે આવ્યો. આજનઃ તિરસ્કરણીય પ્રસંગથી તે અત્યંત ખિન્ન બની ગયો. ગ્લાનિ અને વિષાદે તેના પર પોતાનું પ્રભુત્વ સ્થાપ્યું. તે વિચારવા લાગ્યો કે-માર બાપદાદાનો કુળ-પરંપરાથી ચાલ્યો આવતો શિવધર્મ સાચો હશે કે “ અદિસા ગરમો ધર્મઃ ” ના સિદ્ધાંતવાળો અને સ્વાદ્વાદરૂપી અનેક અપૂર્ણ તત્ત્વથી ઓપતો જૈન ધર્મ સત્ય હશે ?” આ પ્રમાણે સાગરદત્તે કેટલીય પળો ને ઘડીઓ વિચારમાં ને વિચારમાં પસાર કરી પરંતુ તે એકે વસ્તુનો નિષ્કૃંચ-નિશ્ચય કરી શક્યો નહિ. આવી રીતે સંશયિત મનવાળો સાગરદત્ત અપમાનને કારણે આર્તધ્યાન કરતો અદ્ય સમયમાં ચમરાજનો અતિથિ થયો. આર્તધ્યાનના કારણથી તે તિર્થંચ યોનિમાં ઉત્પન્ન થયો. ત્યાં પોતાનું આયુ પૂર્ણ કરી અનેક વિધવિધ ભવોમાં પરિભ્રમણ કર્યું. છેવટે પૂર્વના પ્રુણસંચયના યોગે તે ભરુચ નગરના પ્રતાપી ને ધર્મશ્રદ્ધાળુ જિતશત્રુ નામના પ્રતાપી અને સત્ત્વશાળી રાજાના પટ્ટઅશ્વ

તરીકે ઉત્પન્ન થયો.

આ બાબુ જિનધર્મ શ્રેષ્ઠીને પૂજારીઓ સાથેના પ્રસંગના અને સાગરદત્તના અકાળ અવસાનના સમાચાર મળતાં તે અત્યંત દુઃખી થયો. મિત્ર પ્રત્યેના સ્નેહથી તેની આંખ અશ્રુભીની થઈ ગઈ. તેને થયું કે હિતસ્વી મિત્ર તરીકે મારે તેની અંતિમ પળે તેને આશ્વાસન દેવું જોઈએ તેમજ તેની શુભ ગતિ થાય તેવી ધાર્મિક પ્રવૃત્તિ અને પ્રેરણા કરવી જોઈએ; પણ હવે કાંઈ ઉપાય રહ્યો ન હતો. જિનધર્મના હૃદયમાં મિત્ર પ્રત્યેની ભાવના અપૂર્ણ રહી ગઈ હોવાનું શદ્ય તો ખટકયા જ કયું પરંતુ સંસાર-વિચિત્રતા અને કર્મપ્રકૃતિનું પ્રાબલ્ય સમજનાર જિનધર્મને અન્ય સામાન્ય માનવીની માફક ગ્દાનિ ઉત્પન્ન થવાનું કે અત્યંત પશ્ચાત્તાપ કરવાનું કારણ ન હતું.

આ પ્રસંગ પરથી ઘડો લઈ તેણે પણ ક્ષણભંગુર દેહથી સધાય તેટલું કલ્યાણ સાધી દેવાને મક્કમ નિર્ણય કર્યો અને તેનું મન વિશેષ વૈરાગ્યવાસિત બન્યું. યોગ્ય સમયે આયુ પૂર્ણ થતાં મૃત્યુ પામીને તે દેવલોકવાસી થયો. ત્યાંથી ચ્યવી અનેક ભવમાં પરિભ્રમણ કરતાં તેને જીવ ચંપાનગરીને સુરશ્રેષ્ઠ નામનો રાજવી થયો અને તે ભવમાં નંદન મુનિના સત્સમાગમથી પ્રતિબોધ પામી, ભાગવતી દીક્ષા સ્વીકારી વીશ સ્થાનકના આરાધનપૂર્વક તીર્થંકરનામગોત્ર ઉપાર્જન કર્યું. તે ભવમાં સમાધિપૂર્વક કાળધર્મ પામી તે પ્રાણુત દેવલોકમાં ઉપજ્યો અને દેવાયુ પૂર્ણ કરી ત્યાંથી ચ્યવી રાજગૃહી નગરીમાં શ્રી

મુનિસુવ્રતસ્વામી નામના ત્રીશમા તીર્થંકર તરીકે તેનો જીવ ઉત્પન્ન થયો.

કેવળજ્ઞાન-પ્રાપ્તિ બાદ શ્રી મુનિસુવ્રતસ્વામી પૃથ્વી પર પર્યાટન કરી અનેક લગ્ન જીવોને પ્રતિબોધવા લાગ્યા. એકદા તેમને પોતાના પૂર્વલવના મિત્ર(સાગરદત્ત) સંબંધી વિચાર સ્ફૂર્યો અને હર્ષણુમાં જોતાં જ જેમ પ્રતિબિંબ દશ્યમાન થાય તેમ શ્રી મુનિસુવ્રતસ્વામીના કેવળજ્ઞાનરૂપી નિર્મળ આરીસામાં સાગરદત્તનો જીવ જિતશત્રુ રાજના પટઅશ્વ તરીકે નજરે ચડ્યો. વિશેષ વિચારતાં તેનું આયુષ્ય અતિ અલ્પ જણાયું. જિનધર્મના લવમાં અપૂર્ણ રહી ગયેલ મિત્રલાવના પૂર્ણ કરવા તેઓ કટિબદ્ધ થયા. તીર્થંકર પરમાત્મા જગતભરના જીવોના નિષ્કારણ બંધુ છે, તેઓનો જીવસાચ જ લોકો પર ઉપકાર કરી તેઓને સન્માર્ગે ચઢાવવાનો હોય છે તો તેઓ પોતાના પૂર્વ લવના મિત્રના ઉદ્ધાર માટે આકર્ષાય તેમાં આશ્ચર્ય જ શું? એક જ રાત્રિમાં સાઠ યોજન જેટલો દીર્ઘ વિહાર કરી તેઓ ભરુચ નગરે આવી પહોંચ્યા. દેવોએ તે સ્થળે લગ્ન સમવસરણની અપૂર્વ રચના કરી. જિતશત્રુ રાજને શ્રી મુનિસુવ્રતસ્વામીના આગમનના સમાચાર મળતાં તે પણ પોતાના પટઅશ્વ પર આશ્વ થઈ, સમગ્ર રાજસાહ્યબી અને આડંબરપૂર્વક પ્રભુને વંદન કરવા આવ્યો. સમગ્ર પૂરજનો પણ પરમાત્માની દેશનાનો લાલ લેવા આવી પહોંચ્યા.

પરમાત્માનું સમવસરણ એટલે જાતિવૈર કે કલેશ-

કંકાસનો સંપૂર્ણ નાશ અને શાંતિનું અપૂર્વ સામ્રાજ્ય. તે સમવ-
સરણુમાં દેવો અને માનવો આવતાં એટલું જ નહિ પણ તિર્થંચ
પશુ કે પક્ષીગણુ દેશનાનો લાભ લેતો. અને આશ્ચર્યની વાત તો
એ હતી કે પશુ ને મનુષ્ય સૌ પોતપોતાની ભાષામાં પરમાત્મા-
ની દેશનાને સમજી શકતા. વેર કે વિરોધનો એક અંશ માત્ર
પણ ત્યાં અસ્તિત્વ ન ધરાવતો. મૃગ અને સિંહ, સર્પ અને
નોળિયો, માખીર અને ઉંદર. શ્વાન અને પારાપત ઇત્યાદિ જાતિ-
વૈરવાળા પ્રાણીઓ પણ એક જ સ્થાને એકી સાથે એસી શાંત-
ચિત્તથી પ્રભુની વાણીરૂપ અમૃતધારાનું આસ્વાદન કરતા. આ
ગ્રંથમાં આપવામાં આવેલ તે સંબંધીનું ચિત્ર આ વસ્તુને
આપણી નજર સમક્ષ તાદૃશ્ય કરે છે. આવા અતિશયને કારણે
જ તીર્થંકર પરમાત્મા વિશ્વની વિરલ વિભૂતિ અને તારણહાર
મનાય છે.

સમવસરણુમાં સૌએ પોતપોતાને ઉચિત સ્થાને જગ્યા
લીધી એટલે પરમાત્માએ દેશનાનો પ્રારંભ કર્યો. પર્વતના શિખર
પર રહેલ અખંડ ઝરામાંથી જેમ નિર્મળ વારિ-ધોધ વહ્યા જ કરે
તેમ પરમાત્માના વૈરાગ્યાદ્રં હૃદયમાંથી વૈરાગ્ય-ભાવનાનો ધોધ
વહેવા લાગ્યો. જેમ શ્રેષ્ઠ સુલટ પોતાના એક પછી એક ચઢિયાતા
શસ્ત્રોનો ઉપયોગ કરે તેમ પરમાત્માએ એક પછી વિશિષ્ટ સરલ
વાક્ય-રચનાથી મોહરાજાનો નાશ કરનારી દેશના આપવા માંડી.
સમસ્ત પર્ષદા ચિત્રમાં આજેખાયેલ હોય તેમ સ્તંભિત બની
એકચિત્તે શ્રવણ કરવા લાગી. પરમાત્માએ પ્રારંભિક દેશના બાદ
શ્રી જિનમંદિરની મહત્તા, તેના નિર્માણથી થતો અપૂર્વ લાભ

વિગેરે હકીકત જણાવતાં અત્યાર સુધી લયલીન બની દેશના સાંભળતાં પદ્મ અશ્રવના કાન ચમક્યા. “ જિનમંદિર અને તેનું નિર્માણ ” એ શબ્દો તેના હૃદયમાં આરપાર ઉતરી ગયા. તે શબ્દોનો વિશેષ ને વિશેષ વિચાર કરતાં તેને બતિસ્મરણ જ્ઞાન થઈ આવ્યું અને તેને પરિણામે પોતાનો સાગરદત્તનો પૂર્વભવ સ્મરણપથમાં તરી આવ્યો. તેણે વિચાર્યું કે “ તે ભવમાં જિન-મંદિર તો કરાવ્યું પણ સંશય-ભાવને કારણે તેની પૂર્ણ કૃપા-પ્રાપ્તિ થઈ શકી નહિ અને તિર્થંચરોનીમાં પરિભ્રમણ કરવું પડ્યું પરંતુ હવે સાક્ષાત્ જિનેશ્વર ભગવંત જ મળ્યા છે તો મારે શા માટે જીવન સાર્થક ન કરી લેવું ? ” આવી વિચારધારાએ આરૂઢ થયેલ અશ્રવ હેષારવ કરવા લાગ્યો, તેના સમગ્ર અવયવો ઉઘાસ પામ્યા, નેત્રો વિકસિત બન્યા અને કણો ચિત્રવિચિત્ર રીતે ઊઠ્યા નીચા થવા લાગ્યા. પોતાનો હર્ષ જણાવવા તે પોતાની ખરીના અગ્રભાગથી જમીન ખણવા લાગ્યો અને મુખ આગળના બે ચરણો ભૂમિ સુધી નમાવી વારંવાર નમસ્કાર કરવા લાગ્યો. આ દ્રશ્ય જોઈ સમગ્ર પશંદા આશ્ચર્યાન્વિત બની ગઈ. તેવામાં બાણે હર્ષનો અતિરેક થયો હોય તેમ અશ્વ તીર્થંકર ભગવંત સમક્ષ આવવા ચાલ્યો અને શ્રી મુનિસુવ્રતસ્વામીને ત્રણ વાર પ્રદક્ષિણા આપી તેમની સમક્ષ નતમસ્તકે ઊભો રહ્યો.

અશ્રવની આવી બધી ચેષ્ટાઓ જોઈ આશ્ચર્ય-સાગરમાં ડુબેલા જિતશત્રુ રાજાએ પ્રભુને કારણ પૂછ્યું. એટલે પરમાત્માએ તેનો પૂર્વ વૃત્તાંત કહી સંભળાવ્યો અને વિશેષમાં જણાવ્યું

કે “ પૂર્વભવના મિત્રસ્નેહથી આકર્ષાઈ હું અત્રે તેના પ્રતિબોધાર્થે આવેલ છું અને તેનું આયુષ્ય પણ હવે અદ્ય છે. ”

જિતશત્રુ રાજાએ તેને તરત જ પોતાના આધિપત્યમાંથી મુક્ત કર્યો. અશ્વે પણ પરમાત્મા પાસે અભુશણ સ્વીકાર્યું અને આત્મભાવમાં લીન થયો. પંદર દિવસ પર્યંત શુભ ધ્યાનમાં રક્ત રહી પ્રાંતે તે અશ્વ કાળધર્મ પામીને આઠમા સહસ્રાર નામના દેવલોકમાં દેવપણે ઉત્પન્ન થયો. દેવ થયા પછી પોતાનો પૂર્વ ભવ વિચારતાં અવધિજ્ઞાનદ્વારા અશ્વનાં ભવમાં ઉપકારી બનેલ પરમાત્મા પાસે આવ્યો અને વીણા અને વેણુ અને મૃદંગ વિગેરેના ભવ્ય ઠાઠપૂર્વક ભક્તિપુરસ્સર નૃત્ય કર્યું અને પછી પરમાત્માની શ્રદ્ધાન્વિત સ્વરે સ્તુતિ કરી. જે સ્થાને શ્રી મુનિસુવત્સ્વામીએ અશ્વને પ્રતિબોધ પમાડ્યો તે સ્થાન અશ્વાવબોધ તીર્થ તરીકે પ્રખ્યાતિ પામ્યું. અને તેજ સ્થળે સિંહલદ્વીપનો રાજકુમારી સુદર્શનાએ દેવવિમાન સરખું શકુનિકાવિહાર નામનું દેવાલય બંધાવ્યું. આ રાજકુમારી સુદર્શના કોણ ? અને તેણે શા કારણથી આ ભવ્ય મંદિર બંધાવ્યું ? તેના સ્પષ્ટીકરણ માટે આપણે આ ચરિત્ર-પ્રવાહમાં આગળ વધીએ.

પ્રકરણ ચોથું

રાજકુમારી સુદર્શના

ચાલુ ચોવીશીના આઘ તીર્થંકર શ્રી ઋષભદેવ પરત્વેની નમિ તેમ જ વિનમિની અત્યંત ઉદ્ધાસપૂર્વકની ભક્તિથી રંજિત થયેલ ધરણેંદ્રે તેઓ બંનેને વૈતાઢય પર્વતની ઉત્તર અથવા દક્ષિણ શ્રેણીનું સામ્રાજ્ય ૪૮૦૦૦ પાઠસિદ્ધ વિદ્યા સાથે આપ્યું હતું. બંનેએ પોતપોતાના ભૂપ્રદેશમાં ઇંદ્રપુરીની સ્પર્ધા કરે તેવી ઉત્તર શ્રેણીમાં ૬૦ને દક્ષિણ શ્રેણીમાં ૫૦ નગરીઓ વસાવી અને તેનો ચિરકાળ પર્યંત લોગવટો કર્યો. ખાંતે તેઓ પતિતોદ્ધારક સિદ્ધાચળ ઉપર મોક્ષે ગયા. ઓ જ વૈતાઢય પર્વતની દક્ષિણશ્રેણીમાં ગગનવદલના નામનું અતીવ રમણીય અને નૈસર્ગિક સુંદરતાવાળું મુખ્ય નગર હતું. તે નગરમાં અમિતગતિ નામનો વિદ્યાધર રાજા અત્યંત નીપુણતાથી રાજ્ય કરતો હતો. શ્રેષ્ઠ રાજવી તરીકેના સમગ્ર ગુણોથી તે ઓપતો હતો. તેને દેવાંગનાઓથી પરાભવ પમાડે તેવી જયસુદર્શી નામની શીલશૃંગાર-

યુક્ત તેમજ ધર્માચરણી પદરાણી હતી. તેની સાથે વિલાસસુખ માણતાં તેઓને વિજયા નામની પુત્રીની પ્રાપ્તિ થઈ.

એક ખોળામાંથી બીજા ખોળામાં ખેલતી વિજયા ક્રમેક્રમે ચંદ્રબિંબની માફક વૃદ્ધિ પામવા લાગી. ક્રમશઃ તે માનવીના મનને હરણ કરનાર યૌવન પામી. યુવાવસ્થાને કારણે તેના ઘાટીલા પ્રત્યેક ગાત્રો જાણે અનંગના અસ્ત્રો હોય તેવી રીતે શોભી રહ્યાં. ઉપરાંત તેની મધ-ઝરતી વાણી અને કોકિલ જેવો પ્રિય કંઠ સૌ કોઈના આકર્ષણનું કારણ બન્યો. તે પોતાની સુંદરતાને અંગે પરજનને અતિશય ચિત્તાકર્ષક હોવાથી અનંગ પોતે દેહ રહિત હોવાથી પોતાના પ્રતિનિધિ તરીકે તેણે વિજયાને પૃથ્વીપીઠ પર મોકલી હોય તેમ જણાવા લાગ્યું.

વિજયાને સંસ્કારી અને ધર્મશ્રદ્ધાળુ બનાવવા માટે રાજ-દંપતીએ પૂરેપૂરી મહેનત લીધી અને વિચક્ષણ રાજગુરુના હાથ નીચે રાજપુત્રી વિજયાએ પણ આવશ્યક વ્યવહારુ જ્ઞાન ઉપરાંત જ્યોતિષ શાસ્ત્ર, અંકશાસ્ત્ર, ધનુષવિદ્યા તથા શકુનશાસ્ત્ર વિગેરેમાં સારી પ્રવીણતા પ્રાપ્ત કરી. વિદ્યાધર અમિતગતિ અને પદરાણી જયમુંદરી પોતાની દુહિતાની વિચક્ષણતા અને સાથોસાથ મિષ્ટ ને મિલનસાર સ્વભાવ નજરે નીહાળી મનમાં અત્યંત પ્રમોદ પામ્યા.

એકદા વિજયા પોતાના સખીવૃંદ સાથે નિર્દોષ કીડાર્થે પર્વતની ઉત્તરશ્રેણી તરફ જવા લાગી. તેમનું ધ્યેય સુરમ્ય નગરી તરફ જવાનું હતું. ધીમે ધીમે ગતિ કરતા તેઓ સર્વ

આગળ વધી રહ્યા છે. તેવામાં કુર્કટ જાતિનો સર્પ આડો ઊતર્યો. સર્પને જોતાં જ વિજયાને રોષ ઉદ્ભવ્યો. તે વિચારવા લાગી કે- ‘સર્પના દર્શનથી અપશુકન થયા છે. અપશુકનને અંગે વિપરીત બનાવ ન બને તે માટે અપશુકનને નિષ્કુળ બનાવવાનો નિર્ધાર કર્યો, પણ તે બને ક્યારે ? જો તે સર્પને મારી નાખવામાં આવે તો જ. આ અપશુકન નિષ્કુળ બને એવી કલ્પના તેના મનમાં ઉદ્ભવી. મનનો તરંગ એટલા વેગથી ગતિ કરી રહ્યો હતો કે તે સમયે ખીજા કોઈ પણ વિચારને અવકાશ નહોતો. રોષભર્યા વદને તેણે તરત જ ધનુષ્ય બાણ તૈયાર કર્યું અને તેના સખીવૃંદમાંથી આવી કોઈ તેનો હાથ પકડે તે પહેલાં તો લક્ષ્ય સાધેલા તીરે સર્પના પ્રાણ હરી લીધા. સખીઓની ત્યાર પછીની સમજાવટ અરણ્યરુદ્ધન સમાન નિષ્કુળ નીવડી.

આગળ ચાલતાં હિમાલયના હિમાચ્છાદિત નાના શિખર જેવું શ્વેત અને દેહીખ્યમાન એક જિનમંદિર રત્નસંચય નામના નગરમાં તેઓ સર્વાંની નજરે પડ્યું. આ જિનપ્રાસાદ શ્રી શાંતિનાથ જિનેશ્વરનો હતો અને વિદ્યાધર રાજવી સુવેગ ત્યાં પ્રતિદિન ભક્તિભાવપૂર્વક પૂજા અર્ચા તથા આંગી કરતો. આજે પણ સુવેગે ઉત્કંઠાપૂર્વક અત્યંત શોભામય આંગી રચી હતી. વિજયા ઉત્કંઠાપૂર્વક પોતાના સખીજન સહિત ત્યાં આવી પહોંચી અને શાંત રસથી ભરપૂર જિનમૂર્તિના દર્શન કરતાં જ તેનો આત્મા ઉલ્લાસ પામ્યો. આંગી અને તેની વિધિવિધ કળા સંબંધી વિચારણા કરતાં તેની ભાવવૃદ્ધિ થઈ અને પરમાત્માના એક માત્ર દર્શનમાં લયલીન બનતાં તેનાં રોમેરોમ વિકસ્વર થઈ ગયા. એ પરિણામની

વધતી જતી ધારામાં ત્યાં ને ત્યાં તેણે સમકિત ઉપાજ્યું—ઓધિ-
બીજની પ્રાપ્ત કરી.

સ્થિરચિત્તે પ્રભુ-પ્રાર્થના કર્યા બાદ વિજયા પોતાના પરિવાર
સહિત આગળ ચાલી તેવામાં નાનો સાધ્વીસંઘ તેની નજરે પડ્યો.
સાધ્વીઓના મુખ પરની રેખાઓથી તે બહુ શકી કે આ શ્રમ-
ણીઓ થાકી ગયેલ છે અને લાંબા વિહારને અંતે તેઓને હવે
આહાર-ગોચરી કરવાનો સમય થયો છે. તે બહુતી હતી કે સત્પા-
ત્રને દીધેલું દાન અનંત પુણ્યરાશિ પ્રાપ્ત કરાવે છે. તેમાં પણ મા-
ર્ગથી શ્રાંત થયેલ મુનિજનને આહારઆપવાથી અત્યંત લાભ થાય
છે, તેથી તરત જ વિજયા તેઓની સમીપ ગઈ અને સુખશાતા
પૂછવાપૂર્વક એક ગાઠ ઘટાવાળા વૃક્ષ નીચે આરામ કરવા તેઓને
સૂચન કર્યું. બાદ પોતાની પાસેના શંબલ(ભાતા)માંથી તેણે
સૂઝતો નિર્દોષ આહાર સાધ્વીઓને ભક્તિપુરસ્કર વહોરાવ્યો
અને મનની પ્રસન્નતાપૂર્વક પ્રભુમ કર્યા. બાદ વૈયાવચ્ચ-શુશ્રુષા
કરવાપૂર્વક તેમનો થાક દૂર કર્યો. પુણ્ય-પ્રાપ્તિના ઉત્તમ નિર્મિ-
ત્તોમાં પણ જ્ઞાની પુરુષોએ સાધુજનની વૈયાવચ્ચને જ શ્રેષ્ઠ ગણી
છે. વૈયાવચ્ચને શુભ અપ્રતિપાતી કહ્યો છે. શાસ્ત્રગ્રંથોમાં
કહ્યું પણ છે કે—

પઙ્કિત્તમ્મસ્સ મવસ્સ વ, નાસહ ચરણં સુયં જગુજ્જણપ ।

ન હુ વૈયાવચ્ચકયં, સુહોદયં નાસપ કમ્મમ્ ॥ ૧ ॥

‘ચારિત્રના પરિણામથી પતિત થવાથી-બ્રહ્મ થવાથી અથવા
યમદેવના અતિથિ બનવાથી ચારિત્ર નાશ પામે છે, વળી અધ્ય-

ચન ન કરવાથી, પુનરાવર્તન નહિ કરવાથી પઠિત શાસ્ત્ર-જ્ઞાન પણ નષ્ટ થઈ જાય છે; પરન્તુ સાધુજનની વૈયાવચ્ચ કરવાથી ઉત્પન્ન થયેલ શુભ (પુણ્યાનુબંધી) પુણ્ય (લોગવ્યા સિવાય) કદી પણ નાશ પામતું નથી.’

આ જ વૈયાવચ્ચના પુણ્ય-પ્રાપ્ત્યથી આદિ તીર્થંકર શ્રી ઋષભદેવના પુત્ર બાહુબલી પણ શ્રી ભરત ચક્રવર્તી જેવા અબેદ પરાક્રમીથી પણ અજેય જ રહ્યા હતા-તેનાથી પણ વધારે બળ પ્રાપ્ત કર્યું હતું.

સારી રીતે વૈયાવચ્ચ કરી વિજયા આગળ વધી તેવામાં તેના કર્ણપથ પર દિવ્ય નાદ સંભળાયો. ‘આ શું ?’ એમ ગવેષણા કરતાં થોડે દૂર શ્રી ઋષભદેવના ભવ્ય જિનમંદિરમાંથી નૃત્યના તાલપૂર્વક સંગીતધ્વનિ આવતો જણાયો. શીઘ્રગતિએ તે ત્યાં ગઈ. ત્યાં જતાં જ એક ભવ્ય અને હૃદયંગમ દૃશ્ય તેની નજરે પડ્યું.

ભગવાન્ શ્રી આદિનાથના આ ભવ્ય પ્રાસાદમાં ઈંદ્ર પોતાની ઈંદ્રાણીઓ સહિત નાટારંભ કરી રહ્યા હતા. પરમાત્માની દર્શનીય આંગી રચવાપૂર્વક વિધવિધ રીતે ભવ્ય અર્ચન કરવામાં આવ્યું હતું. ઈંદ્ર વિધવિધ પ્રકારનાં નૃત્યો કર્યે જતા હતા અને સોનામાં સુગંધની માફક અપ્સરાઓ તે નૃત્યને ચિત્રવિચિત્ર અભિનય, હાવભાવ, સંગીત તથા તાલદ્વારા ઓપ આપી રહી હતી. ઈંદ્ર જાણે પરમાત્માની સાથે એકાંત વાર્તાલાપ કરતા હોય તેમ નૃત્ય કરવામાં લયલીન બની ગયા હતા. અપ્સરાઓ પણ આનંદાવેશમાં પ્રભુના ગુણગ્રામ સિવાયનું અન્ય કર્તવ્ય ભૂલી ગઈ હતી.

વિજયાએ આવું અપૂર્વ નૃત્ય કદી નીહાળ્યું નહોતું. તે પ્રાસાદમાં ઉત્થિત સ્થળે બેસી ગઈ અને એકાગ્રતાપૂર્વક નૃત્ય નીહાળવા લાગી. આવી રીતે અલ્પ સમય પસાર થયો તેવામાં એક અપ્સરાના ચરણમાંથી ઉછળીને નુપૂર (ઝંઝર) વિજયાના ઉત્સંગમાં આવી પડ્યું. અપ્સરા તો પોતાના આનંદના અતિરેકમાં જ રજા હતી. તેને બહારની દુનિયામાં શું થઈ રહ્યું છે તેનું લેશ માત્ર ભાન ન હતું. વિજયા દિવ્ય નુપૂરને જોઈ ચમકી. વિકસિત કમળની સુવાસ જોઈને ભ્રમર તેના પ્રતિ લોભાય તેમ નુપૂરની દિવ્ય કાંતિ જોઈ વિજયાનું મન પણ લલચાયું. પારકી કરોડોની મીલકતને ધૂળના ઢેફાં જેવી સમજનાર વ્યક્તિ તો કોઈ વિરલ જ હોય. લોભે વિજયાના મન પર કાબૂ જમાવ્યો અને વિશેષ વિચાર કરવા ન રોકાતાં નુપૂર લઈને તે મંદિરમાંથી બહાર નીકળી ગઈ અને ઉતાવળી ઉતાવળી ગગનવદ્ધલ નગરીના માર્ગે ચાલવા લાગી.

યોગ્ય સુખ-લોભમાં સમય પસાર કરતાં તેને પોતાનું પૂર્વજીવન સર્પ-ઘાતનું કાર્ય સ્મૃતિપટમાં આવ્યું. તે કાર્ય તેને શક્યની માફક ખૂંચતું હતું. તે કાર્યને માટે પશ્ચાત્તાપ કરવાને બદલે તે કાર્યની વિચારણા કરતાં કરતાં તે આર્તધ્યાનમાં રજા બની ગઈ. આર્ત અને રોદ્ર એ બંને ધ્યાન સંસારસમુદ્રમાં અધઃપાત કરાવનાર છે. આર્તધ્યાનથી તિર્યંચગતિ અને રોદ્રધ્યાનથી નરકગતિ પ્રાપ્ત થાય છે. આ સંબંધમાં શાસ્ત્રગ્રંથોમાં પણ કહ્યું છે કે—

અટ્ટેજ તિરિષ્ણોજી, રોદ્ધજ્ઞાણેજ ગમ્મવ નરયં ।

ધઃમેજ દેશ્લેજાં, સુક્કજ્ઞાણેજ નિવવાણમ્ ॥ ૧ ॥

પ્રાણીઓ આર્તધ્યાનના કારણે તિર્યંચ યોનિમાં ઉત્પન્ન થાય છે જ્યારે રૌદ્રધ્યાનના પ્રસંગથી નરકની મહાયાતનાઓ વેઠવી પડે છે. ધર્મધ્યાનવડે પ્રાણીઓ દેવલોકમાં જાય છે અને શુક્લધ્યાનના આલંબનથી શિવગતિ-મોક્ષ પ્રાપ્ત કરે છે.

વિદ્યાધરી વિજયા પણ આર્તધ્યાનની ધારાએ આરૂઠ થઈ ગઈ અને ત્યારપછી અદ્ય સમયમાં જ મૃત્યુ પામતાં ભરૂચનગરના કૈરંટ નામના વિશાળ ઉદ્યાનમાં ગાઠ અને વિસ્તૃત છાયાવાળા વડવૃક્ષ પર સમળીપણે ઉત્પન્ન થઈ. આર્તધ્યાન માત્રના પ્રસંગથી જીવ કેટલું હારી જાય છે તે માટે વિજયાને દાખલો ખરેખર વિચારણીય છે.

વિશાળ વડવૃક્ષ અસંખ્ય પંખીગણતું આશ્રયસ્થાન હતું. દિવસભર પૃથ્વી પર પરિભ્રમણ કરી, ચારો ચરી, પંખીસમૂહ સ્વધ્યાસમયે પાછો પોતાને આશ્રયસ્થાને આવી જતો અને પોતાના વહાલા બચ્ચાઓને ગોઠમાં લઈ રાત્રિ વ્યતીત કરતો. પ્રાતઃકાળનો સમય થતાં જ વિધવિધ કલરવથી વિશાળ વડવૃક્ષ ગાજી ઊઠતું. આ વડવૃક્ષની વિશાળ ને દીર્ઘ શાખામાં સમળીએ પોતાનો માળો બાંધ્યો હતો. તે પણ અન્ય પંખી-ઓની માફક પોતાનું ભક્ષ્ય લાવી પોતાની ઉદરપૂર્તિ કરતી. આ પ્રમાણે કેટલોક સમય પસાર થયો તેવામાં તે ગર્જિણી બની. યોગ્ય સમય આવતાં તેને પ્રસૂતિની પીડા થવા લાગી. દુઃસહ્ય પીડા સહન કર્યા બાદ તેણે એ બચ્ચાઓને જન્મ આપ્યો.

પ્રસૂતિની પીડા દૂર થઈ કે ઉદરપૂર્તિનો પ્રશ્ન સામે આવ્યો ખડો થઈ ગયો. તેનો પતિ તેના પ્રત્યે બેદરકાર બનીને ક્યાંય

ચાલ્યો ગયો હતો. ખરેખર સ્ત્રીઓ જન્મથી આરંભી મરણ પર્થન્ત પરાધીન જ હોય છે. કેવી રીતે ભક્ત્ય લાવવું અને ક્યાંથી લાવવું? તે સંબંધે સમગ્રી વિચાર કરે છે તેવામાં તો પ્રયંત્ર વંટોળીઓ પ્રગટયો. સમગ્ર દિશાઓ ધૂળથી પૂરાઈ ગઈ અને નિમેષ માત્રમાં જ આકાશ મેઘમાળાથી વ્યાપ્ત થઈ ગયું. વિજળી-નો ચમકાર થવા લાગ્યો અને ઔરાવણ હસ્તીના નાદનો જાણે પડઘો પાડતો હોય તેમ મેઘ ગર્જરવ કરવા લાગ્યો. જોત-જોતામાં મુશળધાર વૃષ્ટિ શરૂ થઈ ગઈ અને સમગ્રીની આહારની ઇચ્છા મનમાં ને મનમાં જ સમાઈ ગઈ. ‘આજ વૃષ્ટિ બંધ થશે, કાલ બંધ થશે’-એમ વિચાર કરતાં કરતાં સાત દિવસો વ્યતીત થઈ ગયા. મહાકષ્ટે સમગ્રીએ સાત દિવસો પસાર કર્યા. એક દિવસની ક્ષુધા સહન ન થાય ત્યાં સાત દિવસની તો વાત જ શી કરવી? અને તેમાં પણ પ્રસૂતિ પછીની ક્ષુધાની પીડા તો અસહ્ય હોય છે, પરંતુ પરાધીન સ્થિતિમાં અને તેમાં પણ તિર્યંચપણામાં પ્રાણી શું કરી શકે? આવી રીતે દુઃખમય સાત દિવસો પસાર કર્યા તેવામાં ભાગ્યયોગે વૃષ્ટિ બંધ થઈ અને આકાશ સ્વચ્છ બની ગયું ત્યારે સમગ્રીએ ભક્ષણાર્થે આહાર લેવા જવાની તૈયારી કરી, પણ અશક્ત શરીર હજી આનાકાની કરતું હતું. તેનો મદદગાર સ્વામી પણ અન્યત્ર ચાલ્યો ગયો હતો. છેવટ સમગ્ર બળ એકદું કરીને તે સમગ્રી ગામના મ્લેચ્છ પાડા તરફ, જ્યાં માંસ અને લીલા હાડકાં પડ્યા રહેતાં ત્યાં, ભેડીને ગઈ.

મ્લેચ્છનાં પાડામાં સમગ્રી ગઈ તો ખરી પરંતુ ત્યાં

જઈને જુએ છે તો મોટા ગીધપક્ષીઓ રુધિર ને માંસથી વ્યાપ્ત હાડકાંમાંથી માંસ લઈને આમતેમ જીડતા ને મોજ કરતાં માલૂમ પડ્યા. આ મોટા જૂથની વચ્ચે પાડામાં પ્રવેશ કરવો પણ મુશ્કેલ હતો. છતાં મહામહેનતે સમજીએ તે પાડામાં પ્રવેશ કરી અને પોતાના ભક્ષણાર્થે એક માંસથી ખરડાયેલું હાડકું ચાંચમાં ઉપાડી આકાશમાર્ગે હૃદયન કર્યું. પણ આ શું? સમજીને હાડકાનો કકડો લઈને જીડતી જોઈ પાડાનો માલેક મલેચ્છ ક્રોધાન્વિત થઈ ગયો અને હજી તો સમજી જીડીને થોડે દૂર જ ગઈ હશે તેવામાં કણું પર્યંત પોતાનું ધનુષ્ય ખેંચી તીક્ષ્ણ બાણ તેની તરફ ફેંક્યું અને સડસડાટ કરતું તે તીર સમજીના હૃદયપ્રદેશમાં લાગ્યું.

તીક્ષ્ણ બાણ લાગતાની સાથે જ સમજી વેદનાવ્યાપ્ત થઈ- ને પૃથ્વી પર ઢળી પડી. અસહ્ય વેદના ક્યારે પોતાનો જીવ લેશે તેનો પણ તે નિર્ણય કરી શકી નહિ. જીડવાની લેશ માત્ર પણ શક્તિ ન રહી, છતાં પોતાના બચ્ચાં પ્રત્યેનો પ્રેમ તેને આકર્ષી રહ્યો હતો. મહામહેનતે અને મુશ્કેલીએ જરા જરા જીડતી અને ચાલતી સમજી છેવટે જ્યાં પોતાના બચ્ચાંઓ આકંઠ અને વિલાપ કરી રહ્યા હતા ત્યાં વડવૃક્ષ નીચે આવી પહોંચી. વડવૃક્ષ પર ચઢીને પોતાનાં બચ્ચાંઓને ગોદમાં લેવા જેટલી તાકાત પણ હવે તેનામાં રહી નહોતી. બચ્ચાંઓ પ્રતિના પ્રેમના આકર્ષણથી તે વડવૃક્ષ પરના પોતાના માળા તરફ વારંવાર જોતી અને બચ્ચાંઓ પણ પોતાની માતાની અસહ્ય સ્થિતિ નીહાળી આકંઠ કરતાં. તેઓ બંનેની નિરાધાર શક્તિહીન સ્થિતિ એક બીજના

ઉપર: મ્હેન્દ્ર સમળીને બાણ મારી ધાયત કરે છે. મધ્યમાં: સમળીને સુનિવરે નવકર
 મંત્ર સંભળાવે છે. રાજકુમારી સુદર્શના મુર્ચ્છિત અને છે. નીચે: ચંદ્રગુપ્ત રાજવીની
 Shree Sudharmaswami Gyanigyanprakashan Varanasi આગમન. amaragyanprakashan.com

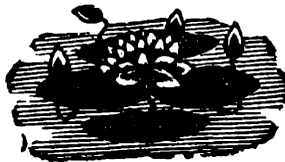
મેળાપમાં અશક્ત નીવડી. સમજી વડવૃક્ષના મૂળ પાસે જમીન પર જ એક અહોરાત્રિ પર્યન્ત પડી રહી, પરન્તુ જેમ રાત્રિ પછી દિવસ, અંધકાર પછી પ્રકાશ અને અતિશય દુઃખ પછી સુખનો ઉદય થાય છે તેમ સમજીના સંબંધમાં પણ બન્યું.

ભાગ્યયોગે ત્યાં જો મુનિવરો આવી ચઢ્યા. પ્રશાંત મુખમુદ્રા અને ભવ્ય લલાટથી તેઓ પ્રતાપી જણાતા હતા. તેઓ બંનેની નજરે પીડિત સમજી ચઢી. સર્વ જીવ પ્રત્યે કરુણાભાવવાળા તેઓ તેને શાતા ઉપજાવવા માટે તેની નજીક આવી પહોંચ્યા, અને કહ્યું કે—“ હે ભદ્રે ! ભય પામીશ નહિ, તારી આવી સ્થિતિનો શોક ન કરીશ. આ ભયંકર ભવોદ્ધિમાં આવી વિચિત્ર ઘટમાળ આલ્યા જ કરે છે. નરકગતિનાં સાંભળતાં પણ કમકમાટી ઉપજાવે તેવા તેમજ અન્ય દુઃખ પાસે તારું દુઃખ કશી ગણતરીમાં નથી, માટે અનેક જન્મોમાં દુઃખ આપનાર ક્રોધ, માન, માયા અને લોભરૂપ ચાર કષાયોનો તારે ત્યાગ કરવો. તું ધર્મને વિષે એકાગ્ર મન વાળી થા અને આવી પડેલ દુઃખને તું શાંતિપૂર્વક સહન કર. જો અમે તને હિતકર વાણી સંભળાવીએ છીએ તેનું તું એકાગ્રતા-પૂર્વક શ્રવણ કર. ” આ પ્રમાણે કહી મહામુનિઓએ તેના કર્ણ સમીપે સ્વમુખ લઈ જઈ અરિહંત, સિદ્ધ, સાધુ અને જૈન ધર્મનું શરણ કરાવ્યું. પુનઃ કહ્યું કે—“ અરિહંત પરમાત્માને એક વાર ભાવપૂર્વક કરેલ નમસ્કાર અનેક જન્મ અને જરાની પીડા રહિત બનાવે છે તો વારંવાર તેનું સ્મરણ શું ઇચ્છિત ન આપે ? માટે તું નમસ્કાર મહામંત્રનું એકચિત્તે શ્રવણ ને સ્મરણ કર. ચારે પ્રકારનાં આહારનો ત્યાગ કર અને આહટ્ટદોહટ્ટનો પણ પરિત્યાગ

કર. ભલે તને તિર્થ"ય ભવ પ્રાપ્ત થયો છે, પણ શુદ્ધ મનદ્વારા જો તું પરમાત્માનું એકાગ્રતાથી ધ્યાન ધરીશ તો આવતા ભવ માટે તારું તિર્થ"યપણું વિનાશ પામશે. ચૌદ પૂવના સારરૂપ નવકાર મહામંત્રનું સ્મરણ કર્યા કર, તે સર્વ સુખ આપવામાં શક્તિશાળી છે તો તને પણ તે શ્રેયસ્કર નીવડશે. ”

આ પ્રમાણે મહામુનિનાં વૈરાગ્યમય અને અસરકારક વચનો સાંભળી સમજીને બચ્ચાંઓ પ્રત્યેનો મોહ નાશ પામ્યો, ધર્મ પ્રત્યે શ્રદ્ધા ઉદ્ભવી અને તેના કર્ણુ-રંધ્રમાં સંભળાવાતા નમસ્કાર મહામંત્રનું ચિંતવન કરી તેમાં જ લયલીન બની ગઈ. આવી રીતે ધર્મ શ્રવણ કરવામાં એકનિષ્ઠ બનવાથી તેને સર્વ દુઃખનું વિસ્મરણ થઈ ગયું અને ઉત્તમ ભાવનાપૂર્વક મૃત્યુ પામીને સિંહલદ્વીપના રાજવી ચંદ્રગુપ્તની પત્ની ચંદ્રલેખાની કુક્ષીએ રાજપુત્રી તરીકે ઉત્પન્ન થઈ. ચંદ્રલેખાને આ પુત્રીરત્નની પ્રાપ્તિ કેવી રીતે અને કયા સંજોગોમાં થઈ તે આપણે જોઈએ.

પ્રકરણ પાંચમું

ચંદ્રલેખાની મનસિદ્ધિ

જેન કથાગ્રંથોના વાચક સિંહલદ્વીપના* નામથી જાણ્યે જ અજાણ્ય હશે. આ દ્વીપને વિષે લક્ષ્મીના સ્થાનરૂપ યથાર્થ અભિધાનવાળું શ્રીપુર નામનું શ્રેષ્ઠ નગર હતું, જ્યાં શત્રુસમૂહનો દપ્ નળી નાખનાર પ્રતાપી ચંદ્રગુપ્ત નામનો રાજવી રાજ્ય કરતો હતો. રાજ્યનીતિ, રાજની ત્રણ શક્તિ, યુદ્ધવ્યૂહ અને વિદ્વત્તામાં તે પૂરેપૂરો વિચક્ષણ હતો. તેનું પોતાનું હૃદય કોમળ હતું છતાં જેમ સિંહશિશુથી સર્વ જન ત્રાસ પામે તેમ તેના નામમાત્રથી શત્રુગણ લયલીત બની જતો હતો. તેને ચંદ્રલેખા નામની સુંદરાકૃતિવાળી પટ્ટરાણી હતી. માત્ર તેના શરીરે જ શીતળતા હતી એટલું જ નહિ પરંતુ તેની વાણીમાંથી પણ માધુર્ય જ ઝરતું. ચંદ્રલેખા નામના એકત્વપણાથી તેની

---

* આ સિંહલદ્વીપ તે હાલનું સીલોન જ મનાય છે. રામ-રાવણના યુદ્ધ પછી આ દ્વીપ વિશેષ પ્રખ્યાતિ પામ્યો. હિંદના દક્ષિણ કિનારે આ દ્વીપ (બેટ) આવેલ છે.

સ્પર્ધા કરતી પરન્તુ અંતે તે તેમાં નિષ્ફળ જ નીવડતી, કારણ કે ચંદ્રની રેખા વાંકી હોય છે જ્યારે ચંદ્રલેખામાં વક્રપણાને સદંતર અભાવ જ હતો અર્થાત્ તેણી સરલ સ્વભાવની હતી. ભોગવિલાસ માણતાં તેને એક પછી એક પરાક્રમશાળી સાત પુત્રો થયા. આ સંસારમાં ગમે તેટલી સુખપ્રાપ્તિ થાય છતાં કોઈ પૂર્ણ સંતોષ પામ્યું છે ? લાહાલ્હોહો પશ્ચૈર્હૃદ-એ નિયમાનુસાર જેમ જેમ લાલ-સુખ પ્રાપ્ત થતું જાય તેમ તેમ લોભ-તૃષ્ણા વધતી જ જાય છે. ચંદ્રલેખાને પણ મનમાં જ એક એવી અંખના ઉફ્ફલવી કે સાત પુત્રો તો થયા પણ મારે એક પુત્રી થાય તો મારું સંસારસુખ સંપૂર્ણ થયું મનાય. ખરેખર પિતાનું વાત્સલ્ય પુત્ર પ્રત્યે અને માતાનું વાત્સલ્ય પુત્રી પરત્વે વિશેષ હોય છે. પુત્ર કે પુત્રીની પ્રાપ્તિ તો કર્મોધીન છે. તે બાબતમાં પામર માનવ જાત તો પરવશ છે. આધુનિક સંસારમાં પણ આપણે વિચિત્ર ઘટના જોઈ શકીએ છીએ. લાખો કે કરોડોના માલિકને ત્યાં શેર માટીની (પુત્રની) તંગી હોય છે અને દરિદ્ર યા તો ‘કાલ શુ ખાશું ?’ તેવી જાતના વિચારાળા રંકને ત્યાં સંતાનોની પરંપરા હોય છે. કોઈને સંતાનપ્રાપ્તિ થાય તો પણ તે સંસ્કારવિહીન અને માતાપિતાને ઊલટી દુઃખસાગરમાં ધકેલનારી નિવડે છે. સરળ, સંસ્કારી અને ભક્તિમાન સંતાનો તો ભાગ્યશાળી વિરલ પુરુષોને જ સાંપડે છે. આ પરિસ્થિતિથી અજ્ઞાન ચંદ્રલેખા એક પુત્રી માટે અંખતી. એવી રીતે વિચારણા કરતી તે એકદા ઝરુખામાં એઠી હતી તેવામાં લોકોના ટોળે ટોળે નજરાણું લઈને જતા અને પાછા ફરતા તેની નજરે પડ્યા. તેને

દશ્યથી કુતુહળ ઉદ્ભવ્યું અને તરત જ પોતાની દાસીને તેની તપાસ કરી આવવા કહ્યું.

વિચક્ષણ દાસી કમળાએ પૂરતી તપાસ કરી આવીને કહ્યું કે-‘આપણા નગરના શ્રેષ્ઠ ચંદ્રનો સોમચંદ્ર નામનો પુત્ર ઘણું દ્રવ્ય ઉપાજન કરીને પરદેશથી આવ્યો છે. તેની વધામણી તરીકે અને તેની સાથે એક સ્ત્રીતન આવેલ છે તેને નીહાળવા માટે લોકોનો અવરજવર વિશેષ થાય છે. તે સ્ત્રીતન તદ્દન મૂંઝું જ રહે છે. કોઈ પણ પૂછે છે તો તેનો પ્રત્યુત્તર આપતી નથી. યુથથી બ્રષ્ઠ થયેલી મૃગલીની માફક તે ઉદાસીન જ રહે છે. તે અત્યંત સૌંદર્યશાળી હોવાથી લોકો તેને ‘સુંદરી’ એવા નામથી સંબોધે છે.’ આ વૃત્તાંત સાંભળી રાણીને વિશેષ કુતુહળ થયું અને તેણે દાસીને હુકમ આપ્યો કે-‘કાલે સવારે રાજમહેલે સપરિવાર લોજન લેવા માટે ચંદ્ર શ્રેષ્ઠીને નિમંત્રણ કરી આવ.’

નિયત સમયે ચંદ્ર શ્રેષ્ઠી પોતાના પરિવાર યુક્ત ‘સુંદરી’ સાથે રાજમહેલે લોજનાર્થે આવી પહોંચ્યો. લોજનવિધિ પરિપૂર્ણ થયા બાદ ચંદ્રલેખાએ સુંદરીને એકાંતમાં બોલાવી તેના વૃત્તાંત સંબંધી પૃચ્છા કરી, પણ અત્યારસુધી સકારણ મૌન રહેલ સુંદરી એમ શ્યે જવાબ આપે? રાણીએ વિશેષ દિલાસો આપતા કહ્યું કે-‘બહેન, મનમાં ને મનમાં હુઃખ સંગ્રહી રાખવાથી હૃદયભાર ઓછો નહીં થાય. શિશિર ઋતુમાં હિમધી જેમ કમલિની દગ્ધ થઈ જાય તેમ આ નૂતન યુવાવસ્થામાં જ તું શામાટે સંતાપથી બળી રહી છે? તારું શરીર પણ દુર્બળ બની ગયું દેખાય છે. વિષાદે તારા મન પણ પોતાનું સામ્રાજ્ય

જમાવ્યું છે. તારું જે કંઈ ઇચ્છિત હોય તે મને જણાવ. હું તે તને સ્વાધીન કરીશ.”

રાણીના આટલા આશ્વાસન બાદ અત્યાર સુધી સુંદરીની જકડાઈ ગયેલી જીભે એટલો માત્ર જ પ્રત્યુત્તર આપ્યો કે-“મારું નિર્દિત ચરિત્ર સાંભળવાથી તમને શુ ક્ષાયદો થવાનો છે? પ્રેમમાં આસક્ત થયેલા જીવો વિરહરૂપી અગ્નિમાં દગ્ધ થઈ જવાને કારણે અહીં જ દાવાનળના દુઃખોનો અનુભવ કરે છે.” આ પ્રમાણે કહી સુંદરીએ એક દુઃખગર્ભિત નિઃસાસો મૂક્યો. સુંદરીની આવી સ્થિતિ નીહાળી ચંદ્રલેખાએ તેનું જીવનવૃત્તાંત પૂછવાનો આગ્રહ પડતો મૂક્યો અને દિલસોજીભરી વાણીમાં કહ્યું કે-“તું આજથી મારી નાની બહેન સદૃશ છે. તારે નિર્ભય અને નિઃશંક રીતે આ મારા રાજમહેલનો ભોગવટો કરવો. આજથી તારે મારી પાસે જ રહેવું.” સુંદરીએ આ વાત માન્ય રાખી અને પ્રતિદિન પરસ્પરના વાર્તાવિનોદથી સુંદરીની ઉદાસીનતા પણ નષ્ટ થઈ ગઈ. ધીમેધીમે તેઓ બંને વચ્ચે એવો ગાઠ રનેહ બંધાઈ ગયો કે સ્તરીરથી તેઓ ઉભય ભિન્ન હોવા છતાં એક મનવાળા હોય તેમ જણાતું હતું.

એકદા સુંદરીએ ચંદ્રલેખાના આવાસમાં પ્રવેશ કરી જોયું તો ચંદ્રલેખા ઉદાસીન ચહેરે ચિંતાગ્રસ્ત સ્થિતિમાં બેઠી હતી, ચંદ્રલેખાને પુત્રી સંબંધી પૂર્વની ચિંતાએ પુનઃ કળ્ભમાં લીધી હતી. સુંદરીને આનું કારણ સમજાયું નહિ, તે ધીમે પગલે અંદર ગઈ અને પૂછ્યું: “બહેન ! આજે શા વિચારમાં ઝરકાવ બન્યા

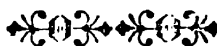
છો ? સદૈવ પ્રસન્ન તમારા સુખ પર આ વિષાદની રેખાઓ ક્યાંથી ? શું તમારું કોઈએ અપમાન કર્યું છે કે તમારી આજ્ઞા ખંડિત થઈ છે ? ” પોતાના સ્નેહીજન પાસે વાત છુપાવવાથી શું ફાયદો ? એમ વિચારી ચંદ્રલેખાએ સુંદરીને પ્રેમપૂર્વક જણાવ્યું કે-“ બહેન ! આજે અચાનક ચિંતા ઉદ્ભવી છે કે મારે સંપૂર્ણ સુખ છે, પુષ્કળ રાજસાહ્યબી છે, સાત પુત્રો પણ છે છતાં પણ એક પુત્રીના અભાવમાં મને આજે સર્વ સુખ ન્યૂન-અદ્ય જણાય છે. આજે પુત્રીપ્રાપ્તિની મને ચિંતા ઉદ્ભવી છે તેથી તેના નિવારણ માટે તું સુયોગ્ય પ્રયત્ન કર.” બાદ રાણીના વિશેષ આશ્રહથી સુંદરીએ શ્રી મુનિસુવ્રતસ્વામીની અધિક્ષાયકા દેવી નરદત્તાની શુદ્ધ મને ઉપવાસપૂર્વક ઉપાસના કરી અને તે જ રાત્રિએ શાસનદેવીએ પ્રત્યક્ષ થઈ સુંદરીને જણાવ્યું કે-“ચંદ્રલેખાને પુત્રી થશે અને તેની નિશાની તરીકે આજ રાત્રે તેને સોનાની સમળી પોતાની ચાંચમાં પુષ્પહાર લઈ તેના કંઠમાં આરોપણ કરે છે તેવું સ્વપ્ન આવશે.”

શેષ રાત્રિ ધર્મધ્યાનમાં ગાળી સુંદરી પ્રાતઃકાળે ચંદ્રલેખા પાસે આવી અને સર્વ વ્યતિકર જણાવી કહ્યું કે-“આજે રાત્રે સુવર્ણની સમળી ચાંચમાં શ્વેત પુષ્પની માળા લઈ, રાત્રિના પ્રાંતભાગે તમે સુખનિદ્રામાં રકત હતા ત્યારે તમારા કંઠમાં તેણે તે માળા આરોપણ કરી તેવા પ્રકારનું એક સ્વપ્ન તમને આવ્યું છે અને શાસનદેવીના કથન મુજબ તમને આ સ્વપ્નફળસિદ્ધિ તરીકે પંદર દિવસમાં જ ગર્ભાધાન થશે.” ચંદ્રલેખાએ સુંદરીની કહેલી વાતમાં સંમતિ આપી હર્ષ પ્રદર્શિત કર્યો અને ત્યારથી

પ્રારંભીને પોતાને વિશેષ સમય ધર્મકાર્યમાં વ્યતીત કરવા લાગી. સ્વાર્થસિદ્ધિ કેને સુખદાયક થતી નથી ?

અમુક દિવસો થવા બાદ ચંદ્રલેખાને ગર્ભવૃદ્ધિના શુભ ચિહ્નો દેખાવા લાગ્યા. સુંદરીએ પ્રસંગે પ્રસંગે ધર્મોપદેશ શરૂ કર્યો અને તેનું મન ધર્મમાં જ લયલીન રાખવું શરૂ કર્યું. સુંદરીના હિતોપદેશના કારણે ચંદ્રલેખાએ અમારી પળાવી, સત્પાત્રે દાન આપ્યું અને જિનમંદિરોમાં આંગીરચનાદિ ધર્મ-પ્રભાવનાનાં અનેક કાર્યો કર્યાં.

શુભ દિવસે ચંદ્રલેખા રાણીએ પુત્રીરત્નને જન્મ આપ્યો. માતાપિતા તથા પૌરબનો અતીવ પ્રમોદ પામ્યા. વધામણી તરીકે રાજાએ પુષ્કળ દાન આપ્યું અને બંદીવાનોને કારાગૃહમાંથી મુક્ત કર્યા. જિનમંદિરોમાં મહોત્સવ શરૂ કર્યો અને રંક-દીન-દુઃખી-દરિદ્રીઓને લોજન આપ્યું. એક માસ વ્યતીત થવા બાદ સુંદરીએ તે પુત્રીનું સુદર્શના એવું સાર્થક નામ પાડ્યું. ખરેખર સૌ કોઈને વારંવાર જોવું ગમે તેવું સુદર્શનાનું મુખકમળ હતું. લાવણ્ય અને કાંતિથી પરિપૂર્ણ સુદર્શના ચંદ્રકલાની માફક પ્રતિદિન વૃદ્ધિ પામવા લાગી. રાણીને વાંછિત પુત્રીની પ્રાપ્તિ થવાથી તેના આનંદ-સાગરની પણ માજ નહોતી. તે પુત્રીને એક ક્ષણ પણ ઉત્સંગમાંથી અળગી કરતી નહિ. આ પ્રમાણે લાલન-પાલન કરાતી સુદર્શના પાંચ વર્ષની થઈ એટલે તેને સુયોગ્ય અભ્યાસ માટે ઉપાધ્યાયને સુપ્રત કરી.

પ્રકરણ છઠું : સમસ્યાપૂર્તિ ને જાતિભરણ જ્ઞાન

એ કદા રાજવી ચંદ્રશુભ પોતાની સભા ભરી રાજ્યસિંહા-
સન પર બેઠો છે તેવામાં વિજયા નામની દ્વારપાલિ-
કાએ ચરપુરુષનાં આગમનના સમાચાર આપ્યા. બાદ રાજાની
આજ્ઞાથી પવેશ કરી ચરપુરુષે ટૂંકમાં જ કહ્યું કે-“હૈ સ્વામિન્ !
આપે મને રત્નાગિરિ બંદર પર વહાણોની તપાસ માટે નિયુક્ત
કર્યો છે. હાલમાં એક અપૂર્વ વહાણ મેં જોયું અને હું તેની તપાસ
અર્થે જવા વિચાર કરું છું તેવામાં તે વહાણ કિનારે આવી ચઢ્યું.
તે વહાણ અત્યારસુધી મેં જોયેલા સર્વ વહાણો કરતાં સર્વશ્રેષ્ઠ
હતું. તેના માલીકે તરત જ જહાજમાંથી નીચે ઉતરી વહાણના
નિર્યામકોને પારિતોષિક આપ્યું અને ભેટણું લઈ આપને મળ
વાને તૈયારી કરે છે તેવામાં આ સમાચાર આપને નિવેદિત કરવા
શીઘ્રપણે અત્ર આવી પહોંચ્યો છું.” હજી જેવામાં ચરપુરુષ
વાર્તાલાપ પૂરો કરે છે તેવામાં વિજયા પ્રતિહાસીએ પુનઃ

પ્રવેશ કરી સાર્થવાહના આગમનના અને રાજવીને મળવાની ઉત્કંઠાના સમાચાર આપ્યા.

રાજાજ્ઞા થતાં જ સાર્થવાહને પ્રવેશ કરાવવામાં આવ્યો. તે સાર્થવાહનું નામ ઋષભદત્ત હતું. ગુજરાતના પ્રસિદ્ધ બંદર ભરૂચ શહેરમાં તેનો નિવાસ હતો. ત્યાંના સેંકડો શ્રેષ્ઠીગણમાં ઋષભદત્તનું સ્થાન મુખ્ય હતું. જેવી રીતે તે સાહસિક હતો તેવી જ રીતે ધન-વ્યય કરવામાં તેમજ ધાર્મિક કાર્યો કરવામાં પણ વિચક્ષણ હતો. જૈન ધર્મ પ્રત્યે પૂરેપૂરો અનુરાગ હતો. કરિયાણાના કય-વિકય અર્થે તેણે પોતાના નગરથી સિંહલદ્વીપ પ્રતિ પ્રયાણ કર્યું હતું.

રાજાને નમસ્કાર કરી તેણે નજરાણું ધર્યું. રાજાએ પણ તેને ઉચિત આસન આપી કુશળ સમાચાર પૂછ્યા. પરસ્પર વાર્તાલાપમાં એક બીજા દેશોની અને નવીન વસ્તુઓની ચર્ચા ચાલી રહી છે તેવામાં રાજકુમારી સુદર્શના પોતાના તેજથી સભા-જનોને મુગ્ધ કરતી રાજસભામાં આવી પહોંચી. આવતાંવેંત જ તેણે રાજવીને સવિનય પ્રણામ કર્યો અને રાજાએ પણ તેના પ્રત્યે વાતસલ્ય દર્શાવતાં કહ્યું કે- ‘હે પુત્રી ! તું દીર્ઘસમયથી વિદ્યાભ્યાસ કરી રહી છો, તારું જ્ઞાન વિશાળ બન્યું છે એમ ઉપાધ્યાય જણાવે છે, પરંતુ તું વિદ્યાનું અભિમાન કરીશ નહિ; કારણ કે માણસને જ્યારથી અભિમાન રપશે છે ત્યારથી તેની પ્રગતિ અને વિકાસ અટકી પડે છે.’

જવાબમાં સુદર્શનાએ નમ્રતાપૂર્વક કહ્યું કે- ‘હે પિતાજી !

ધર્મ, વિનય અને વિદ્યામાં વિધન કરનાર અભિમાનને કોણ સંગ્રહે ? ” પુત્રીના આવા યુક્તિસંગત વચનથી પ્રમુદિત થઈ રાજાએ તેની વિશેષ પરીક્ષા કરવા માટે કહ્યું કે—“ હે પુત્રી ! હું તને સમસ્યારૂપે કેટલાક પ્રશ્નો પૂછું છું તો તેનો તું તારી બુદ્ધિ અનુસાર જવાબ આપ.

કઃ ક્રમતે ગગનતલં, કિં વૃદ્ધિમેતિ નિતાન્નર ।

કો વા દેહમત્તઃ સ્ત્રીપુંજાં રાગિણાં દદતિ ॥

અર્થાત્ આકાશતલનું આક્રમણ કોણ કરે ? નિરંતર વૃદ્ધિ કોણ પામે ? અને સ્ત્રી-પુરુષોના દેહને અતિશયપણે કોણ દગ્ધ કરે ? ”

સુદર્શનાએ હાજરજવાબી પ્રત્યુત્તર આપ્યો કે ‘વિરહઃ’ અર્થાત્ આકાશનું આક્રમણ કરનાર વિસ્ફૂર્ત, નિરંતર વૃદ્ધિ પામનાર અદઃ=દિવસ અને રાગી સ્ત્રી-પુરુષોના દેહને દગ્ધ કરનાર વિરહઃ=વિયોગ.

પોતાની પુત્રીની આવી આપદ્યતા અને વિચક્ષણતા જોઈ ચંદ્રગુપ્ત બૂપ અત્યંત પ્રસન્ન થયો. રાજકુમારી સુદર્શના પણ રાજાની સમીપમાં સાર્થવાહ ઋષભદત્તની પાસેના આસન પર બેઠી તેવામાં એક આશ્ચર્યકર બનાવ બન્યો.

રાજકુમારી સુદર્શનાએ પોતાના દેહને સુગંધી દ્રવ્યો (અત્તર વિગેરે)થી સુવાસિત બનાવ્યું હતું તેથી કોઈ અત્તરની તિકત ગંધને કારણે સાર્થવાહને ઘણી મહેનતે રોકવા છતાં પણ છીંક

આવતાંની સાથે જ હ્રિમેશની ટેવ મુજબ તેણે નમો ઝરિહંતાણં એ પઢ્યો. ઉચ્ચાર કર્યો.

સાર્થવાહે ઉચ્ચાર તો કર્યો પણ તે સાંભળતાંની જ સાથે રાજકુમારી સુદર્શનાના હૃદયમાં ખળભળાટ મચ્યો. તેણી તરત જ સાવધાન બની જઈ ઝોકાચતાથી ચિંતવવા લાગી કે ઝરિહંતા કોઈ દેવવિશેષ હોવા જોઈએ. આ ઝ્રેષ્ઠીએ દેવને નમસ્કાર કર્યો તે સહેતુક હોવો જોઈએ. ઝરિહંતા શબ્દ પણ કેવો ચિત્તાકર્ષક છે ? જરૂર એ નામમાં કંઈ રહસ્ય સમાયેલું હોવું જોઈએ. પૂર્વે મેં પણ આ નામ સાંભળ્યું હોય તેવો ભાસ થાય છે. અચ્ચાનક આ ઝરિહંતા શબ્દના અવણુમાત્રથી જ મારા હૃદયમાં વેગથી વિચારધારા વહેવા લાગી છે તેનું શું કારણ ? આ પ્રદેશમાં તો આવું નામ કદાપિ સાંભળ્યું પણ નથી. ઉપાધ્યાયે કરાવેલ અધ્યયન તેમજ શાસ્ત્રગ્રંથોમાં આવું નામ કદી વાંચ્યું નથી. ત્યારે આ ઝરિહંતા કોણ હશે ? આ પ્રમાણે વિચારમાં ગરકાવ બની અને ઝરિહંતા શબ્દની ગણેપણ કરતાં તે વિચારસાગરમાં અટવાઈ ગઈ અને તેવી સ્થિતિમાં જ કંઈક સમય પસાર થતાં તેને ભતિસ્મરણજ્ઞાન થયું. ભતિસ્મરણજ્ઞાનના બળે તેણે પોતાનો પૂર્વનો સમજીનો ભવ જોયો. અને સમજીના ભવનું દશ્ય નજર સામે તરવરતાં જ, બાણપ્રહારની વેદના વિચારતાં તે તરત જ કંપવા લાગી અને તેને તે જ સ્થિતિમાં આસન પરથી પૃથ્વીતલ પર પડી ગઈ.

અચ્ચાનક રાજપુત્રીને મૂર્છા આવી જતાં સભાજનોનો આનંદ

વિષાદમાં પલટાઈ ગયો. રાજવીનું પ્રસન્ન મુખ જ્ઞાનિને અંગે શ્યામ બની ગયું. આ સમાચાર શહેરમાં ફેલાતાં નાગરિક જનો પણ ફોલ પામી ગયા. શીતોપચાર શરૂ કરતાં સુદર્શના કેટલીક વારે સચેત થઈ. રાજાએ શાંતવન અર્થે પોતાના ઉત્સંગમાં તેને બેસારી છતાં પણ સુદર્શના વારંવાર ઋષભદત્ત સામું જોવા લાગી. અજણ્યા માનવી પ્રત્યે વારંવાર સુદર્શનાને નીરખતી જોઈ. રાજા મનમાં કંઈ સંકલ્પ-વિકલ્પ કરે તેવામાં તો સુદર્શના-એ સાર્થવાહ સાથે વાર્તાલાપ આરંભ્યો.

“ હે ધર્મબંધુ ! હે જિનેન્દ્રમતાનુયાયી ! તમને કુશળ છે ને ? તમો ભરુચ નગરથી આવો છો તો પચેંદ્રિયરૂપી હસ્તિ-ઓને જીતવામાં સિંહ તુલ્ય મહામુનિવરો ક્ષેમકુશળ છે ને ? ”

સાર્થવાહ પોતાની સાથેના સુદર્શનાના આવા સંભાષણથી આશ્ચર્ય તો પામ્યો. પણ તેણે સુદર્શનાના પ્રશ્નોનો જવાબ આપતાં કહ્યું કે-“ હે રાજકુમારી ! ભરુચ નગરમાં સર્વ મુનિવરો શાતામાં છે. પરિષદોને સહન કરતાં તેઓ વિધવિધ શાસન-પ્રભાવનાનાં કાર્યો કરે છે. ”

સાર્થવાહ ને સુદર્શનાના પ્રશ્ન-જવાબથી રાજવી ચંદ્રગુપ્ત તેમજ સમગ્ર સભાજનોને કશી માહિતી મળી નહિ. તેઓ આ બંનેના વાર્તાલાપથી કશું સમજી શક્યા નહિ એટલે ચંદ્રગુપ્તે પોતે જ પોતાની પુત્રીને પૂછ્યું:-“ પુત્રી, ભરુચ નગર સંબંધી તું શું વાત કરે છે ? શું તું આ સાર્થવાહને ઓળખે છે ? મુનિવરો શું ? શાતા શું ? તમારા બંનેના પરસ્પર કથનથી

અમને કશી સમજણ પડતી નથી, માટે તું સર્વ હકીકત વિસ્તારથી જણાવ.”

જવાબમાં રાજકુમારી સુદર્શનાએ પોતાનો સમગ્ર પૂર્વભવ કહી સંભળાવ્યો અને જે મુનિવરના પ્રતાપથી પોતે સમગી જેવું તિર્યંચપણું ત્યજી રાજપુત્રી તરીકે જન્મી હતી તેનો ઉપકાર યાદ કરી તેમને ભાવપૂર્વક વંદન કર્યા.

સમગ્ર સભાજનો અને રાજવી આ વૃત્તાંત સાંભળી વિસ્મયમાં લીન બની ગયા. શહેરમાં પણ આ સમાચાર ફેલાતાં ઢોળાહળ થતી ગયો અને પૂર્વવત્ શાંતિ પ્રસરી.

પ્રકરણ સાતમું

અંતિમ અભિવંદન

જ્યાં સુધી સુવર્ણની પ્રાપ્તિ ન થઈ હોય-તે નજરે ન નીહાળ્યું હોય ત્યાં સુધી પ્રાણી પીત્તળમાં રાચે-માચે, તેની પ્રાપ્તિથી પોતાનો આનંદ પ્રદર્શિત કરે પરંતુ જ્યારે તેને કનકની પ્રાપ્તિ થાય ત્યારે તે પૂર્વના પીત્તળનો ત્યાગ કરે છે તેમ રાજકુમારી સુદર્શનાના સંબંધમાં પણ બન્યું. અત્યારસુધી તો રાજકુમારી સિંહલદ્વીપને જ સર્વસ્વ માની આનંદપૂર્વક રહેતી હતી પરંતુ જ્યારથી આયાવર્તનું લુગુકચ્છ (બરુચ) તેના સ્મૃતિપટમાં ખડું થયું ત્યારથી તેને તે નગરે પહોંચી જવાની પૂરેપૂરી તાલાવેલી લાગી. સ્વશ્રેયાર્થે પ્રાણી જેમ મિથ્યા માર્ગનો ત્યાગ કરી જૈન ધર્મનો આશ્રય લે તેમ સુદર્શનાએ તાત્કાલિક પ્રયાણનો નિર્ણય કર્યો. તેમાં પણ આ તો ઉપકારી એવા મુનિવરોના મેળાપ અર્થે જવાની અભિલાષા. સુદર્શનાએ પોતાના માતા-પિતા સમક્ષ પોતાની હૃદયેચ્છા વ્યક્ત કરી

માતા-પિતાને મન એક કઠિન કૌમડો ઉપસ્થિત થયો. એ

હા પાડે તો સુદર્શના સરખી વિચક્ષણુ ને સમજી પુત્રીના વિયોગનું દુઃખ અને જો ના પાડે તો સુદર્શનાને થનારું હૃદય-દુઃખ. એક તરફ વાઘ અને બીજી તરફ નદી જેવું 'ધર્મ-સંકટ ઉદ્ભવ્યું'. સુદર્શના પ્રત્યે ચંદ્રલેખા રાણીનો એવો મમતાભાવ હતો કે તેના સિવાય એક ક્ષણ પણ અળગી રહી શકતી નહી. રાજા તથા રાણીએ સુદર્શનાને વિવિધ પ્રકારે મનાવી અને પોતા-નો નિશ્ચય ત્યજી દેવા સમજાવી, પરંતુ ઉપકારી મુનિવરોને મળવાની તીવ્ર ઉત્કંઠાવાળી સુદર્શનાએ માત-પિતાનો ગાઢ મોહ દૂર કરવા શાંત પણ ઉપદેશક શબ્દોમાં થોડો બોધ કર્યો. રાજા કરતાં પણ રાણી ચંદ્રલેખાને સુદર્શનાનું વિયોગદુઃખ અત્યંત સાલતું હતું. સાત-સાત પુત્ર પછી એક પુત્રીની પ્રાપ્તિ થઈ હતી અને તે પણ દેવસહાયથી પ્રાપ્ત થયેલ. આવી પુત્રી વાત્સલ્યના અખંડ ઝરાને શોષવીને પરદેશ પ્રયાણ કરશે તે વિચારે ચંદ્રલેખાને દુઃખના અગાધ અર્તામાં ધકેલી દીધી. માતા-નો આવો દયામણો ચહેરો અને વિચારમગ્ન સ્થિતિ નીરખી સુદર્શનાને ઘણું જ લાગી આવ્યું, પરંતુ તેનું પોતાનું કર્તવ્ય તેને પુનઃ મક્કમ બનાવતું. છેવટે તેણે માતાને શાંત શબ્દોમાં દિલાસો આપ્યો અને મહામુશીબતે ઉભય પાસેથી ભરુચ-પ્રયાણ માટે સંમતિ મેળવી.

પુત્રીનો મક્કમ નિર્ધાર જોઈ રાજવીએ ઋષભદત્ત વ્યવહારીને સર્વ પ્રકારની સગવડપૂર્વક પોતાની પુત્રીને સાથે લઈ જવા ભલામણ કરી અને પુત્રીના પ્રયાણની તૈયારી આરંભી

દીધી. સાર્થવાહ સાથે સુદર્શનાએ સિંહલદ્રીપને છેલ્લો નમસ્કાર કરી પરદેશ-પ્રયણ આરંભ્યું.

સુદર્શનાના હૃદયના વેગની સાથે જ વહાણ પણ શીઘ્રગતિ-એ ચાલવા લાગ્યું. આનંદ-કલ્લોલ અને ધર્મચર્યા કરતાં કેટલાક દિવસો સાગરની સપાટી પર પસાર થયા તેવામાં સમુદ્રની મધ્યમાં એક પહાડ સુદર્શનાની દૃષ્ટિએ પડ્યો. આ પહાડની સૌંદર્યતા અને હરિયાળી વૃક્ષરાજી નીહાળી તેને અત્યંત આશ્ચર્ય થયું. તે જેવામાં આ પર્વત સંબંધી પ્રશ્ન કરે છે તેવામાં તો પવનની અનુકૂળતાથી જહાજે તેની લગો-લગ આવી પહોંચ્યા અને સુદર્શનાની ઈચ્છાથી વહાણવટીઓએ ત્યાં લંગર નાખ્યાં.

સાર્થવાહ ઋષભદત્ત તેમજ સુદર્શના વિગેરે તે પર્વત પર ચઢવા લાગ્યા અને જેમ જેમ ઉપર ચઢતા ગયા તેમ તેમ તેમનાં હૃષ્-કલ્લોલો વિશેષ ને વિશેષ વૃદ્ધિ પામવા લાગ્યા. પવનની મંદ મંદ શીતલ લહરીઓ મનને મુગ્ધ બનાવી રહી હતી અને ઠાંયલનો મીઠો કલરવ કર્ણને અમૃતપાન કરાવી રહ્યો હતો. સમુદ્રના મધ્યભાગમાં આ વિમળ પર્વત આવેલ હોય મનુષ્યોની અવરજવર કવચિત્ જ થતી અને તેને કારણે આ પર્વત નિર્જન જેવો જણાતો.

ઉપર ચઢ્યા બાદ આસપાસ અવલોકન કરતાં સુદર્શનાની ચક્રો દૃષ્ટિએ એક મુનિવર ચઢ્યા. જેને માટે તે ઝંખના કરી રહી હતી, જેને માટે અગાધ સાગર ખેડી રહી હતી તે મુનિવરના

દર્શન થતાં જ તેની રોમરાજી વિકસ્વર બની ગઈ; હૃદયમાં આનંદનાં મોજાં ઊછળવાં લાગ્યા. મેઘને જોતાં જ મથૂર હર્ષાન્વિત બને તેમ મુનિ-મેળાષથી સુદર્શના પુલકાંકિત બની ગઈ. ક્ષીમે પગલે તે ઋષભદત્ત સાર્થવાહ સાથે મુનિસમીપે આવી અને વંદન કરી તેમની નજીક બેઠી. જ્ઞાની મુનિવરે મુમુક્ષુ આત્માઓને પોતાની સમીપ આવેલ જાણી પરોપકાર બુદ્ધિથી કાઉસગ્ગ ધ્યાન પાત્રું અને આશીર્વાદાત્મક શબ્દોચ્ચારરૂપ આગંતુકને ‘ધર્મલાલ’ આપ્યો.

પરસ્પર ધર્મ-ચર્યા સંબંધી વાર્તાલાપ થયા બાદ મુનિવરે સંસારની અસારતા સમજાવતાં પોતાની આત્મકથા કહી સંભળાવી. સુદર્શનાએ એકાગ્ર ચિત્તે તે દીર્ઘ જીવનવૃત્તાંત સાંભળ્યું અને મુનિના સાહસ, ધૈર્ય તેમજ સહિષ્ણુતા માટે માનસિક વંદન કર્યું. પ્રાંતે સુદર્શનાને તે પર્વત પર પોતાની યાદગીરી બાળવી રાખવા માટે એક જિનાલય કરાવવાની સદ્બલાવના બગૃત થઈ અને તે સંબંધે ઋષભદત્ત સાર્થવાહની સંમતિ મળતાં જ તાત્કાલિક સાધનો ને સામગ્રી વહાણુમાંથી પર્વત પર મંગાવ્યાં. કારીગરોને વહાણુમાંથી ઉપર મોકલ્યા. દ્રવ્યની પણ કશી કમીના ન હતી. થોડા જ દિવસમાં ગગનમંડળ સાથે વાર્તાલાપ કરતો જીવ્ય જિનપ્રાસાદ ખડો થઈ ગયો. તે મંદિરમાં શ્રી મુનિસુવ્રતસ્વામીની જીવ્ય અને કાંતિમાન પ્રતિમાની સ્થાપના કરી.

આ પ્રમાણે જૈનમંદિરના નિર્માણનું કાર્ય પૂર્ણ કરી સુદર્શના સપરિવાર પર્વતથી ઊતરી નીચે વહાણુમાં આવી. વહાણુ

રવાના થતાં પહેલાં તેણે પોતાની જન્મભૂમિ સિંહલદ્વીપ પ્રતિ દષ્ટિ દોડાવી. પોતાની માતૃભૂમિના સ્મરણથી તેની આંખ કંઈક અશ્રુભીની થઈ ગઈ. નીતિકારે કહ્યું છે કે—જનની જન્મભૂમિશ્ચ દુર્ગાદપિ ગરીયસી । વળી આપણામાં કહેવત પણ પ્રચલિત છે કે—ઉંટ મરે તો ય માળવા સામે જુએ. આ ઉક્તિની માફક સિંહલદ્વીપ સુદર્શનાના ચિત્તને પોતા તરફ આકર્ષી રહ્યો હતો છતાં પણ ઇષ્ટકાર્યની સિદ્ધિને ખાતર મનને મક્કમ બનાવી સુદર્શનાએ સિંહલદ્વીપને છેવટનો નમસ્કાર કર્યો અને નિર્યામકોને વહાણ આગળ ચલાવવા આજ્ઞા આપી.

પ્રકરણ આઠમું

શકુનિકાવિહાર

અનુકૂળ વાયુવેગથી વહાણો સડસડાટ કરતાં શીઘ્ર ગતિએ ભરૂચ બંદરના બારામાં દાખલ થઈ ગયા. ચંદ્રને જોઈને જેમ સાગર ઉછાળા મારે તેમ ભરૂચ નજરે પડતાં સુદર્શનાનો આનંદ-સાગર ઊછળવા લાગ્યો. દૂરથી વહાણોનો મોટો કાફલો નજરે પડતાં બંદરરક્ષકોએ રાજાને બાતમી આપી અને રાજવી જિતશત્રુએ પણ દુશ્મનના આગમનની આશંકાથી તેના પ્રતીકાર માટે ભેરી વગડાવી. જોત-જોતામાં તો રાજવીનું વિપુલ સૈન્ય સમુદ્રના કિનારે એકત્ર થઈ ગયું. સુદર્શનાએ આ દશ્ય જોઈ કંઈપણ અનર્થકારક પ્રસંગ બને તે પૂર્વે સત્ય વસ્તુસ્થિતિથી રાજવીને માહિતગાર કરવા નાની હોડીદ્વારા ઋષભદત્તને મોકલી આપ્યો. તેને નજરે નીહાળતાં જ જિતશત્રુ રાજવીએ તેનું ભાવભીનું સન્માન કર્યું અને તેની સાથે વિશેષ વાર્તાલાપ થાય તે પૂર્વે તો બાકી રહેલા વહાણો પણ ભરૂચના વિશાળ કાંઠા પર આવી લાંગર્યાં. સુદર્શના સંબંધી ઓળખાણ આપતાં

ઋષભદત્ત સાર્થવાહે ચંદ્રગુપ્ત રાજાની ભલામણ અને સવિસ્તર વૃત્તાંત કહી સંભળાવ્યો. સુદર્શનાના ચમત્કારિક જીવનથી વિસ્મય પામેલા જિતશત્રુ રાજાએ અપૂર્વ પ્રેમભાવથી તેને સત્કાર કર્યો અને તેમના પ્રત્યે અતીવ રંજિત થઈ સૂર્યાસ્ત સુધીમાં એક બાળુ એક અશ્વ અને બીજી બાળુ એક હાથી દોડીને જ્યાં સુધી પહોંચે તેટલી ભૂમિ બક્ષીસ તરીકે અર્પણ કરી.

ભાગ્યશાળીને પગલે પગલે ઋદ્ધિ સાંપડે તેમ સુદર્શનાને પોતાની પૂર્વજન્મની ભૂમિ પર પગ મૂકતાં જ શ્રેષ્ઠ સગવડતા સંપડી. બક્ષીસ મળેલી જમીન પર અશ્વના ગમન પર્યાન્ત ઘોટકપુર અને હસ્તીના ગમન પર્યાન્ત હસ્તીપુર નામના નગરો વસાવ્યા. સુદર્શનાએ રાજમહેલમાં જઈ કંઈક સ્વસ્થતા પ્રાપ્ત કરી અને જે મનોવાંછિત અને ઝંખના માટે તે અપાર સાગરનું દલ્દલધન કરીને અત્રે આવી પહોંચી હતી તે મુનિવરોને તેમજ પોતાના સમજીના ભવના નિવાસસ્થાનને નીહાળવા તેનું મન તલપાપડ બન્યું. તરત જ તેની સાધના માટે તે નીકળી પડી. વિશાળ વડવૃક્ષ નજીક આવતાં જ પૂર્વનાં બધાં સ્મરણો નજર સામે જ તરવરતાં હોય તેમ સ્મૃતિમાં ખડા થવા લાગ્યા. સમજીનો માળો, બચ્ચા, મ્લેચ્છનો પાડો, મ્લેચ્છનું શર-સંધાન, બાણથી વીંધાઇને સમજીનું પૃથ્વી પર પતન, મહા-મુરકેલીએ વડવૃક્ષ નજીક આગમન, મુનિજનોનું આશ્વાસન અને નવકાર મંત્રનું શ્રવણ-અ. બધા પ્રસંગો તેના મનમાં ચિત્રપટના ચિત્રોની માફક એક પછી એક સરકી ગયા ત્યાંથી આગળ ચાલી જ્યાં મુનિવરોનો નિવાસ હતો ત્યાં આવી અંતે તેમને નમ્ર-

ભાવે આભારની લાગણી પૂર્વક વંદન કરી તે કૃતકૃત્ય થઇ. મુનિ-
ઓને વંદન કરી આગળ ચાલતાં તે મુખ્ય આચાર્ય સમીપે આવો
પહોંચી. આચાર્યની શાંત ને ભવ્ય મુખમુદ્રા જોઈ સુદર્શના
પોતાના ઉઠાવેલા શ્રમને પણ સાર્થક માનવા લાગી. સુદર્શનાએ
વિધિપુરસ્સર નમન કરી તેમની નજીક જોઈક લીધી. ભાવિતાત્મા
જાણી આચાર્યમહારાજે ધર્મના સ્વરૂપનું સંક્ષિપ્ત ધ્યાન વર્ણવી
અતાવ્યું. આ દેશનાના પ્રતાપે જિંદગીમાં કદી ન અનુભવેલું
સુખ સુદર્શનાએ અનુભવ્યું.

આચાર્યશ્રીએ ધર્મના આધારભૂત કાર્યો, શાસ્ત્રજ્ઞાન અને
તેના પ્રકારો વિગેરે સર્વ હકીકત ટૂંકમાં કહી સંભળાવી, પ્રાંતે
જણાવ્યું કે—આ સ્થાન અતિ પવિત્ર છે. અત્રે વીશમા તીર્થંકર
શ્રીમુનિસુવ્રતસ્વામીએ પોતાના પૂર્વભવના ભિન્ન અશ્વને પ્રતિજ્ઞા
પમાડ્યો હતો અને તેને કારણે ‘અશ્વાવજ્ઞોઽધ તીર્થ’ એવા
નામથી આ સ્થાન પ્રસિદ્ધિ પામ્યું છે પરંતુ આ સ્થાન પર જો
ભવ્ય જિનાલય ઊભું કરવામાં આવે તો તેના દર્શન-પૂજનથી
પાપી પ્રાણીઓ પણ પોતાના કર્મપંકને ઘોઈ નાખે. આચાર્ય-
શ્રીએ સુદર્શનાને જિનભુવન તેમજ જિનજિભ બનાવવાનો, તેની
પ્રતિષ્ઠા કરવાનો, તેની સેવા-ભક્તિ કરવાનો તથા તેના અનુમોદન
વિગેરેથી પ્રાપ્ત થતો અનહદ લાભ યથાસ્થિત સમજાવ્યો.
આચાર્યશ્રીનો ઉપદેશ સુદર્શનાને અમૃત સમાન આહ્વાદક
નીવડ્યો.

વાવેલા ખીજને નીકદ્વારા જળસિંચન થતાં પુષ્ટિ મળે તેમ
સુદર્શનાના કોમળ હૃદયને આચાર્યશ્રીના ઉપદેશની પુષ્ટિ મળતાં

તેણે તરત જ તે સ્થળે એક અપૂર્વ, ભવ્ય અને અતિઉત્તુંગ જિનપ્રાસાદ કરાવ્યો. અને પોતાના પૂર્વભવની સ્મૃતિ જાળવવા માટે તેનું ‘ શકુનિકાવિહાર ’ એવું નામ રાખ્યું. તે મંદિરમાં શ્રી મુનિસુવ્રતસ્વામીની ભરકત મણિમય મૂર્તિ સ્થાપી.

આ શકુનિકા (સમળી) વિહારના અનુસંધાનમાં વિસ્તૃત ઇતિહાસ પથરાયેલો છે. ભૃગુકચ્છને આ વિહાર ઐતિહાસિક વસ્તુ ખની છે અને તેણે ચઢતી-પડતીનાં અનેક જીવાળ અનુભવ્યા છે. જો આ વિહાર સંબંધી સંપૂર્ણ હકીકત પ્રગટ કરવામાં આવે તો તેને માટે એક નાની જીદી ટ્રેકટની રચના કરવી પડે, પરંતુ અત્રે તો સંક્ષિપ્તમાં પ્રસંગ પૂરતું જ સમજાવવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે.

આ શકુનિકાવિહારનો ઉદ્ભવ અને આખ્યાયિકા શ્રી જિનપ્રભસૂરિકૃત વિવિધતીર્થકલ્પ, પ્રબન્ધચિંતામણિ, કુમારપાલ-પ્રતિબોધ, પ્રભાવકચરિત્ર, સમ્યક્ત્વસપ્તતિકાવૃત્તિ, કથાવટ્ટી તેમજ ચતુર્વિંશતિ પ્રબન્ધમાં દષ્ટિગોચર થાય છે. કેટલાકે એવા અનુમાન પર આવ્યા છે કે શકુનિકાવિહારનો ઐતિહાસિક યુગ ઇ. સ. પૂર્વે પહેલી યા તો બીજી સદીથી શરૂ થાય છે.

મૌર્યસમ્રાટ સંપ્રતિએ આ વિહારનો જીર્ણોદ્ધાર કરાવ્યો હતો. ત્યારબાદ આર્ય ખપુટાચાર્યનો આ તીર્થ સાથેનો સંબંધ નજરે પડે છે. તેમના સમયમાં આ તીર્થ બૌદ્ધોના આધિપત્યમાં આવ્યું ગયું હતું. પ્રભાવિક આર્ય ખપુટાચાર્યને આ ખટકયું. તેમણે કાંઈ પણ હિસાબે આ તીર્થ પુનઃ પોતાના

કબજમાં લેવા પ્રયાસ આદર્યો. બૌદ્ધોનું આ સમયે ગુજરાતમાં પ્રાબલ્ય જામતું આવતું હતું, છતાં આર્ય અપુટાચાર્યે તેમની સામે હામ લીધી. તેમના વિદ્વાન ને વાદકુશળ શિષ્ય ભુવને બૌદ્ધો સાથે વાદ કર્યો તેમાં બૌદ્ધોનો પરાજય થયો. આર્ય અપુટાચાર્યે બૌદ્ધભિક્ષુ બટુ(વૃદ્ધ)કરને વાદમાં પરાજિત કર્યો. આ સમયે એટલે વી. સં. ૪૮૪ માં (ઈ. સ. પૂર્વેના પહેલા સૈકામાં) ભરુચમાં બલમિત્ર અને લાનુમિત્ર નામની બંધુ-બેલડી-નો શાસનકાળ હતો. તેમના રાજ્યકાળમાં આર્ય અપુટાચાર્યે પુનઃ આ તીર્થ જૈનોના કબજામાં લીધું. ત્યારબાદ પ્રભાવિક આચાર્યશ્રી સિદ્ધસેન દિવાકરસૂરિના ઉપદેશથી મહારાજા વીર વિક્રમાદિત્યે આ પ્રાચીન તીર્થનો જીર્ણોદ્ધાર કરાવ્યો. પ્રભાવિક આચાર્ય પાદલિપ્તસૂરિએ આ મંદિરના ધ્વજદંડની પ્રતિષ્ઠા કરાવેલી.

બાદ કાળયોગે દાવાનળ પ્રગલ્ભ્યો અને તેની ઉચ્ચ જવાળાના ઝપાટામાં આ મંદિર પણ આવી જવાથી ભસ્મીભૂત બન્યું. આ સમયે આચાર્ય શ્રી વિજયસિંહસૂરિ આ બાબુ વિચરી રહ્યા હતા. તેઓ ભરુચ આવ્યા અને શહેરના બ્રાહ્મણો પાસેથી દ્રવ્ય સંપાદન કરી આ જ સ્થળે વિશાળ વિહાર બંધાવ્યો, પરંતુ તે કાષ્ઠનો બનાવેલ હોવાથી અગ્નિના ઉપદ્રવનો હુમ્મેશાં ભય રહ્યા કરતો એટલે છેવટે આંખડ મંત્રીએ વિપુલ દ્રવ્ય-વ્યય કરી તે વિહાર પથ્થરનો બંધાવ્યો.

આંખડે આ શકુનિકાવિહારનો જીર્ણોદ્ધાર કરાવ્યો. તે સંબંધે પ્રબન્ધપિંતામણિમાં આવેલ કુમારપાળ પ્રબન્ધમાં

ઉલ્લેખ નજરે પડે છે. આંખડ શક્તિશાળી અને રાજનીતિવિચક્ષણ હતો. તેણે પોતાના પરાક્રમથી મારવાડનો પ્રદેશ કબજે કર્યો હતો તથા કેંકણના અભિમાની રાજવી મદિલકાળું નને પરાસ્ત કર્યો હતો. તેની આવી શક્તિથી રંજિત થઈ મહારાજા કુમારપાળે તેને ‘રાજપિતામહ’નું માનવંતું બિરુદ આપ્યું હતું. બાદ તેને લાટ દેશનો દંડનાયક નીમવામાં આવ્યો અને તે સમયે તેણે પોતાના પિતાના અંતસમયની ઝંખનાની પૂર્તિ કરી.

મંત્રીશ્રવર ઉદયન મહારાજા કુમારપાળના જમણા હાથ સદશ મનાતા. તેમના સમયમાં સોરઠના બહારવટીયાએ સારી રીતે માથું બેચક્યું એટલે તેનો પરાભવ કરવા કુમારપાળે પોતાના લઘુભંધુ કીર્તિપાળની સાથે સહાયાર્થે ઉદયનને પણ મોકલ્યા. વીર યોદ્ધાની માફક સમરાંગણનાં ધૂમી તેમણે શત્રુને શીકસ્ત તો આપી પરંતુ એનું પરિણામ એ આવ્યું કે-ઉદયન મત્રો સખ્ત રીતે ઘાયલ થયા. ચમરાજને શરણે જવાની સર્વ તૈયારીઓ થઈ ચૂકી છતાં તેમને જીવ અકળામણ અનુભવવા લાગ્યો. કીર્તિપાળે એ વ્યથા નીહાળી. તેમણે અનુમાન કયું કે ઉદયનને કંઈક ઇચ્છા રહી ગઈ છે અને તેની પૂર્તિના અભાવમાં તેને જીવ સુખપૂર્વક જતો નથી. કીર્તિપાળે શાંત વાણીથી ઉદયનને કારણ પૂછતાં તેમણે શત્રુજયનું સુખ્ય મંદિર, શકુનિકાવિહાર તેમજ ગિરનારની પાળના જીર્ણોદ્ધારની પોતાની મનોબાવના વ્યક્ત કરી. કીર્તિપાળે વચન આપ્યું કે ‘આમ્રભટ્ટ (આંખડ) તમારી ઇચ્છા પૂર્ણ કરશે.’ આ આશ્વાસન મળ્યા

બાદ ઉદયન મંત્રીનો આત્મા શીઘ્ર સ્વર્ગે સીધાવ્યો.

આંખડે પોતાના પિતાની અંતસમયની આકાંક્ષા પૂર્ણ કરવા શકુનિકાવિહાર બંધાવવાનું શરૂ કર્યું. પાયા ખોદતાં નર્મદા નદી નજીકમાં જ હોવાથી પાયામાં પાણી ભરાઈ જતું અને જમીન ભેગી થઈને પાયા પુરાઈ જવા લાગ્યા. મંદિર-નિર્માણની મહેનત નિષ્ફળ નીવડતી. મજૂરો હેરાન થવા લાગ્યા અને કેટલીક વખત તો કેટલાય મૃત્યુ પણ પામતાં. આમ્રભટ્ટને આ નિરાધાર ઘોકોનું દુઃખ અસહ્ય લાગ્યું અને તેઓના પ્રત્યે કરુણાથી આકર્ષાઈ ઉપદ્રવ શાન્ત કરવા માટે પોતાના પુત્ર તથા સહિત પાયામાં ઝંપાપાત કર્યો. સાહસિક ને ધૈર્યવંત પુરુષો 'કાર્ય સાધયમિ વા દેહં પાતયમિ' ના મુદ્રાલેખવાળા હોય છે. તેમના આ અતિશય સાહસથી નર્મદા દેવી પ્રસન્ન થઈ અને વિદ્યત દ્વર કર્યું. નિર્વિઘ્ને મંદિર પૂર્ણ થયા બાદ તેના પ્રતિષ્ઠા-મહોત્સવ સમયે દેશો-દેશના સંઘોને આમંત્રણ પાઠવ્યું અને અણુહીલપુર પાટણથી પરમાર્હત્ મહારાજા કુમારપાળ તેમજ કલિકાલસર્વજ્ઞ આચાર્ય શ્રી હેમચંદ્રાચાર્ય પણ પધાર્યા. તેમની સાનિધ્યમાં ભવ્ય દબદબાપૂર્વક પ્રતિષ્ઠામહોત્સવ પૂર્ણ કર્યો. આ કાર્ય થયા બાદ રાજા તથા આચાર્ય શ્રી હેમચંદ્ર પુનઃ પાટણ આવ્યા.

એવામાં બન્યું એવું કે-આમ્રભટ્ટને વ્યંતરીઓનો ઉપદ્રવ થયો અને તેમનો અંતસમય નજીક હોય તેવી સ્થિતિ થઈ ગઈ. તેમણે તરત જ આ સમાચાર પાટણ આ.શ્રી હેમચંદ્ર-

સૂરિને જણાવ્યા એટલે તેઓ તરત જ યશશ્ચંદ્ર નામના મુનિની સાથે આકાશમાર્ગે ભરુચ આવ્યા અને સૈન્ધવી દેવીને પ્રસન્ન કરવા માટે કાયોત્સર્ગ કર્યો. દેવીએ પ્રસન્ન થઈ વ્યન્તરીઓને ઉપસર્ગ દ્વર કર્યો અને આંખડ પૂર્વવત્ નિરોગી ને દીપ્તિમંત બન્યો.

આ સૈન્ધવી દેવીનું મંદિર અત્યારે પણ ભરુચમાં વિદ્યમાન છે. આ મંદિર સો-દોઢસો વર્ષનું બાંધેલું છે. પ્રાચીન મંદિર આ નવા મંદિરથી પાંચ-છ ફર્લોંગ જેટલું દૂર હતું. હાલમાં માત્ર ત્યાં એક કૂવો છે.

આંખડ પછી વસ્તુપાલ-તેજપાલે આ મંદિરને પોતાના શ્રદ્ધા-પુષ્પ અર્પણ કર્યા અને એ રીતે આ વિહારની બહોળાલી વૃદ્ધિગત થઈ રહી. આ પ્રમાણે પ્રતિદિન કીર્તિ પ્રાપ્ત કરતો આ વિરાટ વિહાર વાઘેલા રાજવી કર્ણુદેવના સમય સુધી અસ્તિત્વમાં હતો પરંતુ ગ્યાસુદીન તખલખના (વિ. સં. ૧૩૨૦-૨૫) સમયમાં તે સુસલમાનોના હાથમાં ગયો અને તેનું મસ્જીદના રૂપમાં પરિવર્તન થયું, જે અત્યારે ભરુચની પ્રસિદ્ધ જુમ્મા મસ્જીદના નામે પ્રખ્યાતિ પામી રહેલ છે.

આ મસ્જીદના પ્રત્યેક ભાગોનું પુરાતત્ત્વની દૃષ્ટિએ બારીક અવલોકન કરવામાં આવતાં તેની શિલ્પકળા અને સ્તંભો જૈન વિહારના અવશેષો હોય તેમ પહેલી જ નજરે જોવારને જણાઈ આવે છે. આ જુમ્મા મસ્જીદ લંબાઈમાં ૧૨૬૧૧ ફુટ અને પહોળાઈમાં બાવન ફુટ છે. અડતાલીશ સ્તંભોની સરખી હાર છે

અને ત્રણ લબ્ધ ધુમ્મટ છે. છત ઉપરની કોતરણી આખૂના પ્રસિદ્ધ ‘વિમલવસહી’ની શિલ્પકળાને આબેહૂબ મળતી આવે છે. થાંભલાની પાટમાં જૈન તેમજ હિંદુ ધાર્મિક દ્રશ્યો કોતરેલાં માલૂમ પડે છે. સોલંકી રાજવી સિદ્ધરાજ જયસિંહ તેમજ મહારાજ કુમારપાલે ભરૂચનો કોટ બંધાવતા જે પથર વાપર્યા હતા તેવા જ પથરો આ મસ્જિદમાં વાપરેલા માલૂમ પડે છે. આ બધા ચિહ્નો ઉપરથી પુરાતત્ત્વવિદો એવા મજબૂત અનુમાન પર આવ્યા છે કે ભરૂચની આધુનિક જુમ્મા મસ્જિદ એ પ્રાચીન અને રાજકુમારી સુદર્શનાએ બંધાવેલ ‘શકુનિકાવિહાર’ જ છે.

આ શકુનિકાવિહાર સાહિત્ય-રચનામાં પણ સાધનભૂત હતું એમ કેટલાક ઉલ્લેખો પરથી જણાય છે. નવાંગી ટીકાકાર શ્રી અભયદેવસૂરિના પ્રશિષ્ય અને ‘કહારચણકોસ’ના કર્તા શ્રી દેવભદ્રસૂરિએ વિ. સં. ૧૧૬૫ માં પ્રાકૃતભાષામાં શ્રી પાર્શ્વનાથ ચરિત્ર આ વિહારમાં જ રચ્યું હતું. વિ સં. ૧૨૩૩ માં વાદી દેવસૂરિના શિષ્ય રત્નપ્રભસૂરિએ પ્રાકૃતભાષામાં શ્રી નેમિનાથ ચરિત્ર અને વિ. સં. ૧૨૩૮ માં માં ધર્મદાસગણિકૃત ઉપદેશ-માળા પર વૃત્તિ રચી હતી.

પ્રકરણ નવમું

સુદર્શનાની સ્વગ પ્રાપ્તિ

ગાત્ર પ્રકરણમાં આપણે જોઈ ગયા કે ધર્મનું સ્વરૂપ અને જિનચૈત્યનિર્માણનું ઉત્કૃષ્ટ રૂળ વિચારી-સમજી સુદર્શનાએ પોતાની હૃદયભાવનાનુસાર સારા શિદ્ધીઓદ્ધારા ‘શકુનિકા-વિહાર’ બંધાવ્યો. આ જિનાલય પૂર્ણ થયા બાદ તે નિરંતર ભાવપૂર્વક પ્રભુપૂજા કરવા લાગી. ત્રિકાળ સ્નાન કરી તે પોતાનો વિશેષ સમય આ વિહારમાં જ વ્યતીત કરતી. જિનમૂર્તિની સૌમ્ય અને શાંત મુખમુદ્રા પ્રત્યે તેને અત્યંત ગુણાનુરાગ પ્રગટતો અને તેની ભાવના ભાવવામાં તથા અવલોકનમાં કલાકોના કલાકો પસાર થઈ જવા છતાં તે અતૃપ્ત જ રહેતી હોય તેમ જણાતું. ખરેખર અમૃતપાનથી કોણ તૃપ્તિ પામ્યું છે ?

ધીમે ધીમે ગુરુસંસર્ગ અને ઉપદેશશ્રવણથી તે સંસાર-જ્ઞમણના મૂળમૂત કોષ, માન, માયા અને લોભ ઇત્યાદિનું સ્વરૂપ સમજી. જિનગિરિની પૂજા આવશ્યક છે તે સમજવા સાથે તેને એ પણ સમજવામાં આવ્યું કે-તપશ્ચર્યા અને ધાર્મિક

અનુષ્ઠાનો પણ એટલા જ અગત્યના ને આચરણીય છે. ધીમે ધીમે તેણે તપનું સ્વરૂપ અને પ્રકારો તેમજ નવતરવોનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું. પ્રાણી ભાવનાશીલ હોવા છતાં તેનું આચરણ શુદ્ધ અને ધર્મમય હોવું જોઈએ. માત્ર જ્ઞાનની ઓળખથી કે વિચારણાથી આત્મકલ્યાણ નથી સધાતું પણ તેને આચરણમાં ઉતારવાથી સધાય છે.

પ્રતિદિનના સાધુસંસર્ગથી સુદર્શનાના જીવનમાં અનેરો પલટો આવી ગયો. જાણે તે એક સાધ્વીની માફક જીવન ગાળતી હોય તેમ તેણે પોતાની રહેણીકરણી અને આહાર નિર્દોષ અને પવિત્ર બનાવ્યા. એકદા તેણે દુઃખદ સંસાર-કારાગારથી મુક્ત થવાના ઉપાય તરીકે વ્રતોનું સ્વરૂપ પૂછ્યું એટલે ગુરુમહારાજે સંયમધર્મના સોપાનરૂપ શ્રાવકનાં ધર્મ સંક્ષિપ્તમાં નીચે પ્રમાણે કહી સંભળાવ્યા.

(૧) સ્થૂલ પ્રાણાતિપાતવિરમણ વ્રત-

કોઈપણ નિરપરાધી વ્રસ જીવને ઈરાદાપૂર્વક સંકલ્પીને, જાણી જોઈને હણવાની બુદ્ધિએ હણવો નહીં. ઘર, કૂપ, નદી, તડાગાદિ-કમાં તથા આરંભ સમારંભે, વ્યાપારમાં તેમ જ ઔષધાદિકના પ્રયોગથી હણાય તેની જયણા આ વ્રતના પાંચ અતિચાર છે; તે અતિચાર લાગવા ન દેવા. આ અતિચાર નીચે પ્રમાણે જાણવા.

૧. વધ-ક્રોધ કરીને ગાય, ઘોડા પ્રમુખ પશુઓને મારવા. ૨. આંચ, બળદ પ્રમુખ જાનવરોને ગાઠ બંધનથી બાંધવા. ૩. છવિ-ચ્છેદ-બળદ પ્રમુખના કાન છેદવા તથા નાથ ઘાલવી ઈત્યાદિ

૪. અતિભારારોપણ-બળદ પ્રમુખ ઉપર જેટલો બોલે ભરાતો હોય તે કરતાં વધારે ભરવો. ૫ ભાતપાણીને વિચ્છેદ-ગાય બળદ પ્રમુખને રોજ જે ખાવાનું અપાતું હોય તેના કરતાં ઓછું આપે તથા યોગ્ય સમયે આપવાને બદલે મોડું આપે.

સ્થૂલ મૃધાવાદવિરમણ વ્રત-

પાંચ મહાન જૂઠાં ન બોલવાં, તે આ પ્રમાણે-૧. કન્યાલીક એટલે કન્યા સંબંધી સગપણ, વિવાહાદિકમાં જૂઠું બોલવું નહીં. સોળ વર્ષની કન્યાને બાર વર્ષની કહેવી, બાર વર્ષની હોય તેને સોળ વર્ષની કહેવી ઇત્યાદિ જૂઠું બોલવું નહીં. ૨. ગવાલીક એટલે ગાય, પશુ વિગેરે ચાર પગવાળાં જનવરસંબંધી જૂઠું બોલવું નહીં. જેમકે નાની ગાયને મોટી કહેવી, મોટીને નાની કહેવી, થોડાં દૂધવાળીને ઘણાં દૂધવાળી કહેવી, ઘણાં દૂધવાળીને થોડાં દૂધવાળી કહેવી ઇત્યાદિ. ૩. ભૂમ્યલીક એટલે ભૂમિ, ખેતર, મકાન, ઘર હાટ, વાડી પ્રમુખ ભૂમિ સંબંધી જૂઠું બોલવું નહીં. ૪. થાપણમોસો એટલે પારકી થાપણ ઓળવવી નહીં. ૫. કૂડી સાખ એટલે ખોટી સાક્ષી પૂરવી નહીં. કોઈને દેહાંત શિક્ષા (ફાંસી વગેરે) થતી હોય તેમાં અસત્ય બોલાય તેની જયણા. આ પાંચ મોટાં જૂઠાં અવશ્ય તજવા યોગ્ય છે.

આ વ્રતનાં પાંચ અતિચાર નીચે પ્રમાણે છે—

૧. સહસાત્કાર-વિના વિચારે જેમ આવે તેમ બોલવું.
૨. રહસ્યભાષણ-કોઈની ગુપ્ત વાત જાહેરમાં મૂકવી.
૩. પોતાની ઓના દ્રવ્ય બોલવાં. તેની કોઈ ગુપ્ત વાત હોય કે જે

ખીજનાં સાંભળવામાં આવવાથી તેના પ્રાણ જાય તેવી વાત ખીજને કહેવી. ૪. મૃષા ઉપદેશ-જૂઠો ઉપદેશ દેવો, ખોટી સલાહ આપવી. ૫. કૂડો લેખ-ખોટા દસ્તાવેજ કરવા તથા લખેલ અક્ષરો કાઢી નાખવા વિગેરે.

(૩) સ્થૂલ અદત્તાદાનવિરમણ વ્રત—

૧. કોઈને ત્યાં ખાતર પાડવું નહીં તેમ ખીજ પાસે પડાવવું નહીં, ચોરને કોઈ જાતની સહાય આપવી નહીં. ૨. ગાંઠ છોડવી નહીં. ૩. ખીસાં ખાતરવાં નહીં. ૪. તાળું ભાંગવું નહીં. ૫. લૂંટ કરવી નહીં. ૬. કોઈની પડી રહેલી કિંમતી ચીજ લઈ લેવી નહીં. ૭- રાજ્યદંડ ઉપજો તેવી ચોરી કરવી નહીં છત્યાદિ.

આ વ્રતના પાંચ અતિચાર નીચે પ્રમાણે—

૧. ચોર પાસેથી ચોરાઉ વસ્તુ જાણીખૂંજીને લેવી. ૨. તસ્કર-પ્રયોગ-ચોરને ચોરી કરવામાં મદદ કરવી. ૩. તખ્પડીરૂપ-સારી વસ્તુમાં ખીજ ખોટી વસ્તુ નાખીને આપવી અથવા સારી વસ્તુ દેખાડીને ખોટી વસ્તુ આપવી. વસ્તુમાં ભેળસેળ કરવી. ૪. વિરુદ્ધ-ગમન-રાજ્યવિરુદ્ધ ગમન કરવું. રાજ્યે નિષેધ કરેલા સ્થાને જવું. ૫. કૂડા તોલ, માન, માપ રાખવા.

(૪) સ્થૂલ મૈથુનવિરમણ વ્રત—

[સ્વદારાસંતોષ-પરસ્ત્રીગમનનો ત્યાગ]

સ્વસ્ત્રી એટલે પોતાની પરણેલી સિવાય પરસ્ત્રીનો કાયાથી સર્વથા ત્યાગ કરવો. સ્ત્રીઓએ પોતાના પતિ સિવાય પરપુરુષનો કાયાથી સર્વથા ત્યાગ કરવો. કુમારિકા, વિધવા, વેશ્યા વગેરેનો

પણ ત્યાગ સમજવો. તેમજ તિર્થ અને નપુંસક સાથે વિષય-નો સર્વથા ત્યાગ કરવો. મન, વચનથી પણ બનતા સુધી અતિયાર લાગવા દેવા નહીં. સ્વપ્નમાં કદાચ શિયલવિરાધના થાય તો તેની જયણા. સ્વસ્ત્રી કે સ્વપુરુષની સાથે પણ વિષય-સેવનનો બનતાં સુધી દશ તિથિ અને તેમ ન કરી શકાય તો છેવટ પાંચ તિથિએ ત્યાગ કરવો.

આ વ્રતના પાંચ અતિયાર નીચે પ્રમાણે—

૧ અપરિગૃહિતાગમન—કોઈએ પણ જે સ્ત્રીને ગ્રહણ કરી નથી એવી વેશ્યા સાથે ગમન કરવું. ૨ હત્વરપરિગૃહિતાગમન—અમુક દિવસ સુધી વેશ્યા પ્રમુખને કોઈએ રાખી હોય તેની સાથે ગમન કરવું. ૩ અનંગકીડા—સ્ત્રીઓનાં અંગોપાંગ વિષય-દષ્ટિથી જોવા તથા કામચેષ્ટા કરવી. ૪ પરવિવાહકરણ—પારકા વિવાહ પ્રમુખ કરાવવા, ૫ ત્રિવલિલાષ—કામભોગની અતિ ત્રિવ હચ્છા કરવી.

આ પાંચ અતિયારમાં સ્વદારાસંતોષવાળાને પ્રથમના જે અનાચાર છે, પાછલા ત્રણ જ અતિયાર છે.

(૫) સ્થૂલ પરિગ્રહપરિમાણ વ્રત—

પરિગ્રહનું પરિમાણ કરવું. જેટલું જેટલું પરિમાણ કર્યું હોય તેટલું તેટલું રમરણમાં રાખવા માટે દરેક જણાવેલ પદાર્થના સંબંધમાં નક્કો કરેલ રકમ નોંધી લેવી

૧ રોકડા રૂપીઆ આટલા ( ) રાખવા. ૨ તમામ બાતનું ધાન્ય રૂા. ( ) સુધીનું સંગ્રહવું. ૩ સ્થા-

વર મિલકત, ઘર, હાટ, વખાર વગેરે થઈને રૂા. ( ) સુધીનાં રાખવાં. ૪-૫ સોના, રૂપા, માણેક, હીરા વિગેરેના દાગીના રૂા. ( ) સુધીનાં રાખવાં. ૬ ફરનીચર, ઘરનો પરચુરણ સામાન, રાચરચીલું, વાસણ વિગેરે રૂા ( ) સુધીનું રાખવું. ૭. નોકર ચાકર બે પગવાળાં ( ) રાખવાં. ૮ ચાર પગવાળાં જનાવર ( ) રાખવાં. ૯ ક્ષેત્ર ( ) રાખવાં.

અથવા એકંદર રીતે નવવિધ પરિગ્રહનું પરિમાણ કરવું. જેમકે રોકડ, ઘરેણું, ઘર, હાટ, પરચુરણ રાચરચીલું તમામ મળી રૂા ( ) સુધીનું રાખવું. તેથી વધારે થાય તો તરત જ ધર્મમાર્ગમાં ખરચી તેનો સદુપયોગ કરવો.

આ વ્રતના પાંચ અતિચાર નીચે પ્રમાણે—

૧. ધનધાન્યપરિમાણાતિક્રમ-જ્યારે ઇચ્છાના પરિમાણથી ધન વધી જાય ત્યારે ‘આ તો મારા પુત્રનું’ એમ કહી ભાગ પાડવા તે અથવા જેટલી રકમ રાખી તેમાંથી ઘરેણું કરાવી લેવાં ઇત્યાદિ. ૨. ક્ષેત્રપરિમાણાતિક્રમ-ક્ષેત્રો નિયમથી વધારે રાખવા. ૩. રૂપું તથા સોનું પરિમાણથી અધિક રાખવું. ૪. તાંબું, કાંસું, પીત્તળ વિગેરે મર્યાદાથી વધારે રાખવું. ૫. દાસ, દાસી, ગાય, ભેંશ પ્રમુખ જનાવરો પરિમાણથી અધિક રાખવા.

(૬) દ્વિશિપરિમાણ વ્રત [પહેલું ગુણવ્રત]

પૂર્વે કહેલાં પાંચ અણુવ્રતને ગુણુકારક હોવાથી ત્રણ ગુણુવ્રત કહ્યા છે, તે મધ્યે આ પહેલું ગુણુવ્રત જણવું.

ચારે દિશા. ચારે વિદિશા તેમજ ઊર્ધ્વ અને અધોદિશા એ પ્રમાણે દશે દિશામાં જવા-આવવાનું પરિમાણ કરવું.

આ ઉપરાંત કાગળ લખવાની, તાર કરવાની, છાપાઓ વાંચવાની તથા તેમાં કંઈ પણ લખવાની તેમજ માણસ મોકલવાની જયણા રાખવી.

છઠ્ઠા વ્રતના પાંચ અતિચાર નીચે પ્રમાણે છે—

- ૧ ઊર્ધ્વપ્રમાણાતિક્રમ-મર્યાદા કરતાં વધારે જાયે જવું તે.
- ૨ અધોદિક્પ્રમાણાતિક્રમ-મર્યાદા કરતાં વધારે નીચે જવું તે.
૩. તિર્ચ્છદિશાપ્રમાણાતિક્રમ-ચાર દિશા કે વિદિશાની મર્યાદા ઓળંગવી તે.
- ૪ ક્ષેત્રવૃદ્ધિ-બધી દિશાઓના ગાઉને ભેગા કરી એક દિશાએ વધારે જવું તે અર્થાત્ રાખેલા પ્રમાણમાં હાનિવૃદ્ધિ કરવી તે.
- ૫ સ્મૃતિઅંતર્ધાન-કેટલા ગાઉ રાખ્યા છે તેની સ્મૃતિ ન રહેવાથી આગળ જવું તે એટલે સંદેહ પડ્યા છતાં આગળ જવું તે.

(૭) ભોગોપભોગપરિમાણ વ્રત [ખીજી ગુણવ્રત]

ભોગ એટલે એક વાર ભોગવાય તે. જેમકે ભોજન, વિલેપન પ્રમુખ એક વાર જ ઉપયોગમાં લઈ શકાય; પછી નકામાં થાય. ઉપભોગ એટલે એક જ ચીજ ઘણી વાર ભોગવાય તે. જેમકે વસ્ત્ર, અલંકાર, ઘર, સ્ત્રી વિગેરે. ઉપર બતાવેલ ભોગ અને ઉપભોગની વસ્તુનું પરિમાણ (મર્યાદા) કરવું તેને સાતમું ભોગોપભોગ પરિમાણ વ્રત કહેવાય છે.

સાતમા વ્રતમાં ચૌદ નિયમ ધારવા ઉપરાંત પંદર કર્મા-

દાનનાં વ્યાપારનો પણ ત્યાગ કરવો, કેમકે તે વિપુલ પાપ-
રાશિના કારણભૂત છે. કદાચ કોઈને કવચિત્ તે બાબત આવશ્યક
જણાય તો ૧-૨-૩ જરૂર જેટલાંની છૂટ રાખી બાકીનાનો
ત્યાગ કરવો. પંદર કર્મોદાનનું સ્વરૂપ નીચે પ્રમાણે છે-

- (૧) ઇંગાલકર્મ-કુંભાર, ભાંડભૂંજ વિગેરેનું અગ્નિ
સંબંધી કર્મ. તે સંબંધમાં ચુનો, ઇંટ, નળીયાં વગેરેનો
વેપાર ન કરવો. ઘરને માટે જોઈએ તેટલા લાવવાં. કદાચ વધી
પડે તો કોઈને વેચાણ આપવાની જયણું, પરંતુ ઇરાદાપૂર્વક
વેપારની બુદ્ધિથી ભઠ્ઠી કરાવી, પકાવીને તેનો વેપાર ન કરવો.
(૨) વનકર્મ-લીલાં પાન, ફૂલ, શાક, લાકડાં, વનસ્પતિ
વિગેરેનો વ્યાપાર ન કરવો. (૩) સાડીકર્મ-ઝાડાં, હળ
પ્રમુખ તૈયાર કરાવી તેનો વ્યાપાર ન કરવો. (૪) ભાડીકર્મ-
ગાડી, ઘોડા વિગેરે ભાડે આપવાનો વ્યાપાર ન કરવો.
(૫) ફેાડીકર્મ-ક્ષેત્ર, કૂવા, વાવ ખોદાવી તથા સુરંગ કરાવી
જમીન ફેાડાવવાનો ધંધો ન કરવો. (૬) દંતવાણિજ્ય-
હાથીદાંત વિગેરેનો વ્યાપાર ન કરવો. (૭) લખખવાણિજ્ય-
લાખ તથા ગુંદર વિગેરેનો વ્યાપાર ન કરવો. (૮) રસ-
વાણિજ્ય-ઘી, ગોળ, તેલના વ્યાપારનો ત્યાગ કરવો.
(જેટલી છૂટ રાખવી હોય તેટલી રાખી બાકીનો નિયમ
કરી લેવો. બનતા સુધી સર્વથા ત્યાગ થાય તો ઠીક.)
(૯) વિષવાણિજ્ય-અફીણ, ઝેર, સોમલ વિગેરેનો વ્યાપાર
ન કરવો. (૧૦) કેશવાણિજ્ય-પશુ, પંખીના કેશ (વાળ),

પીંછા, જિન વિગેરેનો વ્યાપાર ન કરવો. (૧૧) યંત્રપીલણુ કુર્મ-મિલ, જીન, સંચા, ઘાણી, ઘંટી વિગેરેનો ધંધો ન કરવો. કદાચ જરૂર હોય તો તેટલી છૂટ રાખવી. (૧૨) નિર્લાંછન કુર્મ-કોઇ બળદ, ઘોડા વિગેરેને નપુંસક કરવા કરાવવા નહીં. કાન, નાક કે બીજાં અંગોપાંગ છેદવાં નહીં. (૧૩) દવદાન કુર્મ-વનમાં કે સીમમાં કે કોઇ પણ જગ્યાએ અગ્નિદાહ દેવો નહીં. (૧૪) જળશોષણુ કુર્મ-સરોવર, તળાવ વિગેરેના પાણીનું શોષણ કરાવવું નહીં. કારણસર કૂવા, વાવ, ટાંકા ગળાવવાં પડે તેની જયણા રાખવી. (૧૫) અસતીપોષણુ કુર્મ-શોખને ખાતર ચા કીડા નિમિત્તે કૂતરા, બીલાડાં, મેના, પોપટ વિગેરે પશુ-પક્ષીઓને પાળવાં નહીં.

ચૌદ નિયમ ધારવા ઉપરાંત બાવીશ અલક્ષ્ય અને બત્રીશ અનંતકાયનો તો જરૂર ત્યાગ કરવો. તેવી ચીજોની છૂટ રાખવી નહીં, કેમકે તે મહાપાપનું કારણ છે. અલક્ષ્ય તેમજ અનંતકાય પદાર્થોના નામો સમજ માટે નીચે પ્રમાણે છે.

બાવીશ અલક્ષ્યનાં નામ

૧ મધ	૨ માખણ	૩ મદિરા
૪ માંસ	૫ ઉંખરાનાં ફળ	૬ વડના ટેટા
૭ કોઠીંબડાં	૮ પીપળાની પેપડી	૯ પીપરના ટેટા
૧૦ સ્વાભાવિક ને કૃત્રિમ ખરફ	૧૧ ઝેર, અક્રીણુ, સોમલ વિગેરે	
૧૨ કરા	૧૩ કાચી માટી ને મીઠું	૧૪ રાત્રિભોજન
૧૫ બહુબીજ	૧૬ જોળ અથાણું	૧૭ વિદળ

૧૮ રીંગણાં ૧૯ અબ્જણ્યા ફળ ૨૦ તુચ્છ ફળ

૨૧ ચલિતરસ ૨૨ અનંતકાય

બત્રીશ અનંતકાયનાં નામ

૧ સુરણકંદ ૨ વજ્રકંદ ૩ લીલી હળદર

૪ લીલું આદુ ૫ લીલો કચૂરો ૬ સતાવરી

૭ હીરલી કંદ ૮ કુંવાર ૯ થોર

૧૦ ગળો ૧૧ લસણ ૧૨ વંશ કારેલા

૧૩ ગાજર ૧૪ લુણી ૧૫ લોઢી

૧૬ ગીરીકર્ણિકા ૧૭ કુમળા પાન ૧૮ ખરસૈયો

૧૯ થેગી ૨૦ લીલી મોથ ૨૧ લુણીના ઝાડની છાલ

૨૨ ખીલોડા ૨૩ અમૃતવેલી ૨૪ મૂળાના કાંદા

૨૫ ભૂમિક્ષોડા (ખિલાડીના ટોપ) ૨૬ નવા અંકુરો

૨૭ વત્થુલાની ભાજી ૨૮ સુવરવેલ ૨૯ પાલકાની ભાજી

૩૦ કુણી આંબલી ૩૧ રતાળુ ૩૨ પિંડાળુ

(ખી બાજયા વિનાની)

સાતમા વ્રતના પાંચ અતિયાર નીચે પ્રમાણે—

૧ સચિત્ત આહાર—સચિત્ત વસ્તુ ખાવી તે. ૨ સચિત્તપ્રતિ-
બદ્ધ આહાર—સચિત્તની સાથે વળગેલી વસ્તુ ખાવી તે. ૩ અપકવ
આહાર—ખરાખર નહિ પાકેલી વસ્તુ ખાવી તે. ૪ દુઃપકવ આહાર—
ખરાખ રીતે પાકેલી (મિશ્રિત) વસ્તુ ખાવી તે. ૫ તુચ્છૌષધિ-
બક્ષણુ—ખાવામાં થોડું આવે અને ઘણું નાખી દેવું પડે એવી
વસ્તુ ખાવી તે. (પ્રથમના ચાર અતિયાર સચિત્તના ત્યાગી
માટે સમજવા)

(૮) અનર્થદંડ વિરમણ વ્રત [ત્રીજું ગુણવ્રત]

કોઈ પણ પશુપક્ષીઓને કીડાની ખાતર ઘેર પાળવાં નહીં, તેમાં પણ કુતરાં, ખીલડાં વિગેરે હિંસક જનાવરોને તો પાળવાં જ નહીં. હાથી, ઘોડા, ઘેટા, કુકડા વિગેરેની રમત જ્યાં થતી હોય ત્યાં જોવાજવું નહીં. રસ્તે ચાલતાં જોવાઈ જાય તેની જયણા રાખવી. કોઈને ફાંસી આપતા હોય ત્યાં જોવા જવું નહીં. બને ત્યાંસુધી સ્ત્રીકથા, રાજકથા, દેશકથા તથા ભોજનકથા વિના-કારણ નહીં કરવાનો ઉપયોગ રાખવો. આત્મ તેમજ શૈદ્રધ્યાન ધ્યાવા નહી. રસ્તે ચાલતાં વિના કારણ વૃક્ષ, વેલા તોડવાં નહીં. સગવડ હોવા છતાં પણ લીલોતરી ઉપર પગ મૂકીને ચાલવું નહીં.

આ સિવાય અપધ્યાન, પ્રમાદાચરિત, હિંસ્રપ્રદાન અને પાપોપદેશ એ ચાર પ્રકારના અનર્થદંડમાંથી કોઈપણ પ્રકારે વિના કારણે દંડ થતો હોય તો તે ન કરવાનો બનતાં સુધી બરાબર ઉપયોગ રાખવો. કોશ, કુહાડા, મુશળ, ઘંટી, દાતરડાં પ્રમુખ અધિકરણો તયાર રાખવાં ને માગ્યા આપવાં એ પણ અનર્થદંડ છે. શસ્ત્રનાં વ્યાપારનો પણ આ વ્રતમાં સમાવેશ થાય છે, તેથી હથિયારોનો પણ વ્યાપાર ન કરવો. ઘરકામે અગર તો સ્વબચાવની ખાતર રાખવાની જયણા રાખવી. કોઈ કારણસર અથવા અશક્ય પરિહારથી કોઈ શસ્ત્રાદિક વિગેરેનો વ્યાપાર કરવો પડે તો તેની જયણા રાખવી. પાપકારી કામો કરવાનો અન્યને ઉપદેશ કે જેમાં આપણું કે આપણી સંતતી વિગેરેનું કશું પણ હિત સમાયેલું ન હોય તો તેને પરિણામે અનર્થ જ થતો હોવાથી તે અનર્થદંડ

સમજવો. આ વ્રતમાં ઘણું સમજવાનું છે તે સારી રીતે ગુરુગમ-પૂર્વક સમજવું અને બને તેટલો ત્યાગ કરવો.

આઠમા વ્રતના પાંચ અતિચાર નીચે પ્રમાણે—

૧ કંદખે-કંદખ્યં વિકર વધે તેવી કુચેષ્ટા કરવી ૨. કક્કુધએ-કામોત્પન્ન કરનારી વાર્તા કરવી. ૩ મોહરીએ-મુખવડે હાસ્યાદિકથી જેમ તેમ બોલવું અથવા કોઈની ગુપ્ત વાત ખુલ્લી કરવી જેથી અન્ય કષ્ટ પામે, દુઃખી થાય ૪ સંબ્રુતાધિકરણ-પોતાના ખપ કરતાં વધારે અધિકરણો જોડીને રાખવાં. ૫ ભોગાતિરિક્ત-ભોગમાં તથા પરિભોગમાં વપરાતી ચીજો ખપ કરતાં વધારે તૈયાર રાખવી.

(૯) સામાયિક વ્રત [પહેલું શિક્ષાવ્રત]

જેમાં રાગદ્વેષનો અભાવ થાય અથવા સર્વ જીવસમૂહ ઉપર સમભાવવાળી ખુદ્દિનો અનુભવ થાય તેનું નામ પરમાર્થથી સામાયિક કહેવાય છે. સમ-શાંતિ-સમતા તેનો આય-લાભ જેમાં થાય તે સામાયિક અર્થાત્ જ્ઞાનાદિ ગુણનો જેનાથી લાભ થાય તેનું નામ સામાયિક. એક સામાયિકનું પ્રમાણ બે ઘડીનું (૪૮ મિનિટનું) સમજવું.

આ વ્રતના પાંચ અતિચાર નીચે પ્રમાણે—

૧. મનદુઃપ્રશ્નિધાન-સામાયિક લઈને મનમાં કુવિકલ્પ ચિંતવે, મનને દુષ્ટ રીતે પ્રવર્તાવે ૨, વચનદુઃપ્રશ્નિધાન-સામાયિકમાં સાવધ વચન બોલે, વચનને દુષ્ટ રીતે પ્રવર્તાવે. ૩, કાયદુઃપ્રશ્નિધાન-સામાયિકમાં કાયા હલાવે, ભીંતે પીઠ દઈને બેસે

નિદ્રા લે. ૪. અનવસ્થા—જે સમયે સામાયક લીધું તે પૂરે ટાઈમે ન પારે, વહેલો પારે. ૫. સ્મૃતિવિહીન—સામાયક લઈને ટાઈમ ભૂલી જાય અથવા સામાયક પારવું ભૂલી જાય.

(૧૦) દેશાવગાશિક વ્રત [દ્વિતીય શિક્ષાવ્રત]

છઠ્ઠા દિગ્પરિભાષા નામના પહેલા ગુણવ્રતમાં દેશ-પ્રદેશ યા તો હરવાફરવા માટે વધારે પરિભાષુ રાખેલ હોય તેને આ વ્રતમાં સંક્ષેપી લેવામાં આવે છે, માટે અહીં સંક્ષેપ કરવો. (આછું કરવું) તેમજ સાતમા વ્રતમાં બતાવેલ ચૌદ નિયમની યાદીનો આ વ્રતમાં બરાબર ઉપયોગ કરવો જેથી ચૌદ નિયમ પણ સંક્ષેપીને ધારવા. વળી પરંપરાથી દશ સામાયકનું પણ દેશાવગાશિક વ્રત થઈ શકે છે. તેમાં સાવધ વ્યાપાર ન કરવો. ઉપવાસ કે એકાશન કરી આઠ સામાયક અને ઉભય ટંકના બે પડિશ્કમણાં કરવાં. તેમાં ધાર્મિક પુસ્તકાદિનું વાંચન કરવું. બીજે શેષ સમયે જિનપૂજા વિવેરે થઈ શકે.

આ વ્રતના પાંચ અતિયાર નીચે પ્રમાણે—

૧. આણુવણુપ્રયોગ—ધારેલ ઉપરાંત ભૂમિમાંથી કોઈ વસ્તુ મંગાવવી તે. ૨. પેષવણુપ્રયોગ—હૃદ બહાર વસ્તુ મોકલવી તે. ૩. સદાણુવાય—શબ્દ કરીને પોતાપણું જણાવવું. ૪. રૂવાણુવાય—રૂપ દેખાડીને પોતાપણું જણાવવું તે. ૫. પુદ્ગલપ્રક્ષેપ—કાંકરો નાંખીને હૃદ બહાર રહેલાઓને પોતે અહીં છે એવું સૂચન કરવું તે.

(૧૧) પૌષધ વ્રત [ત્રીજું શિક્ષાવ્રત]

જે શુભ કરણીથી જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્ર પ્રમુખ આત્માના સ્વાભાવિક ગુણોને પુષ્ટિ મળે તેને શાસ્ત્રકાર પૌષધ કહે છે. દર વરસે આઠ પહોરના અથવા આઠ પહોરના ન બની શકે તો ચાર પહોરના અમુક સંખ્યામાં પોસહ કરવા. તેમાં એકલી રાત્રિના પણ બનતા સુધી થોડાઘણા કરવા.

પૌષધના મુખ્ય ચાર પ્રકાર છે, તે આ પ્રમાણે—

૧. આહારપોસહ—એકાસણું, આયંબિલ, ઉપવાસ વગેરે તપ કરવો તે. ૨. શરીરસત્કારપોસહ—શરીરનો સત્કાર ન કરવો તે. ૩. અવ્યાપારપોસહ—કોઈ પણ પ્રકારનો સાંચારિક વ્યાપાર ન કરવો તે. ૪. બ્રહ્મચર્યપોસહ—બ્રહ્મચર્ય પાળવું તે. આમાં પાછળના ત્રણ પ્રકારના પોસહ સર્વથી કરવાના છે અને આહાર-પોસહ દેશથી ને સર્વથી બંને પ્રકારે થઈ શકે છે.

આ વ્રતના પાંચ અતિચાર નીચે પ્રમાણે—

૧. અપ્પડિલેહિય સજ્જસંથારએ—શય્યા સંથારાની બરાબર પડિલેહણ ન કરવી. ૨. અપ્પમન્નિજય દુપ્પમન્નિજય સજ્જસંથારએ—શય્યા-સંથારો બરાબર ન પુજવો, ન પ્રમાર્જવો. ૩. અપ્પડિલેહિય દુપ્પડિલેહિય ઉચ્ચારપાસવણુ-ભૂમિ-સ્થંડિલ માત્રાની જગ્યા બરાબર પડિલેહવી નહીં. ૪. અપ્પમન્નિજય દુપ્પમન્નિજય ઉચ્ચારપાસવણુભૂમિ-સ્થંડિલ માત્રાની જગ્યા બરાબર ન પ્રમાર્જવી. ૫ પૌષધાવધિવિવરીએ—પૌષધ ટાઇમસર ન લેવો તથા જલદી પારવો તે.

(૧૨) અતિથિસંવિભાગ વ્રત [ચોથું શિક્ષાવ્રત]

મુખ્ય રીતિએ આઠ પહોરના ચોવિહાર ઉપવાસવાળા પોસહને પારણે એકાસણું કરી, જિનપૂજા કરી, મુનિરાજને પ્રતિલાભી જેટલી ચીજ મુનિરાજ વહોરે તેટલી જ વાપરવી. આ અતિથિસંવિભાગ કહેવાય.

અથવા તેમ ન બને તો પૌષ્ઠ વિના મુનિરાજને દાન આપ્યા પછી જમવું. આવી રીતે પણ બની શકે છે. મુનિરાજનો યોગ ન થાય તો સાધર્મીભાઈને જમાડીને પણ થઈ શકે છે. આ વ્રતના પાંચ અતિયાર નીચે પ્રમાણે—

૧. સચિત્તનિદ્રેષ—સચિત્ત વસ્તુ અચિત્ત વસ્તુમાં નાંખી વહોરાવવી, ૨. સચિત્તપિહિણુ—સચિત્ત વસ્તુવડે ઢાંકેલ અચિત્ત વસ્તુ આપવી. ૩. અન્યવ્યપદેશ—ન આપવાની યુદ્ધિથી પોતાની વસ્તુ બીજાની છે એમ કહીને ન આપવી. તેમજ દેવાની ઇચ્છાથી બીજાની વસ્તુ પોતાની છે એમ કહીને આપવી. ૪ સમત્સર દાન—મત્સર કરીને આક્રોશપૂર્વક મહાત્માને દાન આપવું. ૫. કાલાતિક્રમ—વહોરાવવાનો સમય વ્યતીત થઈ ગયા પછી દાન દેવાનો આગ્રહ કરવો.

હે સુદર્શના ! જિનેશ્વર ભગવંતોએ પાંચ આણુવ્રત, ત્રણ ગુણુવ્રત અને ચાર શિક્ષાવ્રત એ પ્રમાણે બાર પ્રકારનો શ્રાવક ધર્મ કહેલ છે. નગરમાં પ્રવેશ કરવા માટે જેમ દરવાજાની અગત્ય છે તેમ મોક્ષપુરીમાં પ્રવેશ કરવાને માટે સમ્યક્ત્વમૂળ આ બાર વ્રતો દ્વાર સદશ છે. આ વ્રતો ગ્રહણ કરી તેનું પાલન

કરવું તે હજીકર્મી-ભવભીરુ ભવ્ય પ્રાણીઓ માટે અતિ અંગત્યનું છે. પ્રાસાદ પર આરોહણ કરવા માટે જેમ રજૂબુનું આલંબન ગ્રહણ કરવું પડે તેમ સિદ્ધસ્થાનરૂપ મહેલ પર ચઢવા માટે આ શ્રાવક ધર્મનાં વ્રતો દોરડા સમાન છે.

સુદર્શનાએ શ્રાવકનાં આ વ્રતો મનમાં અવધારી લીધા અને તેનું યથાશક્તિ પાલન કરવા પ્રયત્ન શરૂ કર્યો તેવામાં તેને અચાનક જણાયું કે-પોતાનું આયુષ્ય હવે અતિ અદ્ય છે. ભાગ્યવાન આત્માને ભવિષ્યના સૂચક બનાવોની ઝાંખી થઇ જાય છે. તરત જ તેણે મુક્તહસ્તે દાન આપવું શરૂ કર્યું. પોતાના વડીલજન પ્રત્ય થયેલ અવિનય વિગેરેની માફી માગી અને અરિહંત, સિદ્ધ, સાધુ અને ધર્મરૂપ ચાર શરણ અંગીકાર કરવા-પૂર્વક ક્ષાત્રગુન શુદ્ધિ ૧૫ ને દિવસે અણુશણુ સ્વીકાર્યું. પ્રતિદિન શાસ્ત્ર શ્રવણ કરતી, પંચપરમેષ્ઠીનું સ્મરણ કરતી તેમજ ધર્મ-ધ્યાનની ધારાએ ચઢી તેણીએ સમાધિપૂર્વક વૈશાખ શુકલા પંચમીને દિવસે સ્વર્ગવાસ કર્યો. આ રીતે સુદર્શના સમાધિ-પૂર્વક મૃત્યુ પામીને દિવસે ઇશાન દેવલોકમાં મહર્દિક દેવ તરીકે ઉત્પન્ન થઇ.

પ્રકરણ દશમું શ્રી મુનિસુત્રતસ્વામીનું મોક્ષગમન

વિભાગ બીજાના પ્રકરણ ત્રીજામાં આપણે જોઈ ગયા કે પૂર્વ ભવના મિત્ર પ્રત્યેના વાતસલ્યભાવથી પ્રેરાઈ શ્રી મુનિસુત્રતસ્વામી એક જ રાત્રિમાં દીર્ઘ વિહાર કરી ભરુચનગરે આવ્યા અને પોતાના પુરાણા મિત્ર અશ્વને પ્રતિજ્ઞાધ પમાડી ત્યાં ‘ અશ્વાવજોધ ’ નામના તીર્થની સ્થાપના કરી. ત્યારબાદ ભવ્ય લોકો પર ઉપકાર કરતાં તેઓ પૃથ્વીપીઠ પર વિચરી રહ્યા હતા તેવામાં જેવી રીતે અશ્વના ઉદ્ધાર માટે તેમને ભરુચ આવવાનું થયું તેવી જ રીતે એક ભાવિક ને ધર્મશ્રદ્ધાળુ શ્રાવકના ઉદ્ધાર માટે તેમને હસ્તિનાપુર આવવાનું થયું. ત્યાં હસ્તિનાપુરમાં એવી ઘટના બની કે જેને પરિણામે આપણને અજ્ઞાનતપ અને સમજણપૂર્વકના ચારિત્રપાલન વચ્ચે રહેલ આકાશ-પાતાળ જેટલા અંતરની સમજ પડશે.

હસ્તિનાપુરને વિષે કાર્તિક શ્રેષ્ઠી નામનો ધનિક વ્યવહારી વસતો હતો. તેનો વાણિજ્ય-વ્યાપાર એટલો બધો વિસ્તૃત

હતો કે તેને ત્યાં એક હજાર જેટલા વણિકપુત્રો કાર્ય કરતા હતા. તે શ્રેષ્ઠી જૈન ધર્માનુયાયી અને ટેકીલો હતો. સત્ય ધર્મનું તે મૂલ્યાંકન કરી શક્યો હતો અને તેને પરિણામે તે કદી પણ મિથ્યાત્વીઓનો સંસર્ગ કરતો નહિ. નગરને વિષે પણ કાર્તિક શ્રેષ્ઠીની ધર્મ દૃઢતા પ્રશંસા પાત્ર લેખાતી અને તેની સુવાસ પૃથ્વીતલ પર પણ દૂર-દૂર પર્યન્ત પ્રસરી હતી.

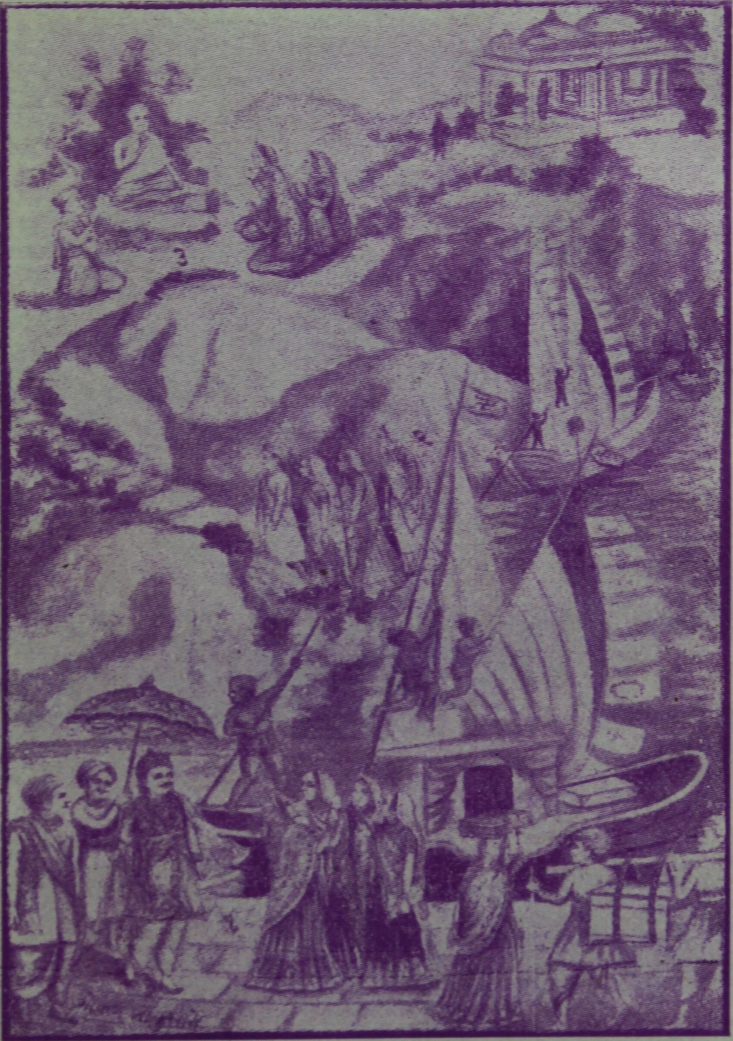
ગુલાબના પુષ્પની સુગંધ તો વખણાય છે પરંતુ તેના ઉપ-લોગ કરનારને કંટકની વેદના પણ સહન કરવી પડે છે. અગ્નિનો તાપ સહન કર્યા વિના સાચા સુવર્ણ તરીકેની કીર્તિ પ્રાપ્ત થતી નથી તેમ કાર્તિક શ્રેષ્ઠીના સંબંધમાં પણ બન્યું. તે નગરમાં ગૈરિક નામનો સંન્યાસી આવી ચઢ્યો. સંન્યાસી ઉગ્ર તપસ્વી હતો. મહિના મહિનાના ઉપવાસ કરતો. આવી તપશ્ચર્યાથી આકર્ષાઈ નગરજનો તેનો આદરસત્કાર તેમજ પૂજન કરવા લાગ્યા. તેની તીવ્ર તપશ્ચર્યાની વાત વાયુવેગે નગરમાં પ્રસરી ગઈ અને રાજાના કણું પર્યન્ત પણ પહોંચી. રાજા પણ દબદબા-પૂર્વક તેને વંદન કરવા ગયો. રાજાના આવા બહુમાનથી તાપસના અભિમાને આકાશમાં વાસ કર્યો. ખરેખર દૂધનો ઉછાળો આવતાં કેટલો સમય લાગે ? સરોવર કે નદી-નાળાંને ઉભરાઈ જતાં કેટલો સમય લાગે ? સાગર જ ગંભીર રીતે અખૂટ જળપ્રવાહને પોતાના પેટાળમાં સમાવી શકે. સૌ કોઈ સંન્યાસીના દર્શને આવતા, પૂજન કરતા અને પોતાને ત્યાં પારણું કરવા માટે પણ પ્રાર્થના કરતા. આ પ્રમાણે થોડા દિવસો

પસાર થયા તેવામાં સંન્યાસીને જણાયું કે સૌ કોઈ મારા પ્રત્યે પૂજ્યબુદ્ધિ ધરાવે છે, એક માત્ર કાર્તિક શેઠ પોતાના વંદનાર્થે આવેલ નથી. તેણે કાર્તિક શ્રેષ્ઠીને કહેવરાવ્યું. લોકો પણ કાર્તિક શેઠની મક્કમતા શું નિર્ણય કરે છે તે જાણવા ઈતેજાર બન્યા. સામાન્ય માનવી યુદ્ધનો ભય આવતાં જ નાશી જાય, પરંતુ શૂરો સુભટ તો સંગ્રામમાં મોખરે રહે અને કોઈ પણ સંયોગમાં પોતાનું સ્થાન ન છોડે. કાર્તિક શેઠે પણ પોતાની પ્રતિજ્ઞાના પાલનાર્થે સંન્યાસીના કથનનો અસ્વીકાર કર્યો. સંન્યાસી તેમના પ્રત્યે રોષે ભરાયો અને ત્યારથી જ તેના છિદ્રો ભેવા અને અનુકૂળ સમયે હેરાન કરવા મનમાં ને મનમાં જ મનસૂઝો કર્યો.

કાર્તિક શેઠની કસોટીની પણ પણ આવી પહોંચી. બન્યું એવું કે એકદા રાજવીએ સંન્યાસીને પોતાને ત્યાં પારણું કરવાનું નિમંત્રણ આપ્યું. સંન્યાસીએ કાર્તિક શેઠને સંકટમાં નાખવાની આ અમૂલી તક ઝડપી લઈ રાજાને જણાવ્યું કે—“જે કાર્તિક શેઠ તમારે ત્યાં આવીને મને પીરસે તો હું તમારે ત્યાં પારણું કરવા આવું.” રાજાને આમાં સંન્યાસીના માયાભાવની ગંધ સરખી પણ ન આવી. તેણે નિર્દોષભાવે તે માગણી સ્વીકારી અને કાર્તિક શેઠને પણ કહેણ મોકલાવ્યું. કાર્તિક શ્રેષ્ઠી સંન્યાસીની ચાતુરબાજી સમજી ગયા, પરંતુ રાજાજાનો અમલ કયાં સિવાય છૂટકો ન હતો. યોગ્ય સમયે રાજા પાસે આવી તેમણે નમ્રભાવે જણાવ્યું કે—“સંન્યાસીને પારણું કરાવવું તે મારો કુળધર્મ નથી. આપની આજ્ઞાને વશ થઈ આ કાર્ય મારે કરવું પડે છે.” બાહ્ય જ્ઞાન વધને શ્રેષ્ઠી સંન્યાસીને એક પછી એક

ખાદ્ય પદાર્થ પીરસવા લાગ્યા એટલે ઇર્ષ્યાગ્નિથી બળતો સંન્યાસી શ્રેષ્ઠીનો તિરસ્કાર કરવા માટે વારંવાર પોતાની તર્જની આંગલીવડે નાક ઘસીને તેને દેખાડવા લાગ્યો કે-તારું નાક કેવું કાપ્યું છે ? કાર્તિક શેઠ તેનો ગૂઢ ભાવ જાણી ગયા પરંતુ તે સમયે તેઓ નિરુપાય હતા. તેમણે મનમાં વિચાર્યું કે-જો મેં પૂર્વે સંયમ સ્વીકારી લીધું હોત તો આ નિર્ભર્ત્સના સહન કરવાનો પ્રસંગ પ્રાપ્ત ન થાત. પરંતુ હવે તો ‘જાગ્યા ત્યાંથી સવાર’ એ લોકલોકિત મુજબ હું આ ઘડીએ નિર્ણય કરું છું કે-‘જો પરમાત્મા આ બાબુ આવી ચઢે તો તેમના પાસે આ પરાધીનદશાથી મુક્ત કરાવનારી પારમેશ્વરી પ્રવ્રજ્યા ગ્રહણ કરીશ.’ કેવળજ્ઞાનદ્વારા કાર્તિક શ્રેષ્ઠીના મનોભાવને જાણીને શ્રી મુનિસુવ્રતસ્વામી શીઘ્ર હસ્તિનાપુર આવ્યા. પ્રભુને સમવસર્યા જાણીને કાર્તિક શ્રેષ્ઠીને કલ્પવૃક્ષ પ્રાપ્ત થયા જેટલો પરમાનંદ થયો. તેણે તરત જ તૈયારી કરી પોતાના એક હજાર વણિક નોકરો સાથે પ્રભુ પાસે દીક્ષા સ્વીકારી અને સંયમધર્મનું એક-નિષ્ઠાપૂર્વક આરાધન શરૂ કર્યું. બાર વર્ષ પર્યંત નિર્મળ ચારિત્ર પાળી, સમાધિપૂર્વક કાળધર્મ પામી કાર્તિક શ્રેષ્ઠી સૌધર્મેન્દ્ર થયા.

આ બાબુ સંન્યાસી પણ અજ્ઞાન તપ તપી, આયુ પૂર્ણ થયે મૃત્યુ પામી સૌધર્મેન્દ્રના જ વાહન તરીકે અરાવણ દેવ થયો. પૂર્વભવના વેર તથા દ્વેષભાવને કારણે અરાવણ હસ્તીએ સૌધર્મેન્દ્રને જોતાં જ નાસવા માંડ્યું. કાર્તિક શ્રેષ્ઠીના જીવે તેને શીઘ્ર પકડી તેના પર આરોહણ કર્યું એટલે અરાવણે પોતાના બે મસ્તક ક્યાં ત્યારે સૌધર્મેન્દ્રે પણ પોતાના બે સ્વરૂપ વિક્રમ્યાં.

- (૧) રાજકુમારી મુદ્દર્શનાનું સિંહલદ્વીપથી પ્રયાણ.
 (૨) વિમળ પર્વત પર આરોહણ (૩) મુનિ દેશનાનું શ્રવણ
 (૪) શ્રી મુનિસુવ્રતસ્વામીપ્રાસાદનું નિર્માણ

(૧) કકડુટ સર્પને આડો ઉતરતાં નિહાળી વિજયા આણુ-
 દ્વારા વીંધી નાખે છે (૨) શ્રી શાંતિજિનપ્રાસાદમાં ભક્તિમાં
 લયલીન બની સમક્ષિત-પ્રાપ્તિ કરે છે. (૩) રત્નસંચય
 નગરમાં સાધ્વીઓની વૈયાવચ્ચ કરે છે. (૪) શ્રી ઋષભજિન-
 પ્રાસાદમાં વિજયા અપ્સરાનું ઝાંઝર ઉપાડી લે છે.

બાદ તેના કુંભસ્થળ ઉપર પોતાના વજનો પ્રહાર કરવાવડે તેને તાત્કાલિક વશ કર્યો. ખરેખર કીડી હોય કે કુંજર, રાય હોય કે રંક પરંતુ તેને કર્મની વિચિત્ર ગતિને વશ થવું જ પડે છે.

આ પ્રમાણે વિચરતાં વિચરતાં પરમાત્મા શ્રી મુનિસુવ્રત-સ્વામીએ ઘણા ભવ્ય પ્રાણીઓને પ્રતિબોધ આપીને તાર્યા. કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયા પછી તેમણે અગ્યાર માસ ન્યૂન સાડાસાત હજાર વર્ષ પર્યન્ત પૃથ્વી પર પરિભ્રમણ કર્યું અને તેને પરિણામે તેમનો પરિવાર નીચે પ્રમાણે થયો.

ત્રીશ હજાર મહાત્મા સાધુ, પચાશ હજાર સાધ્વીઓ, પાંચસો ચૌદપૂર્વધારી, અઠારસો અવધિજ્ઞાની, પંદરસો મનઃ-પર્યવજ્ઞાની, અઠારસો કેવળજ્ઞાની, બે હજાર વૈક્રિયલબ્ધિધારી, બારસો વાદલબ્ધિવાળા, એક લાખ ને બેાંતેર હજાર શ્રાવકો અને ત્રણ લાખ ને પચાસ હજાર શ્રાવિકાઓ.

બાદ પોતાનો નિર્વાણકાળ સમીપ આવ્યો જાણી તેઓશ્રી સંમેતશિખરગિરિ પર પધાર્યા અને ત્યાં એક હજાર મુનિવરોની સાથે અનશન સ્વીકાર્યું. એક માસને અંતે જ્યેષ્ઠ માસની કૃષ્ણ નવમીને દિવસે તેમણે સિદ્ધિસ્થાન પ્રાપ્ત કર્યું. તેમનું કુલ આયુષ્ય ત્રીશ હજાર વર્ષનું હતું. તે પછી સાડાસાત હજાર વર્ષ કુમારવયમાં, પંદર હજાર વર્ષ રાજ્યપાલનમાં અને સાડાસાત વર્ષ હજાર વ્રતમાં વ્યતીત કર્યાં. ઇંદ્રોએ, દેવ-દેવીઓએ તેમજ ભૂપીઠના નરાધીપોએ પરમાત્માનો નિર્વાણ મહોત્સવ કર્યો.

વિભાગ ત્રીજો

પ્રકરણ ૧ લું

નાસ્તિક નમુચી

નમુચી કળીને કસ્ટૂરી સાથે રાખવામાં આવે તો પણ તે પોતાની દુર્ગંધનો સ્વભાવ ન તજે તેમ કોલસાને સાબૂદ્ધારા વારંવાર ઘોવામાં આવે છતાં તે પોતાની સ્થામતા ન તજે તેમ આ ધરાતલને વિષે કેટલાક પ્રાણીઓ એવા હોય છે કે તેઓ સત્ય સમજવા છતાં પોતાના કદાચહને કારણે સત્ય વસ્તુનો સ્વીકાર કરી શકતા નથી તેમજ મમત્વભાવનો પરિહાર પણ કરી શકતા નથી. શાસ્ત્રકાર તેવા સ્વભાવવાળા પ્રાણીઓને મગશેળીયા પાપાણુની ઉપમા આપે છે તે યથાર્થ જ છે. મગશેળીયો પાપાણુ એવો છે કે તેના પર પુષ્કરાવર્તનો મેઘ જળધારા વર્ષાવે તો પણ લેશ માત્ર ભીંજાય નહિ. આ ઉક્તિને જાણે બરાબર અર્થિત્તાર્થ કરતું હોય તેમ નમુચીનું દષ્ટાન્ત બંધબેસતું થાય છે.

ઉજ્જૈનીની ગાદી પર શ્રીવર્મા રાજવી રાજ્ય કરી રહ્યો હતો.

તેને નમુચી નામનો વિચક્ષણ પણ મિથ્યાત્વી પ્રધાન હતો. તે રાજનીતિમાં કુશળ હતો. પરંતુ તેનામાં એક મહાદૂષણ એ હતું કે તે પોતાના હઠાગ્રહનો કદી ત્યાગ કરતો નહિ. એકદા તે નગરીમાં શ્રી મુનિમુવ્રતસ્વામીના હસ્તદીક્ષિત શિષ્ય મુવ્રત નામના આચાર્ય પોતાના પંડિત શિષ્ય-પ્રશિષ્યાદિ પરિવાર સાથે પધાર્યા. તેમને વંદનાર્થે જતો લોકસમૂહ ગવાક્ષમાં બેઠેલા રાજવી શ્રીવર્મની નજરે પડ્યો. ટોળાબંધ લોકોનું આવાગમન નીરખી રાજાને કુતુહળ થતાં તેણે તપાસ કરાવી તો સત્ય હકીકત જણાઈ. નમુચી ભૂપ પાસે જ બેઠો હતો. એટલે તેને ઉદેશીને રાજવીએ કહ્યું કે-“ચાલો, આપણે પણ ત્યાં જઈ, સંતપુરુષના દર્શન કરી પાવન થઈએ અને ધર્મ-શ્રવણ કરીએ.” નમુચી મિથ્યાત્વી હતો, જૈન સાધુનો પ્રભાવ રાજા પર પડે તેથી તે નાખુશ થતો હતો, એટલે તેણે સગર્વ જણાવ્યું કે-“તમારે ધર્મ સાંભળવાની ઇચ્છા હોય તો હું સંભળાવું. આપને ત્યાં સુધી ગમન કરવાનો પરિશ્રમ લેવાની જરૂર નથી.” નમુચીનું આ પ્રમાણે કથન સાંભળી રાજાએ પુનઃ કહ્યું કે-“ચાલો, જોઈએ તો ખરા કે તે કેવા વિદ્વાન છે?” રાજાની આંતરિક ઇચ્છા સંત સમીપે જવાની જાણી નમુચીએ નિરુપાયે કહ્યું કે-“ભલે ચાલો, પણ તેમના પાસેથી તમને કશું નવીન જાણવાનું નહીં મળે. એ લોકો અજ્ઞાન છે અને લોળા લોકોને ભરમાવે છે. મારા પાંડિત્ય પાસે એ જૈન સાધુઓ કશી ગણતરીમાં નથી. આપે માત્ર તટસ્થ તરીકે જોયા કરવું. હું તેમને આપની સમક્ષ જ નિરુત્તર બનાવી તેમની પોકળતા સાબિત કરી બતાવીશ.” કમળાના રોગથી

પીડિત પ્રાણી સર્વ કોઈને પીતવર્ણી જ બુદ્ધિ છે તેમાં તેને પોતાની દૃષ્ટિનો દોષ દેખાતો નથી. હસ્તિઓ ગર્જના તો ઘણી કરે છે પરંતુ એકાદ સિંહનો મેળાપ થતાં ઊભી પુંછડીએ નાશી જાય છે. નમુચીને ખબર ન હતી કે પોતે કોની સામે હામ લીડવા જાય છે અને અન્યને જળમાં ફસાવવા જતાં પોતે જ કરોળિયાની માફક પોતાની જળમાં જ ફસાઈ જવાનો છે. રાજા નમુચીને લઈને પોતાના પરિવાર સાથે સુવતાચાર્ય સમીપે આવ્યો. નમુચીએ આવતાં જ પોતાના પાંડિત્યનું અભિમાન દર્શાવવા પૂર્વક ઢંગધડા વિનાના પ્રશ્નો કર્યા. શાંત મુખમુદ્રાવાળા ને વિચક્ષણ સુવતાચાર્ય સમજી ગયા કે નમુચીને તેના જ્ઞાનનું અજીર્ણ થયું છે અને અભિમાને તેને પરાધીન બનાવ્યો છે, જેને પરિણામે તેની જિહ્વાની ખરજ વૃદ્ધિ પામી જણાય છે. આચાર્ય શાન્ત રહ્યા એટલે નમુચીએ આક્રોશપૂર્વક કહ્યું કે—“ કેમ જવાબ આપતા નથી? લોકોને શા માટે આવા ઢાંગ કરી છેતરો છો? મારી પાસે તમારા જેવા પાખંડીનું કશું પણ નહિ ચાલે.” નમુચીએ આમ કહ્યું છતાં પણ સમયસર અને શાન્તસ્વભાવી સુવતાચાર્ય કશું ન બોલ્યા. આચાર્યના મૌન રહેવામાં નમુચીને પોતાનો વિજય થતો જણાયો એટલે તે આચાર્ય પ્રત્યે પુનઃ પુનઃ રોષપૂર્વક કહેવા લાગ્યો ત્યારે એક બાળસાધુથી નમુચીના આ કટુ વચન સહન ન થતાં તેમણે નમ્ર વાણીથી કહ્યું કે—“ તમે યુક્તિસંગત વાદ કરો. હું તમને તેનો યથાયોગ્ય ઉત્તર આપીશ.” એક બાળસાધુનાં આવાં વચન સાંભળીને નમુચીનો ક્રોધ માજ મૂકી ગયો અને આવેશ ને આ-

(૧) રાજમહેલની આગાસીમાં મહારાજ શ્રીવર્મ અને નમુચી, (૨) સુવ્રતાચાર્ય સમીપે નમુચીનો વિતંડાવાદ, (૩) સાધુ-વધાર્થે આવતા રથમિત થયેલ નમુચી, (૪) મહાપદ્મની દેસામાં નમુચી, (૫) સિંહબજારાખને બંદી બનાવીને નમુચી લાવે છે, (૬) ઉન્મત્ત થઈને મહાપદ્મકુમારે વશ કરવો, (૭) મદનાવલી આદિ રાજકન્યાઓ સાથે પાણિગ્રહણ, (૮-૯) દીક્ષા ને કેવળજ્ઞાન

વેશમાં તે બાલમુનિને કહી સંભળાવ્યું કે—“ તમે સર્વદા અપ-
વિત્ર, પાખંડી અને વેદધર્મથી બહિષ્કૃત છો.” મદોન્મત્ત ગજને
વશ કરવાને માટે નાનો એવો એક અંકુશ માત્ર બસ છે. ધસ-
મસતા જતા એ જીનને અંકુશમાં રાખવા માટે એક નાનકડી
સ્પ્રીંગ જ બસ છે. કુદ્દલક સાધુએ નમુચીને તેના પ્રશ્નનો એવો
યુક્તિસંગત જવાબ આપ્યો કે પોતે જ પ્રત્યુત્તર સાંભળી સ્થા-
નવત્ સ્થિર થઈ ગયો. રાજવી અને તેનો પરિવાર બાલસાધુની
બુદ્ધિમત્તા જોઈ આશ્ચર્યમાં ગરકાવ બની ગયા. બાલસાધુએ
નમુચીને જવાબ આપ્યો કે—“ વિષયાસક્તિ તે જ અપવિત્ર છે
અને તેનો જે ઉપાસક તે પાખંડી કહેવાય. વેદમાં પણ પાણીનું
સ્થાન, ખાંડણીયો, ચૂલો, ઘંટી અને સાવરણી—એ પાંચ પાપ-
બંધનાં કારણો કહ્યા છે. તેનો ત્યાગ કરવાનું ફરમાન છે છતાં
તમે તેનો ઉપયોગ કરો છો; જ્યારે અમે તો તેનાથી તદ્દન નિર્વેપ
છીએ તો વેદબાહ્ય અમે કે તમે ? ”

આવો સચોટ ને બુદ્ધિપૂર્વકનો જવાબ સાંભળી નમુચી
ઝંખવાણો પડી ગયો. અત્યારસુધી જવાણામુખી પર્વતના લાવા
રસની માફક ઉકળતો તેનો અભિમાન રસ એકદમ શીતળ થઈ
ગયો. તે સમયે તો તે વિલખે બની જઈને રાજાની સાથે સ્વસ્થાને
પાછો ફર્યો, પરંતુ તેના મનમાં વેરાગ્નિએ પ્રવેશ કર્યો. કોઈ પણ
પ્રકારે આ અપમાનનો બદલો લેવા નિશ્ચય કર્યો. દીર્ઘ સમયની
વિચારણાને અંતે રોષિત નમુચીએ રાત્રિના અંધકારમાં તે કુદ્દલક
સાધુનો વધ કરવાનો નિર્ણય કરી રાત્રિ થતાં જ તે માટે તૈયાર
થઈ જેવામાં તે ઉઘાન નજીક આવે તેવામાં શાસનદેવીએ તેને

પાષાણુવત્ સ્થિર કરી દીધો. પ્રાતઃકાળે રાજા વિગેરે સમસ્ત પૌરજનો નમુચીને તેવી વિચિત્ર સ્થિતિમાં નીહાળી વિસ્મય પામ્યાં. બાદ શુરુ પાસે આવી, સત્ય હકીકત જાણી, તેના પર ક્રીટકાર વર્ષાવી સૌ આદ્યા ગયા. શુરુને નમુચીની પરાધીન દશા પર દયા આવવાથી તેને મુક્ત કરાવ્યો. નમુચી પણ આ અપમાનિત દશામાં ઉજ્જૈનમાં રહેવા કરતાં દેશાંતર જવા નીકળી પડ્યો. કહ્યું પણ છે કે-

यस्मिन् देशे न सम्मानो, न वृत्तिर्न च बांधवः ।

न च विद्यागमोऽप्यस्ति. वासं तत्र न कारयेत् ॥

જે દેશમાં સન્માન ન સચવાય, આદરસત્કાર ન મળે, તિરસ્કરણીય દશામાં રહેવું પડે, આજીવિકાનું કોઈ સાધન ન હોય, વિદ્યાપ્રાપ્તિ ન થઈ શકે તેમ હોય તેવા દેશમાં કદાપિ નિવાસ ન કરવો. તેના કરતાં તો દેશાંતર જવું સારું.

આ પ્રમાણે વિચાર કરી નમુચીએ પૃથ્વીપર્યટન શરૂ કર્યું. પરિભ્રમણ કરતાં કરતાં તે હસ્તિનાપુરમાં આવી ચઢ્યો અને યુવરાજ મહાપદ્મની સેવામાં જોડાઈ ગયો. આ મહાપદ્મ યુવરાજ કોણ ? તે સંબંધી હકીકત આપણે તપાસી જઈએ.

પ્રકરણ બીજું

સમકાલીન શલાકાપુરુષ

શલાકાપુરુષ એટલે મોક્ષે જવાના નિરધારવાળી સમર્થ અને પ્રતાપી વ્યક્તિ. આ ભરતક્ષેત્રના દરેક અવસર્પિણી તથા ઉત્સર્પિણી કાળમાં ત્રેસઠ શલાકા પુરુષો થાય છે.—ચોવીશ તીર્થંકરો, બાર ચક્રવર્તીઓ, નવ બળદેવો, નવ વાસુદેવ અને નવ પ્રતિવાસુદેવો. તીર્થંકર ભગવંતો ધર્મસામ્રાજ્ય સ્થાપે છે, ચક્રવર્તીઓ ભરતના છએ ખંડની સાધના કરી પોતાની આજ્ઞા વર્તાવે છે, પ્રતિવાસુદેવ વાસુદેવની પૂર્વે જન્મ લે છે અને ત્રણ ખંડ પૃથ્વી સાથે છે, પરંતુ છેવટે વાસુદેવ તેનો વધ કરી તેની જીતેલી પૃથ્વીનો સ્વામી બને છે અને બળદેવ હંમેશા વાસુદેવના વડીલખંધુ જ હોય છે. તે વાસુદેવની સાથે જ રહે છે. વાસુદેવ અને પ્રતિવાસુદેવ નરકગામી હોય છે, બળદેવ સ્વર્ગ યા તો મોક્ષગામી હોય છે, ચક્રવર્તી પણ સંસાર ન છોડે તો મોક્ષગામી તથા સ્વર્ગગામી હોય અને સંસાર ન છોડે તો નરકગામી થાય. તીર્થંકર પરમાત્મા તો સિદ્ધિસુખના જ લોકતા હોય છે. ચાલુ અવસર્પિણી કાળમાં બ્રહ્મદત્ત અને સુભૂમ નામના બે

ચકવર્તીઓ નરકગામી બન્યા છે, બે સ્વર્ગે ગયા છે અને બાકીના આઠ મોક્ષે ગયા છે. બળદેવમાં આઠ મોક્ષે અને છેલ્લા બળભદ્ર (કૃષ્ણના ભાઈ) બ્રહ્મ નામના પાંચમા દેવલોકે ગયા છે.

જંબૂદ્વીપના પૂર્વવિદેહના સુકચ્છ નામના વિજયમાં શ્રી-
નગર નામનું વિશાળ નગર હતું. તે નગરમાં પ્રજાપ્રિય અને
રાજનીતિવેત્તા પ્રજાપાલ નામનો રાજવી રાજ્ય કરતો હતો.
એકદા તે પોતાના રાજમહેલની અગાશી ઉપર શાંત ચિત્તે બેઠો
હતો તેવામાં અકસ્માત્ વિદ્યુત્પાત નીહાળી તેને સંસારની અસા-
રતા અને આયુષ્યની ક્ષણભંગુરતા સમજાણી તેથી તરત જ તેનો
આત્મા વૈરાગ્યની વિચારધારાએ ચઢી ગયો અને તેને પરિણામે
અદ્ય સમયમાં તેણે સમાધિગુપ્ત નામના શ્રેષ્ઠ મુનિવરની પાસે
સર્વવિરતિ સ્વીકારી, આયુષના પ્રાંતભાગ પર્યન્ત નિરતિચારપણે
શુદ્ધ ચારિત્રપાલન કરી. છેવટે સમાધિપૂર્વક કાળધર્મ પામી
તે આરમા દેવલોકના ઇંદ્ર તરીકે ઉપજ્યો.

જંબૂદ્વીપના ભરતક્ષેત્રમાં ઇંદ્રપુરીને પશ્ચિમ શરમાવે તેવું હસ્તિ-
નાપુર નામનું શ્રેષ્ઠ સમૃદ્ધિયુક્ત નગર હતું. ઇક્ષ્વાકુ વંશવિભૂષણ
પદ્મોત્તર નામનો મહાપરાક્રમી રાજવી તેના સિંહાસનને શોભાવી
રહ્યો હતો. તેને જ્વાળાદેવી તેમજ લક્ષ્મીદેવી નામની
પટરાણીઓ સર્વ રાણીઓમાં મુખ્ય હતી. જ્વાળાદેવી જૈન ધર્મ-
ને માનવાવાળી હતી જ્યારે લક્ષ્મીદેવી મિથ્યાદષ્ટિ હતી. જ્વાળા-
દેવીને કેશરીસિંહના સ્વપ્નથી સૂચિત અત્યંત કાંતિમાન દેવાંશી
પુત્ર થયો અને તેનું વિષ્ણુકુમાર એવું નામ રાખ્યું. બાદ કેટ-

લોક કાળ વ્યતીત થયા પછી પ્રજાપાલ રાજાનો અચ્યુતેન્દ્ર થયેલો. શુભ બારમા દેવલોકથી ચ્યવીને જવાળાદેવીના ઉદરે અવતર્યો. તે સમયે રાણીએ રહેજ ઝાંખા ચૌદ* મહાસ્વપ્નો જોયા. જન્મ થયા બાદ યોગ્ય અવસરે તેનું મહાપદ્મ એવું નામ રાખવામાં આવ્યું. વિષ્ણુકુમાર અને મહાપદ્મ બંને સહોદર ચંદ્રકાળની માફક વૃદ્ધિ પામવા લાગ્યા. યોગ્ય વયે ઉચિત કળા પ્રાપ્ત કરી તેઓ યુવાવસ્થાને પ્રાપ્ત થયા. વિષ્ણુકુમાર મોટા હતા છતાં પણ તેઓ વિરક્તભાવવાળા હતા તેથી મહાપદ્મકુમારને વિનયશાળી, બુદ્ધિમાન અને પરાક્રમી જાણી રાજવીએ તેનો યુવરાજ તરીકે અભિષેક કર્યો. મહાપદ્મકુમારે પણ પોતાની પ્રવીણતાથી સારી પ્રતિષ્ઠા ને પ્રખ્યાતિ પ્રાપ્ત કરી.

મંત્રથી વશીભૂત થયેલ સર્પ જેમ શાન્ત થઈ જાય તેમ સુવ્રતાચાર્યના બાળશિષ્યથી વશ કરાએલ નમુચી શાન્ત થઈ ગયો હતો. તેને ઉજ્જૈનમાં રહેવું અકારું થઈ પડ્યું એટલે અનેક સ્થાને પર્યટન કરીને તે હસ્તિનાપુર આવી પહોંચ્યો. મહાપદ્મ :

.. તાર્થંકર ભગવંતોની માતા ચૌદ સ્વપ્નો તદ્દન સ્પષ્ટ જુએ છે, બ્યારે ચક્રવર્તીના માતા તે જ સ્વપ્નો કંઈક ઝાંખા જુએ છે. વાસુદેવની માતા ચૌદમાંથી સાત સ્વપ્નો જુએ છે, બ્યારે પ્રતિવાસુદેવની માતા કેટલા જુએ તેનો નિર્ધાર નથી. બળવની માતા ચૌદમાંથી ચાર જુએ છે. ચૌદ સ્વપ્નોનાં નામ આ પ્રમાણે-૧ હસ્તી, ૨ વૃષભ, ૩ કૅશીસિંહ, ૪ લક્ષ્મીદેવી, ૫ પુષ્પની માળા, ૬ ચંદ્ર, ૭ સૂર્ય, ૮ ધ્વજ, ૯ કુંભ, ૧૦ પદ્મસરોવર, ૧૧ ક્ષીરસમુદ્ર, ૧૨ વિમાન અથવા શુવન, ૧૩ રત્નરાશિ અને ૧૪ નિધૂમ અગ્નિ.

કીર્તિ સાંભળી તેની પાસે ગયો. મહાપદ્મે નમુચીની પરાક્રમશીલતા તેમજ વિચક્ષણતા સાંભળી હતી તેથી તેને પોતાના આધિપત્ય નીચે રાખ્યો અને પોતાના મંત્રી તરીકે સ્થાન આપ્યું. મહાપદ્મના હકુમતવાળા પ્રદેશના પ્રાંતભાગે (સીમાડા પર) સિંહબળ નામનો રાજવી દુર્જય હતો. તે વારંવાર મહાપદ્મના ગામોમાં આવી લૂંટફાટ કરી જતો અને પાછો તેના અલેદ્ય દુર્ગમાં ભરાઈ જતો. આ પ્રમાણેના વારંવારના ઉપદ્રવથી પ્રજા ત્રાસી ઊઠી અને પ્રજાના કેટલાક આગેવાનોએ મહાપદ્મ પાસે પોતાની વીતક-કથા કહી રક્ષણ કરવા માટે વિશ્વસિ કરી. નમુચીએ પ્રસંગ જોઈ આ બીડું ઝડપ્યું અને વાયુવેગે સિંહબળના પ્રદેશમાં જઈ તેના કિલ્લાને ચારે બાજુની ઘેરી લીધો અને યુક્તિ-પ્રયુક્તિ અને રાજનીતિના સામ, દામ, દંડ અને ભેદ-એ પ્રકારના દાવપેચથી અંતે તે સિંહબળને શરણે થવાની ફરજ પાડી. કેદી અવસ્થામાં સિંહબળને પકડી નામુચી મહાપદ્મકુમાર પાસે લાવ્યો. મહાપદ્મકુમારે નમુચીના આ સાહસથી અતીવ રંજિત થઈ નમુચીને “વર” માગવા કહ્યું ત્યારે નમુચીને સમય આવે માગવાનું જણાવી તે વર તેમની જ પાસે થાપણ તરીકે રહેવા દીધું. ધીમે ધીમે નમુચીએ સર્વ કારભાર ઉપાડી લીધો અને તે મહાપદ્મકુમારના જમણા હાથ સમાન થઈ પડ્યો. એવામાં એક એવો વિષમ અને દુઃખદાયી પ્રસંગ બની ગયો કે મહાપદ્મકુમારને પણ પરદેશ-પર્યાટન કરવું પડ્યું.

૨૥ સ્ત્રકારોએ ચાર પ્રકારના હઠ દુર્લભ કહ્યા છે. ૧ રાજ-હઠ, ૨ બાલહઠ, ૩ અશ્વહઠ અને ૪ સ્ત્રીહઠ,—આ ચારે પોતાનો મત પકડીને બેસે છે ત્યારે તેને મનાવવાના સર્વ પ્રયાસો પ્રાયે નિષ્ફળ નીવડે છે. આવો જ એક પ્રસંગ મહાપદ્મકુમારની માતા જ્વાલાદેવી અને અપરમાતા લક્ષ્મીદેવીના સંબંધમાં બની ગયો.

આપણે અગાઉ જોઈ ગયા તેમ જ્વાલાદેવી જૈનધર્માનુયાયી અને લક્ષ્મીદેવી શૈવધર્માનુયાયી હતી. સરખે સરખી વ્યક્તિ વિષે ઇર્ષ્યા વિશેષ હોય છે. અને તેમાં ચ સ્ત્રીજાતિમાં તો ખાસ હોય છે. જ્વાલાદેવીએ એકદા અરિહંત પરમાત્માની ભક્તિ માટે આર્હત રથ કરાવ્યો એટલે ઇર્ષ્યાથી પ્રેરાઈને લક્ષ્મીદેવીએ પ્રહારથ કરાવ્યો. રથયાત્રાનો દિવસ નજીક આવતાં લક્ષ્મીદેવીએ કહ્યું કે—“ નગરમાં મારો પ્રહારથ પ્રથમ ચાલવો જોઈએ; આર્હતરથ મારા રથની પાછળ ચાલે. ” જ્વાલાદેવીને આ હકીકતની બાજુ થતાં તેણે પણ રાજ પન્નોત્તર સમક્ષ માગણી મૂકી કે—“ પ્રથમ

મારો આહ્ત રથ ચાલવો જોઈએ અને તેની પાછળ પ્રહારથ ચાલે. જો આ પ્રમાણે નહીં કરો તો હું ચારે આહારના ત્યાગ-પૂર્વક અણુશણુ સ્વીકારીશ.” રાજાએ બંને રાણીને સમજાવવા ઘણો પ્રયાસ કર્યો પરંતુ તેઓ બંને પોતપોતાના નિર્ણયમાં અડગ રહી. રાજાને મન આ પ્રશ્નનું નિરાકરણ કેવી રીતે કરવું એ એક વિકટ કોયડો બની ગયો. તેની સ્થિતિ સૂડી વચ્ચેની સોપારી જેવી અગર તો એક બાજુ વિશાળ નદી અને બીજી તરફ વ્યાઘ્ર જેવી બની ગઈ. સમજાવટનો પૂરેપૂરો પ્રયાસ કર્યા છતાં સ્ત્રીહઠ આગળ તેમના દરેક પ્રયાસો નિષ્ફળ નીવડ્યા. ત્યારે છેવટના ઉપાય તરીકે પક્ષોત્તર રાજાએ બંને રાણીઓની રથયાત્રા અટકાવી. જ્વાળાદેવીને આ પ્રસંગથી અતિશય દુઃખ થયું. માતાના દુઃખને પોતાની જ પીડા માનનારા મહાપદ્મને પણ આ પ્રસંગથી ઘણું જ માહું લાગ્યું. આ બનાવથી તેને પોતાને પોતાનું જ સ્વમાન ધવાતું જણાયું. પુરુષાર્થી પુરુષો સ્વદેશમાં રહી પોતાની સ્વમાનહાનિ જોવા કરતાં પરદેશ જ છટ્ટ ગણે છે એટલે મહાપદ્મ પણ રાત્રિના સમયે એકલો ચાલી નોકળ્યો અને પરિભ્રમણ કરતાં એક મહાટવીમાં તાપસના આશ્રમમાં આવી ચઢ્યો. તાપસોએ તેનો આદરસત્કાર કર્યો અને મહાપદ્મ પોતાના આવાસની માફક જ ત્યાં રહેવા લાગ્યો. અહીં તેને ભવિષ્યમાં પોતાનું સ્મરન થનાર કન્યાનો મેળાપ થયો, પરંતુ ભવિતવ્યા હજી પરિપક્વ થયેલ ન હોવાથી પાણિગ્રહણ ન થયું.

ચંપાપુરીનો રાજા જન્મેજય મૃત્યુ પામ્યો અને નગરમાં દાવાનળ લાગતા અંતઃપુરની સ્ત્રીઓ ભયભીત થઈને મૃગલાની માફક જેમ તેમ નાશી ગઈ. આ આપત્તસમયે નાગવતી નામની રાણી પોતાની મદનાવળી નામની પુત્રી સાથે આ તાપસાશ્રમમાં આવી પહોંચી. મદનાવળીની દેહલતા કમળના દંડ જેવી કોમળ હતી. તેનો કેશકલાપ નાગણીની માફક વળાંક લેતો કટિપ્રદેશની આસપાસ પથરાઈ ગયો હતો. તેનો બાહુ હસ્તોની સુંઢની સ્મૃતિ કરાવતા હતા. તેમના નયનો મૃગનેત્રોને પણ પરાસ્ત કરે તેવા કમનોય હતા. આ મદનાવળીના પ્રથમ દર્શને જ મહાપદ્મકુમાર કામદેવને આધીન બન્યો. મદનાવળી પણ કુમારના સુંદર, ઘાટીલા અને સૂર્ય સરખા દેહીપ્યમાન મુખમંડલથી તેના પ્રત્યે અનુરાગ ધરવા લાગી. નાગવતીની ચક્રાર દષ્ટિથી આ દેખાવ ગુપ્ત ન રહ્યો. નાગવતીએ પોતાની પુત્રીને ઉદ્દેશીને કહ્યું—“વત્સે ! ચંચળતા ન રાખ. ધીરજના ફળ મીઠાં છે, નિમિત્તિયાનું વચન યાદ કર. તેણે સૂચવ્યું છે કે—‘તું ષટ્પંડ ભરતક્ષેત્રના સ્વામી ચક્રવર્તીની પત્ની થઈશ. ’ માટે ચપળ મનને કાબૂમાં રાખ. આ કુમાર પ્રત્યેનો તારો રાગ ત્યજ દે. ’ તાપસોને કણે આ વૃત્તાંત અથડાતા તેઓએ મહાપદ્મકુમારને ગર્ભિત રીતે અન્યત્ર ચાલ્યા જવાનો નિર્દેશ કર્યો. મહાપદ્મકુમાર મનમાં વિચારવા લાગ્યો કે—“એક સાથે બે ચક્રવર્તી થતા નથી. માતાએ મારા જન્મસમયના ચૌદ મહાસ્વપ્ન-દર્શનની વાત કરી હતી તેથી ચક્રવર્તી થવાની મારી સંભાવના છે અને

મદનાવળીના મારા પ્રત્યેના નૈસર્ગિક આકર્ષણથી તો મને અવશ્ય પ્રતીતિ થાય છે કે હું જ ચક્રવર્તી થઈશ અને આ મદનાવળી મને પ્રાપ્ત થશે.” મહાપદ્મકુમાર આશ્રમમાંથી ચાલી નીકળ્યો, પરંતુ તેને માટે અન્ય રાજ્યસુખ રાહ જોઈ રહ્યું હતું. પુન્યશાળીને પગલે પગલે ઋદ્ધિ સાંપડે છે એ સત્ય જ છે.

ફરતાં ફરતાં તે સિંધુસદન નગરની નજીક આવી પહોંચ્યો. તેવામાં મોટો કોલાહલ તેના કર્ણપટ પર અથડાયો. કોલાહલને અનુલક્ષીને આગળ ચાલતાં કેટલીક સ્ત્રીઓને નાશભાગ કરતી અને એક મદોન્મત્ત ગજરાજને ગાંડાની માફક જેમતેમ ધૂમતો નજરે નીહાળ્યો. ગજરાજ નગરસ્ત્રીઓને નાશ કરવા ધસ્યો આવતો હતો. આ મહાભય નીહાળી પુરસ્ત્રીઓ થરથર કંપવા લાગી અને હ્રમણાં જ ચમરાજના અતિથિ થવું પડશે એવો અનુભવ કરવા લાગી. આ દૃશ્ય જોઈ મહાપદ્મકુમારનું ક્ષાત્રતેજ પ્રગટી નીકળ્યું. શૂરવીરનું શૌર્ય આવા પ્રસંગે શાન્ત ન જ રહી શકે. તેણે ત્વરિત ગતિએ સ્ત્રીઓ અને ગજરાજની વચ્ચે આવી હસ્તીને આહ્વાન કર્યું. મદાંધ અને ઉશ્કેરાઈ ગયેલા હસ્તીને પોતાના માર્ગમાં આ નવીન વ્યક્તિને જોઈ વિશેષ રોષ ઉદ્ભવ્યો અને પોતાનું સમગ્ર બળ એકઠું કરી તે કુમારનો કોળિયો ફરી જવા તેના તરફ દોડ્યો. મહાપદ્મકુમાર ગજવિદ્યામાં વિચક્ષણ હતો. પહેલાં તો તેણે હસ્તીને આમતેમ દોડાવી થકવવા માંડ્યો. દરમિયાન પોતાના ઉત્તરીય વસ્ત્રને મનુષ્યાકારનું બનાવી રસ્તા વચ્ચે નાખ્યું. ક્રોધથી અંધ બનેલા ગજરાજે તેને જ કુમાર માની

તેના પર ભેરચોરથી સુંઠના પ્રહારો કર્યા. કુમાર પોતાની યુક્તિને સફળ થતી જોઈ પ્રમોદ પામ્યો. તેવામાં રાજા પણ પોતાના પરિવાર સાથે ત્યાં આવી પહોંચ્યો. લાગ જોઈ, કૂદકો મારી કુમારે હસ્તીની પીઠ પાછળથી તેના પર આરોહણ કર્યું. આથી તો માતાંગના અભિમાને માજા મૂકી. કુમારને પોતાની પીઠ ઉપરથી ઉછાળી મૂકવા તેણે આડુંઅવળું પરિભ્રમણ અને પોતાના દેહનું ઊંચાનીચાપણું કર્યું પરંતુ પ્રવીણ મહાપદ્મકુમારે મંડુકાસન ઇત્યાદિ વિવિધ આસનોથી હાથીન મહાત કર્યો. રાજ્ય આદ્યું જતાં રાજા જેમ વિલખો બની જાય, વિષ નીકળી ગયા પછી સર્પ જેમ પરવશ થઈ જાય તેમ હસ્તીના મદ ગળી જતાં તે કુમારને વશીભૂત બની ગયો. કુમારની આવી શક્તિ અને ચતુરાઈ જોઈ રાજાને દૃઢ નિર્ણય થઈ ગયો કે આ કુમાર કોઈ શ્રેષ્ઠકુળમાં ઉત્પન્ન થયેલ છે. રાજાએ તેને આગ્રહપૂર્વક આમંત્રણ આપી પોતાની સો કન્યાઓ પરણાવી. કુમાર પણ રાજકન્યાઓ સાથે લોગવિલાસમાં સમય પસાર કરવા લાગ્યો.

આ પ્રમાણે સિંધુસદનમાં કેટલોક સમય વ્યતીત કર્યો તેવામાં એક વિદ્યાધરીના વિજયિથી તે વૈતાલ્ય પર્વત પર ગયો અને ત્યાં જયચંદ્રા નામની તેના પ્રત્યે અનુરાગિણી બનેલી વિદ્યાધરી સાથે વિવાહોત્સવ કર્યો. જયચંદ્રા પ્રત્યે તેના મામાના દીકરા ગંગાધર અને મહીધર આસક્તિ ધરાવતા હતા. તેને મહાપદ્મકુમારના પાણિગ્રહણ મહોત્સવના સમાચાર મળતાં તેઓ બંને અત્યંત કુદ્દ થયા અને પોતાના સમગ્ર સૈન્ય સાથે યુદ્ધ કરવા આવ્યા, પરંતુ કેશરીસિંહના

દર્શન માત્રથી જ મૃગોનું વિશાળ જીવ નાશી જાય તેમ વિદ્યાધરેનું સૈન્ય નાશી ગયું. પોતાના સૈન્યનો અધ્યાનક ભંગ થયેલ જોઈ ખંને વિદ્યાધરો જીવ લઈને નાશી ગયા. આ સમયે નવમા ચક્રવર્તી તરીકે મહાપદ્મને ચક્રવર્તીપણાના ચિહ્નોરૂપ *રત્નો પ્રાપ્ત થયા. ચક્રરત્નાદિ પ્રાપ્ત થતાં જ બળવાન મહાપદ્મે ભરતક્ષેત્રના છ ખંડ સાધી લીધા. શુકલપદ્મની ચતુર્દશીએ ચંદ્રકળાની એક કળા અપૂર્ણ રહે તેમ મહાપદ્મકુમારને એક શ્રીરત્ન સિવાયની સર્વ સમૃદ્ધિ પ્રાપ્ત થઈ. આટલી ઋદ્ધિસિદ્ધિ અને સંપત્તિ પ્રાપ્ત થવા છતાં મદનાવળી મહાપદ્મના હૃદયપટમાંથી દૂર થઈ નહોતી. મદનાવળીને પ્રાપ્ત કરવાના મિષે ક્રોડ થઈ તે પુનઃ તાપસ આશ્રમમાં આવ્યો. હવે તો નાગવતી પણ મહાપદ્મના ચક્રવર્તીત્વના સમાચારથી પરિચિત બની હતી એટલે હાથકંઠણને ચારસીની જરૂર રહેતી નથી તેમ નાગવતીએ મદનાવળીને મહાપદ્મકુમાર સાથે પરણાવી આ પ્રમાણે શ્રીરત્નને પણ પ્રાપ્ત કરીને ચક્રવર્તીની સંપૂર્ણ સાદ્યળી સંપાદન કરી મહાપદ્મકુમાર પુનઃ હસ્તિનાપુર આવ્યો અને માત-પિતાના ચરણકમળમાં હૃષંપૂર્વક પ્રણામ કર્યા.

* ચક્રવર્તીને ચૌદ રત્નો પ્રાપ્ત થાય છે, તે આ પ્રમાણે-
 ૧ ચક્રરત્ન, ૨ દંડરત્ન, ૩ સેનાપતિરત્ન, ૪ અશ્વરત્ન, ૫ ગજરત્ન,
 ૬ પુરોહિતરત્ન, ૭ ગૃહપતિરત્ન, ૮ વર્ષાધીરત્ન, ૯ ચર્મરત્ન, ૧૦
 છત્રરત્ન, ૧૧ મણિરત્ન, ૧૨ કાંકિણીરત્ન, ૧૩ ખડ્ગરત્ન અને
 ૧૪ શ્રીરત્ન.

પ્રકરણ ચોથું વિષ્ણુકુમારનું વિરાટ સ્વરૂપ

ક્ષેત્રરૂપશાંના કરતાં કરતાં સુમતાચાર્ય હસ્તિનાપુર આવી ચઢયા. રાજવી પદ્મોત્તરે સપરિવાર આડંબરપૂર્વક જઈ તેમને વંદન કર્યું. તેમની અમૃતવાહિની વૈરાગ્ય-વાણી સાંભળી, ક્ષીર અને નીર જેમ એકરૂપ બની જાય તેમ સુમતાચાર્યની દેશના રાજવી પદ્મોત્તરના ભવલીત હૃદયમાં સચોટ ઊતરી ગઈ. આયુષ્યની ક્ષણભંગુરતા તથા સંસારની વિચિત્રતાનો વિચાર કરી તેમણે ત્યાં ને ત્યાં જ પારમેશ્વરી દીક્ષાના પથિક બનવાનો નિર્ણય કરી દીધો. આચાર્ય મહારાજની આજ્ઞા લઈ, નગરમાં આવી પોતાના પ્રધાનો તથા સામંતવર્ગને એકત્ર કરી પોતાનો વિચાર દર્શાવ્યો અને જ્યેષ્ઠ પુત્ર તરીકે વિષ્ણુકુમારને રાજગાદી સોંપવા માંડી. વિષ્ણુકુમાર પણ જન્મથી જ વિરક્ત ભાવવાળા હતા. તેમને ભોગ કરતાં યોગ વિશેષ પ્રિય હતો અને તેને માટે ઉચિત અવસરની રાહ જોઈ રહ્યા હતા તેવામાં આ સુવર્ણ સમય સાંપડેલ જોઈ તેમણે પિતનો વિનમ્રભાવે જણાવ્યું કે-“મારે રાજભોગોની ઇચ્છા

નથી. રોગીને આપેલ અપથ્ય જેમ ઊલટું વિશેષ હાનિકારક અને છે તેમ સંસારમાં ભમતા પ્રાણીને આ રાજ્યાદિ વિલાસો વિપરીત રૂપે પરિણમીને આ અનંત ભવસાગરમાં ભટકાવે છે, માટે હું પણ આપની સાથે જ સંયમ સ્વીકારીશ.” વિષ્ણુકુમારનો મનો-ભાવ જાણી લીધા પછી પશ્ચોત્તર રાજ્યે ચક્રવર્તી અનેક મહા-પદ્મકુમારને રાજ્ય સુવ્રત કર્યું. મહાપદ્મકુમારે પણ પોતાના પિતાનો તથા વડીલ બંધુ વિષ્ણુકુમારનો મહાઆડંબરપૂર્વક નિષ્કંભભ્રોત્સવ કર્યો. બંનેએ શુભ મુહૂર્તે ભાગવતી દીક્ષા સ્વીકારી. મહાપદ્મ ચક્રવર્તીએ રાજગાદી હસ્તગત કરતાં જ પહેલી તકે પોતાની માતાનું મનવાંછિત પૂર્ણ કર્યું. અને આહતરથ આખા નગરમાં દબદબાપૂર્વક ફેરવ્યો. આ રથયાત્રા સુધી પશ્ચોત્તર તથા વિષ્ણુકુમાર મુનિ સહિત સુવ્રતાચાર્યે તે નગરમાં સ્થિરતા કરી. બાદ અન્યત્ર વિહાર કરી ગયા. કેટલોક કાળ વ્યતીત થયા બાદ પશ્ચોત્તર રાજ્ય સંયમના ઉત્કૃષ્ટ પાલનપૂર્વક કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી સિદ્ધિગતિ પ મ્યા. વિષ્ણુકુમારે ઉચ્ચ તપશ્ચર્યાઓ શરૂ કરી અને તેને પરિણામે તેઓને અનેક લબ્ધિઓ પ્રાપ્ત થઈ. અત્યંત

* લબ્ધિ એટલે શક્તિવિશેષ. શાસન પર સંકટ આવ્યું હોય અથવા તો શાસનપ્રભાવના કરવાની અગત્યતા હોય તેવા પ્રસંગોમાં લબ્ધિધારી વ્યક્તિઓ પોતાની લબ્ધિનો ઉપયોગ કરે છે. શાસન પ્રભાવના નિમિત્તે શ્રી વજ્રસ્વામીએ, બાદ રાજ્યને ચમત્કાર દર્શાવવા પર્યુષણ મહાપર્વમાં આકાશમાર્ગે જઈ વિપુલ પુષ્પરાશિ લઈ આવ્યા હતા. લબ્ધિઓ તો અસંખ્ય પ્રકારની છે, પરંતુ ખાસ કરીને અઠાવીસ લબ્ધિઓ વિશેષ પ્રસિદ્ધિપાત્ર છે, જેનું સંક્ષિપ્ત વિવરણ નીચે પ્રમાણે છે-

આવશ્યક કાર્ય સિવાય લઙ્ઘિઓને ઉપયોગ કરવો અનુચિત છે એમ માનીને વિષ્ણુકુમાર કદાપિ પોતાની લઙ્ઘિઓ ફાર-

૧. જે મુનિના હાથ, પગ વિગેરે અવયવના સ્પર્શથી (અડકવાથી) સર્વ રોગ જાય તે આમર્ષ ઔષધિ લઙ્ઘિ કહેવાય. અહિં આમર્ષ એટલે સ્પર્શ એ શબ્દાર્થ સમજવો.

૨. જે મુનિના મળ-મૂત્રવડે એટલે તેના સ્પર્શથી (અર્થાત્ વ્યાધિના સ્થાને લગાડવાથી-ધસવાથી) સર્વ વ્યાધિ-રોગ નાશ પામી જાય છે તે ત્રિપુષ્પ ઔષધિ લઙ્ઘિ.

૩. જે મુનિના શ્વેત્ત્વ એટલે યૂંક, ગળફા ને લીંટના સ્પર્શથી રોગ જાય તે સ્વેત્ત્વ ઔષધિ લઙ્ઘિ અહિં ખેલ એટલે શ્વેત્ત્વ સમજવું.

૪. જે મુનિના શરીરનો જલ્લ એટલે પરસેવો (મેલ) શરીરના સર્વ વ્યાધિનો નાશ કરનાર હોય તે જલ્લ ઔષધિ લઙ્ઘિ. જલ્લ એટલે મેલ.

૫. જે મુનિના કેશ, રોમ, નખ આદિ શારીરિક પદાર્થો સર્વ રોગનો નાશ કરવા સમર્થ હોય તે મર્ચૌષધિ લઙ્ઘિ. આ લઙ્ઘિ-વંતના કેશ, રોગ, રુધિર વિગેરે પદાર્થો સુગંધવાળા હોય છે.

૬. જે મુનિને ત્વચા વિગેરે પાંચે ઇન્દ્રિયોવડે સાંભળવાની શક્તિ હોય તે સંમિત્રશ્રોતસ્ લઙ્ઘિ. અથવા કોષપણુ એક ઇન્દ્રિયવડે સર્વ ઇન્દ્રિયોના વિષયો જાણવાની શક્તિ હોય તે સંમિત્રશ્રોતાલઙ્ઘિ કહેવાય. અથવા બાર યોજનના વિસ્તારે પડેલા ચક્રવર્તીના સૈન્યમાં સર્વ વાજીત્રો એક સાથે વાગતાં તે દરેક વાજીત્રોના જુદા જુદા શબ્દને સમજવાની શક્તિ તે પણુ સંમિત્રશ્રોતસ્ લઙ્ઘિ કહેવાય, અહિં સંમિત્ર એટલે સર્વ અથવા સંપૂર્ણ અને શ્રોત એટલે સાંભળવું અથવા શ્રોત્રેન્દ્રિય આદિ આદિ ઇન્દ્રિયો એ શબ્દાર્થ જાણવો.

૭. જે લઙ્ઘિવડે આત્મા રૂપી દ્રવ્યોને ઇન્દ્રિયોની ને મનની

વતા નહિ. હવે તેઓ વિશેષ સિદ્ધિ માટે એકાકી વિચરવા લાગ્યા. મહિનાના મહિનાઓ ધ્યાનસ્થ દશામાં ગાળવા લાગ્યા.

મદદ લીધા વિના આત્મસાક્ષાત્ જાણે અથવા દેખે તે અવધિજ્ઞાન લલિચ્છ કહેવાય અથવા અવધિજ્ઞાનદર્શન લલિચ્છ કહેવાય.

૮. જે લલિચ્છવડે આત્મા અઢીદ્વીપમાં રહેલા સંસી પંચેન્દ્રિય જીવોના મનોગત ભાવોને એટલે મનના વિચારોને ઇન્દ્રિય તથા મનની મદદ લીધા વિના આત્મસાક્ષાત્ જાણે તે મનઃપર્યવજ્ઞાન લલિચ્છ, અને તેમાં પણ જે સામાન્યથી અલ્પ પર્યાય જાણે તે ઋજુમતિ મનઃપર્યવજ્ઞાન લલિચ્છ કહેવાય. આ લલિચ્છના ફલરૂપ મનઃપર્યવજ્ઞાન કેવળ સાકાર ઉપયોગવાળું જ હોવાથી જ્ઞાનરૂપ છે, પરંતુ નિરાકાર ઉપયોગવાળું ન હોવાથી દર્શનસ્વરૂપ નથી.

૯ અઢી દ્વીપમાં રહેલા સંસી પંચેન્દ્રિય જીવોના મનોગત ભાવોને વિશેષપણે (ધણા પર્યાયો) જાણવાની જે શક્તિ ને ત્રિપુરમતિ મનઃપર્યવજ્ઞાન લલિચ્છ,

૧૦. જે લલિચ્છવડે મુનિને આકાશગમન કરવાની શક્તિ પ્રાપ્ત થાય તે નારણ લલિચ્છ કહેવાય. તે બે પ્રકારની છે:-જંધાચારણ લલિચ્છ, ૨. વિદ્યાચારણ લલિચ્છ. એમાં જંધાચારણ લલિચ્છથી વચ્ચે વિસામો લીધા વિના જ તેરમા રુચક દ્વીપ સુધી જઈ, ત્યાં શાશ્વત ચૈત્યને વંદના કરી પાછા વળતાં એક વિસામે આઠમા નંદીશ્વર દ્વીપે આવી, ત્યાં શાશ્વત ચૈત્યોની વંદના કરી, ખીજું ઉડ્યન કરી સ્વસ્થાને આવે; જ્યારે વિદ્યાચારણ મુનિએ પ્રથમ ઉડ્યને માનુષોત્તર પર્વત સુધી જઈ, ત્યાં શાશ્વત ચૈત્યોની વંદના કરી, ખીજા ઉડ્યને નંદીશ્વર દ્વીપે આવે, ત્યાં શાશ્વત ચૈત્યોની વંદના કરી ત્યાંથી એક જ ઉડ્યનવડે સ્વસ્થાને આવે, એ તિર્થર્થી ગતિ કહી. ઊર્ધ્વગતિ વિચારીએ તો જંધાચારણ મુનિ એક જ ઉડ્યનવડે મેરુપર્વતના શિખર

લબ્ધજનોને પ્રતિબોધતા, શાસનની પ્રભાવના કરતા અને ધર્મ-વ્યાપાર કરતાં સુવ્રતાચાર્ય પોતાના શિષ્ય-

પર રહેલા પાંડુકવન સુધી જઈ, ત્યાં શાશ્વત ચૈત્યોની વંદના કરી પાછા ઊતરતાં એક ઉડુનથી નંદનવનમાં આવી, ત્યાં શાશ્વત ચૈત્યોને વંદના કરી બીજા ઉડુનથી સ્વસ્થાને આવે. વિદ્યાચારણ મુનિઓ પ્રથમ ઉડુનને ભૂમિયા પૃષ્ઠ યોજન ઉપર આવેલા મેરુપર્વતના નંદન વનમાં જઈ, ત્યાં શાશ્વત ચૈત્યોને વાંદી, બીજા ઉડુનવડે મેરુના શિખર પર એટલે નંદનવનથી ૬૮૫૦૦ યોજન ઉપર રહેલા પાંડુકવનમાં આવી, ત્યાં શાશ્વત ચૈત્યોને વંદન કરી પાછા ઊતરતાં એક જ ઉડુનવડે સ્વસ્થાને આવે. એ પ્રમાણે જંધાચારણની ગતિ પ્રથમ જતી વખતે ધણી હોય છે અને પાછા વળતાં ઓછી હોય છે, તેનું કારણ એ કે જંધાચારણ પ્રથમ વધારે પ્રમાણમાં હોય છે ને પછી યાક લાગે તથા ઘટ્ટી જાય છે અને વિદ્યાચારણોને વિદ્યાલબ્ધિ હોય છે, તેથી વિદ્યાપાઠનો અભ્યાસ પ્રથમ અલ્પ હોય છે ને જેમ જેમ વધારે ગણવામાં આવે તેમ તેમ તે વિદ્યા વિશેષ અભ્યસ્ત (તાજી) થાય છે. આ રીતે વિદ્યા વધે છે તે કારણથી વિદ્યાચારણ મુનિઓની પ્રથમ ગતિ વિસામાવાળી હોય છે અને સ્વસ્થાન તરફ પાછા વળે ત્યારે બીજી ગતિ વિસામા વિનાની એક પગલારૂપ હોય છે.

ઉપર કહેલ જંધાચારણના ઉપલક્ષણથી બીજા પણ અનેક પ્રકારના ચારણ લબ્ધિવાળા મુનિઓ હોય છે, તે આ પ્રમાણે—

પદ્માસનથી કે કાથોત્સર્ગાસનથી શરીર હતાત્યા વિના સ્થિરતા-પૂર્વક આકાશમાં ઊડવાની શક્તિ તે બોમચારણ લબ્ધિ

વાવ, નદી, સરોવર અને સમુદ્ર આદિ જગાશયોમાં અપૂકાય.

પ્રશિષ્યાદિ પરિવાર યુક્ત પુત્રઃ હસ્તિનાપુરં પધાર્યા. મહાપદ્મ-
કુમારે સંપૂર્ણ રાજસાહ્યભી સાથે જઈ વિધિપૂર્વક વંદન કર્યું.

શુવેની વિરાધના કર્યા વિના જેમ ભૂમિ ઉપર પગ ઉપાડી મૂકીને
ચાલે છે તેમ જળમાં પણ (એટલે જળની સપાટી ઉપર પણ)
પગ ઉપાડી મૂકીને ચાલવાની શક્તિ તે જળચારણુ લખ્ધિ.

ભૂમિ ઉપર ચાર અંગુલ ઊંચા રહીને ચાલવાની શક્તિ તે
જઘાચારણુ લખ્ધિ, અને અનેક પ્રકારનાં વૃક્ષો ઉપર રહેલાં ફળોને
અવલંબીને ચાલવા છતાં ફળના શુવેને કિંચિત્ પણ આધા ન
ઉપજે એવી શક્તિ તે ફળચારણુ લખ્ધિ.

અનેક વૃક્ષાદિકનાં ફળોની ઉપર પગ ઉપાડી મૂકીને ચાલવા
છતાં ફળના શુવેને કંઈપણ પીડા ન થાય એવી જે ચાલવાની
શક્તિ તે પુષ્પચારણુ લખ્ધિ.

અનેક વૃક્ષો ઉપર રહેલાં પત્રો ઉપર પગ મૂકી ઉપાડીને
ચાલવા છતાં પણ પત્રના શુવેને કંઈ પણ પીડા ન ઉપજે એવી
ચાલવાની શક્તિ તે પત્રચારણુ લખ્ધિ.

ચાર સો યોજન ઊંચાં નિષધ અને નીલવંત પર્વતની ટંકછિન્ન
શ્રેણિઓના આલંબનવડે (વિષમ ટેકરીઓ ને મહાશિલાઓને
અવલંબીને) પગ મૂકી ઉપાડી ઉપર ચડવાની તેમ જ નીચે
ઉતરવાની શક્તિ તે શ્રેણિચારણુ લખ્ધિ.

અગ્નિની બળતી જ્વાલાઓ ઉપર એટલે શિખાઓ ઉપર
પગ ઉપાડી મૂકીને આકાશમાં ગમન કરે તો પણ અગ્નિના શુવેને
પીડા ન ઉપજે એવી ચાલવાની શક્તિ તે અગ્નિશિખાચારણુ લખ્ધિ
અથવા શિખાચારણુ લખ્ધિ કહેવાય. આ લખ્ધિવડે મુનિ અગ્નિશિખા
ઉપર પગ મૂકે તો પણ પગ દાઝે નહિ.

મહાપદ્મ ચક્રીના રાજઅમલમાં હવે નમુચી અગ્રપદે હતો. મહાપદ્મના તેના પર ચારે હથ હતા. રાજકારભાર તેને

ધૂમાડો ઉપર જાય અથવા તીર્થો-આડો જાય તે! પણ તે ધૂમાડાના આલંબનવડે આકાશમાં અસ્ખલિત ગતિ કરવાની જે શક્તિ તે ધૂમચારણુ લખિધ.

ધૂમસ કે જે જળનું રૂપાન્તર છે તેને અવલંબીને અને ધૂમ-સના અપૂકાય જીવોને કંઈ પણ પીડા ઉપજાવ્યા વિના આકાશમાં ગતિ કરવાની જે શક્તિ તે નિહારચારણુ લખિધ.

અવસ્યાય એટલે દાર અથવા ઝાકળ તેના અપૂકાય જીવોને કંઈપણ પીડા ઉપજાવ્યા વિના તે ઝાકળને અવલંબીને આકાશમાં ગતિ કરવાની જે શક્તિ તે અવસ્યાયચારણુ લખિધ.

આકાશમાં રટી આવેલાં પાણીવાળા વાદળાંનાં અપૂકાય જીવોને કંઈપણ પીડા ઉપજાવ્યા વિના તે વાદળાંને અવલંબીને આકાશમાં ગમન કરવાની જે શક્તિ તે મેઘચારણુ લખિધ.

મેઘ વર્ષતો હોય તે વખતે મેઘની જળધારાના અપૂકાય જીવોને કંઈ પણ પીડા ઉપજાવ્યા વિના જળધારાઓને અવલંબીને ગગનમાં ગમન કરવાની જે શક્તિ તે વારિધારાચારણુ લખિધ.

કુખ્જ વૃક્ષોના (વાંકતેડા વૃક્ષોના) આંતરાઓમાં કરોળીયા જીવો જળ ગૂંથે છે જે જળ ઉપર પગ મૂકી ઉપાડીને ચાલવા છતાં જળને એક તંતુ પણ તૂટે નહિ એવી રીતે આકાશમાં ગમન કરવાની જે શક્તિ તે મર્કટતંતુચારણુ લખિધ.

ચંદ્ર, સૂર્ય, ગ્રહ, નક્ષત્ર તે તારા વિગેરે કોઈ પણ તેજસ્વી પદાર્થનાં તેજનાં કિરણો ઉપર પગ મૂકી ઉપાડીને તેજકિરણોના આલંબનથી આકાશમાં ગમન કરવાની જે શક્તિ તે જ્યોતિરશ્મિ-ચારણુ લખિધ. આમાં જ્યોતિ એટલે તેજ, તેનાં રશ્મિ એટલે કિરણો.

સોંપી ચક્રવર્તી મહાપદ્મ લોગ-વિલાસમાં જ મસ્ત રહેતો. સૂર્યના પ્રતાપી તેજને ધૂવડ કદાપિ સહન કરી શકે? સુવ્રતા-

તે જ્યોતિરશ્મિ એ શબ્દાર્થ છે. શ્રી ગૌતમસ્વામી અષ્ટાપદ પર્વત ઉપર સૂર્યનાં કિરણો અવલંબીને ચઢ્યા હતા એમ જે પ્રસિદ્ધ છે તે આ જ્યોતિરશ્મિચારણુ લબ્ધિથી જ ચઢ્યા હતા.

તથા વાયુ ભિર્વા વાતો હોય અથવા તીચ્છો (વાંકો) વાતો હોય, ઉત્તર ગતિએ વાતો હોય, સીધી ગતિએ વાતો હોય કે કોઈ પણ દિશામાં વાતો હોય તો તે દિશા તરફની વાયુશ્રેણીને અવલંબીને તે ઉપર પર કપાડી મૂકીને ભૂમિવત્ આકાશમાં અરુખલિત ગતિએ ગમન કરવાની જે શક્તિ તે વાયુચારણુ લબ્ધિ. આ લબ્ધિવાળા મુનિવરો વાયુશ્રેણીની સાથે ચાલતાં વાયુકાયની વિરાચના ન થાય તે રીતે આસે એમ સમજવું.

૧૧. આશી એટલે દાદ-દાંત, તેમાં વિષ એટલે ઝેર જેવી શક્તિ તે આશીવિષ લબ્ધિ કહેવાય. એટલે જે લબ્ધિવડે મુનિનાં દાંત-દાદોમાં ઝેર જેવી શક્તિ ઉત્પન્ન થાય, કે જેથી બીજને શિક્ષા કરવા માટે દાંત દેતાં મારતાં-કરડતાં) તે જીવ મરણુ પામી જાય. આ લબ્ધિ સર્પ તથા વીંછી વિગેરેના જેવું કાર્ય કરે છે, કારણ કે સર્પ અને વીંછી વિગેરે ઝેરી પ્રાણીઓ કરડવાથી જેમ બીજે જીવ મરણુ પામે છે તેમ આ મુનિની દાદો પણ બીજને તેવી જ રીતે ઝેર પરિણુમાવે છે અને તે જીવ મૃત્યુને વશ થાય છે,

૧૨. જે જ્ઞાનલબ્ધિવડે શોક અને અલોકના સર્વે પદાર્થોના સર્વે ભાવ (સર્વ પર્યાયો) એટલે ત્રણે કાળમાં વર્તેલા, વર્તતા અને વર્તશે તે સર્વ દ્રવ્યગુણપર્યાયને એક જ સમયમાં જાણવાની જે શક્તિ તે કેવળજ્ઞાન લબ્ધિ કહેવાય. આ લબ્ધિના ફલરૂપ જ્ઞાન

આર્યના આગમને જ નમુચીને પોતાના પૂર્વના અપમાનનું
સ્મરણ થયું. શ્વાની પૂંછડીને કેટલાય સમય પર્યન્ત દાટી

પણ ઇન્દ્રિયો અને મનની મદદ વિનાનું આત્મસાક્ષાત્ (પ્રત્યક્ષ)
હોય છે.

૧૩. જેના વડે ગણધરપણું પ્રાપ્ત થાય તે ગણધર લખ્ધિ.

૧૪. જે લખ્ધિવડે ચૌદ પૂર્વરૂપ શ્રુતજ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય તે
પૂર્વધર લખ્ધિ.

૧૫. જે લખ્ધિવડે તીર્થંકર પદવી પ્રાપ્ત થાય તે તીર્થંકર
લખ્ધિ.

આ લખ્ધિના પ્રભાવે જીવને ત્રણ લુવનમાં પૂજનિકપણું પ્રાપ્ત
થાય છે. ઈન્દ્રાદિ દેવો ભક્તિથી સમવસરણાદિ ઋદ્ધિ વિકુવે છે
અને તેમાં બેસીને પ્રભુ શ્રી તીર્થંકર દેવ ગ્લાનિ પામ્યા વિના સર્વ
જીવોને ઉપકાર કરવાની બુદ્ધિએ ધર્મોપદેશ આપે છે. ચોત્રીશ અતિ-
શયો અને વાણીના પાંત્રીશ ગુણો પ્રાપ્ત થાય છે, સમવસરણુ ન
હોય તો પણ અષ્ટ મહાપ્રાતિહાર્ય (અશોકવૃક્ષ આદિ) ની ઋદ્ધિ
તો સર્વદા સાથે જ હોય છે. જધન્યથી પણ ક્રોડ દેવો ભક્તિમાં
રહે છે-આવી મહાપ્રભાવવાળી લખ્ધિ તે તીર્થંકર લખ્ધિ કહેવાય. આ
પદવીથી પરમશ્રેષ્ઠ પદવી સંસારમાં બીજી કોઈ નથી. એ પદવી ચૌદ
રાજમાં વર્તતા સર્વ દુઃખી જીવોને સુખી કરવાની પરમ શુભ ભાવના
તથા સમ્યગ્દર્શનાદિ ગુણોથી પ્રાપ્ત થાય છે અને એ પદવીની
પ્રાપ્તિમાં કારણભૂત તીર્થંકરનામકર્મ તે પાછલા ત્રીજા ભવમાં ઉત્તમ
મનુષ્યપણામાં નિકાચિત સ્વરૂપે બાંધે છે.

૧૬. જે લખ્ધિથી ચક્રવર્તીપણું મળે તે ચક્રર્તીલખ્ધિ કહેવાય.

રાખીએ અને પછી બહાર કાઢીએ તો પણ તે વાંકી ને વાંકી જ રહેવાની-એ નિયમાનુસાર નમુચીનું દેષપૂર્ણ હૃદય ગુણગ્રાહી

આ લબ્ધિવંત ભવ્ય જીવોને ચક્ર આદિ ૧૪ રત્નોના પ્રાપ્તિ, ૯ નિધિની પ્રાપ્તિ અને છ ખંડનું રાજ્ય પ્રાપ્ત થાય છે. (ચક્રવર્તીની ઋદ્ધિ વિકુર્વી શકે એવી વૈક્રિયશક્તિ પણ ચક્રવર્તી લબ્ધિ તુલ્ય લબ્ધિ કહેવાય એમ કેટલાક માને છે.)

૧૭. જે લબ્ધિથી બળદેવપણું પ્રાપ્ત થાય તે બળદેવ લબ્ધિ કહેવાય. આ લબ્ધિવંત જીવ વાસુદેવના મોટા ભાઈ તરીકે ઉત્પન્ન થાય છે અને વાસુદેવનું રાજ્ય તેમજ બળદેવનું રાજ્ય (ભેળું) ત્રણ ખંડ જેટલું ગણાય છે. બળદેવનું જીવું રાજ્ય હોતું નથી. બળદેવનું બલ વાસુદેવથી અડધું હોય છે. જેમ રામ એ બળદેવ છે ને લક્ષ્મણ વાસુદેવ છે અથવા કૃષ્ણ વાસુદેવ છે અને બળભદ્ર બળદેવ છે.

૧૮. જેથી વાસુદેવપણું પ્રાપ્ત થાય તે વાસુદેવ લબ્ધિ કહેવાય. આ લબ્ધિવંત ભવ્યજીવોને ચક્ર વગેરે સાત રત્નો હોય છે, અને રાજ્ય ત્રણ ખંડનું હોય છે. [વાસુદેવ બળદેવના જેવી ઋદ્ધિ વિકુર્વવાની જે શક્તિ તે વાસુદેવ લબ્ધિ અને બળદેવ લબ્ધિ કહેવાય, એમ પણ માનવામાં આવે છે.]

૧૯. આશ્રવ લબ્ધિ તે ક્ષીરાશ્રવ, મધ્વાશ્રવ ને ધૃતાશ્રવ એમ ત્રણ પ્રકારની છે. ઉપત્તક્ષણથી ઇક્ષ્વાશ્રવાદિ લબ્ધિ પણ જાણવી. જે મુનિનાં વચન દુગ્ધના જેવાં મીઠાં લાગે તે ક્ષીરાશ્રવ લબ્ધિ કહેવાય. મધુ એટલે સાકર વગેરે મધુર દ્રવ્યના જેવા મીઠાં જાગે તે મધ્વાશ્રવ લબ્ધિ કહેવાય. તેમજ ઘી સરખા મધુર હોય તે ધૃતાશ્રવ લબ્ધિ કહેવાય. તથા ઉપત્તક્ષણથી શેલડીના રસ સરખા મધુર વચન હોય તે ઇક્ષ્વાશ્રવ લબ્ધિ કહેવાય અને અમૃત જેવાં વચન હોય તે અમૃતાશ્રવ લબ્ધિ કહેવાય છતાંદિ. આ લબ્ધિ શ્રી વજ્ર-

ન બન્યું તે ન જ બન્યું. એક ક્ષુદ્ધક સાધુએ પોતાને પરાસ્ત કર્યો હતો તે વિચારણાએ તે હૃદયમાં ઢાહ અનુભવવા લાગ્યો.

સ્વામીને પણ હતી. અથવા જે મુનિના પાત્રમાં પડેલો તુચ્છ આહાર પણ દુઃખ વિગેરેની જેવો મધુર બની જાય તે પણ ક્ષીરાશ્રવાદિ લખ્વિ કહેવાય.

૨૦. કોષ્ટમાં એટલે કોષ્ટમાં (અનાજ ભરવાના મોટા કોષ્ટ-રમાં) નાખેલું વાન્ય જેમ વર્ષો સુધી વિનાશ પામતું નથી અને તેવી સ્થિતિમાં કાયમ રહે છે તેમ જે મુનિના હૃદયમાં ઉત્તરેચ સૂત્રાચોં દીર્ઘકાળ પર્યાંત સ્થિર રહે છે પણ ભૂક્ષતા નથી તે કોષ્ટપુદ્ધિ લખ્વિ કહેવાય.

૨૧. જે લખ્વિથી કોષ્ટ પણ અંચનું પહેલું, વચનું કે છેલ્લું એક પદ સાંભળીને તેને અનુસરતાં સર્વ શ્રુતનું જ્ઞાન થઈ જાય તે પદાનુસારિણી લખ્વિ કહેવાય. એમાં અંચની શરૂઆતનું પદ સાંભળીને જ્યાં સંપૂર્ણ અંચનો બોધ થાય તે અનુશ્રોતપદાનુસારિણી લખ્વિ કહેવાય. છેલ્લા પદને સાંભળીને સંપૂર્ણ અંચનો બોધ જ્યાં થાય તે પ્રતિશ્રોતપદાનુસારિણી લખ્વિ કહેવાય અને જ્યાં અંચના વચલા કોષ્ટપ્ત પદને સાંભળીને સંપૂર્ણ અંચનો બોધ થાય તે ઉભયપદાનુસારિણી લખ્વિ કહેવાય.

૨૨. જે લખ્વિવડે બીજભૂત એવા એક જ અર્થપદને સાંભળીને બીજું સર્વ શ્રુત યથાર્થ જાણે તે બીજપુદ્ધિ લખ્વિ કહેવાય. આ પ્રકરની લખ્વિ ગણુધર ભગવંતોને અવશ્ય હોય છે, કારણ કે શ્રી તાર્કિક પ્રભુના મુખથી ‘ઉત્પન્નેદ વા વિગમેદ વા ધુવેદ વા’ એ ત્રણ અર્થપદવડે એટલે પર્યાયાસ્તિક નયની અપેક્ષાએ વસ્તુ ઉત્પન્ન થાય છે અને વસ્તુ વિનાશ પામે છે. તેમ દ્રવ્યાસ્તિકનયની અપે-

વળી અહીં હસ્તિનાપુરમાં પોતાની કીર્તિ આકાશ પર્યન્ત પહોંચી હતી તેમાં આ આચાર્ય પૂર્વની વાત પ્રગટ કરશે

ક્ષાએ વસ્તુ તિથર પણ રહે છે એ આપેક્ષિક ગંભીરાર્થક ત્રણ પદ-વડે ગણધર મહારાજ દ્વાદશાંગીરૂપ બાર અંગની સૂત્રરચના કરે છે.

૨૩. જે લખ્ધિવડે ક્રોધમાં આવેલા મુનિ અનેક યોજન પ્રમાણ ક્ષેત્રમાં રહેલ પોતાના શત્રુ વિગેરે પદાર્થોને બાળવામાં સમર્થ એવું અતિ તીવ્ર તેજ એટલે અગ્નિ જેવા ઉજ્જ્વળ પુદ્ગલો ફેંકવાની શક્તિવાળા હોય છે તે તેજોલેશ્યા લખ્ધિ.

૨૪. આહારક શરીર બનાવવાની જે શક્તિ તે આહારકલખ્ધિ કહેવાય. આ લખ્ધિવડે ચૌદ પૂર્વધર મુનિ એક હાથ પ્રમાણ શરીર બનાવી સૂક્ષ્મ શ્રુતશંકા ટાળવાને અર્થે અથવા શ્રી જિનેશ્વરની સમવસરણાદિ ઋદ્ધિ દેખવાને માટે વિચરતા તીર્થંકર પ્રભુ પાસે મોકલી કાર્યસમાપ્તિ થયે એ દેહનું વિસર્જન કરે છે.

૨૫. તેજોલેશ્યાથી વિપરીત લખ્ધિ તે શીતલેશ્યા લખ્ધિ. આ લખ્ધિવડે બળતા જીવાદિ પદાર્થો જળના છંટકાવની માફક શાંત થઈ જાય છે.

૨૬. જે લખ્ધિવડે ભવ્ય જીવ વિવિધ પ્રકારની ક્રિયાઓ કરવાની શક્તિવાળું વૈક્રિય શરીર બનાવી શકે તે વૈક્રિયલખ્ધિ કહેવાય અને તે અનેક પ્રકારની છે એટલે તે (૧) અણુત્વ, (૨) મહત્ત્વ, (૩) લઘુત્વ, (૪) ગુરુત્વ, (૫) પ્રાપ્તિ, (૬) પ્રાક્રામ્ય, (૭) ધર્શિત્વ, (૮) વર્ણિત્વ, (૯) અપ્રતિધાતિત્વ, (૧૦) અન્તર્ધાનિત્વ અને (૧૧) કામરૂપિત્વ વિગેરે ભેદોવડે અંક પ્રકારની છે, તે આ પ્રમાણે—

(૧) જેથી આણુ જેવડું એટલે અત્યંત બારીક શરીર બનાવી શકાય તે અણુત્વ વૈક્રિય લખ્ધિ કહેવાય. આ લખ્ધિવડે બનાવેલા

તો પોતાની સુવર્ણ સરખી કીર્તિ-પતાકામાં કલંક લાગશે માટે કોઈ પણ હિંમતે આ મુનિવરોને આ સ્થળેથી દૂર કર્યો જ છૂટકો, એવો તેણે નિર્ણય કર્યો.

સૂક્ષ્મ શરીરથી કમળની નાળના ઝિંદમાં પણ દાખલ થઈ શકાય છે અને ત્યાં રહી ચક્રવર્તીના ભોગ જેવા ભોગ ભોગવી શકે છે, તથા (૨) મેરુપર્વત એક લાખ યોજન ઊંચો છે તે ૧૦ હજાર ૬૦ યોજન ઊંડો છે તેનાથી પણ મહત્ત્વ એટલે મોટું શરીર અનાવવાની શક્તિ તે મહત્ત્વ વૈક્રિય લક્ષિ. તથા (૩) વાયુથી પણ લઘુ એટલે હલકું શરીર અનાવવાની શક્તિ તે લઘુત્વ વૈક્રિય લક્ષિ, તથા (૪) જે લક્ષિના પ્રભાવથી વજ્રથી પણ અતિ ભારે શરીર અનાવે કે જેને ઇન્દ્રાદિ દેવો પણ પોતાના ઉત્કૃષ્ટ બળથી ઉપાડી શકે નહિ એવું ગુરુ એટલે ભારે શરીર અનાવવાની શક્તિ તે ગુરુત્વ વૈક્રિય લક્ષિ કહેવાય તથા (૫) જેના પ્રભાવે ભૂમિ ઉપર રહીને પણ હાથ એટલે અથો લંબાવે કે જેથી મેરુપર્વતના શિખરના અગ્રભાગને પ્રાપ્ત થાય એટલે સ્પર્શે તે પ્રાપ્તિત્વ વૈક્રિય લક્ષિ કહેવાય. તથા (૬) જેના પ્રભાવે જેમ જળમાં પ્રવેશ કરે તેમ ભૂમિમાં પ્રવેશ કરી ચાલવાની શક્તિ તેમ જ પાણીમાં જેમ ડૂબીને ઉપર તરી આવે તેમ ભૂમિમાં પણ ડૂબીને ઉપર તરી આવે તે પ્રાકામ્ય લક્ષિ કહેવાય. તથા (૭) તીર્થંકરની અને ઇન્દ્રની (ઉપલક્ષણથી ચક્ર-વર્ત્યાદિકતી) ઋદ્ધિ વિકુર્વાની-રચવાની જે શક્તિ તે ઇશીત્વ લક્ષિ કહેવાય, તથા (૮) સર્વ જીવોને વશ કરવાની જે લક્ષિ તે વશીત્વ લક્ષિ કહેવાય, તથા (૯) જેમ ખુદ્ધા માર્ગમાં અસ્ખલિત ગમન થાય છે તેમ વચ્ચે પર્વતાદિ નડતર આવવા છતાં પણ અસ્ખલિત ગમન કરવાની જે શક્તિ તે અપ્રતીઘાતિત્વ વૈક્રિયલક્ષિ કહેવાય, તથા

પરંતુ તેમને દૂર કરવાનો ઉપાય સુગમ નહોતો, કારણ કે ચક્રવર્તી પોતે જૈનધર્માનુયાયી હતા, સુવ્રતાચાર્ય જૈન ધર્મના

(૧૦) અદ્વૈત (જેઈ શકાય નહીં તેવા) થઈ જવાની શક્તિ તે અન્તર્ધાન વૈક્રિયલબ્ધિ કહેવાય અને (૧૧) એક સાથે અનેક પ્રકારનાં વિવિધ રૂપ બનાવવાની શક્તિ તે કામરૂપિત્વ વૈક્રિય લબ્ધિ કહેવાય.

૨૭. જે લબ્ધિના પ્રભાવે અનેક વસ્તુ આપવા છતાં પણ ખૂટે નહિ તે અક્ષીણ લબ્ધિ બે પ્રકારની છે: (૧) અક્ષીણ મહાનસ લબ્ધિ અને (૨) અક્ષીણ મહાલય લબ્ધિ, તેમાં (૧) જે લબ્ધિના પ્રભાવે પાત્રમાં અલ્પ આહાર વિગેરે હોય તો પણ તે આહાર વિગેરે ધણા જણને આપવા છતાં ખૂટે નહિ તે અક્ષીણ મહાનસી લબ્ધિ કહેવાય. જેમ શ્રી ગૌતમસ્વામીએ અલ્પ ક્ષીરથી પણ પોતે અષ્ટાપદ પર્વતની યાત્રા કરીને પાછા વળતા નીચે રહેલા ૧૫૦૦ તાપસોને એક પાત્રવડે પારણું કરાવ્યું હતું. અને (૨) પરિમિત ભૂમિમાં પણ અસંખ્ય દેવો, તિર્થંત્રો અને મનુષ્યો પોતા-પોતાના પરિવાર સહિત સમાઈ શકે અને પરસ્પર એક બીજાને બાધા (સંકડાશ) ન ઉપજે તે અક્ષીણ મહાલય લબ્ધિ કહેવાય. જેમ તીર્થંકર પ્રભુના સમવસરણમાં પરિમિત ભૂમિમાં પણ અસંખ્ય દેવાદિકોના સમાવેશ થાય છે તે તીર્થંકર પરમાત્માના પ્રભાવથી જ બને છે.

૨૮. જે શક્તિવડે ચક્રવર્તીનું સૈન્ય પણ ચૂણું કરી શકે તે પુલાક લબ્ધિ

આ પ્રમાણે અઠાવીશ લબ્ધિરૂપ મહર્દિઓ ઉપરાન્ત બીજી પણ મહાન ઋદ્ધિઓ છે, તે આ પ્રમાણે—

શ્રુતજ્ઞાનાવરણના અને વીર્યાન્તરાય કર્મના ઉત્કૃષ્ટ ક્ષયોપશ-

સમર્થ આચાર્ય હતા, રાજવીના પિતા તેમજ વડીલ બંધુએ તેમની પાસે જ દીક્ષા લીધી હતી અને જનસમૂહ પણ જૈન-

મથી જેઓને અસાધારણ મહાયુદ્ધિ પ્રાપ્ત થઇ છે તેઓ દ્વાદશાંગી અને ચૌદપૂર્વ ન લણ્યા હોય તો પણ જે જે ભાવાર્થો ચૌદપૂર્વધર જ્ઞાનીઓ નિરૂપણ કરે તે તે (વિચારમાં ન ઉતરી શકે એવા) દુર્ગમ ભાવાર્થો જાણવામાં જે મુનિઓ અતિ નિપુણ હોય છે તે પ્રાણશ્રમણ કહેવાય છે. આ પણ એક પ્રકારની ઋદ્ધિવિશેષ છે.

વળી કેટલાક મુનિમહાત્માઓ દશ પૂર્વ લણીને રોહિણી, પ્રજ્ઞપ્તિ આદિ મોટી વિદ્યાઓ વિગેરેથી તેમજ અંગુષ્ઠપ્રસેનિકા વિગેરે નાની વિદ્યાઓથી પ્રાપ્ત થયેલ ધણી ઋદ્ધિઓને આધીન ન થયા છતાં કેવળ વિદ્યાવેગને ધારણ કરવાથી (વિદ્યાપાઠથી સિદ્ધ શક્તિ માત્રને ધારણ કરવાથી) તે મુનિઓ વિદ્યાધરશ્રમણ કહેવાય છે. એ વિદ્યાઓ પણ એક પ્રકારની ઋદ્ધિવિશેષ જ છે. એ તથા જ્ઞાનાવરણના અને વીર્યાન્તરાય કર્મના અસાધારણ ક્ષયોપશમવડે વસ્તુઓ ઉદ્ધરીને અન્તર્મુહર્ત માત્રમાં સર્વ શ્રુતસમુદ્રતું અવગાહન કરવાની એટલે વિચારવાની-ચિંતવવાની જે શક્તિ તે મનોલબ્ધ કહેવાય.

તથા સર્વ શ્રુતજ્ઞાનની વસ્તુઓને અન્તર્મુહર્ત માત્રમાં ઉચ્ચારવાની (બોલવાની) જે શક્તિ તે વચનસંબંધ. આ લબ્ધિથી અન્તર્મુહર્ત માત્રમાં ચૌદપૂર્વનું પરાવર્તન (આવૃત્તિ) થાય છે, અથવા પદ, વાક્ય અને અલંકાર યુક્ત વચનોને મોટા સ્વરે ઉચ્ચારવા છતાં પણ વાણીની ધારા અરુખલિત ચાલે, વચમાં એક પણ અક્ષરાદ તૂટે નહિં, તેમજ કંઠ પણ જેવો પ્રારંભમાં હોય તેવી જ શક્તિવાળો પર્યાન્ત મુંધી રહે એવી ઉચ્ચારશક્તિ અને કંઠશક્તિ તે વચનસંબંધ કહેવાય.

ધર્માનુયાયી હોવાથી કોઈપણ પ્રકારનું અવિચારી પગલું ભરવાનું એકાએક શક્ય ન હતું. એક તરફથી વૈરનો બદલો

તથા કાયા સંબંધી વીર્યાન્તરાયના અસાધારણ ક્ષયોપશમથી કંઈક દિવસો સુધી કાઉરસગ્ગ ધ્યાને નિશ્ચલ ઊભા રહે અથવા બેઠા રહે તો પણ પરિશ્રમ ન લાગે એવી અપૂર્વ કાયશક્તિ તે કાયલબ્ધિ કહેવાય.

અહીં દૃષ્ટાંત એ સમજવું કે-ભરતચક્રવર્તીના ભાઈ શ્રી બાહુબલી મુનિ એક વર્ષ સુધી કાઉરસગ્ગ ધ્યાને વનમાં નિશ્ચલ ઊભા રહ્યા હતા, શરીરે વેલડીઓ વીંટાઈ ગઈ હતી અને એ વેલડીઓમાં પક્ષીઓએ માળા પણ બાંધ્યા હતા છતાં શ્રી બાહુબલી મુનિને એ ધ્યાનમાં પરિશ્રમ-થાક ન લાગ્યો એવી જ અપૂર્વ કાયશક્તિ તે કાયલબ્ધિ અથવા કાયયોગલબ્ધિ કહેવાય.

ભવ્ય સ્ત્રીઓને ૧૮ લબ્ધિઓ હોય

ઉપર કહેલી અઠ્ઠાવીશો લબ્ધિઓ ભવ્ય પુરુષોને હોય છે, અને ભવ્ય સ્ત્રીઓને (૧) અરિહંતલબ્ધિ (૨) ચક્રવર્તીલબ્ધિ (૩) વાસુદેવલબ્ધિ (૪) બળદેવલબ્ધિ (૫) સંમિત્રશ્રોતલબ્ધિ (૬) ચારણલબ્ધિ (૭) પૂર્વધરલબ્ધિ (૮) ગણધરલબ્ધિ (૯) પુલાકલબ્ધિ અને (૧૦) આહારક શરીરલબ્ધિ એ ૧૦ લબ્ધિઓ ન હોય, તેથી બાકીની ૧૮ લબ્ધિઓ હોય છે. અનન્ત કાળે કોઈ કોઈ વખત અછે-રારૂપે સ્ત્રી જો કે તીર્થંકર થાય છે પરંતુ તે આશ્ચર્યમાં ગણવાથી સ્ત્રીને તીર્થંકરલબ્ધિ ન હોય એમ કહ્યું છે. શેષ ૯ લબ્ધિઓ તો આશ્ચર્ય તરીકે પણ હોતી નથી.

અભવ્ય પુરુષોને ૧૫ લબ્ધિ ને અભવ્ય સ્ત્રીઓને ૧૪ લબ્ધિ હોય છે.

દેવાની વૃત્તિ અંદરથી ઉછાળા મારી રહી હતી અને બીજા બાબુ સુમતાચાર્યને હેરાન કરવાનું કે તિરસ્કાર કરવાનું કાર્ય સુગમ નહોતું. આ સ્થિતિમાંથી માર્ગ કાઢવા તેણે પોતાની બુદ્ધિને ચકાસી અને તેને પરિણામે પોતાના થાપણુ તરીકે મૂકેલ ‘વરદાન’ના ઉપયોગ આ સમયે કરવાનું સૂઝ્યું. ઉચિત અવસર જોઈ નમુચીએ મહાપદ્મ ચક્રવર્તીને વિનંતિ કરી કે-“ હે રાજન્ ! પૂર્વે આપે મને ‘વર’ માંગવા કહ્યું હતું પરન્તુ ‘અવસરે માગીશ’ એમ જણાવીને મેં તે આપની પાસે અદ્યપિ પર્યન્ત થાપણુ તરીકે રહેવા દીધો છે. આપ મને અત્યારે તે વરદાન આપો. ” મહાત્મા લોકો કદી વચનભંગ કરતા નથી એટલે મહાપદ્મ ચક્રવર્તીએ વરદાન માંગવા કહ્યું ત્યારે નમુચીએ જણાવ્યું કે-“ હે રાજન્ ! મારે એક યજ્ઞ કરવો છે. તે યજ્ઞ પૂરો થાય ત્યાં સુધી મને આપનું રાજ્ય આપો. ” ચક્રવર્તીએ તે કબૂલ રાખ્યું એટલે કપટી નમુચીએ યજ્ઞારંભ કર્યો. તેના કદયાણુભિષેક

અભવ્ય પુરુષોને ઉપર કહેલી ૧૦ લક્ષ્ણો કે જે ભવ્ય સ્ત્રીઓને નથી હોતી તે ઉપરાન્ત કેવલીલક્ષ્ણ, ઋણુમતિ મનઃપર્યવગ્ધાનલક્ષ્ણ અને વિપુલમતિ મનઃપર્યવગ્ધાનલક્ષ્ણ એ ત્રણ લક્ષ્ણો પણ હોય નહિં તેથી તેમને (અભવ્ય પુરુષોને) ૧૩ લક્ષ્ણો સિવાયની બાકીની ૧૫ લક્ષ્ણો હોય છે અને એ ૧૩ ઉપરાંત આશ્રવલક્ષ્ણ (મધ્વાદિ આશ્રવલક્ષ્ણ) સહિત ૧૪ લક્ષ્ણ અભવ્ય સ્ત્રીઓને હોય નહિ તેથી એ સિવાયની ૧૪ લક્ષ્ણો અભવ્ય સ્ત્રીઓને હોય છે.

સમયે સર્વ ધર્મના ગુરુઓ આઠ્યા પણ હિંસક યજ્ઞમાં લાગ લેવો અનુચિત ધારી સુવ્રતાચાર્ય ન આઠ્યા. નમુચીને જોઈતું બહાનું મળી ગયું. તેણે સુવ્રતાચાર્ય પાસે જઈ આક્રોશ-પૂર્વક કહ્યું કે—“ તમે અત્યારે મારા રાજ્યાશ્રયમાં છો. સર્વ ધર્મના ગુરુઓની માફક તમારે પણ મારા યજ્ઞમાં લાગ લેવો જોઈએ છતાં અભિમાનના ધમંડથી તમે આઠ્યા નથી તો આ રાજ્યવિરુદ્ધનું તમારું કાર્ય હું કદાપિ સહન કરી શકીશ નહીં, તમારું પાખંડ ચાલશે નહિ. તમારી આવી ઉચ્છંખતતા મારી પાસે નહીં નક્ષી શકે. જો તમારે રાજ્યવિરુદ્ધ વર્તવું હોય તો અહીંથી આવતી કાલે જ ચાલ્યા જશો, અગર જો તમારામંથી કોઈ પણ મારા આદેશનો અનાદર કરી અત્રે રહેશે તો તેઓ વધને પાત્ર થશે.” સુવ્રતાચાર્યે સમય ઓળખી શાંતિ-પૂર્વક નમુચીને કહ્યું કે—“ યજ્ઞમાં લાગ લેવાનો અમારો આચાર નથી. અમે જૈન મુનિઓ સાવધ યોગથી રહિત છીએ. અમારે રાજ્યવિરુદ્ધ કરવાનું કશું પણ પ્રયોજન નથી. નિષ્પરિચ્છી અમારે ધર્મકાર્ય જ કર્તવ્ય છે.” પણ નમુચીને ખુલાસાની જરૂર જ ન હતી. તેને તો કોઈ પણ પ્રકારે મુનિવરોને હેરાન જ કરવા હતા. સુવ્રતાચાર્યનું કથન સાંભળી પુનઃ તેણે ક્રોધાવેશમાં કહ્યું કે—“ આચાર્ય ! વિશેષ વિવેચન કરવાની જરૂર નથી. તમારો હેતુ હું ખરાબર સમજી છું તમે લોકોને ભોળવી તેની શ્રદ્ધાનો દુરુપયોગ કરી રહ્યા છો. હું તમને સ્પષ્ટ શબ્દોમાં ચેતવણી આપું છું કે જો સાત દિવસની અંદર મારા રાજ્યની હદ છોડી ચાલ્યા નહિ જાઓ તો તમને સર્વને ચોરની માફક પકડી કારાગૃહમાં

નાખીશ.” આ પ્રમાણે કહી રૌષથી ધમધમતો નમુચી સ્વસ્થાને ચાલ્યો ગયો.

નમુચીના આવા પ્રકારના વર્તનથી અને આદેશથી સુવ્રતા-
ચાર્ય પણ વિચારમાં પડી ગયા. શું કરવું? એ સંબંધે સર્વ
મુનિરાજો વિચાર કરવા એકત્ર થયા. નગરમાં પણ હાહાકાર
બ્યાપી ગયો, પરંતુ નમુચીનો રાજવી તરીકે અમલ ચાલતો
હોવાથી કોઈ પણ તેને કશું કહેવાને શક્તિમાન ન હતા. સુવ્ર-
તાચાર્ય અને તેના પરિવારને માથે પણ મહાઆકૃતરૂપી તલવાર
તોળાઈ રહી, કારણ કે એક તો ચાતુર્માસનો સમય હતો અને
તેમાં પણ છ ખંડ પર પથરાયેલી રાજસીમાનો સાત દિવસમાં
ત્યાગ કરી રીતે થઈ શકે? દીર્ઘ સમય પર્યન્ત વિચાર કરવા છતાં
પણ કોઈ ઉપાય ન સૂઝ્યો. સર્વ કોઈ ગ્લાનિમાં ગરકાવ હતા
તેવામાં એક શિષ્યે કહ્યું કે—“ વિષ્ણુકુમાર આપણા આ સંકટનો
પરિહાર કરશે. તેમણે છ હજાર વર્ષ સુધી ઉત્કૃષ્ટ તપ તપી અનેક
લઙ્ઘિઓ પ્રાપ્ત કરી છે. તેઓ હાલમાં મેરુપર્વત પર છે. ત્યાં
સુધી ઊડીને જવાની મારામાં શક્તિ છે, પરંતુ પાછા આવવાને
હું સમર્થ નથી. તેઓ આવીને આપણને કોઈ પણ માર્ગ બતા-
વશે. તેમની હાજરી સિવાય અત્યારે આપણી મુક્તિનો કોઈ
માર્ગ નથી.” આ સાંભળી સુવ્રતાચાર્યે જણાવ્યું કે—“હે મુનિ !
તમે ત્યાં જાઓ. પાછા વળતા વિષ્ણુકુમાર તમને તેમની સાથે
તેડી લાવશે.” આજ્ઞા મળતાં જ ગરુડની માફક આકાશમાર્ગે
ગતિ કરતાં તે મુનિ વિષ્ણુકુમાર સમીપે ગયા અને સર્વ હકીકત
કહી સંભળાવી. ક્ષણમાત્રમાં વિષ્ણુકુમાર તે મુનિને સાથે લઈ

હસ્તિનાપુર આવી પહોંચ્યા અને પોતાના ગુરુ સુવ્રતાચાર્યને વંદના કરી. બાદ સાધુઓના પરિવાર સાથે રાજસભામાં નમુચી પાસે ગયા. વિષ્ણુકુમારાદિને આવતાં જોઈ નમુચી સિવાયના સર્વ રાજ્યાધિકારીઓ ઊભા થઈ ગયા અને તેમને પ્રણામ કર્યો. બાદ નમુચીને ઉદેશીને વિષ્ણુકુમારે સૌમ્ય વાણીથી કહ્યું—“ચાતુર્માસ હોવાથી આ સાધુઓને તેટલો સમય વ્યતીત થાય ત્યાં સુધી સ્થિરવાસ કરવા ઘો, કારણ કે વર્ષાઋતુમાં પૃથ્વી જંતુઓથી વ્યાપ્ત હોવાથી સાધુઓને વિહાર કરવો ઉચિત નથી. હે બુદ્ધિમાન ! આ ભિક્ષુકો ભિક્ષાવૃત્તિ કરી ધર્મકાર્યમાં ઉદ્યમ કરે છે તેમાં તમને શી હાનિ છે ?” પરંતુ નમુચીને સમજવાની જરૂર જ ક્યાં હતી ? તેણે વિષ્ણુકુમારને કહ્યું કે—“હું આ મુનિઓને નગરમાં રહેવા દઈશ નહિ.” વિષ્ણુકુમારે પુનઃ શાંતિપૂર્વક સમજાવતાં કહ્યું—“જો તમારી ઇચ્છા હોય તો મુનિઓ નગરમાં ન રહે. નગરની બહાર ઉદ્યાનમાં રહેવાની રજા આપો.” જેમ જેમ સમય જતો ગયો તેમ તેમ નમુચીનો ક્રોધ-સાગર માળ મૂકતો ગયો. સારામાર કે કર્તવ્ય-કર્તવ્યનો તેને લેશ માત્ર વિચાર ન હતો. વિચાર કરવાનો અવકાશ પણ નહોતો. અતિશય ક્રોધમાં આવી જઈ તેણે વિષ્ણુકુમારને છેવટનું વચન સંભળાવી દીધું કે—“તમે હવે વિશેષ વાર્તાલાપ ન કરો. આ મુનિવરોની મારા રાજ્યમાં હાજરી હું કદાપિ સહન કરી શકીશ નહીં. જો તેઓને જીવવું હોય તો મારા રાજ્યનો ત્યાગ કરી ચાલ્યા જાય, અન્યથા હું સર્વનો ઘાત કરાવીશ. મને તેમની ગંધ પણ પ્રિય નથી.” નમુચીના અંતિમ ઉદ્ગારો.

સાંભળી વિષ્ણુકુમારનો શાંત સ્વભાવ પણ તમ બની ગયો. ભારેલા અગ્નિની માફક તેમનું ક્ષાત્રતેજ વદનકમલ પર તરવરી રહ્યું. તેમણે હવે પોતાનો પ્રભાવ દર્શાવવાનો નિર્ણય કર્યો. અત્યારસુધી પ્રાપ્ત થયેલ લબ્ધિઓનો ઉચિત કાળે ઉપયોગ કરવાનું સફલાગ્ય સાંપડ્યું અને તે પણ ચતુર્વિધ સંઘના પ્રાણુસમાશ્રમણસંઘના રક્ષણાર્થે. નમુચીના છેલ્લા વચને ધીરજપૂર્વક સાંભળી લીધા બાદ છેવટની માગણી તરીકે નમુચી પ્રત્યે તેમણે કહ્યું કે-“હે રાજન્! મને રહેવા માટે ત્રણ પગલાં જેટલી તો જમીન આપ.” નમુચીએ આ સાંભળી વિચાર્યું કે-ત્રણ ડગલાં જેટલી ભૂમિમાં કોણ રહેવાનું છે? આવા પ્રકારની માગણી કંવામાં ભલે વિષ્ણુકુમારની મશ્કરી થાઓ. બાદ તેણે વિષ્ણુકુમારને કહ્યું-“ભલે, ત્રણ ડગલાં જેટલી જમીન આપું છું પરંતુ તે જમીનની બહાર જે કોઈ મુનિ રહેશે તેનો હું તરત જ શિરચ્છેદ કરીશ.” તથાન્તુ કહીને વિષ્ણુકુમારે પોતાની વૈકિય લબ્ધિનો ઉપયોગ કર્યો. જોતજોતામાં તેમનું શરીર વૃદ્ધિગત થવા લાગ્યું. વિષ્ણુકુમારે પોતાના દેહને મેરુપર્વત પ્રમાણુ વિસ્તૃત કર્યું અર્થાત એક લાખ યોજન પ્રમાણુ કર્યું. વિરાટ સ્વરૂપ પાસે માનવી લઘુમાં લઘુ કીટ જેવો જણાવા લાગ્યો. નમુચીને સિંહાસનથી નીચે પાડી, પૂર્વ અને પશ્ચિમ સમુદ્રના કિનારે એ પગલાં મૂકી તેઓ સ્થિર ઊભા રહ્યા. બાદ ત્રીજો પગ નમુચીના શરીર પર મૂકી તેને જમીનમાં દબાવી દીધો. વાયુ-વેગે આ સમાચાર અંતઃપુરમાં રહેલા મહાપદ્મ ચક્રવર્તીને પહોંચ્યા. સંભ્રમપૂર્વક તત્કાળ તેઓ ત્યાં આવ્યા અને પોતાના વડીલ બંધુ મહર્ષિ વિષ્ણુકુમારને નમી નમ્ર વાણીથી કહેવા લાગ્યા કે-

“ હે પૂજ્ય ! આ અધમ મંત્રી નમુચીનું કપટ મારા જાણવામાં આવ્યું નહિ. આપ કૃપા કરો. ખરી રીતે આ દોષ મારો જ છે, કારણ કે મેં પ્રમાદ સેવ્યો. આ મારો સેવક છે અને સેવકના દોષથી સ્વામી દુઃખી થાય છે; માટે મારો આ અપરાધ ક્ષમા કરો. હું પણ આપનો સેવક છું અને આપ મારા સ્વામી છો એટલે મારા પર કૃપા લાવી ત્રણ લોકની પ્રજાને સંશય ઉપજાવનારું આપનું આ વિરાટ સ્વરૂપ આપ સંક્ષેપો.” આ પ્રમાણે અત્યંત આજીજીપૂર્વક વિગતિ કરવાથી કરુણા-નિધાન વિષ્ણુકુમારે પોતાનો દેહ સંક્ષેપી લીધો. મહાપદ્મ ચક્રવર્તીએ અધમ નમુચીને દેશવટો આપ્યો અને પોતે સર્વ મુનિ-રાજાને અત્યંત ખમાવ્યા. વિષ્ણુકુમાર આ પ્રમાણે આવી પડેલ સંકટનું સંહરણ કરી, ગુરુની આજ્ઞા લઈ પુનઃ પોતાના તપશ્ચર્યા તથા ધ્યાનના કાર્યમાં રક્ત રહેવા માટે મેરુપર્વત પર ગયા અને ક્ષપકશ્રેણી માંડી ઘાતીકર્મનો નાશ કરી કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી આયુ પૂર્ણ થયે મોક્ષલક્ષ્મીના ભોક્તા થયા.

આ છેલ્લા પ્રસંગ પછી મહાપદ્મ ચક્રવર્તીએ સંસાર પરથી ઉદ્દેગ પામી લણી લીધેલા ક્ષેત્રનો પંખીઓ જેમ ત્યાગ કરે તેમ છ ખંડ રાજ્યઋદ્ધિનો ત્યાગ કરીને સદ્ગુરુ સમીપે સંયમ સ્વીકાર્યું. સિંહવૃત્તિ સદૃશ સંયમનું દશ હજાર વર્ષ પર્યન્ત સમ્યક્ પ્રકારે પાલન કરી, ઘાતીકર્મનો ક્ષય કરી, પ્રાંતે શિવલક્ષ્મી પ્રાપ્ત કરી. તેમનું આયુષ્ય ત્રીશ હજાર વર્ષનું હતું તે પૈકી કુમારવયમાં પાંચસો વર્ષ, માંડલિકપણામાં પણ પાંચસો વર્ષ, દિગ્વિજયમાં ત્રણસો વર્ષ, ચક્રવર્તીપણામાં અઠાર હજાર ને સાતસો વર્ષ તેમજ વ્રતમાં દશ હજાર વર્ષ વ્યતીત કર્યાં.

શ્રી થાણા તીર્થોદ્ધારસ્મારક ગ્રંથમાળા પુષ્પ ૬ કું
યશસ્વી બીજી આવૃત્તિ
સિદ્ધિ દા ય ક મંત્ર સં ગ્રંથ
[સચિત્ર]

સંગ્રાહક
મંગળદાસ ત્રિકમદાસ ઝવેરી
સાહિત્યરત્ન

પ્રકાશક
પ્રાચીન સાહિત્ય સંશોધક કાર્યાલય
ટેંબીનાકા—થાણા
કિંમત રૂ. ૨-૮-૦

: प्रथमावृत्ति :
वि. सं. १९९८
वी. सं. २४६८

श्रीश्रुत्यावृत्ति
वि. सं. २००७
वी. सं. २४७७

अथातः प्रहसर्वाणि पार्श्वपादाब्जसेवितम् ।
दासानां दुःखहर्ता च सर्वाभीष्टफलप्रदम् ॥
धर्मकामार्थमोक्षान्ताः मनोवाञ्छितदायकः ।
रविभौमशनिराहुः, महाकष्टं तु घातकम् ॥

आनंद प्रिन्टिंग प्रेस-भावनगर.

પ્રારંભિક વક્તવ્ય

મંત્ર એટલે અધુક પ્રકારના અક્ષરોની સંકલના. જે પ્રમાણે આકર્ષણશીલ વિદ્યુતના સંયોગથી તણખાઓ ઉદ્ભવે છે તેવી રીતે ભિન્ન ભિન્ન સ્વભાવવાળા અક્ષરોની (સ્વરોની) સુવ્યવસ્થિત ગૂંથણી કરવાથી અપૂર્વ પ્રકારની દૈવ્ય શક્તિનો પ્રાદુર્ભાવ થાય છે. આવા પ્રકારના અક્ષરોની શાસ્ત્રીય સંકલના તેનું નામ જ મંત્ર.

મંત્રો અનેક પ્રકારના હોય છે. કેટલાક મંત્રો આધ્યાત્મિકો માટે, યોગની સાધના માટે, કેટલાક રોગની શાંતિ માટે, કેટલાક દ્રવ્યપ્રાપ્તિ માટે, તેમજ કેટલાક શત્રુસમૂહના વિનાશ માટે, તેમજ કેટલાક સાંસારિક અનેક પ્રકારની કિપાધીઓના નિવારક અને અક્ષય લાભદાતા હોય છે.

આપણા જૈન સમાજમાં તેમજ વિશ્વભરમાં બે પ્રકારના મનુષ્યો દૃષ્ટિગોચર થાય છે. એક ધનવાન અને ખીજા મધ્યમ સ્થિતિના હુખા. તેમાં ધનવાનો અનેક પ્રકારની ચિંતા, વ્યાધિ અને આંતરિક વ્યથાથી હુખ અને ચિંતાગ્રસ્ત હોય છે કે તેમાં તેઓને અનેક વખત એવું થાય છે કે “આ ચિંતા કરતા ચિંતા ભણી.”

જ્યારે ખીજા બાળુએ મધ્યમ સ્થિતિના કુટુંબીઓમાં ભરખુ-પોપણુ થઈ ફાંફાં મારવા પડે છે. જેમાં તેમને સખત મહેનત અને

મહાવૈતરું કરવા છતાં પણ ખાવાને પૂરતું અન્ન, ઠંડાલા બાળુડાઓના પોષણાર્થે ઘૂત, દૂધ આદિ પૌષ્ટિક પદાર્થો તેમજ પહેરવાને પૂરતાં વસ્ત્રો પણ મળતા નથી.

જો કે આ સર્વેમાં પૂર્વ સંચિત પૂણ્ય અને કર્મબળ પ્રાધાન્ય સ્થાને ગણાય. પણ તેમાં માર્ગદર્શક મંત્ર અને સ્તોત્ર જાપો અતિવ ઉપયોગી થઈ પડે છે અને શૂળીતું વિષન સોયથી દૂર થાય છે. મંત્રજાપના આલંબને પ્રસન્ન થએલ અધિષ્ઠાયક દેવો અથવા ચક્ષરાંજો ધારેલ મનોકામના સિદ્ધ કરવામાં મદદગાર બને છે. તે વસ્તુ નિર્વિવાદ સિદ્ધ અને અનુભવિત છે, પણ આ બધું ક્યારે બને ?

જ્યારે આરાધક ભાગ્યાત્મા મન, વચન, કાયા અને સ્થાન-શુદ્ધિથી વિધિવિધાન પ્રમાણે મંત્રતું આરધન કરે ત્યારે.

નમસ્કાર મહામંત્રનો જાપ કરનારા હજારો ભાગ્યાત્માઓએ, મંત્રજાપનો અનુપમ લાભ પ્રાપ્ત કર્યો છે. જેમાં તેમને પોતાપોતાના કર્મોનુસાર ઉચ્ચ કોટીના કુળની પ્રાપ્તિ થએલ છે, જેના સેંકડો દષ્ટાંતો દાર્શનિક પુરાવા તરીકે નજરે તરવરે છે. જૈનાચાર્યો તેમના નિત્ય વ્યાખ્યાન સમયે આવા ચરિત્રો પોતાની વૈરાગ્યવાસિત શૈલીમાં સંભળાવી સ્વપરતું કલ્યાણ કરવા, તરવા અને તારવામાં શક્તિશીલ બનતા હોય છે.

મંત્ર આરાધકતું ભાગ્ય જો પ્રતિકૂળ હોય તો મંત્ર પોતાનો પ્રભાવ દર્શાવી શકતો નથી. કારણ સૌ કરતાં કર્મસત્તા બળવાન છે. એટલા માટે જ્ઞાનીઓનો પ્રતિબોધ છે કે-હો મહાનુભાવ ! હસતાં બાંધ્યા કર્મ, રોવાંતા નવ છૂટે પ્રાણિયાળ !

એટલા માટે જ જ્ઞાની અને સમક્તિધારી જૈને “એવા નિકાચિત કર્મબંધનેથી અવસ્થ દૂર રહેવું” જોઈએ કે જોતો ભવાં-

તરોમાં ભોગવ્યા વગર છૂટકો જ થતો નથી. અને તે પણ એવા કપરા સમયમાં ભોગવવાનો યોગ આવે છે કે જેમ દુકાળમાં અધિક માસ.

હંમેશા મંત્રજ્ઞપો અને મંત્રગર્ભિત સ્તોત્રનું આરાધન ફળીભૂત થતું હોય છે. વડેલા કે મોડા તેનું ફળ અવશ્ય પ્રાપ્ત થાય છે. પ્રાર્થીન સ્ત્રોમાં પણ કલું છે કે-

निर्वीजमक्षरं नास्ति, नास्ति मूलमनौषधम् ।

निर्वेना पृथ्वी नास्ति, आम्नायाः खलु दुर्लभाः ॥

અર્થ:—વિશ્વમાં જેટલા અક્ષરો છે તે સર્વ શક્તિવાળા છે. જેટલી વનસ્પતીઓ છે તે પણ સામર્થ્યશાળી છે. પૃથ્વી પણ ધન વિનાની નથી કારણ તેના પેટાળમાં રત્નખાણો છે પરંતુ તેનો લાભ અને મહિતિ મળવી દુર્લભ છે.

પૂર્વે વિદ્યાપ્રવાહ નામના પૂર્વમાં અનેક જ્ઞાની એવા મંત્ર-વિધાનો હતા કે જેના યોગે જોનાચાર્યો અણીના પ્રસંગે શાસનની રક્ષા કરતા.

આ કાળે પણ, ભારતમાં મંત્ર-આરાધનનું માહાત્મ્ય પૂરતું છે. બાળ સહિત્યમાં પણ અજ્ઞમ ગજ્ઞમ ચમત્કારી કથાઓનું અગ્રસ્થાન હોય છે. તેની માફક દરેક ધર્મના ગ્રંથોમાં મહાન પુરુષોના ચરિત્રો ચમત્કારિક ઘટનાથી ગુંથીત થએલ સાંભળવા મળે છે, જેના આધારે એ સિધ્ધ થાય છે કે-વિદ્યામંત્રનો પ્રભાવ અજોડ ફળદાતા છે.

વીસમી સદીના વૈજ્ઞાનિકો તેમજ વિદ્વાનોની શ્રદ્ધાપૂર્વક માન્યતા છે કે મંત્રવિદ્યા અને જ્ઞપોમાં સિદ્ધિ રહેલ છે અને તેના યોગે બાહ્યાત્મા દલ્યાણુ કરી શકે છે.

જૈન મંત્ર અને તંત્રવિધાના ગ્રંથો જૈન સંપ્રદાયની માફક બૌદ્ધ અને સનાતન ધર્મમાં વિદ્યમાન છે. સનાતનધર્મ ગ્રંથોનો મહાભારત અને રામાયણ યુદ્ધ કાળે પણ મંત્રગર્ભિત શાસ્ત્રો અને બાણોનો ઉપયોગ, સ્તંભન અને મારણમાં થયેલ આપણે જાણીએ છીએ તો એકંદરે સંસ્કારી ભારતમાં ભાગ્ય-આત્માના ભાગ્ય-વિધાનના સર્જનમાં મંત્રગ્રપ, પરાપૂર્વથી ઉપયોગી મનાયા છે ને તે કૃણદાતા બન્યા છે, તો શ્રદ્ધાળુ ભાગ્યાત્માઓએ જરૂરના પ્રસંગે શુદ્ધિપૂર્વક એકચિત્તે તેનો ઉપયોગ કરતા ઉચ્ચ કોટીના કૃણોની પ્રતિષ્ઠા કરવી એવું ગ્રંથકારનું ભારપૂર્વકનું માર્ગદર્શન છે.

તે જ પ્રમાણે ભક્તરાજ નરસિંહ મહેતા. તેમના ભાવગર્ભિત ભજનથી સ્વચ્છ આકાશે વાદળો ઘેરાયા અને વર્ષાદ વરસ્યો હતો ને મહેતાની ટેક રહી હતી.

સ્વરો ધ્રુજરીઓ છે અને અમુક પ્રકારના આકારો ઉત્પન્ન કરે છે. દરેક સ્વર અદૃશ્ય સૃષ્ટિમાં આકાર નિર્માવે છે અને ઘણા સ્વરોને સંયોગ વિવિધ આકારો ઉત્પન્નવે છે. રાગ-રાગિણીઓના સંમંધમાં પણ આપણે જાણીએ છીએ કે તે સર્વને વિવિધ આકારો હોય છે. મેધ રાગનો આકાર હાથી પર બેઠેલ ભત્ર આકૃતિ જેવો હોય છે. વસન્ત રાગનો આકાર પુષ્પથી શણગારેલ યુવાન જેવો હોય છે. આ ઉપરથી આપણને માલુમ પડે છે કે રાગ-રાગિણી જરાબર ગાવામાં આવે તો હવામાં અથવા ધ્વજમાં ધ્રુજરી ઉત્પન્ન કરે છે અને તે ધ્રુજરીને લીધે રાગને લક્ષણવાળો આકાર ઉત્પન્ન થાય છે. આપણે લોકોકિત જાણીએ છીએ કે મોગલસમ્રાટ અકબરની રાજસભામાં ગવૈયો તાનસેન દીપક રાગ ગાતો ત્યારે આપોઆપ દીવાઓ થપ્ત જતા. આ પણ તાલબદ્ધ સ્વરશક્તિનું જ પરિણામ સમજવું. સ્વરશક્તિના

અદ્ભુત સામર્થ્યને સિદ્ધ કરતાં અનેક પ્રયોગો યુરોપીય વિદ્વાનોએ કર્યા છે અને સાયન્સ પણ આ વાતને પુષ્ટિ આપી રહ્યું છે.

ભિન્ન ભિન્ન પ્રકારના દેવોની આરાધના માટે જુદા જુદા મંત્રો હોય છે. વરુણની મઠ્ઠ માટે જુદો મંત્ર બોલાય છે અને યૃહસ્પતિની સહાય માટે પણ જુદો મંત્ર બોલાય છે. જ્યારે મંત્રોચ્ચાર થાય છે ત્યારે શું અને છે તે તપાસીએ. જે દેવોનું તમે આરાધન કરવા માગતા હો તે દેવ સંબંધી મંત્રનું વારંવાર ઉચ્ચારણ કરવાથી ઉચ્ચ ભૂમિકા ઉપર અર્થાત્ નાનસિક ભૂમિકા ઉપર દેવનો આકાર અંધાય છે અને તે દેવની પવિત્ર અને શુભ શક્તિઓ તમારી તરફ અકર્ષવાનું તે કેન્દ્ર-મધ્યબિંદુ અને છે. તે આકારમાં આવીને દેવ બેસે છે અને ભક્તની મનોકામના પૂર્ણ કરે છે.

પ્રાણીમાત્રને ચમત્કાર પસંદ છે, સિદ્ધિ જોઇએ છીએ પરંતુ તે માટેનો પ્રયાસ સંપૂર્ણ અને શ્રદ્ધાવાળો હોતો નથી. આ પ્રમાણે પ્રયત્ન નિષ્ફળ જાય છે ત્યારે કહે છે કે-મંત્રો, તંત્રો વિગેરે કાલ્પનિક છે પરંતુ મંત્રો, તંત્રો કે યંત્રો જો ખોટા હોત તો ભૂતકાલીન શ્રી હેમચંદ્રાચાર્ય, શ્રી ધર્મધોષસુરિ વિગેરે વિગેરે આ વિષય પરત્વે દુર્લક્ષ જ કરત; પરંતુ એટલું ખ્યાલમાં રાખવું જરૂરનું છે કે મંત્ર-શક્તિનો દુરુપયોગ ન કરવો. અશ્વમાત્ર દુરુપયોગ કરવા માટે શ્રી સ્થૂતમદ્ર જેવા પણ શિક્ષાપાત્ર અન્યા હતા. મંત્રજ્ઞપમાં લૌકિક લાભ કરતાં કર્મ નિર્જરાનો હેતુ સવિશેષ રાખવો. દેવી અધિષ્ઠિત હોય તે વિદ્યા કહેવાય અને જે દેવ અધિષ્ઠિત હોય તે મંત્ર કહેવાય.

મંત્રજ્ઞપ કરનારે બ્રહ્મચર્યનું સંપૂર્ણ રીતે પાલન કરવું અને જોમ બને તેમ સંયમપૂર્વક જીવનચર્યા ચાલે તેમ વર્તવું. ભૂમિશ્ચર્યા રાખવી અને આચારવિચારમાં મહિનતાને પ્રવેશ કરવા દેવો નહિં.

આ સંબંધી વિશેષ સમજણ આ પુસ્તકમાં આપવામાં આવેલ સાધનવિધિમાં જણાવવામાં આવેલ છે એટલે તે હકીકતનું પુનરાવર્તન નથી કરતો.

મંત્ર સંબંધે જેટલું લખવા ધારીએ તેટલું લખી શકાય પરંતુ સંક્ષિપ્તમાં જણાવવાનું એટલું જ કે એકનિષ્ઠાપૂર્વક ક્રિયા કરવામાં આવે તો તે કદાપિ નિષ્ફળ જતી નથી. કોઈ પણ પ્રતિસ્પર્ધી વ્યક્તિને કે શત્રુને હેરાન કરવા માટે કદાપિ મંત્રનો ઉપયોગ ન કરવો.

મારા અન્ય પ્રકાશનોની માફક આ ગ્રંથમાં પણ સાધકની સરલતા ખાતર ગ્રંથો, ઘંટાકર્ણુ યક્ષ, માણિભદ્ર તેમજ શ્રી મુનિમુવનસ્વામી, શ્રી ગૌતમસ્વામી વિગેરેના ચિત્રો આપવામાં આવ્યા છે. આ કપરા કાળમાં પણ કરેલા મારા આ સાહસને સૌ કોઈ વધાવી લેશે અને આ લઘુ પુસ્તકમાં દર્શાવેલ મંત્રોનો પોતાની જીવન-સુધારણાથે ઉપયોગ કરશે એ જ અભ્યર્થના.

મંગળદાસ ત્રિકમદાસ ઝવેરી
સાહિત્યરત્ન

વિષયાનુક્રમ.

વિભાગ પહેલો.

પ્રકરણ ૧	હ્રું: મંત્રોત્તી આવશ્યકતા	૩
„ ૨	હ્રું: મંત્રસાધનવિધિ	૭
„ ૩	હ્રું: વિવિધ મંત્રો [૧૨ મંત્રો]	૧૦
„ ૪	થું: નવગ્રહ મંત્રગ્નપ	૨૫
„ ૫	મું: ધંટાકર્ણ મંત્રગ્નપ	૩૫
„ ૬	ક્રું: શ્રી સિદ્ધચક્ર મંત્ર	૪૭
„ ૭	શું: પરચુરણ મંત્રો	૫૨

વિભાગ બીજો

ગ્રહજ્ઞાતિ સ્તોત્ર	૬૬
પાર્શ્વનાથસ્થ મંત્રાધિરાત્ર સ્તોત્ર	૬૮
સંતિકર સ્તવ	૭૧
શ્રી લલુજ્ઞાતિ સ્તવ	૭૨

તિબ્બયપદ્ધત સ્મરણુ	૭૪
નમિઝીણુ સ્મરણુ	૭૬
બૃહચ્છાંતિ સ્મરણુ	૭૮
ત્રિનપંજર સ્તોત્ર	૮૨
ગૌતમસ્વામી સ્તોત્ર	૮૫
ધંટાકર્ણુ મહાવીર મંત્ર (૩)	૮૮
અંખિકા દેવી સ્તોત્ર	૯૧
ઉપસર્ગદર સ્તોત્ર	૯૨
પાર્શ્વ સ્તોત્ર	૯૫
પદ્માવતી અષ્ટક	૯૬
વીસા યંત્ર	૧૦૧
વિવિધ મંત્રો	૧૦૨

પરિશિષ્ટ પહેલું

શ્રી ઋષિમંડળ સ્તોત્ર	૧૦૪
પાંમડીયો યંત્ર	૧૧૧
ચતુર્વિંશતિ ત્રિન સ્તોત્ર (૨)	૧૧૨
જાંબુલી મહાવિદ્યા	૧૧૩
અંગસ્તુરણુ	૧૧૫
પંદરિયો યંત્ર	૧૧૮
નિમિત્ત-ધરતીકંપ	૧૧૯
શારીરિક તણ-પ્રકરણુ	૧૨૧
વર્ધમાન વિદ્યા	૧૨૫
ગૌતમકેવળી મહાવિદ્યા	૧૨૬

મધુપુરી (વીજપુર)ના સુપ્રસિદ્ધ

જમી

શ્રી ઘંટાકરણ મહાવીરય નમઃ
મધુપુરી (વીજપુર)

યક્ષરાજ ઘંટાકર્ણ
આરાધક આત્માઓનું સદા કલ્યાણ કરો.

પ્ર ભા વિ ક ય ક્ષ રા જ
ઘંટાકરણદેવની મહત્તા

યોગનિષ્ઠ આચાર્ય શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગરસૂરીશ્વરજીને
મહુડી ગામે યક્ષરાજ ઘંટાકરણ દેવના થયેલા દર્શન

પાદરા મુકામે શ્રી શાંતિનાથજી મહારાજના દેરાસરના મોટા ભોયરામાં સંવત ૧૯૮૦ના આશો વદ ૧૩ ના પ્રાતઃકાળે— યોગનિષ્ઠ સૂરિદેવે ઉત્તરસાધક તરીકે સંયમી કવિવર્ય-શ્રી મણીલાલ મોહનલાલ પાદરાકરને પસંદ કરી અકુમની તપશ્ચર્યા શરૂ કરી ને યોગનિષ્ઠ આસને સૂરિદેવ-ઉત્તરસાધક શ્રી પાદરાકર સાથે સ્થિર થયા.

તેરજીથી લગાવી અમાસની પાછલી રાત સુધીનો— યોગ ધ્યાનની-સ્થિરતાના યોગે મંત્રસિદ્ધિના ‘ત્રણ દિવ્ય’ —જે પૈકીના એકજ દિવ્યના દર્શન થતાં મંત્રસિદ્ધિ મનાય છે તે પ્રમાણે અનુક્રમે ત્રણે દિવ્યના દર્શન થયાં. છતાં હજી ગુરૂદેવ તો, ઘંટાકરણ ચક્ષરાજના સાક્ષાત્કાર દર્શનાલિલાધિ બની ધ્યાનસ્થ રહ્યાં હતાં. કારણ તેમનો સંકલ્પ ઘંટાકરણ ચક્ષરાજના સાક્ષાત્ દર્શનનો હતો.

એવામાં વેદિકામાંથી એક પ્રચંડ મહાપુરૂષ ધનુષ્ય ને બાણ સહિત ધીમે ધીમે ઊંચે આવવા લાગ્યો. ‘કાનમાં કુંડળ, માથે મુકુટ, હાથમાં ધનુષ્યબાણ, કમ્બ સહિત પ્રગટ થયેલ આ મહાપુરૂષ તે ‘ઘંટાકરણવીર’ હતા. ગુરૂદેવે ધરાધને મૂર્તિ જેઠ લીધી. હૃદયપટમાં ધારી લીધી. અપૂર્વ સંતોષ પામ્યા. એકાદ પળ જેટલા સમયમાં તો વાદળ વીખરાય

તેમ તે મૂર્તિ વીખરાઈ અદૃશ્ય બની અને ગુરૂદેવ ભોંયરા-
માંથી ઉપાશ્રયમાં આવ્યાં.

ઉપર આવતાં વેંત જ-ગુરૂદેવે ખડી કે ચાક મંગાવ્યો.
તે શ્રી પાદરાકર જેઓ ઉત્તરસાધક તરીકે સાથે હતા તેમને
આપ્યા. પછી મોટા ઉપાશ્રયની હીવાલ પર, ઘંટાકરણ વીરની
તેમના જેવડી મૂર્તિ આલેખી.

પછી તેમણે-ગામના આગેવાનોમાંથી શ્રી મોહનલાલ-
ભાઈ પાદરાકરને બોલાવ્યા અને મીસ્ત્રી મૂલચંદભાઈને
બોલાવવાનો તાર વડોદરા કરાવ્યો. મીસ્ત્રી આવ્યા. તેમણે
મૂર્તિ તૈયાર કરી, અને ત્યાર પછી અવારનવાર બનતા
સાક્ષાતકારના અનેક વિવિધ પ્રકારના ચમત્કારોમાં લીન
બનેલ સૂરિદેવે અને મહાજને તે મૂર્તિ મધુપુરીમાં ગુરૂશ્રીના
વરદ હસ્તે પ્રતિષ્ઠિત કરી. ત્યાં એક મોટો ઘંટ પણ
મંત્રિત કરી ત્યાં પ્રતિષ્ઠિત કર્યો. “જે આજે પણ આ પ્રતિ-
માની સાથે ત્યાં બિરાજીત છે.” આજે હજારો ભાવિકો
ઘર આંગણે અનેક પ્રકારના હુઃખ દૂર કરવા યક્ષરાજની
માનતા માને છે ને પોતાના હુઃખ દૂર થતાં ત્યાં ભાવથી
દર્શને આવે છે ને સુખડી ધરાવે છે.

સૂરીશ્વરજી કહેતા કે, ‘સમક્ષિતધારી યક્ષરાજની પ્રતિમા
મહુડીમાં સ્થાપિત કર્યાબાદ, તે પ્રભાવિક દેવના દર્શનાર્થે
બાધા કદ્યા પછી સેંકડો લૈનો અડીં દોડી આવતા. આ
પ્રમાણે થતા ‘વીર પયગંબર મીરાદાતાર અને અન્યત્ર
જતા લૈનો પ્રદુષ્ટાએ બંધ પડ્યા છે.’

આજે આ ઘંટાકરણ વીરની મંત્રેન્દ્રી સુખડીની યાજ્ઞી

શ્વેતાંબર જૈનોમાં શાંતિસ્નાત્રમાં ખાસ પ્રતિષ્ઠિત કરવામાં આવે છે. તે સુખડી જૈનો યક્ષરાજના પ્રસાદ તરીકે વાપરે છે.

“શ્રી સકલચંદ્રજી ઉપાધ્યાયે ‘સત્તર ભેદી પૂજા’ ‘ખાર ભાવના’ ‘પ્રતિષ્ઠાકલ્પ’ ‘ધ્યાનદીપિકા’ આદિ કલ્પો રચ્યા છે તેમણે આ મંત્ર ગ્રંથો છે.

શ્રી હિરવિજયસૂરિજીના સમયમાં ‘શાંતિસ્નાત્ર, અષ્ટોતરી સ્નાત્રની રચનાની વ્યવસ્થા થઈ છે. તેમાં નવગ્રહ-પૂજન, દશદિગૂપાળપૂજન, ચોવીશ યક્ષ યક્ષિણીઓના મંત્ર તથા પૂજન છે. નવગ્રહાદિને નૈવેદ્ય ધરવાની વિગેરેની વ્યાખ્યા છે. પ્રતિષ્ઠામંત્રકલ્પમાં-ઘંટાકરણવીર મંત્રચંત્રવાળી થાળી અને તેને સુખડી ધરાવવાની વિધિની પૂરતી નોંધ છે. તે આજ સુધી તપગચ્છીય જૈનોમાં પ્રવર્તે છે. પૂર્વાચાર્યોએ પણ તેનો સ્વીકાર કરેલ છે.

આ ઘંટાકરણ વીરનું ચમત્કારિક સ્થાન ગુજરાત વીજાપુર-થી ચાર કોસ પર આવેલ મહુડી ગામમાં છે. જ્યાં વહાણો જાય છે. જનારને દરેક જાતની સગવડ મળે છે. ભોજનશાળા, ધર્મશાળા વિ. બધી સગવડો મળી રહે છે.

જેના પર સૂરિદેવ શ્રી બુદ્ધિસાગરજી મહારાજે-‘ધાર્મિક શંકાસમાધાન ગ્રંથાંક ૮૭ પૃષ્ઠ સંખ્યા ૫૦ વાલા પુસ્તક-માં સવિસ્તર વર્ણન આપેલ છે. જે રોમે રોમ વ્યાપક બને તેમ છે. આ નાનકડી પુસ્તિકા ઘંટાકરણ યક્ષરાજ માટે ખાસ ઐતિહાસિક સાધનરૂપ ગણાય છે. સ્વ. જૈનાચાર્ય ભટ્ટારક શ્રી જિનરિદ્ધિસૂરીશ્વરજી મહારાજને પણ શ્રી

ઘંટાકરણ યક્ષરાજે-તેમનો સાધનાધિકારે સાક્ષાત્કાર દર્શન દીધેલા. આ તપોબ્રજી-સમર્થ-યશસ્વી મહાત્માએ શ્રી ઘંટાકરણ યક્ષરાજની સહાયતાથી શ્રી થાણા નવપદ જિનાલયનો સંવત ૨૦૦૫ નો પ્રતિષ્ઠા મહોત્સવ અને તીર્થની સ્થાપના અપૂર્વ પ્રભાવિકતાથી નિર્વિધને સુયશને પ્રાપ્ત કરાવી સમકિત નિર્મળ કરેલ હતું.

મુંબઈ મહાવીરસ્વામીના દેરાસરે સંવત ૨૦૦૫ ના મહા વદ ૫ ના દિવસે-શ્રી ઘંટાકરણ યક્ષરાજની આરસ પાવાણી સગ્ય પ્રતિમા-શ્રી જિનદત્તસૂરિની દેહરીના જમણી બાજુએ દહેરીમાં સંસ્થાપિત કરી અલબેલી મુંબઈની જૈન પ્રજાના દુઃખનિવારણ કાર્યમાં-ફલદાતા તરીકે આ પ્રતિમાજીને સુયશગામી બનાવેલ છે.

આજે-મુંબઈ મહાવીરસ્વામી દેરાસરે જતો સંઘ સમુદાય યક્ષરાજના દર્શન, આરાધન આદિ તપશ્ચર્યાને જપમાળથી યથાશક્તિ ફળની પ્રાપ્તિ કરી રહેલ છે.

જેનો અદ્ભુત ચમકારો લાલ-શેઠ નાનજી શામજીની પેઢીવાળા શ્રી ગણપતભાઈ તેમજ તેમના સુપુત્ર શ્રી બાબુભાઈને સૂરિદેવ માર્ફતે થતાં શ્રી મહાવીરસ્વામીના દેરાસરે પોતાના ખર્ચે આ યક્ષરાજની સ્થાપનાનો મહાન લાભ ઉઠાવ્યો છે. તેમજ તેઓએ તે સમયે છૂટા હાથે સારા જેવી રકમ ખર્ચી સાર્થકતા કરી છે.

“આનું નામ તે પ્રભાવિક યક્ષદેવ”

આ ગ્રંથમાં રજુ થયેલ શ્રી યક્ષરાજની પ્રતિમા અંગે

ગ્રંથકાર શ્રી ઝવેરીના સાહિત્ય મંદિરે આ ગ્રંથમાં રજુ થયેલ ઘંટાકરણ ચક્ષરાજનું રંગીન ચિત્રપટ અભિષેકથી પ્રતિષ્ઠિત કરેલ છે, જે એટલું બધું તો ચમત્કારિક અને પ્રભાવિક બનેલ છે કે જ્યારે જરૂરીયાતના સમયે તેમની આરાધના કરતા તે તુર્તજ દુઃખનિવારણમાં સહાયક બને છે, તે જ માફક સંવત ૧૯૬૮ માં પ્રકાશિત થયેલ આ ગ્રંથમાં તે ચિત્રપટે આજ સુધીમાં સેકંડો સાધકોને અપૂર્વ સંતોષ આપી પૂર્ણ પ્રભાવિકતા સિદ્ધ કરેલ છે.

આવા પ્રભાવિક ફલદાતા પ્રમુ મહાવીર ભક્ત ઘંટાકરણચક્ષરાજ, આરાધક આત્માઓના સત્વર ધ્યેય સાધક બનેા અને તેમને મનોવાંચ્છના પ્રભાણે સિદ્ધિદાતા બનેા એવી ગ્રંથકારની અંતઃકરણપૂર્વક ચક્ષરાજને પ્રાર્થના છે.

ઝવેરી જૈન સાહિત્યમંદિર

સંવત ૨૦૦૭ જેઠ વદ ૪

તે વાર શનિવાર તા. ૨૩-૬-૫૧

ઝવેરી

મુંબઈ મહાવીરસ્વામીના દેરાસરે જોમના દર્શન અને આરાધન-
થી સેંકડો ભાવિક ભકતો-જીવનની સાર્થકતા સાધી રહેલ છે,
તે પ્રભાવિક અચિંત્ય કૃપાદાતા મહાન્ યક્ષરાજ .

શ્રી ઘંટાકર્ણ દેવ
આરાધકોનું સદા કલ્યાણ કરો—ઝવેરી

સિદ્ધિદાયક મંત્રસંગ્રહ

પ્રકરણ પહેલું

મંત્રોની આવશ્યકતા

જગતના દરેક મનુષ્યો ઉપર ગ્રહદશા પોતાનો પ્રભાવ દર્શાવે છે. શનિ, રાહુ, કેતુ અને મંગળ-આ ચાર ગ્રહોના પ્રાબલ્યમાં મનુષ્ય જીવનની પરિસ્થિતિ એટલી બધી વિષમ બની જાય છે કે જેના યોગે વેદનાના કારણથી અનેક વખત મનુષ્યને જીવન અકારું લાગે છે અને તેવા અનેક દુઃખી આત્માઓ વિવિધ પ્રકારનાં અસદ્ય દુઃખો અને શારીરિક અસાધ્ય વ્યાધિથી કંટાળી આત્મહત્યાના માર્ગે વળી જાય છે અને પોતાનું અમૂલ્ય માનવજીવન બરબાદ કરી મૂકે છે. વ્યવહારવિચક્ષણ ને ઠાણો ગણાતો માનવી પણ ગ્રહોની અશુભ અસર નાચે પોતાની વિચારશક્તિ કે યુદ્ધિવૈભવ ગુમાવી બેસે છે. સારાસાર કે હિતાહિતની વિચારણા કરવામાં તેની મતિ કુંઠિત બની જાય છે. આવી સ્થિતિમાં તેને જો મંત્રજાપ અગર તો એવો બીજો કોઈ સહયોગ

પ્રાપ્ત ન થાય તો તેને પોતાને પોતાનું જીવન ભારરૂપ લાગે છે અને પરિણામે તે ન કરવાનું કાર્ય કરી બેસે છે. બારીક નજરથી આપણે આ વિશ્વને અવલોકશું તો આવા સેંકડો દાખલાઓ મળી આવશે.

પરંતુ આટલા માત્રથી હતાશ થવાનું કે ગભરાઈ જવાનું કશું કારણ નથી. ભરદ્વારીયે તોફાને ચઢેલ એક સ્ટીમરને જે પ્રમાણે બાહોશ કેપ્ટન કુનેહપૂર્વક કિનારે લઈ જવા ઘણી વખત સમર્થ બને છે, એક બાહોશ ડોક્ટરના હાથે અસાધ્ય શારીરિક વ્યાધિનું નિવારણ થાય છે તે જ પ્રમાણે આજ સુધીમાં પ્રમાણભૂત મનાયેલ જ્યોતિષશાસ્ત્રમાં જણાવ્યા મુજબ જો બાહોશ જ્યોતિષવિદ્યાવિચક્ષણ પુરુષના સૂચન પ્રમાણે ગ્રહોની શાંતિના ઉપાય તરીકે મંત્રજાપ વિધિયુક્ત કરવામાં આવે તો તેના આરાધનના પ્રતાપે વક્ર ગ્રહો પણ મિત્ર સદૃશ બની સહાયતા કરવા પ્રેરાય છે.

ગ્રહો એ પણ એક પ્રકારના દેવો જ છે. જો તેમનો જાપ એક ચિત્તે લકિતપુરસ્સર કરવામાં આવે તો તે જાપ અવશ્ય ફળદાયી બને છે. જો કે કર્મગતિ પ્રમાણે ભાવીને મિત્રતા કરવા કોઈ પણ સમર્થ નથી. પાંચમની છૂં કરવાને જ્યાં મહાન્ જ્યોતિષવિશારદો પણ અસમર્થ બન્યા છે ત્યાં સાધ્ય બનેલ ગ્રહ દેવતાઓ ભવિતવ્યતા ટાળવા સમર્થ નથી; છતાં પણ એટલું તો સંભવિત છે કે ગ્રહોના જાપથી અને તેમની સહાયથી શૂનીનું વિઘ્ન સોયથી ટળી જાય છે. ‘આણીનો ચૂકયો સો વર્ષ જીવે’ તે ઉકિતની માફક ચરમાત્માના જાપમાં લીન બનેલ આત્મા પોતાના ધાર્મિક

નિયમો ચાલુ રાખી સ્વ તેમજ પરતું કલ્યાણ કરવા શક્તિ-
શાળી બને છે.

આજ સુધીનાં પ્રાપ્ત થયેલા અનેક પ્રાચીન ગ્રંથોના
સંશોધનથી એ વસ્તુ નિર્વિવાદ સિદ્ધ થયેલ છે કે સનાતન
અને જૈન જ્યોતિષપારંગત મહાપુરુષોએ એવા ઉચ્ચ
પ્રકારના મંત્રજાપો રચ્યા છે કે જેના આધારે જે પ્રકારની
સિદ્ધિનો સ્વપ્ને પણ ખ્યાલ ન હોય તે સિદ્ધિ અધિષ્ઠાયક
દેવના પ્રભાવથી નિમેષ માત્રમાં પ્રાપ્ત થઈ શકે છે.

સ્વકલ્યાણની ઇચ્છા રાખનાર દરેક વ્યક્તિએ હંમેશા
શુરુગમપૂર્વક મંત્રજાપ કરવો. મંત્રજાપ કરવો એ સહેલી
વસ્તુ નથી. તેમાં પણ સાધકની કસોટીનો પ્રશ્ન રહે છે.
મંત્રથી જેની સાધના કરવામાં આવતી હોય છે તે અધિષ્ઠા-
યક દેવ સાધકની દૃઢતા તેમજ પરીક્ષાની ખાતર અનેક
વખત એવા મહાઉપદ્રવો કરે છે કે જેને કારણે સાધક
જો કાચોપોચો અને ભીરુ હૃદયનો હોય તો તેની ઇષ્ટસિદ્ધિ
થઈ શકતી નથી. તે જ પ્રમાણે કોઈક વખત મંત્રોચ્ચારના
અશુભ ઉચ્ચારપૂર્વક જો જાપ કરવામાં આવે તો તેનું
પરિણામ વિપરીત પણ આવે એટલે કે જે વસ્તુના રક્ષણાર્થે
આપણે જાપ જાપીએ તે જ વસ્તુ ભક્ષણાત્મક બની જાય.

આ સંબંધમાં એક દાખલો આપવો આવશ્યક થશે.
પોતાની સ્ત્રીની ભયંકર માંદગીમાંથી તેના બચાવ અર્થે અમુક
દેવની સાધના “**રક્ષન્તુ મમ માર્ગામ્**” ના શબ્દોચ્ચારથી
કરવી જોઈએ તેને બદલે શુરુગમના અભાવમાં અથવા ગેર-
સમજને કારણે સાધક ‘**રક્ષન્તુ**’ ને બદલે “**મક્ષન્તુ મમ**

મર્ચાપ” એવો જાપ જપવા માંડે તો પરિણામે જાપથી પ્રસન્ન થયેલ અધિષ્ઠાયક તેની માગણી પ્રમાણે “રક્ષન્તુ”-ના બદલે “મક્ષન્તુ” એટલે તેની નિર્દોષ સ્ત્રીનો ધાત પણ કરે. તે પ્રમાણે ઊલટું ન બને તેની ખાસ સાવચેતી રાખવા સુજ્ઞ વાચકોને અમારી નમ્રતાભરી અરજ છે. અત્રે રજૂ કરવામાં આવેલ જાપો અતિ પ્રાચીન ને વિશ્વસનીય ગ્રંથોમાંથી પરિશ્રમપૂર્વકના સંશોધનથી મહાપ્રયાસે એકત્રિત કર્યા છે. અહીં દર્શાવવામાં આવેલ મંત્રોના જાપ શુદ્ધ અંતઃકરણપૂર્વક પરમ ભક્તિભાવથી કરવામાં આવશે તો અધિષ્ઠાયક દેવોના પ્રભાવે અવશ્ય કૃણાયાક બનશે એવી અમારી સંપૂર્ણ શ્રદ્ધા છે.

પ્રકરણ બીજું

મંત્રસાધન વિધિ

૧. કોઈ પણ મંત્રવિધાનમાં દર્શાવવામાં આવેલ સાહિત્ય સામગ્રી પ્રથમ તૈયાર કર્યા પછી જ મંત્રસાધના માટે ઉપકૃત થવું.

૨. મંત્રોના જાપ સમયે કરવા ધારેલ જાપની પરિપૂર્ણતા કર્યા સિવાય વચમાં ઊભા થવાથી સાધના સ્થલિત થાય છે.

૩. સ્નાનાદિક ક્રિયાથી પવિત્ર થઈ, દરેક ઋતુ પ્રમાણે શરીર-આચ્છાદન માટે ઉત્તમ વસ્ત્રો રાખવાં. આ જ પ્રમાણે પહેરવાનાં વસ્ત્રો પણ તદ્દન સ્વચ્છ અને શુદ્ધ હોવા જોઈએ. વિશેષ કરી રેશમી વસ્ત્રોનો ઉપયોગ કરવામાં આવે તો લાભકારક છે.

૪. જે અધિષ્ઠાયક દેવનો જાપ જપવાનો નિર્ણય કર્યો

હોય તેના રંગોતું જે પ્રમાણે વર્ણન આપવામાં આવ્યું હોય તે જ પ્રમાણેના આસન તેમજ પહેરવા-ઓઢવાનાં વસ્ત્રોનો પણ ઉપયોગ કરવો. આ પ્રમાણે કરવાથી જાપ શીઘ્ર ફલદાયી બને છે.

૫. જાપ જપવાના સમયે પોતાનું આસન જન-પ્રતિમાની બેઠક માફક રાખવું. અથવા જાપના વિધાનમાં જે આસન બતાવ્યું હોય તે પ્રમાણે રાખવું.

૬. જાપ જપતી વખતે ડાબો હાથ જમણી બાજુની બગલમાં રાખવો અને ટટાર સ્થિતિમાં એક યોગીની માફક એકાગ્ર ચિત્તે બેસવું.

૭. નવકારવાળી જે પ્રમાણે જપવાની કહી હોય તે પ્રમાણે શુદ્ધ મંત્રોચ્ચારપૂર્વક ગણવી. અથવા દષ્ટિ સન્મુખ રહેલ પદાર્થ પ્રત્યે રાખી તેમાં જરા પણ સ્ખલના ન આવે તે પ્રમાણે કરવું. નવકારવાળી જમણા હાથમાં રાખી નાસિકાના અગ્રભાગે અથવા જે અધિષ્ઠાયકની છબી નજર સામે રાખી હોય તેના પ્રત્યે સ્થિર દષ્ટિ કરી એકચિત્તે જાપ શરૂ કરવો.

૮. મંત્રવિધાનોના અધિષ્ઠાયક તરીકે તાત્કાલિક ફલદાતા અનંતલબ્ધિનિધન શ્રી ગૌતમસ્વામી ગણધરમહારાજ ગણાય છે. આ ઉપરાંત શ્રીજનદત્તસૂરિ અને વીશ્વાતીર્થ-કર શ્રીમુનિસુવ્રતસ્વામીના અધિષ્ઠાયક યક્ષ-ચક્ષિણી પણ ફલદાતા મનાય છે, તો કોઈ પણ કાર્યસિદ્ધિ સંબંધે આ ત્રણે પૈકી કોઈ એક અધિષ્ઠાયક દેવની તસ્વીર નજર સામે રાખી જાપ શરૂ કરવો. આ ત્રણે છબીઓ સગવડની ખાતર આ ગ્રંથમાં જ આપવામાં આવેલ છે.

૯. મંત્રજાપના સમયે એકાંતની ખાસ આવશ્યકતા છે. તે જ પ્રમાણે વિધાનમાં બતાવેલા અલગ અલગ પ્રકારના ધૂપો તેમજ દીપકો જાપ સમયે અખંડિત એવી રીતે રાખવા કે ધૂપોમાંથી નીકળતી સુવાસિત ગંધ ઘરની બારીઓદ્વારા બહાર ગગનમાર્ગે ચાલી જાય.

૧૦. ઘીના દીપકની જ્યોત અખંડિત રીતે જાપની પૂર્ણતા પર્યન્ત રાખવી.

૧૧. કોઈપણ પ્રકારના મંત્રજાપની સાધનાર્થે ખેસો ત્યારે પ્રથમ નીચે બતાવેલ રક્ષામંત્રનો અવશ્ય જાપ કરવો. તેમ કરવાગા મંત્રસાધન સમયે કોઈ પણ દેવ, દેવી કે વ્યંતર તરફથી ધ્યાનસ્થ દશામાં ઉપદ્રવ થતો નથી.

પ્રકરણ ત્રીજું

વિવિધ મંત્રો

(૧) રક્ષામંત્ર—

“ નમો અરિહંતાણં શિખાયાં । ”

આ પ્રમાણે બોલીને જમણે હાથ માથા પર ફેરવવો.

“ નમો સિંદ્ધાણં મુખાભ્યર્ણે । ”

આ પ્રમાણે બોલીને યુગ્મ પર હાથ ફેરવવો,

“ નમો આયરિયાણં અગરક્ષા । ”

આ પ્રમાણે બોલીને સમગ્ર શરીર પર હાથ ફેરવવો.

“ નમો ઉવજ્ઞાયાણં આયુઘ । ”

આ પ્રમાણે બોલીને ધનુષ્ય બાણ તાકતા હોઈએ તેમ કરવું.

“ નમો લાંબ સર્વસાદ્ધૂણં મૌર્વી । ”

આ પ્રમાણે બોલી કુશમનને તલવાર દેખાડતા હોઈએ તેમ કરવું.

“ एसो पंच नमुकारो पदतल वज्रशिला । ”

આ પ્રમાણે બોલીને જે આસન પર બેઠા હોઈએ તે આસન ઉપર હાથ ફેરવી મનમાં ધારવું કે ‘હું’ વજ્રશિલા પર બેઠો છું’ તેથી જમીનમાંથી કે પાતાળમાંથી મને કોઈ પણ પ્રકારનું વિધન થનાર નથી.

“ सव्वपावपणासणो वज्रमयप्राकाराश्चतुर्दिक्षु । ”

આમ બોલી મનમાં એવું વિચારવું કે ‘મારી ચારે બાજુ લોખંડનો કિલ્લો છે.’ આ વખતે આપણા આસનની આસપાસ ચારે તરફ આંગળીવડે ગોળ લીટી દોરવી.

“ मंगलाण च सर्वेसि खादिरांगारस्तातिका । ”

આમ બોલી મનમાં વિચારવું કે લોખંડના દુર્ગની ફરતી ખેરના અંગારાથી ભરેલી ખાઈ (ખાડી) છે.

“ पढमं बबह मयल प्राकारोपरि वज्रटकणिकः । ”

આમ બોલી સંકલ્પથી આપણી આસપાસ જે વજ્રમય કોટ કલ્પ્યો છે તેની ઉપર વજ્રની ટંકોર છે તેમ કલ્પવું. એનો ભાવાર્થ એ છે કે-ઉપદ્રવ કરનારા ચાલ્યા જાઓ. હું વજ્રમય કોટમાં વજ્રશિલા પર નિર્ભયપણે મારી રક્ષા કરીને બેઠો છું.

આ રક્ષાસંત્રન પ્રતાપે કોઈપણ પ્રકારનું વિધન નહિ

આવે, અને આપણે જપવા ધારેલો કોઈ પણ મંત્ર નિર્ભય-
તાથી સિદ્ધ થવા સાથે આપણો ઉત્સાહ વૃદ્ધિગત થશે.

(૨) વશીકરણ મંત્ર—

રાજદરબારમાં, કોઈ પણ કાર્યમાં અથવા કોર્ટને લગતા
કળ્યાકાંક્ષામાં યશની પ્રાપ્તિ મેળવવાના ઇચ્છુકે “ૐ હિલિ
હિલિ નમઃ સ્વાહા ।” આ મંત્રનો ૧૨૫૦૦ વખત જાપ
એક ચિત્તે એકાંત સ્થાનમાં જપવાનો છે. આ જાપનો
મંત્રોચ્ચાર કરતાં પહેલાં—

‘ શ્રોતૈર્થેકરગણધરપ્રસાદાત્ એષ યોગઃ ફલતુ । ’

“ શ્રાસદ્ગુરુપ્રસાદાત્ એષ યોગઃ ફલતુ । ”

“ શ્રોજિ દત્તસૂરિપ્રસાદાત્ એષ યોગઃ ફલતુ । ” બોલવું.

અધિષ્ઠાયકોને સહાયક ને વિઘ્ન વિનાશકર્તા બનાવવા
માટે આ પ્રમાણે બોલવાની જરૂરિયાત છે.

આ વશીકરણ મંત્રનો જાપ ગુરુગમપૂર્વક જપવો. તે
જ પ્રમાણે “ ૐ હી નમો આચરિવાળ ” નમો ક્વચ્છાયા
ળ ’ “નમો લોણ સંવસાહૂળ ” આ મંત્રનો જાપ પણ
કાર્યસિદ્ધિ પહેલાં સવા લાખ વખત ગણી પૂર્ણ કરવો.
બાદ કોર્ટમાં અથવા રાજદરબારે જતી વખતે, તેમજ રાજ
અથવા વજીર કે કોઈ પણ અધિકારીને વશ કરવો હોય ત્યારે
જવાના સમયે સર્વ કપડાંઓ પહેરી તૈયાર થયા પછી માથે
પાઘડી અથવા ટોપી પહેરતી વખતે જે વ્યક્તિ પાસેથી
કાર્યસિદ્ધિ કરવી હોય તેના નામોચ્ચાર સાથે અનુક્રમ મમ
વશીકુર કુર સ્વાહા ॥ બોલી આ મંત્ર એકવીશ વખત

જપવો. આ પ્રમાણે મંત્ર જપી કુંક મારવી. પછી ટોપી અથવા પાઘડી માથે મૂકી જે સ્થળે કાર્ય હોય ત્યાં સીધા જવાથી તેનો મહેરબાની પ્રાપ્ત થાય છે અને ધારેલા કાર્યની સિદ્ધિ થાય છે.

આ જાપને વશીકરણ જાપ કહેવામાં આવે છે. આ મંત્રના જાપ સમયે મુખ ઉત્તર દિશા તરફ રાખીને બેસવું. લાલ મણકાની માળા વચ્ચલી આંગળી પર રાખી અંગૂઠાવડે ફેરવવી. બેસવાનું આસન ડાલનું રાખવું. વસ્ત્ર સફેદ પહેરવું તેમજ અંતરવાસીયું પણ સફેદ રાખવું. ડાબા હાથે સવા લાખ વાર જાપ ગણી તેને સિદ્ધ કરવો.

(૩) રાજદરબારે તેમજ પંડિતોની સલામાં જય અપાવનાર મંત્ર—

આ મંત્રની જાપવિધિ ઉપર્યુક્ત મંત્રની વિધિ પ્રમાણે જાણવી. મંત્રાક્ષરો નીચે પ્રમાણે—

“ ॐ ઔ હંસઃ ઔ અર્હં શ્રોઞસિઞઞસાય નમઃ । ”

આ મંત્ર સાડાબાર હજાર વખત જપવાનો છે. તેમજ ઘરની બહાર નીકળતા પૂર્વે માથે પાઘડી અથવા ટોપી મૂકતાં પહેલાં તેનો એકવીશ વખત જાપ કરી, પૂર્વોક્ત વિધિ પ્રમાણે મંત્રવિધાન કરી બહાર જવું.

(૪) સોનું, ચાંદી, કોટન, અળસી તેમજ ધાતુ વિગેરેના વેપારીઓને માટે દ્રવ્ય—પ્રાપ્તિ મંત્ર—

આ મંત્રનો જાપ કરનાર ભાગ્યશાળી આત્માએ દરેક

પ્રકારનાં વ્યસનોનો ત્યાગ કરવો. પોતાના આચારમાં પણ કોઈપણ પ્રકારની સખલના ન આવવા દેવી. શરીરની શુષ્ક કરી, દરેક પ્રકારની કુટેવોનો ત્યાગ કરી આ મંત્રની સિદ્ધિ કરવાની છે.

આ મંત્રજાપને પ્રાચીન જ્ઞાની પૂર્વધર મહાપુરુષોએ અનંતલઙ્કિલંકાર શ્રી ગૌતમસ્વામીના સુવર્ણલઙ્કિધ મંત્રની ઉપમા આપી છે. આ ઉપરથી સહેજે સમજી શકાશે કે આ મંત્ર કેટલો બધો મહત્ત્વવાળો અને ફલદાયક છે. આ મંત્રનો જાપ કરનાર ઉત્સાહી અને અભિલાષી આત્માએ પરમપવિત્ર હૃદયી અને નિર્મળ તથા શાંત સ્વભાવવાળા બનવાની આવશ્યકતા છે.

આ મંત્રના વિધાનમાં આસન, કપડાં, માળા અને પુષ્પો વિગેરે દરેક પદાર્થો પીળા રંગના રાખવા. વળી મંત્રજાપ સમયે સુવાસિત અને ઉચ્ચ કોટીનો દશાંગ ધૂપ સળગાવી શરૂ જ રાખવો.

આ ઉપરાન્ત સ્વનામધન્ય સિદ્ધિદાતા શ્રીગૌતમસ્વામી ગણધર મહારાજની છબી દષ્ટિ સન્મુખ રાખી, આ પ્રમાણે મંત્રજાપ કરવો—

ૐ હ્રૌં શ્રૌં ગૌતમાય સુવર્ણલઙ્કિધનિશાન ય ૐ હ્રૌં
નમઃ । ”

ઉપર્યુક્ત મંત્રનો ૧૨૫૦૦ વખત જાપ જપી સિદ્ધિ કરવાનો છે. હંમેશાં શુદ્ધ જળથી સ્નાન કરીને ૧૦૮ વખત તેને જાપ કરવાનો છે. આ પ્રમાણે કરવાથી ઇશ વસ્તુની

सिद्धिदायक मंत्रसंग्रह

परम प्रसादिक आ. श्री जिनदत्तसूरीश्वरजी महाराज

नमाम्यहं श्रीजिनदत्तेश्वरिम्,
गुणाकरं किन्नरपूज्यपादम् ।
यतीश्वरं तुष्टिकरं स्वरूपम्,
लावण्यगात्रं बहु सौख्यकारम् ॥

પ્રાપ્તિ અવશ્ય થશે. ઉપર્યુક્ત મંત્રનો જાપ શરૂ કરતાં પહેલાં—

“ શ્રીતીર્થકરંગણધરપ્રસાદાત્ વષ યોગઃ ફલતુ । ”

“ શ્રીસદ્ગુરુપ્રસાદાત્ વષ યોગઃ ફલતુ । ”

આ પ્રમાણે અધિષ્ઠાયકની પ્રતિમા સન્મુખ બોલવું અને પછી ઉપર્યુક્ત મંત્રનો જાપ શરૂ કરવો.

(૫) ભૂત-પ્રેત આદિ વળગણોને દૂર કરવાનો મંત્ર—

આ જાપના મંત્રાક્ષરોની સિધ્ધિ કર્યા બાદ જ્યારે જ્યારે તેનો ઉપયોગ કરવાની જરૂર પડે ત્યારે ત્યારે ૧૦૮ વખત તેને શુદ્ધિપૂર્વક લણવો અને જેને ભૂત અથવા પ્રેતનો વળગાડ થયો હોય તેને પોતાની સામે બેસાડી મોરપોંછીથી અથવા તો રજોહરણ એટલે ઓઘાથી ઝાડતા જવું. આ પ્રમાણે ૧૦૮ વખત કરવાનું છે. આ ઉપરાન્ત અષ્ટગંધને ગુલાબજળમાં ભોંજવી, તે સાધારણ લખાય તેવું ઘટ્ટ થાય ત્યારે નિમ્નોક્ત મંત્રને એક કાગળ ઉપર લખી, તે કાગળ માદળીયામાં નાખી, તેને ધૂપથી વાસિત કરી જેને વળગાડ થયો હોય તેને આપવું. આમ કર્યાથી ભૂત-પ્રેત વિગેરેનો વળગાડ દૂર થશે.

આ મંત્રનો જાપ કરવાના સમયે શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુની પ્રતિમા અથવા શ્રી જિનદત્તસૂરિની પ્રતિમા કે શ્રી ગૌતમસ્વામીની પ્રતિમાનો ઉપયોગ કરવાનો છે. જાપ શરૂ કરતાં પહેલાં સૌ પ્રથમ નીચે પ્રમાણે બોલવું.

“ શ્રીતીર્થકરંગણધરપ્રસાદાત્ વષ યોગઃ ફલતુ । ”

“ શ્રીપાર્શ્વનાથપ્રસાદાત્ एष योगः फलतु । ”

“ શ્રીજનદત્તસૂરિપ્રસાદાત્ एष योगः फलतु । ”

આ પ્રમાણે બોલી નીચેના મંત્રાક્ષરોનો જાપ શરૂ કરવો,

“ ॐ पक्षिपक्षौ स्वाहा । ”

આ મંત્રનો જાપ ૧૨૫૦૦ વખત સફેદ વસ્ત્ર તેમજ સફેદ ફૂલ વિગેરેથી કરવાનો છે,

ભૂતપ્રેતની આફત દૂર કરવા માટે ઉપર જણાવેલ જાપની માફક શ્રી માણિભદ્રજીના મંત્રનો જાપ પણ અતીવ ઉપયોગી છે. તે જાપ પણ ઉપર જણાવેલ ત્રણ પૈકી કોઈ પણ એક છબીની સન્મુખ કરવાનો છે, તેમજ તેનો ઉપયોગ તેમજ વિધિવિધાન પણ ઉપર જણાવેલ મંત્રજાપ પ્રમાણે જ કરવાનો છે.

શ્રીમાણિભદ્રજીનો મંત્રજાપ આ પ્રમાણે છે—

“ ॐ नमो मणिभद्राय कृष्णरूपाय चतुर्भुजाय जैन-शासनभक्ताय नवनागसहस्रबलाय किन्नरकिपुरुषगंधर्वक्ष-राक्षसभूतपिशाचसर्वशाकिनीनां त्रिशहं कुरु पात्रं रक्ष रक्ष स्वाहा । ”

જે વ્યક્તિને ભૂત અથવા પિશાચનો વળગાડ હોય તેને બેઠો કરી, માણિભદ્રની પ્રતિમા સન્મુખ રાખી, ઉપર્યુકત મંત્રાક્ષરો ૧૦૮ વખત જપતા જઈ, મોરપીંછ અથવા તો ઓઘાથી ઝાડતા જવું. આ પ્રમાણે કરવાથી ભૂત યા પ્રેત વિગેરેનો વળગાડ દૂર થઈ સર્વ પ્રકારનો ઉપદ્રવ શમી જશે.

विघ्नविनाशक श्री भाषिभद्रः

આ મંત્રાક્ષરો એટલા બધા શક્તિશાળી છે કે તેના યોગથી ૧૦૮ વખત પીંછીથી સાફ કરવાના સમયે જે વ્યક્તિના અંગમાં વળગાડ હશે તે ભૂત અથવા પ્રેત મોટા સ્વરે રૂદન કરતું અથવા ઝૂમ પાડતું ચાલ્યું જશે માટે પૂર્ણ સાવચેતી-પૂર્વક આ મંત્રનો જાપ કરવો અથવા ઉપર્યુક્ત મંત્રનો જાપ કોઈ મજબૂત હૃદયના યોગીશ્વર અથવા યતિવર્યની સહાયતાથી કરવો-કરાવવો એ વધારે હિતાવહ અને સલામતીવાળું છે.

(૬) સર્વકલસિદ્ધિદાયક તિલક-

આ તિલક માટે નીચે જણાવેલ પદાર્થોનો ઉપયોગ કરી, તેનો ગંધ બનાવી, મંત્રાક્ષરોથી સિદ્ધ કરી, કોઈ મનુષ્ય પોતાના કાર્યની સિદ્ધિ માટે તેનો એકવીશ વખત જાપ કરી, કપાળે તેનું તિલક કરી બહાર જાય તો તેના પ્રભાવે ગમે તેવો પ્રતિકૂળ કે પ્રતિસ્પર્ધી મનુષ્ય પણ સાનુકૂળ ને સહાયક બની જાય છે.

તિલકની સામગ્રી નીચે મુજબ છે.

કેસર તો.-૦૧, લીમસેની કપૂર તો.-૦૧, ગેરૂચંદન તો.-૦૧, કસ્તૂરી રતિ ૨, અગર તો.-૦૧, રક્તચંદન તો.-૦૧, પક્કાઈ તો.-૦૧, સફેદ ચંદન તો.-૦૧

ઉપર્યુક્ત વસ્તુઓનો ગુલાબજળમાં ખલ કરી, સારી રીતે ઘુંટી પછી તિલક કરવું.

આ તિલકને સિદ્ધ કરવા માટેના મંત્રાક્ષરો નીચે પ્રમાણે છે.

“ૐ હૌં ક્લૌં કલિકુંડસ્વામિને અમૃતવક્ત્રે અમુકં જૃમય મોહય સ્વાહા ।”

આ જાપ આ. શ્રી જિનદત્તસૂરિ મહારાજ તેમજ શ્રી પાર્શ્વનાથપરમાત્માની પ્રતિમા સન્મુખ એકવીશ દિવસ પર્યન્ત પ્રતિદિન ૧૦૮ વખત જાપવાનો છે.

(૭) સ્વપ્નદર્શન મંત્ર—

ૐ હૌં શ્રૌં ક્લૌં ભૃં કર્ણ પશાચિનાં દેવો અમોઘસત્યવા-
દિની મમ કર્ણે અવતર જવતર મમ શુભાશુભં કથય કથય
સ્વાહા ।”

આ મંત્રાક્ષરોનો જાપ ૧૨૫૦૦ વખત ગણી પૂરો કરવાનો છે અને જ્યારે જ્યારે તેની જરૂર પડે ત્યારે રાતના સૂવાના સમયે ઉત્તર-દક્ષિણ કે પશ્ચિમ દિશાએ મસ્તક રાખી, સૂતાં સૂતાં તેની ચાર માળાઓ ગણવી.

આ જાપ જાપનારા પ્રાણીઓએ બ્રહ્મચર્યનું પાલન કરવું, કંદમૂળ અને માંસમદિરાનો સદંતર ત્યાગ કરવો તેમજ નિર્મળ આચરણ રાખવું. આ મંત્રાક્ષરોનો જાપ કરનારાઓ માટે આસન તદ્દન પવિત્ર ને શુદ્ધ હોવું જોઈએ.

સ્વપ્નમાં કોઈપણ દેવ અથવા ઇષ્ટ વસ્તુનું દર્શન કરવાના અભિલાષીઓએ અથવા તો કોઈપણ વસ્તુનો પ્રત્યક્ષ જવાબ મેળવવા ઇચ્છનાર વ્યક્તિઓને આ જાપ ઘણો જ ઉપયોગી થઈ પડે છે.

આ જાપના પ્રભાવથી દેવીદેવતાઓ સ્વપ્નમાં પ્રત્યક્ષ થઈ શંકાનુ સમાધાન કરશે. આ જાપસમયે શ્રી ગૌતમસ્વામીની

તસ્વીર નજર સામે રાખવી અને તેના અંગે નીચે પ્રમાણે બોલવું.

“શ્રોતીર્યંકરગણચરપ્રસાદાત્ एष योगः फलतु ।”

‘શ્રીસદ્ગુરુપ્રસાદાત્ एष योगः फलतु ।’

આ મંત્રજાપ એકવીશ દિવસ સુધી હંમેશા ૧૦૮ વખત કરવાનો છે. દરરોજ સુવાસિત દશાંગ ધૂપ, દીપક અને નૈવેદ્ય સામગ્રીમાં ત્રણ તોલા ખડીસાકર નજદીકમાં રાખી સાધના કરવી.

આ સંબંધમાં શ્રી માણિભદ્રના મંત્રાક્ષરોનો જાપ પણ ઉપયોગી છે. ઉપરજણાવેલ મંત્ર ઉપરાંત શ્રી માણિભદ્રનો પણ જાપ જપવામાં આવે છે. તે પણ સાક્ષાત્ દર્શન દેનારો તેમજ શુભાશુભ ફળ કહેનાર છે. તેના મંત્રાક્ષરો નીચે મુજબ છે.

“ॐ ह्रीं क्लीं श्रीमाणिभद्राय नमोनमः। मम स्वप्नं दर्शय दर्शय स्वाहा। मम शुभाशुभं कथय कथय स्वाहा ।”

આ મંત્રનો જાપ ૧૨૫૦૦ વખત કરવાનો છે તેમજ રાત્રિના ચાર માળા ફેરવી શુદ્ધ આસન પર સૂઈ જવું.

જાપ જપ્યા બાદ રાત્રે ઉત્તર-દક્ષિણ અથવા પશ્ચિમ દિશા તરફ મસ્તક રાખી સૂઈ જવાથી રાત્રિના સમયે ત્રણ અથવા સાત દિવસે ધારેલ વસ્તુનો જવાબ જરૂર સ્વપ્નમાં મળશે. મંત્રાક્ષરો નીચે પ્રમાણે બોલવા.

“ॐ ह्रीं श्री यक्षयक्षिणी घण्टाकरणे विशेषं मम स्वप्ने दर्शय दर्शय स्वाहा ।”

(૮) મેળાપનો મંત્ર—

કોઈ પણ મહાપુરુષની અથવા ઇચ્છિત વ્યક્તિની મુલાકાત લેવા ઇચ્છનાર માટે આ મંત્ર અત્યંત ઉપયોગી છે.

આ જાપ ઉપર જણાવેલ ત્રણે પ્રતિમાઓ પૈકી કોઈ પણ એક પ્રતિમા સન્મુખ રોજ ૧૦૮ વખત ઉપચુક્ત વિધિ પ્રમાણે જપવાનો છે. એ પ્રમાણે મંત્રજાપ સિદ્ધિ થતાં તેની રોજ નિયમિત પાંચ માળાઓ ગણવાથી વધુમાં વધુ સાત દિવસે જે શખસની મુલાકાત લેવા ઇચ્છા વર્તતી હોય તેની પાસે જવાથી તેનું આકર્ષણ અવશ્ય આપણા પ્રત્યે થાય છે. મંત્રાક્ષરો આ પ્રમાણે છે—

“ ઝૂં ઝૂં ઝૂં અથવા કૌં પ્રૌં ત્રૌં અથવા ઔં હૂં ફ઼ૂં. ”

આ મંત્રાક્ષરોના સામર્થ્ય સંબંધમાં એમ કહેવાય છે કે ઉગ્ર વૈરી, દુશ્મન કે પ્રત્યંક વિરોધવાળા શખસો પણ આ મંત્રજાપના પ્રભાવથી મિત્ર બની જાય છે.

(૯) મસ્તકશૂળ અથવા આધાશીશી દૂર કરવાનો મંત્ર

આ મંત્રની સિદ્ધિ માટે જ્યારે જ્યારે આધાશીશી અથવા મસ્તકશૂળના રોગનો ઉપદ્રવ કોઈને થયો હોય ત્યારે એક ગ્લાસમાં ચોખ્ખું પાણી લઈ નીચેનો મંત્ર પૂરો થતાં તે ગ્લાસમાં રહેલા પાણી પર કુંક મારવી. બાદ આ પાણી જેનું મસ્તક ચઢ્યું હોય તેને પીવરાવી દેવું. તેમ કરવાથી આધાશીશી જરૂર દૂર થઈ જશે. આ પ્રમાણેનો પ્રયોગ ત્રણ અથવા સાત દિવસ સુધી કાયમ કરવો.

મંત્રાક્ષરો આ પ્રમાણે છે—

ૐ નમો અરુહંતાણં, ૐ નમો સિદ્ધાણં ।

ૐ નમો આયરિયાણં, ૐ નમો ઉવજ્ઞાયાણં ।

ૐ નમો લોણ સવ્વસાહૂણ, ૐ નમો ણાણાય ।

ૐ નમો દંસણાય । ૐ નમો ચરિત્તાય ।

ૐ હ્રીં ત્રૈલોક્યવશ્યં કુરુ હ્રીં સ્વાહા ।

(૧૦) એકાંતરીયો, ચોથીઓ તેમજ કોઇપણ પ્રકારનો તાવ ઉતારવાનો મંત્ર

એક તદ્દન નવી અને ઘોએલી ચાદર લઇ, તેનો એક છેડો હાથમાં રાખવો અને તે ખૂણાને નીચેના મંત્રનો જાપ જપતી વખતે મસળતા જવું. આ પ્રમાણે નીચેના મંત્રનો જાપ ૧૦૮ વખત જપવો અને છેવટે તે મંત્રજાપ પૂરો થાય ત્યારે તે ખૂણાના મસળેલા ભાગની ગાંઠ મારી દેવી. બાદ તે ચાદરની ગાંઠવાળો ભાગ જેને તાવ આવતો હોય તેના માથા તરફ રાખી તે ચાદર ઓઢાડવી. આમ કરવાથી રોજીદો, એકાંતરીયો, ચોથીઓ, ટાઢીયો અથવા તો ગમે તેવો ઝેરી તાવ પણ નાબૂદ થઈ જશે.

મંત્રાક્ષરો આ પ્રમાણે જાણવા —

ૐ નમો લોણ સવ્વસાહૂણં, ૐ નમો ઉવજ્ઞાયાણં,
ૐ નમો આયરિયાણ, ૐ નમો સિદ્ધાણં, ૐ નમો અરિહં-
તાણં ૐ હ્રીં ।

(૧૧) વિદ્યાપ્રાપ્તિ મંત્ર—

આ મંત્રનો જાપ દરેક પ્રકારની વિદ્યાપ્રાપ્તિની ઈચ્છા રાખનારાઓ માટે તેમજ સાહિત્યસ્વામી, કાવ્યસ્વામી અગર

તો સમર્થ લેખકો બનવાની આકાંક્ષા ધરાવનારાઓ માટે ઘણો જ ઉપયોગી અને લાભદાયક છે.

આ મંત્રના જાપથી અનેક વખતે વાદવિવાદમાં જીત થાય છે. તે જ પ્રમાણે કોઈપણ ગ્રંથની રચનાસમયે આ મંત્ર સિદ્ધ કરવાથી તે ગ્રંથ જરૂર નિર્વિઘ્ને પૂર્ણ થાય છે અને તેના રચનારને અવશ્ય યશ પ્રાપ્ત થાય છે.

મંત્રજાપ આ પ્રમાણે—

ૐ હ્રીં અ-સિ-આ-ઉ-સાય નમો દ્વૈવાદિનિ સત્ય-વાદિનિ વાગ્વાદિનિ વદ વદ રમ વક્ત્રે કળ્થે વાચયા સત્યં બ્રૂહિ બ્રૂહિ સત્યં વદ અસ્ત્રલિતપ્રચારા સદૈવ મનુજાહુરસદાસિ હ્રીં અહીં અ-સિ-આ-ઉ-સાય નમઃ ।

આ મંત્રને એક લાખ વખત જાપ કરી સિદ્ધિ કરવાનો છે. અને જ્યારે જ્યારે જરૂર પડે ત્યારે ત્યારે એકવીશ વખત આ મંત્રજાપ કરવાથી કાર્યસિદ્ધિ થાય છે.

(૧૨) પુરૂષાર્થસિદ્ધિ મંત્ર—

આ મંત્રાક્ષરોના જાપ મહાકલ્યાણકારી છે. તેના સ્મરણ-માત્રથી જ દરેક પ્રકારના વિઘ્નો વિનાશ પામે છે. આ પાંત્રીશ અક્ષરયુક્ત જાપના પહેલાં ચરણમાં ૧૧, બીજા ચરણમાં ૯, ૩ જા ચરણમાં ૧૧, ચોથા ચરણમાં ૧૨ અને પાંચમા ચરણમાં ૧૫ એમ કુલ ૫૮ માત્રાઓ છે.

આ અપૂર્વ મંત્રનો જાપ નીચે પ્રમાણે કરવો—

નમો અરિહંતાણં । નમો સિદ્ધાણં ।

નમો આયરિયાણં । નમો ઉવજ્ઞાયાણં ।

નમો લોપ સર્વસાદ્ગુણં ॥

જ્યારે જ્યારે જે કાર્યમાં આ મહાન્ મંત્રના જાપની જરૂરિયાત પડે ત્યારે ત્યારે આ મંત્રના જાણુકાર યતીશ્વરો, ભટ્ટારકો તેમજ જ્ઞાની મુનિમહારાજો પાસે જઈ ગુરુગમ પૂર્વક આ મંત્રાક્ષરોના શબ્દો અને માત્રાઓમાં જે પ્રમાણે વધઘટ થતો હોય તે પ્રમાણે કરવી. મંત્રનો જાપ કરવાથી અર્થ, કામ અને મોક્ષ એ ત્રણે પુરુષાર્થની પ્રાપ્તિ થાય છે.

લૌકિક કાર્યની સિદ્ધિ માટે જ્ઞાનીઓએ આ મંત્રના જુદા જુદા છેંતાલીશ સ્વરૂપો બતાવ્યા છે.

આ છેંતાલીશ પ્રકારો પૂર્વકાળે વિદ્યમાન હતા, જે પછી નવ મહામંત્રો તો એવા ચમત્કારિક હતા કે જેના પ્રાબલ્યથી અકલ્પનીય અને અલૌકિક વસ્તુઓ પણ સાંપડતી, પરંતુ કલિકાલના માહાત્મ્યથી આ મહાન્ શક્તિશાળી નવ મંત્રોનો પ્રભાવ કમી થયો. બાદ કાળક્રમે તે યતિવર્યોના હાથમાં જ્ઞાન-ભંડારોમાં સંચય તરીકે જઈ ચઢ્યો અને પરિણામે તેઓ પોતાના નિર્વાહસાધન તરીકે ઉપયોગ કરવા લાગ્યા.

પૂર્વકાળે મહાન્ પ્રભાવશાળી સૂત્રો, આગમ ગ્રંથો, ચમત્કારિક સ્તોત્રો અને અનેક પ્રકારના મંત્રવિધાનો વિદ્યમાન હતા. તેમાંનાં જ એક અંશ માત્રનો આ સંગ્રહ છે, છતાં આવા પ્રભાવશાળી મહાન્ મંત્રવિધાનો કે જે પરોપકારી તેમજ શાસનની ગૌરવતા વધારનારા છે તેના જાણુકારો પોતાના ભંડારોમાં તેને ગુપ્ત રીતે રાખી તેના આધારે ધનસંચયની ઇચ્છા સેવી રહ્યા છે તે વસ્તુ ખરેખર શોચનીય અને સમાજને અહિતકર્તા છે. અમો આશા રાખીએ છીએ કે જે જે વિદ્વાનો પાસે જેટલી મંત્ર સંબંધી સાહિત્યસામગ્રી પ્રાચીન

સૂત્રોમાંથી યા તો અન્ય ક્ષેત્રદ્વારા હસ્તગત થતી જાય તેટલી તેટલી જો તેઓ શાસનસેવા અર્થે રજૂ કરતા રહેશે તો જરૂર તેઓએ શાસનની અને સાથેસાથ માનવજાતિની અમૂલ્ય સેવા બજાવી ગણાશે.

અમોએ આ ગ્રંથમાં રજૂ કરેલ મંત્રવિધાનો તેમજ સ્તોત્રો જે પૈકી કેટલાક પ્રકાશિત અને થોડા હસ્તલિખિત ગ્રંથોમાંનાં છે તે સર્વને એકત્રિત કરી આ ગ્રંથદ્વારા એટલા માટે પ્રકાશિત કરીએ છીએ કે છુટું છવાયું પડેલ મંત્ર સંબંધી સાહિત્ય એક જ સ્થાને સંગ્રહિત થાય અને આવા અતીવ ઉપયોગી ગ્રંથનો લાભ દરેક વ્યક્તિને માટે ફલદાયી થઈ પડે.

પ્રકરણ ચોથું

નવ ગ્રહ મંત્રજાપ

નૂવે ગ્રહોના મંત્રજાપ સમયે તેમાં દર્શાવવામાં આવેલા વિધિવિધાનો અને પૂજાની સામગ્રીનો ઘણી જ શુદ્ધતાપૂર્વક ઉપયોગ કરવાનો છે. આ મંત્રજાપો અક્ષરની પૂરેપૂરી શુદ્ધિ-પૂર્વક અને મનની સંપૂર્ણ સ્થિરતાથી ગણવાના છે, તો જ અધિષ્ઠાયક દેવી-દેવતાઓ પ્રસન્ન થઈ વાંછિતની પૂર્તિ કરે છે.

દરેક ગ્રહોના જાપ પ્રસંગે તેના વિધિવિધાનમાં દર્શાવવામાં આવેલ તીર્થંકર પરમાત્માની મૂર્તિ અથવા તો તસ્વીર સન્મુખ રાખીને જ આરાધન કરવાનું છે. દરેક ગ્રહદેવનું પૂજન કરતાં પહેલા પ્રથમ તીર્થંકરની પ્રતિમાનું પૂજન કરવું.

જો શક્તિ હોય તો દરેક ગ્રહોની તેના રંગવિધાન પ્રમાણે નવીન ધાતુની પ્રતિમાઓ બનાવવામાં આવે તો તે અતિ શ્રેયસ્કર છે, છતાં પણ તે પ્રમાણે ન બની શકે તો ધાતુના સમયોરસ પતરા ઉપર આ ગ્રંથમાં દર્શાવવામાં

આવેલ ગ્રહોની ભાવવાહી આકૃતિઓનું આલેખન કરી જાપ-સમયે તેનો ઉપયોગ થાય તો તે પણ હિતકારક છે; આમ છતાં પણ તે પ્રમાણે ન બની શકે તો આ ગ્રંથમાં આપવામાં આવેલ ગ્રહદેવોના ફોટાઓને કાચમાં મઢાવી લઈ જાપસમયે તેનો ઉપયોગ કરવાથી તે વસ્તુ પણ ક્ષણદાયક બને છે.

દરેક મનુષ્યને કોઈ પણ ધાર્મિક વસ્તુની આરાધના સ્વશક્તિ અનુસાર કરવાની હોય છે. મન, વચન, કાયાની શુદ્ધિ સાથે સંપૂર્ણ શ્રદ્ધા એ વસ્તુ જ ખાસ મહત્વતાભરી છે. આ જણાવેલ ગ્રહોના જાપોમાં સંપૂર્ણ શ્રદ્ધા ધરાવનાર વ્યક્તિ તેનું ક્ષણ તાત્કાલિક મેળવી શકે છે.

પ્રભાતે સ્નાન કરી, શુદ્ધ વસ્ત્રો પહેરી, વિધાનોમાં બતાવ્યા પ્રમાણે આસનોની શુદ્ધિ રાખી, મંત્રજાપસમયે ગંધ, પુષ્પ, ધૂપ, દીપ અને નૈવેદ્યાદિ સામગ્રી સહિત ગ્રહ-દેવતાઓનું એકઃત્રતાપૂર્વક આરાધન કરવું.

(૧) સૂર્યદેવ એટલે રવિનો જાપ—

આ જાપ સમયે લાલ કૂલોનો ઉપયોગ કરવો. શ્રી પદ્મપ્રભુની પ્રતિમા અથવા તો તસ્વીર આરાધક દેવ તરીકે સન્મુખ રાખવી. તેમજ પૂજનમાં સૂર્યદેવની પ્રતિમા અથવા તસ્વીર સુવર્ણ અથવા તાંબાની બનાવેલી ઉપયોગમાં લેવી. નાનામાં નાની પ્રતિમા સામેના ચિત્રમાં દર્શાવ્યા પ્રમાણેની હોવી જોઈએ.

જે પ્રમાણે આપણે પરમાત્માની પ્રતિમાનું પૂજન કરીએ છીએ તે પ્રમાણે જ આ પ્રતિમાના પૂજનમાં

पद्मप्रभजिनेन्द्रस्य. नामोच्चारेण भास्कर ! ।
शान्तिं तुष्टिं च पुष्टिं च, रक्षां कुरु कुरु श्रियम् ॥

चंद्रप्रभजिनेन्द्रस्य, नाम्ना तारागणाधिप ! ।
प्रसन्नो भव शान्तिं च, रक्षां कुरु जय ध्रुवम् ॥

વિધિપૂર્વક સ્નાન કરવાનું છે. પછી ગંધ, પુષ્પ, ધૂપ, દીપ અને નૈવેદ્યાદિ સામગ્રી ધરી તેની આરાધના કરવાની છે.

પૂજનવિધિ સમાપ્ત થયા બાદ ચિત્તને સ્થિર કરી, શાંતિથી શ્રી જિનેશ્વર દેવના ધ્યાનમાં હૃદયના તંતુ મેળવી, એટલે કે એકાગ્ર થઈ જાપ ગણવાનું શરૂ કરવું. જાપનો શ્લોક નીચે મુજબ છે.

પદ્મપ્રભજિનેન્દ્રસ્ય, નામોચ્ચારેણ ભાસ્કર ! ।

શાંતિ તુષ્ટિં ચ પુષ્ટિં ચ, રક્ષાં કુરુ કુરુ શ્રિયમ્ ॥

ત્યારબાદ ૧૦૮ મણિકાની એક નવકારવાળી જાણુબ્યા પ્રમાણે ગણવી. “ૐ હ્રીં નમો સિદ્ધાણં ।”

(૨) સોમ એટલે ચંદ્રનો જાપ—

આ જાપનું વિધિવિધાન પૂર્વેના જાપ પ્રમાણે સમજવું. પુષ્પાદિકનો રંગ સફેદ તેમજ સેવંત્રાદિ સફેદ ફૂલોનો ઉપયોગ કરવો. પૂજન ચંદ્રનથી કરવાનું છે. ગ્રહદેવની પ્રતિમા ચાંદીની બનાવવાની છે. જાપસમયે આઠમા તીર્થંકર શ્રી ચંદ્રપ્રભસ્વામીની પ્રતિમાનો ઉપયોગ કરવો, જેને લગતો મંત્રશ્લોક નીચે પ્રમાણે છે—

ચંદ્રપ્રભજિનેન્દ્રસ્ય, નામ્ના તારાગણાધિપ ! ।

પ્રસન્નો ભવ શાંતિં ચ, રક્ષાં કુરુ જય ધ્રુવમ્ ॥

ત્યારબાદ એક નવકારવાળી “ૐ હ્રીં નમો અરિહંતાણં” ની ગણવી.

(૩) ભોમ એટલે મંગળનો જાપ—

વિધિવિધાન પૂર્વેના જાપો પ્રમાણે સમજવું. ગ્રહ-

દેવતાનું પૂજન કુંકુમ અને લાલ પુષ્પોથી કરવું. જાપ સમયે બારમા તીર્થંકર શ્રી વાસુપૂજ્યસ્વામીની પ્રતિમા નજર સન્મુખ રાખી નીચે પ્રમાણેનો મંત્રજાપ કરવાનો છે. ગ્રહની પ્રતિમા ત્રાંબાની રાખવી. મંત્રશ્લોક આ પ્રમાણે—

સર્વદા વાસુપૂજ્યસ્ય, નામ્ના શાંતિં જયશ્રિયમ્ ।

રક્ષાં કુરુ ઘરાસૂનો!, અશુભોઽપિ શુભો ભવ ॥

ત્યારબાદ એક નવકારવાળી “ ૐ હ્રીં નમો સિદ્ધાણં । ” ની ગણવી.

(૪) બુધનો જાપ—

વિધિવિધાન પૂર્વ જાપો પ્રમાણે. સ્નાનવિધિમાં પ્રથમ ઉપયોગ કરવાનો છે. પૂજનવિધિ કેશર, ચંદન, પુષ્પ, ધૂપ અને નૈવેદ્યથી કરવાની છે. ગ્રહની પ્રતિમા કાંસાની અગર તો સુવર્ણની બનાવવી. પ્રતિમા મહાવીરવામીની ઉપયોગમાં લેવી છતાં પણ વિધાનમાં શ્રી વિમલનાથ, શ્રી અનંતનાથ, શ્રી ધર્મનાથ, શ્રી શાંતિનાથ, શ્રી કુન્થુનાથ, શ્રી અરનાથ, શ્રી નેમિનાથ વિગેરે પ્રભુની પ્રતિમાનો ઉપયોગ રાશિ પ્રમાણે કરવાનો છે. મંત્રશ્લોક નીચે પ્રમાણે—

વિમલાનંતઘર્મારાઃ, શાંતિઃ કુંથુર્નમિસ્તથા ।

મહાવીરશ્ચ તન્નામ્ના, શુભો ભૂયાઃ સદા વુધઃ ॥

ત્યારબાદ એક નવકારવાળી “ ૐ હ્રીં નમો આયરિ-
યાણં । ” ની ગણવી.

(૫) બૃહસ્પતિ એટલે ગુરુનો જાપ—

વિધિવિધાન પૂર્વ જાપો પ્રમાણે. ગ્રહદેવતાનું પૂજન

सर्वदा वासुपूज्यस्य, नाम्ना शांतिं जयश्रियम् ।
रक्षां कुरु धरासूनो !, अशुभोऽपि शुभो भव ॥

विमलानंतधर्माः, शांतिः कुथुर्नमिस्तथा ।
महावीरश्च तन्नाम्ना, शुभो भूयाः सदा बुधः ॥

ચંદન, અક્ષત સફેદ પુષ્પ, ધૂપ, દીપ અને દ્વિગધી કરવું તેમજ ઉત્તમ નૈવેદ્ય ધરવું. ગ્રહની મૂર્તિ સુવર્ણ અથવા પિત્તળની કરાવવી. શ્રી ઋષભદેવ, શ્રી અજિતનાથ, શ્રી અભિનંદન, શ્રી સંભવનાથ, શ્રી સુમતિનાથ, શ્રી સુપાર્શ્વનાથ, શ્રી શીતલનાથ અને શ્રી શ્રેયાંસનાથ-આ આઠ તીર્થંકરો પૈકી કોઈપણ એક તીર્થંકર ભગવાનની પ્રતિમાનું પૂજન કર્યા પછી ગ્રહદેવતાનું પૂજન કરવું. મંત્ર-શ્લોક આ પ્રમાણે—

ઋષભાજિતસુપાર્શ્વાશ્ચાભિનંદનશીતલાઃ ।

સુમતિઃ સંભવસ્વામી શ્રેયાંસશ્ચ જિનોત્તમઃ ॥

एतत्तीर्थकृतां नाम्ना पूज्योऽशुभः शुभो भव ।

शांतिं तुष्टिं च पुष्टिं च कुरु देवगणार्चित ! ॥

ત્યારબાદ એક નવકારવાળી “ ॐ હ્રીં નમો આચારિ-
શાળં ॥ ” ની ગણવી.

(૬) ભાર્ગવ એટલે શુક્રનો જાપ—

વિધિવિધાન પૂર્વ જાપો પ્રમાણે. ગ્રહદેવતાનું પૂજન શ્વેત પુષ્પ અને ચંદનાદિકથી કરવું તથા શ્રી સુવિધિનાથ પ્રભુની પ્રતિમા દષ્ટિ સન્મુખ રાખવી. ગ્રહદેવની પ્રતિમા સુવર્ણ અથવા ચાંદીની બનાવેલી હોવી જોઈએ.

શુક્રદેવની પ્રસન્નતા પ્રાપ્ત કરનાર ભાગ્યાત્મા રાજદર-બારે અગર તો વિદ્યા સંપાદન કરવામાં અથવા તો ધાર્મિક કાર્યોમાં સંપૂર્ણ યશ પ્રાપ્ત કરે છે. જન્મકુંડળીના કેન્દ્ર-સ્થાનના બળવાન ગ્રહોમાં શુક્રની ગણતરી ધણી જ અગત્યની

છે. લક્ષ્મીદેવીની પ્રસન્નતા મેળવવામાં શુકનો જાપ ધણો જ લાભદાયક બને છે મંત્રશ્લોક નીચે પ્રમાણે છે.

દુષ્પદન્તજિનેન્દ્રસ્ય, નામ્ના દત્યમણર્ચિત ! ।

પ્રસન્નો ભવ શાંતિં ચ, રક્ષાં કુરુ કુરુ શ્રિયમ્ ॥

ત્યારબાદ એક નવકારવાળી “ ૐ હ્રૌં નમો અરિહં-
તાણં । ” ની ગણવી.

(૭) શનિદેવનો જાપ

શતિ મહારાજની કૂર દષ્ટિનાં કારણે મહારાજ વિક્રમ સરખાને પણ ઈરાન જેવા અજાણ્યા ને અનાર્થ પ્રદેશમાં ધાંચીની ઘાણી ઉપર પાંગળી સ્થિતિમાં દિવસો પસાર કરવા પડ્યા હતા તો એક સાધારણ મનુષ્ય શી ગણત્રીમાં ? ઉજ્જૈનાધિપતિ મહારાજ વિક્રમે ખાવન વીરોને સાધ્યા હતા તેમજ સ્મરણ કરતાં જ તે હાજર થતાં હતાં, છતાં પણ તેમના જેવા દાનેશ્વરીને શનિદેવે પોતાના અંકુશમાંથી નથી મૂક્યા.

શનિની મહાદશાએ સેંકડો મનુષ્યોને રાજમહેલના સિંહાસન પરથી ફેંકી દઈ રક્તાના રાજગત્તા લિલ્લુક બનાવ્યા છે. શનિની ત્રીશ માસ પર્યાન્ત એક જ વિષમ રાશિ રહે છે તો તેવી કઠિન રાશિમાં રહેતા શનિદેવને પ્રસન્ન રાખવા સારુ દરેકે દરેક વ્યક્તિએ તેનો જાપ કરવાની ખાસ જરૂરિયાત છે. જેની જન્મકુંડળીમાં શનિ અને ગુરુ એ બંને કેન્દ્ર ગ્રહો વિપરીત હોય તે મનુષ્ય ખીજા અન્ય ગ્રહોના બળે ગમે તેટલો પરાક્રમી બને તો પણ અન્તે ડુંગર ખેડીને ઘાંઘર કાઢવા જેવી સ્થિતિ બને છે. ખીજી રીતે કહીએ તો

ऋषभाजितसुपाश्वर्चाश्चाभिनन्दनशीतलाः ।
सुमतिः संभवस्वाभी श्रेयांसश्च जिनोत्तमः ॥
एतत्तीर्थकृतां नाम्ना पूज्योऽशुभः शुभो भव ।
शान्तिं तुष्टिं च पुष्टिं च कुरु देवगणार्चित ! ॥

पुष्पदन्तजिनेन्द्रस्य, नाम्ना दैत्यगणार्चित ! ।
प्रसन्नो भव शान्तिं च, रक्षां कुरु कुरु श्रियम् ॥

એક બાજુથી કામધેનુનું દોહન થાય અને બીજી બાજુએથી તે દૂધને બકરાઓ પી જાય. પરિણામે પુરુષાર્થી અને પરાક્રમી પુરુષ ચિંતામગ્ન રહ્યા કરે. એકંદરે ટૂંકમાં જણાવવાનું કે શનિની મહાદશા વખતે ધનું જ સાવચેત રહેવું.

શ્રી મુનિસુવ્રતસ્વામીની પ્રતિમાનું નિયમિત વિધિ-પૂર્વક પૂજન કરવું, તેમજ તે પ્રભુની પ્રતિમા અથવા તસ્વીર ગ્રહદેવતાના આરાધન સમયે નજર સમક્ષ રાખી તેનું પૂજન કરવું. શનિની પ્રતિમા નીલમની, સુવર્ણની અથવા લોખંડની બનાવવી. તેનું પૂજન કરતી વખતે તેણી સ્નાન કરાવવું. સિંદૂર, નિલવર્ણ પુષ્પ, ધૂપ, દીપ અને નૈવેદ્યાદિ સામગ્રી ધરવી. મંત્રશ્લોક નીચે પ્રમાણે છે-

શ્રીસુવ્રતજિનેન્દ્રસ્ય, નામ્ના સુર્યોગસંભવ ! ।

પ્રસન્નો ભવ શાંતિં ચ, રક્ષાં કુરુ કુરુ શ્રિયમ્ ॥

ત્યારબાદ એક નવકારવાળી નીચે પ્રમાણે ગણવી.

“ ॐ હ્રૌં નમો લોપ સન્વસાહણં । ”

(૮) રાહુનો મંત્રજાપ—

વિધિવિધાન પૂર્વ જાપો પ્રમાણે. નીલવર્ણનાં પુષ્પથી રાહુની મૂર્તિનું પૂજન કરવું. મૂર્તિ લોખંડની, સુવર્ણની કે નીલમની બનાવવી. શ્રી નેમિનાથ પ્રભુની પ્રતિમા આરાધના સમયે દૃષ્ટિ સન્મુખ રાખવી. પછી ગ્રહદેવતાનું પૂજન કર્યા બાદ નીચે પ્રમાણે મંત્ર શ્લોક બોલવો.

શ્રીનેમિનાથતીર્થેશ—નામતઃ સિંહિકાસુત ! ।

પ્રસન્નો ભવ શાંતિં ચં, રક્ષાં કુરુ કુરુ શ્રિયમ્ ॥

ત્યારબાદ એક નવકારવાળી નીચે પ્રમાણે ગણવી.

‘ ॐ હ્રીં નમો લોણ સવ્વસાહુણં ’

(૯) કેતુનો મંત્રજાપ—

વિધિવિધાન પૂર્વ જાપ પ્રમાણે. દાકમ વિગેરેના કૂલોથી કેતુની મૂર્તિનું પૂજન કરવું. વૈડૂર્થ, સુવર્ણ અથવા લોઢાની મૂર્તિ કરાવવી. શ્રી મદિદનાથ અને શ્રી પાર્શ્વનાથ પરમાત્માની પૂજા કરવી. બાદ નીચે પ્રમાણે મંત્રશ્લોક બોલવો.

રાહો સત્તમરાશિસ્થ, કેતો શ્રીમલ્લિપાર્શ્વયોઃ ।

નામ્ના શાંતિં ચ તુર્થિં ચ, રક્ષાં કુરુ કુરુ શ્રિયમ્ ॥

ત્યારબાદ બાધા પારાની નવકારવાળી નીચે પ્રમાણે ગણવી.

“ ॐ હ્રીં નમો લોણ ઉવજ્જ્ઞાયાણં । ”

આપણને નડતા ગ્રહોના ઉપશમન માટે યા તો તેમના દ્વારા થતાં વિદ્યેના કે ઉપદ્રવોના નિવારણાર્થે એક બીજે પ્રકાર પણ અસ્તિત્વ ધરાવે છે. તે એ છે કે-ગ્રહોને પ્રિય પદાર્થોનું દાન કરવામાં આવે તો તેથી ગ્રહદેવતા પ્રસન્ન થાય છે અને હાતાપુરુષ પર કૃપા દર્શાવી તેની અશુભ પરંપરાનો વિનાશ કરે છે. દરેક ગ્રહો માટે દાન આપવાના દિવસો પણ અલગ-અલગ સમજવા. તે સર્વ હકીકત જાણવા માટે નીચે પ્રમાણે સંક્ષિપ્ત નોંધ ધ્યાનમાં રાખવી.

૧. સૂર્ય-માણેક, સુવર્ણ, તાંબુ, ગોધમ, ગોળ અને લાલ વસ્ત્રાદિક.

૨. ચંદ્ર-મોતી, ચાંદી, સાકર, ચોખા, કપૂર અને સફેદ વસ્ત્રાદિક.

श्रीसुव्रतजिनेन्द्रस्य, नाम्ना सूर्यागसंभव ! ।
प्रसन्नो भव शान्तिं च, रक्षां कुरु कुरु श्रियम् ॥

श्रीनेमिनाथतीर्थेश-नामतः सिंहिकासुत ! ।
प्रसन्नो भव शान्तिं च, रक्षां कुरु कुरु श्रियम् ॥
राहो सप्तमराशिस्थ, केतो श्रीमल्लिपार्श्वयोः ।
नाम्ना शान्तिं च तुष्टिं च, रक्षां कुरु कुरु श्रियम् ॥

૩. મંગળ-પરવાળું, સુવર્ણ, ત્રાંબું, ગોધમ, ગોળ અને લાલ વસ્ત્રાદિક.

૪. બુધ-ઘી, પાનું, સુવર્ણ, કાંસું, કપૂર આદિક.

૫. ગુરુ-હળદર, ખાંડ, સુવર્ણ, પોખરાજ, ચણાની દાળ અને પીળાં વસ્ત્રાદિક

૬. શુક્ર-હીરો, ચાંદી, ઘી, ખાંડ, દૂધ, ચોખા અને સફેદ વસ્ત્રાદિક

૭. શનિ-તીલ, તેલ, અડદ, લોહું, સુવર્ણ, નીલમ અને કાળા વસ્ત્રાદિક

૮. રાહુ-ગોમેદ, સુવર્ણ, લોહું, તલ, તેલ, ધાન્ય અને શ્રીફળ આદિક

૯. કેતુ-કસ્તૂરી, સુવર્ણ, વૈડુર્ય, લોહ, કોપરું, તેલ, ધાન્ય ઇત્યાદિક

સૂર્યનું દાન રવિવારે

ચંદ્રનું સોમવારે

ભોમનું મંગળવારે

બુધનું બુધવારે

ગુરુનું ગુરુવારે

શુક્રનું શુક્રવારે

શનિ, રાહુ તેમજ કેતુનું શનિવારે

આ ઉપરાંત એક ત્રીજો પ્રકાર પણ એ છે કે નવે ગ્રહોને પોતાની સાનિધ્યમાં રાખવા. આ પ્રમાણે કરવાથી ગ્રહ દેવતાઓ સંતુષ્ટ થાય છે અને તે વ્યક્તિ પર મહેરબાની દર્શાવે છે. ગ્રહોને સાનિધ્યમાં રાખવા માટે વીંદીને

ઉપયોગ કરવો અને તેમાં નીચે જણાવેલ પદાર્થો નીચે દર્શાવ્યા પ્રમાણે આકારમાં જડાવી લેવા.

પાનું	હીરો	મોતી
પોખરાજ	માણિક	પરવાળું
વૈકુર્ય	નીલમ	ગામેદ

આ પ્રમાણે નવરત્નની વીંટી કરાવવી અથવા માદળિયું બનાવી તેનો ઉપયોગ કરવાથી પણ ગ્રહશાંતિ થાય છે.

આ બધા પ્રકારો ઉપરાંત ગ્રહોની શાંતિ માટે સમર્થ જૈનાચાર્ય ચૌદ પૂર્વધારી જ્યોતિષવિદ્યાપારંગત શ્રીમદ્ ભદ્ર-બાહુસ્વામીએ રચેલ ગ્રહશાંતિ સ્તોત્ર પણ અપૂર્વ લાભદાયક છે. તે સ્તોત્ર આ ગ્રંથના બીજા વિભાગમાં સ્તોત્રસંગ્રહમાં દાખલ કરવામાં આવેલ છે. તેનું પણ પ્રતિદિન પ્રાતઃકાળે સ્મરણ કરવું.

अयित्य इतिहासा

પ્રકરણ પાંચમું

ઘંટાકર્ણ મંત્રજાપ

પુરમ પ્રભાવિક તેજમૂર્તિ લગ્નિધનિધાન શ્રીગૌતમ-સ્વામીના પ્રાતઃસ્મરણીય નામ-સ્મરણની માફક શ્રી ઘંટા કર્ણ દેવનું નામ પણ જૈન સમાજના આબાલવૃદ્ધ જનસમૂહ-માં પરિચિત છે. ઘંટાકર્ણ દેવ પ્રતાપી, શક્તિશાળી અને સદૈવ જાગૃત મનાય છે. તેના શ્રદ્ધાપૂર્વકના આરાધનથી તે ભક્તજનોના વિધ્નસમૂહનો વિનાશ કરી વાંછિતપૂર્તિ કરે છે.

તેમનો મંત્રજાપ શાંત ચિત્તથી વિધિપૂર્વક કરવાનો છે. જાપ સમયે ધીનો દીવો અખંડ રાખવો તેમજ દશાંગ ધૂપથી તે સ્થાનને સુવાસિત બનાવવું. જાપ કરનારે બ્રહ્મચર્યનું પાલન કરવું અને જૂમિશય્યા રાખવી એટલે કે ગાદી, તકીયા કે તળાઈનો ત્યાગ કરી જમીન પર શેત્રંજી, ધાબળી કે કંતાન ઉપર જ સૂવું. ઘંટાકર્ણનો મંત્રજાપ જો સફળ થાય તો કલ્પવૃક્ષ સમાન મનવાંછિત ફળ પ્રાપ્ત થાય છે.

વ્યાપારસિધ્ધિ તેમજ નોકરીની શોધ માટે જનારને પણ અતીવ હિતકારક છે. ટૂંકામાં કહીએ તો આ દિવ્ય મંત્રજાપના પ્રભાવે દરેક પ્રકારની મનોકામનાઓ સિધ્ધ થાય છે. સમજને ખાતર કેટલાક પ્રકારો અહીંયા દર્શાવ્યા છે.

આ મંત્રજાપ સાડાબાર હજાર વખત જપવાનો છે અને તે ત્રણ દિવસમાં પૂર્ણ કરવાનો છે. મંત્રજાપ સિદ્ધ કરનારે શુદ્ધ આચારી અને શુદ્ધ આહારી રહેવું. આ ઉપરાંત ધર્મક્રિયામાં વિશેષ ઉદ્યમવંત રહેવાથી જાપ કરનાર શખસ આ મંત્રજાપનો શીઘ્ર ને કિંમતી ફાયદો ઉઠાવી શકશે. આ મંત્રસાધનામાં ઉપયોગી થનાર વિધિવિધાન નીચે દર્શાવવામાં આવે છે.

મંત્ર સાધન અર્થે શુક્લપક્ષમાં પંચમી, દશમી અને પૂર્ણિમાની તિથિનો ઉપયોગ કરવો, કે જેને સૂર્યસ્વર તિથિ કહેવામાં આવે છે. તે વખતે મુહૂર્ત પણ શુભ હોવું જોઈએ.

શુભ યોગ તરીકે હસ્તાર્ક, મૂળાર્ક, પુષ્યાર્ક, સિધ્ધિ-યોગ, આનંદયોગ, છત્રયોગ તેમજ શુભ વાર અને ચંદ્રબલ રાખી કોઈ શ્રેષ્ઠ ચારિત્રપાત્ર યતિ કે ઉત્તમ સાધકના સમાગમપૂર્વક સાધના કરવા ઉદ્યમવંત બનવું.

સ્થાન અત્યંત એકાંતમાં અને નિરવ શાંતિવાળું પસંદ કરવું. મૃતક કલેવર આદિ દુર્ગંધવાળો પદાર્થ ચોતરફ ૧૦૮ હાથ સુધીમાં ન હોય તેવી પવિત્ર ભૂમિમાં અથવા તો એકાંત દેવસ્થાનમાં આ જાપ જપવો.

ભૂમિ પસંદ કર્યા પછી તેના પર પવિત્ર પાણી છાંટી,

તેને લગતો જાપ જખી, જગ્યા શુદ્ધ કરવી. પછી ચંદન પ્રમુખનો લેપ કરી મંત્રસ્થાન તરીકે તેને શુદ્ધ બનાવવું. સ્થાનશુદ્ધિ કરતી વખતે નીચે પ્રમાણેનો મંત્રજાપ કરવો.

“ૐ હ્રીં શ્રાં ભૂમ્યધિષ્ઠાયકાય દેવાય નમઃ ।”

આ મંત્રજાપ સાત વખત જખી ભૂમિ શુદ્ધ કરવી. પછી દશાંગ ધૂપ અખંડિત રાખવો. ધૂતની અખંડ જ્યોત ચાલુ કરવી. ખાદ અક્ષત, નૈવેદ્ય અને કૃણથી ભૂમિની પૂજા કરવી આ પ્રમાણે ભૂમિપૂજન વિધિ પત્યા ખાદ સ્નાનાર્થે જવું અને શુદ્ધ જળથી સ્નાન કરતી વખતે નીચેનો મંત્રજાપ એકવીશ વખત જખવો.

“ૐ રાં કલ્પી ગંગાજલાય નમઃ ॥” ખાદ પવિત્ર વસ્ત્ર પહેરતી વખતે “ ૐ હ્રીં કલ્પી આનંદદેવાય નમઃ । ” આ પ્રમાણે સાત વાર જાપ જખી સ્વચ્છ કપડાં પહેરવાં. તતપશ્ચાત્ મન, વચન અને કાયાના ત્રિયોગનો નિરોધ કરી, ઘંટાકર્ણ ચંત્રને સન્મુખ રાખી મંત્રજાપ કરવા બેસવું.

કેટલાક ગ્રંથોમાં આ મંત્રના તેત્રીશ હજાર તેમજ બેંતાલીશ હજાર જાપો કરવાનું સૂચવ્યું છે, અને તે જાપ પૂર્ણ કરવાની સગવડતા મળે તેટલા ખાતર બેંતાલીશ દિવસનો સમય પણ બતાવવામાં આવ્યો છે. એટલું તો ચોક્કસ છે કે ઓછામાં ઓછા સાડાઘાર હજાર જાપો સાધકે જખવાના હોય છે, અને જો શાંતિ તેમજ સગવડતા હોય તો ત્રણ દિવસમાં જ સાડાઘાર હજાર જાપો પૂર્ણ કરવા.

આ મંત્રનો પ્રભાવ દર્શાવતાં શાસ્ત્રકારોએ ત્યાં સુધી

કરમાવ્યું છે કે આ મંત્રના સાધકને અન્ય દુશ્મન રાજા કે સૈન્ય પ્રમુખ પરચકનો પણ ભય રહેતો નથી તેમજ ગમે તેવો મારક યા વશીકરણ મંત્રનો ઉપયોગ સાધક ઉપર થયેલ હોય તો તે દૂર થાય છે.

આ મંત્ર સાધવાના સમયે હોમ કરવાનું પણ વિધાન છે. હોમમાં શ્રીફળનો ગોટો, દ્રાક્ષ અને ખારેકનો હોમ કરવો. મંત્રજાપ સમયે આ પ્રમાણે હોમ કરવાથી દુષ્ટ વૈતાલ, પિશાચાદિનો ભય નાશ પામે છે. તેમજ પરચકના ભયનો પણ નાશ થાય છે, એટલું જ નહિ પણ ગમે તેવો કટ્ટર અને વિદ્વેષી વૈરી પણ મિત્ર થાય છે. હોમમાં દૂધ, દહીં અને ઘીનો પણ ઉપયોગ કરવો. આ મંત્રજાપથી વિવિધ પ્રકારના લાભો થાય છે. કેટલાએક પ્રયોગોની સાધના માટે શું કરવું તે અહીં સંક્ષિપ્તમાં દર્શાવવામાં આવ્યું છે.

(૧) લક્ષ્મી પ્રાપ્તિ માટે

લક્ષ્મીની ઇચ્છાવાળા સાધકે આ મંત્રની સાથે છ કોણી યંત્રનો ઉપયોગ કરવો અને તેની ફરતો ઘંટાકર્ણ જાપ લખવો. બાદ તેનું પ્રતિદિન અધ્યયન કરવાની દ્રવ્યપ્રાપ્તિ થાય છે.

(૨) કૃષ્ણીની છૂટી માટે

ઘંટાકર્ણ યંત્ર સામે રાખી ચાર વખત જાપ જવો. તે વખતે સાત ઝાડનાં પાંદડાં નીચે પ્રમાણે રાખવાં-ચંપો, ચંખેલી, મોગરો, નારંગી, લીંબુ, લાલ કંડીલ અને શ્વેત કંડીલ. આ ઉપરાંત એકવીશ કૂવાનું પાણી લેશું કરવું.

ત્યારબાદ એક લોટા ઉપર પાંચ હ્રાંકાર લખવા. તેના પર કુંકુના સાત ટપકાં કરવા. પછી ચોખ્ખાનું એક મંડલ કરી, કલશને નાડાછડી બાંધી તે ચોખ્ખાના મંડલ ઉપર કુંવારી કન્યા પાસે તે કળશ મૂકાવવો. દીપક ચોમુખ કરવો. કળશ પર પાંચ જાતનાં પાંદડાં બાંધવા. તે સમયે ઘંટાકર્ણ મંત્ર બોલતા જવો. આ પાંચ જાતના પાંદડાંની સાથે કોપરું, દ્રાક્ષ, ખજૂર, ચારોલી, બદામ, પીસ્તા, અળીલ, ચાવલ, જવ, તલ, ખાંડ અને અડદ વિગેરે સઘળું એકત્ર કરી ખાંડી રાખવું. પછી મંત્રનો જાપ જપતાં અગ્નિમાં હોમ કરતાં જવો. તે મંત્ર ૧૦૮ વાર જપવો. પછી તૈયાર કરી રાખેલા કલશમાંથી તેમાં પાણી નાંખવું. બીજે દિવસે તે કુંલના પાણીથી સ્ત્રીએ સ્નાન કરવું. પછી તેને ઘંટાકર્ણ મંત્રથી જ મંત્રી લીલા સૂતરનો દોરો બાંધે તો સંતાનપ્રાપ્તિ થાય છે—કુક્ષી છૂટે છે.

(૩) છોકરાં જીવતા નહોય તો

જ્યાં રાજમાર્ગ હોય એવા રસ્તા પર ઉપર્યુક્ત જણાવેલ વિધિવિધાન પ્રમાણે આ ઘંટાકર્ણ મંત્રનો જાપ ૧૦૮ વાર જપવો. વિશેષ એ કે આ વિધાનમાં બત્રીસ કૂવાનું પાણી લાવવું. નવ ઝાડના પાંદડાં લાવવાં જે નીચે પ્રમાણે છે—અનાર, અંજીર, ફાલશ, આડકીપાત, આંબ, લાલકંડી, સેવંતી, નારંગી, કડીરકી અને રથુપેનકડી. પાંચ જાતનાં ફૂલ લેવા; જેવાં કે જૂથ, ચંપો, ચંબેલી, કુંદ અને અનાર. પછી ઘંટાકર્ણ મંત્રથી મંત્રીને, તે જળથી સ્ત્રીને નવરાવવી. બાદ ઘંટાકર્ણ મંત્રનો દોરો ગળે બાંધવો. હોમ પણ કરવો. હોમમાં કોપરું, બદામ, તલ, અડદ, જવ અને ઘીનો ઉપયોગ કરવો.

આ પ્રમાણે કરવાથી જે બાઈનાં છોકરાં જીવતાં ન હોય તે જીવે છે અને દરેક જાતનાં વ્યાધિઓ કે વિધ્નો વિનાશ પામે છે.

(૪) ભૂત—પ્રેતનો ઉપદ્રવ દૂર કરવા માટે

કોઈપણ ઘરમાં या तो धर्मस्थानમાં ભૂત, પ્રેત, પિશાચ આદિ વ્યંતરનો વાસ જણાતો હોય તો તેમાં આ યંત્ર દ્વાદશ કોઠાથી એક બાજુએ તેમજ એકાદશ કોઠાથી બીજી બાજુએ તૈયાર કરી. ઉપરના ભાગમાં હીંકારનો કોઠો કાઢવો. બાદ મંત્રજાપ શરૂ કરી, તે પૂર્ણ થઈ ગયા પછી ઘી, દહીં, ખીર, ખાંડ અને ખારેકનો હોમ કરવો.

ત્યારપછી આ યંત્ર સુગંધિત દ્રવ્યથી લખી તૈયાર કરવો. આ પ્રમાણે યંત્ર તૈયાર થઈ ગયા બાદ ઘરને અગર તો ધર્મસ્થાનકના આંગણે બાંધી રાખવામાં આવે તો ભૂત, પ્રેત, પિશાચ, શાકિણી અને ડાકિણી વિગેરેનો ઉપદ્રવ નાશ પામી જાય છે.

બીજો પ્રકાર

અષ્ટકમળ આકારે યંત્ર તૈયાર કરી, ઉપર કુન્ડકાર લખી, વચ્ચેમાં “ घंटाकर्णमहावीर ! देवकृतसर्वोपद्रवक्षयः कुरु कुरु स्वाहा । ” આ પ્રમાણે અક્ષર લખવા. તેમજ અષ્ટકોણમાં ॐ ह्रीं એ પ્રમાણે આઠ વાર લખવું. બાદ આખો મંત્ર ફરતો ગોળાકારે લખવો. આ મંત્ર મૃગચર્મ ઉપર ખેસી લોખપત્ર, રોખ્યપત્ર, સુવર્ણપત્ર અથવા સામાન્ય કાગળ ઉપર અષ્ટગંધથી લખી પાસે રાખવાથી સોભાજ્યની વૃદ્ધિ થવા સાથે વ્યંતરાદિક દેવોનો લેશ પણ ઉપદ્રવ થતો નથી.

આ મંત્રની સાધના સમયે દહીં, દૂધ, ઘી, ખાંડ, દ્રાક્ષ, ખારેક, બદામ અને ચારોળીનો હોમ કરવો અને ૧૦૮ વાર મંત્રજાપ કરી યંત્ર બાંધવું.

(૫) બાળરક્ષા માટે

ઘંટાકર્ણના મંત્રને અષ્ટગંધથી ઉપરના ભાગમાં લખી ઝંકારનું ચિહ્ન કરી, ભોજપત્ર, રૂપાપત્ર અથવા સોનાના પત્રમાં મઢી, તૈયાર કરેલા તે યંત્રને તાવીજમાં નાખી, બાળકના ગળે બાંધવાથી બાળકોનાં અનેક પ્રકારના રોગો; જેવાં કે રતવા, ભરાઈ જવું, ઉધરસ, જ્વર વિગેરે દૂર થઈ જાય છે. આવા જ પ્રકારનું મંત્રેણું તાવીજ બે વ્યાપારીઓ હાથે બાંધે તો પણ વેપારમાં અતિશય લાભ મેળવે છે.

(૬) પુણ્યપ્રાપ્તિ અર્થે

પુણ્યપ્રાપ્તિ અર્થે પણ ઘંટાકર્ણ યંત્રનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે. તે યંત્રને સન્મુખ રાખી, મંત્રની ચારે ગાથાનો વાયવ્ય ખૂણે બેસીને જાપ કરવો. એકવીશ દિવસમાં એકવીશ હજાર જાપ પૂરા કરવા, બાદ આ જાપની એકેક નવકારવાળી ફેરવવાથી તિર્થંચ, નારક આદિ અશુભ ગતિનો નાશ થાય છે અને અત્યંત દુર્લભ મનુષ્ય ભવ પ્રાપ્ત થવા સાથે ઉત્તમ કુળમાં અને આદિક્ષેત્રમાં અવતાર મળે છે. વળી પ્રતિદિન પુણ્યનો સંચય પણ સારા પ્રમાણમાં થાય છે.

(૭) મંત્રજાપ ફળ

લિખ્તલિખ્ત સમયે આ મંત્રજાપ કરવાથી શું શું ફલપ્રાપ્તિ થાય તે સંક્ષિપ્તમાં જણાવવામાં આવે છે.

૧. દીવાળીના દિવસોમાં તેરસથી પ્રારંભી અમાવાસ્યા સુધીના દિવસોમાં અત્યંત શુદ્ધતાપૂર્વક ખાંડ અને ખીરનું એકાસણું કરી, દર્શાવવામાં આવેલ જાપના મંત્રો સાડાખાર હજાર વખત જપવામાં આવે તો તે વસ્તુ મહાન્ ઇષ્ટદાયી અને ભારે માસ ફળદાતા થાય છે.

૨. નિત્ય પ્રભાતે તેમજ ત્રિકાલ આ મંત્રનો જાપ જપવાથી અનેક પ્રકારના ફાયદાઓ થાય છે.

૩. પ્રભાતે જપવાથી દુષ્ટ ગ્રહનો ઉપદ્રવ શમી જાય છે અને દરેક જાતની શાંતિ થાય છે.

૪. રાત્રે સૂતી વખતે જપવાથી ચોર, અગ્નિ કે સપ્તદંશ પ્રમુખનો ઉપદ્રવ થતો નથી.

૫. ઢોર ખાંધવાની જગ્યાએ આ મંત્રનો યંત્ર બનાવી શુદ્ધતાપૂર્વક સ્થાપના કરવામાં આવે તો ઢોરના વિવિધ પ્રકારનાં વ્યાધિઓનો નાશ થાય છે.

૬ જેને ભૂત, પ્રેત, વ્યંતર, શાકિણી, ડાકિણી વગેરેનો વળગાડ હોય તેમજ જેને દગા-પ્રપંચ યા તો મૃત્યુની ધાસ્તી હોય તે પુરુષ યા સ્ત્રીએ આ મંત્રનો જાપ મનમાં શરૂ જ રાખવાથી તેમજ તેનું યંત્ર બનાવી માદળિયામાં નાખી હાથે ખાંધી રાખવાથી કોઈ પણ જાતનો ભય ઉપજતો નથી અને આવતો ભય પણ આપમેળે વિનાશ પામી જાય છે તેમજ ચિત્ત આનંદમાં રહે છે.

૭. આ યંત્ર ઘરના દ્વાર સાથે ચોડી રાખવાથી મંકોડા, કીડી વિગેરેનો ઉપદ્રવ શાંત થાય છે.

૮. કેશર, કપૂર, ગોપીચંદનમિશ્રિત વિલેપનથી આ જાપ લખી, તે લખેલ જાપ દ્રવ્યની કોથળીમાં રાખવાથી નિત્ય દ્રવ્યની વૃદ્ધિ જ થયા કરે છે,

૯. દર રવિવારના દિવસે તાંબાની વીંટી હાથમાં લઈ, આ જાપ એકવીશ વાર લખી જે વ્યક્તિની પેચોટી ખસી ગઈ હોય તેની આંગળીએ આ વીંટી પહેરાવવાથી પેચોટી તરત મૂળસ્થાને આવી જાય છે. તે જ પ્રમાણે કાચા સૂતરના તાંતણાને સાત ગાંઠ દઈ જેની પેચોટી ખસી ગઈ હોય તેને પણ ખાંધવાથી પેચોટીનું દુઃખ નાશ પામી પેચોટી મૂળ જગ્યાએ આવી જાય છે.

૧૦. જેને કંઠમાળ થઈ હોય તેને એક સો ને એક વખત આ જાપ લખી, કાચા સૂતરના તાંતણાને એકવીશ ગાંઠો મારી, તે દોરાને તેના ગળે ખાંધવાથી કંઠમાળ મટે છે.

૧૧. જેની દાઢ સૂઝી આવી હોય કે દુઃખતી હોય તેને માટે એકવીશ વખત જાપ જપી તેના પર હાથ ફેરવવામાં આવે તો તે દાઢનાં દરેક જાતનાં દર્દો દૂર થાય છે.

૧૨. એકતાલીશ વખત જાપ જપી, કુંવારી કન્યાના હાથે સૂતરના તાંતણાને સાત ગાંઠ દેવરાવી, ગળે દોરો ખાંધવામાં ગમે તેવો એકાંતરીયો, ચોથીયો, વિષમ જ્વર આવતો હોય તો પણ તેવા દરેક પ્રકારના તાવનો ઉપદ્રવ શાંત થઈ જાય છે.

૧૩. ચોવીશ વખત મંત્રજાપ જપી, દોરો બનાવી બાળકના ગળે ખાંધવાથી બાળકનાં દરેક જાતનાં ઉપદ્રવ દૂર થાય છે.

૧૪. એકવીશ વાર જપી, પાણી ભરેલા એક ખ્યાલામાં ફૂંક મારી, તે પાણી પેટના શૂળવાળાને પાવામાં આવે તો પેટનું શૂળ મટી જાય છે.

૧૫. સાત વખત મંત્રનો જપ ગણી, કેશરનું તિલક કરવાથી પતિ-પત્ની વચ્ચે ઉદ્ભવેલા કલેશનું નિવારણ થાય છે. તેમજ જેના કુટુંબમાં કલેશનું વાતાવરણ હોય તે દરેક વ્યક્તિને સાત વખતના જપવડે મંત્રેલ કેશરનું તિલક કરવાથી પરસ્પર પ્રેમભાવ વૃદ્ધિ પામે છે અને કુસુંપ-કલેશ દૂર થાય છે.

૧૬. પ્રભાતે આ મંત્ર એકવીશ વખત ગણી પાણીના ત્રણ ઘુંટડા નિત્ય પીવાથી સરસ્વતી દેવી પ્રસન્ન થાય છે તેમજ બુદ્ધિ નિર્મળ રહેવા સાથે પ્રતિદિન વિદ્યાની વૃદ્ધિ થાય છે.

૧૭. આ જપ એકવીશ વખત જપી, પોતાના થુંકનું તિલક કરી રાજદરબારે જવાથી રાજા તથા પ્રધાનાદિક અધિકારીઓની મહેરબાની પ્રાપ્ત થાય છે.

૧૮. આ મંત્રજપ જપી, પાઘડીને ગાંઠ વાળવી અને ગાંઠવાળી પાઘડી પહેરીને જવાથી દરેક જાતનો જશ મળે છે; એટલું જ નહિ પણ લયાનક અટવીમાં મુસાફરી કરતાં હિંસક-કૂર પ્રાણીઓના ઉપદ્રવમાંથી પણ બચાવ થાય છે. આ ઉપરાંત વ્યાપારાર્થે બજારમાં જતાં વેપારમાં દ્રવ્યલાભ થાય છે.

આ મંત્રના સાધકે એટલું સાવચેત રહેવું કે આ પવિત્ર મંત્રનો ઉપયોગ કોઈને વશ કરવામાં કે ખોટી રીતે હેરાન કરવામાં ન કરવો.

આ જાપની સિધ્ધિ મેળવનાર મહાન્ આત્મા અપૂર્વ શક્તિ પ્રાપ્ત કરી શકે છે. કદાચ કોઈને ફાંસીનો હુકમ થયો હોય તો બેંતાલીશ દિવસના એકનિષ્ઠાપૂર્વકના શુદ્ધ જાપથી તેવો ભયંકર હુકમ પણ રદ કરાવી તેનો અભયદાતા બની શકે છે. તે જ પ્રમાણે ભયંકરમાં ભયંકર સર્પદંશથી કોઈનો જીવ તાળવે ચડી ગયો હોય અને મૃત્યુની ઘડીઓ ગણાઈ રહી હોય તેવા સમયે આ સિધ્ધિપુરુષ મંત્રજાપ જાપતો જાય અને મૃત્યુશય્યા પર પડેલ મનુષ્યને મુખદ્વારા કુંક મારતો જાય તો અદ્ય સમયમાં વિષધરનું વિષ ઉતરી નહીં, તે મનુષ્ય જાણે ઊંઘમાંથી જાગૃત થયો હોય તે પ્રમાણે આજસ મરડી ઉભો થાય છે. તે જ પ્રમાણે રાજ્ય તરફના ગમે તેવા ભયંકરમાં ભયંકર અપરાધથી સિધ્ધિપુરુષના હાથે તેનો બચાવ થાય છે. કોઈ પણ પરરાજ્ય તરફથી થએલ ભયંકરમાં ભયંકર હુમલા પ્રસંગે પણ પોતાની માતૃભૂમિનું રક્ષણ કરવા સમર્થ બને છે. એકંદર ગમે તેવા ભયંકરમાં ભયંકર જીવનમરણના પ્રસંગમાં આ મંત્રનો જાપ મૃત્યુજય જાપ તરીકે ઉપયોગમાં આવે છે. વળી આ પ્રભાવિક જાપના રટણથી મનુષ્ય ઉચ્ચ દેવગતિગામી બને છે. પરન્તુ આ બધું ક્યારે બને ? જ્યારે જાપનો સાધક આત્મા શુદ્ધ આચારવાળો, અહિંસાપ્રેમી, અભક્ષ્ય-અનંતકાયનો ત્યાગી, અપેયનો ત્યાગી તેમજ કોમળ હૃદયનો સાધુચરિત હોય ત્યારે. આ ઉપરાંત તેનું શીલઆચરણ શ્રેષ્ઠ હોવું જોઈએ. બ્રહ્મચર્યવ્રતનો ધારક તેમજ પરસ્ત્રી પ્રત્યે માતૃવત્ જોનાર હોવો જોઈએ. આ જાપ સિધ્ધ કરનારો માણસ તેનો ઉપયોગ પોતાને માટે તેમજ પારકાને માટે સંકલ્પ કરીને કરી શકે છે.

સિદ્ધિસમયે આસનોતું ધ્યાન તેમજ ક્રિયાતું ધ્યાન ખાસ રાખવાનું છે. રક્ષામંત્રનો શરૂઆતમાં ઉપયોગ કરવો. દરેક કાર્યની સિદ્ધિ સમયે અનેક દેવી-દેવતાઓ મંત્રના સિદ્ધ કરનારના સત્ત્વની પરીક્ષા માટે ઉપદ્રવ કરે છે પરંતુ જે સાધક પુરુષ શાંત સ્વભાવી, સહનશીલ તેમજ પર્વતની પેઠે અચળ હોય તે ઈષ્ટસિદ્ધિ કરી શકે છે.

આ આખો મંત્ર જે કે ચાર ગાથાનો છે છતાં તેમાં મંગાક્ષરોની સરસ રીતે ગુંથણી કરવામાં આવી છે અને તે ચારે ગાથાઓ પ્રબળ શક્તિશાળી છે.

ઘંટાકર્ણ મંત્ર

ૐ ઘંટાકર્ણમહાવીર !, સર્વવ્યાધિનાશક ! ।

વિસ્ફોટકમયે પ્રાપ્તે, રક્ષ રક્ષ મહાબલ ! ॥ ૧ ॥

યત્ર ત્વં તિષ્ઠતે દેવ !, લિખિતોઽક્ષરપંક્તિભિઃ ।

રોગાસ્ત્ર પ્રણશ્યન્તિ, વાતપિત્તકફોદ્ભવાઃ ॥ ૨ ॥

તત્ર રાજભયં નાસ્તિ, યાતિ વિઘ્નં જપાત્ક્ષયમ્ ।

શાકિનિભૂતવેતાલ-રાક્ષસાઃ પ્રભવન્તિ ન ॥ ૩ ॥

નાઽકાલે મરણં તસ્ય, ન ચ સર્પેણ દશ્યતે ।

અગ્નિચોરભયં નાસ્તિ, નાસ્તિ તસ્યાપ્યરિભયમ્ ॥ ૪ ॥

ૐ હ્રીં ઘંટાકર્ણો નમોઽસ્તુ તે ઠઃ ઠઃ ઠઃ સ્વાહા ॥

પ્રકરણ છ

શ્રી સિદ્ધચક્ર યંત્ર

શ્રી સિદ્ધચક્ર અગર તો નવપદ્મ મહારાજના પવિત્ર નામથી જૈન સમાજનો એક પણ શખસ અપરિચિત નહિ હોય. હાલમાં તો શ્રી સિદ્ધચક્રના આરાધનનો સવિશેષપણે પ્રચાર થયો છે અને પ્રતિદિન તેની વૃદ્ધિ થઈ રહી છે. શ્રી સિદ્ધચક્ર એટલે અરિહંત, સિદ્ધ, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય, સાધુ, સમ્યગ્ દર્શન, સમ્યગ્ જ્ઞાન, સમ્યક્ ચારિત્ર અને તપ એ નવ પદોનો સમૂહ.

મંત્ર, તંત્ર અને યંત્રો તો વિવિધ પ્રકારના છે પરંતુ સર્વ યંત્રોમાં શ્રી સિદ્ધચક્રનો યંત્ર સર્વશ્રેષ્ઠ અને શીઘ્ર ફળદાયી છે. પર્વતોમાં જે સ્થાન મેરુપર્વતનું, પ્રશુઓમાં જે સ્થાન સિંહનું, નદીઓમાં જે સ્થાન ગંગા નદીનું, પાંખીઓમાં જે સ્થાન હંસનું, જ્યોતિષગણમાં જે સ્થાન સૂર્ય-ચંદ્રનું, મંત્રોને વિષે જે સ્થાન નવકાર મંત્રનું છે

તેવી રીતે સકલ યંત્રોમાં શ્રી સિદ્ધચક્રે યંત્રનું પ્રથમ અને શ્રેષ્ઠ સ્થાન છે.

આ સિદ્ધચક્રનું આરાધન વર્ષમાં બે વખત નવ દિવસ પર્યન્ત કરવામાં આવે છે. જૈન શાસ્ત્રમાં ૧ કાર્તિક ચોમાસાની, ૨ ફાગણ ચોમાસાની, ૩ અષાઢ ચોમાસાની, ૪ પર્વપણની તથા ૫-૬ બે નવપદઆરાધનની એમ છ અર્ધ-ઘંટો શાશ્વતી કહેલી છે તે પૈકી આ શ્રી સિદ્ધચક્ર આરાધનની બંને અર્ધઘંટો ચૈત્ર શુદ્ધિ ૭ થી તે ચૈત્ર શુદ્ધિ ૧૫ સુધી અને આસો શુદ્ધિ ૭ થી આસો શુદ્ધિ ૧૫ સુધી નવ નવ દિવસની છે. આ બંને ઓળીના દિવસોમાં આ યંત્રનું વિધિપૂર્વક આરાધન કરવામાં આવે છે. આ નવ દિવસોમાં આયંબિલની તપશ્ચર્યા, જનપૂજા, ઉભય ટંક પ્રતિક્રમણ તેમજ પ્રતિદિન અરિહંતાદિના ગુણો અથવા ભેદો પ્રમાણે ખમાસમણ, કાઉસ્સગ્ગ, સાથિયા વગેરે ક્રિયાઓ કરવાની હોય છે. નવ દિવસ પર્યન્તની આ ક્રિયાને “ઓળી” એ શબ્દથી ઓળખવામાં આવે છે. નવ ઓળી એટલે કે એકયાસી આયંબિલ વિધિપૂર્વક કરીને સાડાચાર વર્ષે આ યંત્રનું આરાધન પૂર્ણ કરવાનું હોય છે.

આ શ્રી સિદ્ધચક્રના સમ્યગ્ આરાધનથી અતુલ ઋદ્ધિ અને મહાસિદ્ધિ તેમજ નવ નિધિ પ્રાપ્ત થવા સાથે આત્મ-કલ્યાણ સધાય છે. અનેક પ્રકારના વિષમ બાહ્ય વ્યાધિઓ દૂર થાય છે અને ચિત્તની શાન્તિ થાય છે. સિદ્ધચક્રના પ્રક્ષાલન(નહવણ)નું જળ શરીર પર ચોપડવાથી અઢાર પ્રકારના કુષ્ઠાદિક રોગો તેમજ ચોરાશી પ્રકારના વાયુના વ્યાધિઓ શીઘ્ર વિનાશ પામે છે. શરીર ઉપર થતાં નાના

तिजयविजयचक्रम् ।
सिद्धचक्रम् नमामि ॥

મોટા ફોલ્લાઓ પણ નાશ પામે છે તેમજ તલવાર, ભાલા આદિના મોટા જખમો પણ રૂઝાઈ જાય છે. ભગંદર, કુદ અને ક્ષયાદિ જેવા ભયંકર ને અસાધ્ય રોગોની પણ તેના દ્વારા શાંતિ થાય છે. તે જ પ્રમાણે નેત્રના અનેક પ્રકારના રોગો અને સંનિપાત પણ શમી જાય છે. વિશેષ શું કહીએ ? આ વિશ્વમાં એવો કોઈ પણ વ્યાધિ, વિઘ્ન કે સંકટ નથી કે જે શ્રી સિદ્ધચક્રના સમ્યગ્ આરાધનથી નાશ ન પામે.

ચોર, પિશાચ, ભૂત, ડાકિણી, શાકિણી આદિના ઉપદ્રવો કે ઉપસર્ગો યા તો પ્રેતાદિના વળગાડો પણ તરત જ દૂર થઈ જાય છે. આ ઉપરાંત જેને ત્યાં સંતતિ ન થતી હોય તેને ત્યાં શ્રી નવપદ્મ મહારાજના પ્રભાવિક અધિષ્ઠાયક દેવ શ્રી વિમલેશ્વરની કૃપાથી પારણું પણ બંધાય છે.

શ્રીપાલ મહારાજ અને મયણાસુંદરીના વૃત્તાંતથી આજે કયો જૈન અપરિચિત છે ? આ જ શ્રી સિદ્ધચક્રના પસાયથી શ્રીપાલ મહારાજનો કોઈનો રોગ નાશ પામ્યો એટલું જ નહિ પરંતુ પગલેપગલે ઋદ્ધિસિદ્ધિ સાંપડી અને છેવટે પોતાનું ગયેલું રાજ્ય પણ મેળવ્યું. તેમને તો શ્રી નવપદ્મને પ્રભાવ હાજરાહજુર હતો. સ્મરણમાત્રથી અધિષ્ઠાયક દેવ હાજર થતા અને વિઘ્નસમૂહનો વિનાશ કરતા આપણે પણ જો મનોમાલિન્ય દૂર કરીને શ્રદ્ધા તેમજ એકાગ્રતાથી વિધિવિધાન-પૂર્વક આરાધન કરીએ તો આપણે ઉચ્ચ કોટિના સુખો પ્રાપ્ત કરી શકીએ, છતાં એટલું ધ્યાનમાં રાખવું કે કોઈ પણ પ્રકારની ધર્મક્રિયા આશીર્વાચથી (પોતાને સુખ પ્રાપ્ત થાય,

ઋષિ-સિદ્ધિ મળે એવી ભાવનાથી) ન કરવી; કારણ કે તેમ કરવાથી આપણે ચિંતામણિ રત્ન કોડીના મૂલ્યે વેચી દઇએ છીએ. મંત્ર અગર તંત્ર પોતાનો પ્રભાવ અવશ્ય દર્શાવે છે જ, ભક્તજનને સહાય કરે જ છે પરંતુ આપણે તેવી ભાવનાથી ધર્મકરણી કરવી ઉચિત નથી. આગમશાસ્ત્રો વાંચતા આપણે બાણી શકીએ છીએ કે ઉગ્ર તપસ્વી વિષ્ણુકુમાર, ચક્રવર્તી સનતકુમાર વિગેરે વિગેરેએ અનેક લઘિયો પ્રાપ્ત કરી હતી પરંતુ તેનો ઉપયોગ તેઓએ પોતાની અંગત સુખસાહ્યની માટે કદાપિ કર્યો જ નથી. આપણે પણ તેવા મહાપુરુષના જ અનુયાયી છીએ અને તેથી તેવા પ્રતાપી પુરુષના પગલે-પગલે ચાલવાનો યત્ન કરવો એ આપણું આવશ્યક કર્તવ્ય છે.

શ્રી સિદ્ધચક્રના આરાધન અંગે તેનું સમગ્ર વિધિવિધાન કે પ્રતિદિનની કાર્યશૈલી વર્ણવતા ઘણો જ વિસ્તાર થાય તેથી તે અમારા જ તરફથી પ્રકાશિત થયેલ “ શ્રીપાદ ભટ્ટ-રાજના સચિત્ર રાસ ” નામના પુસ્તકમાંથી બાણી લેવો. શ્રી સિદ્ધચક્રના અધિષ્ઠાયક દેવ શ્રી વિમળેશ્વર યક્ષ સદૈવ બ્રહ્મ અને ભક્તજનના દુઃખ-દારિદ્ર્ય ચૂર્ણ કરવામાં ઉદ્યમવાંત છે. તેમના નામની પણ બની શકે તો પ્રતિદિન નવકારવાળી ગણવી.

અરિહંતાદિક નવે પદની ઐ હૌં પદ સાથે બોડીને નવકારવાળી ગણવાની હોય છે. સિદ્ધચક્રના સમગ્ર માંડલાની કમળ પત્ર સમાન રચના કેવી રીતે કરવી તેની સમજ તેમજ આવશ્યક ક્રિયા અને અનુષ્ઠાન માટે નીચેની પંક્તિઓ બરાબર ખ્યાલમાં રાખવી. આ પ્રમાણે સાડાચાર વર્ષ પર્યંત આરાધન કરી છેવટે વથાશક્તિ તપનું ઉજમણું કરવું.

નવપદમંડલ સ્વરૂપ

- અરિહંતાદિક નવ પદે, ઐં હ્રીં પદ સંયુત્ત;
અવર મંત્રાક્ષર અલિનયા, લહિયે ગુરુગમ તરા. ૧
- સિદ્ધાદિક પદ ચિહ્નું દિશે, મધ્યે અરિહંત દેવ;
દરિસણુ નાણુ ચરિત્ત તે, તપ ચિહ્નું વિદિશે સેવ. ૨
- અષ્ટ કમળ ફલ ઇણી પરે, યંત્ર સકલ શિરતાજ;
નિર્મલ તન મને સેવતાં, સારે વાંછિત ઠાજ. ૩
- આસો શુદ્ધિમાંહે માંડીએ, સાતમથી તપ એહ;
નવ આંખિલ કરી નિર્મળાં, આરાધો ગુણુ એહ. ૪
- વિધિપૂર્વક ધરી ઘોતીયા, જિન પૂજો ત્રણુ વાર;
પૂજા અષ્ટ પ્રકારની, કીજે થઈ ઉજમાલ. ૫
- નિર્મળ ભૂમિ સંધારીએ, ધરીએ શીલ જગદીશ;
જપીએ પદ એકેકની, નોકારવાદી વીસ. ૬
- આઠે થોમએ વાંદીએ, દેવ સદા ત્રણુ વાર;
પડિશ્મણાં દોય કીજીએ, ગુરુ વેયાવચ્ચ સાર. ૭
- કાયા વશ કરી રાખીએ, વચન વિચારી બોલ;
ધ્યાન ધર્મનું ધારીએ, મનસા કીજે અડોલ. ૮
- પંચામૃત કરી એકઠા, પરિમલ કીજે પ્રવાલ.
નવમે દિન સિદ્ધચક્રની, કીજે ભક્તિ વિશાળ. ૯

પ્રકરણ સાતમું

પરચુરણ મંત્રો

(૧) વિદ્યા સાધવાનો મંત્ર

ૐ હ્રીં શ્રીં ક્લૃં વાગ્વાદિનિ ! સરસ્વતિ ! મમ જિહ્વાગ્રે
વાસં કુરુ કુરુ સ્વાહા ॥

આ પ્રમાણે ૨૬ દિવસ શ્રદ્ધાપૂર્વક પ્રતિદિન એક સો
આઠ વાર જાપ જપવાથી ઉત્તમ પ્રકારની વિદ્યા પ્રાપ્ત થાય છે.

(૨) ઇચ્છિત કાર્યસિદ્ધિ મંત્ર

ૐ હ્રીં શ્રીં ક્લૃં ચન્દ્રપ્રભજિનેન્દ્રાય જ્વાલામાજિન્યૈ નમઃ॥
આ મંત્ર ૧૦૮ વાર ગણવો. ધીનો દીવો તથા ધૂપ
કરવો. સફેદ વસ્ત્ર પહેરવા. ઉપગરણ ચાંદીના રાખવા. સાચા
મોતીની અથવા સફેદ સુતરની નવકારવાળીથી જાપ કરવો.
પ્રભુજીને દૂધવડે પખાલ કરી, કેસર તથા બરાસ ઘસીને
હમેશાં પૂજા કરવી. પુષ્પ સફેદ ચઢાવવાં. ઉપર્યુક્ત વિધિ-
પૂર્વક આ મંત્ર જપવાથી વાંછિતસિદ્ધિ થાય છે.

શ્રી સરસ્વતીનો જાપ

ૐ હ્રીં શ્વ વદ વાગ્વાદિનિ ! ભગવતિ ! સરસ્વતિ ! શ્રુત-
દેવિ ! મમ જાડયં હર હર સ્વાહા । શ્રીભગવત્યૈ નમઃ સ્વાહા ।
ઠઃ ઠઃ ઠઃ સ્વાહા ॥

શુદ્ધ વસ્ત્ર પહેરી હમેશાં વિધિપૂર્વક ત્રણ માસ સુધી
૧૦૧ વખત ઉપર પ્રમાણે જાપ કરવો.

(૪) વિષહર પાર્શ્વનાથનો મહામંત્ર

આ મંત્રના પ્રતિદિન જાપથી સર્પનું ચડેલું ઝેર, વિષમ
વ્યાધિ, ભૂતપ્રેતાદિકના ઉપસર્ગો તથા અકસ્માત આવી પડતી
આફતો વિના વિલંબે દૂર થઈ જાય છે.

ઐં જિતું ઐં જિતું ઐં જિ ઉપશમ ધરી,
ઐં હ્રીં પાર્શ્વઅક્ષર જપંતે;
ભૂત ને પ્રેત જ્યોતિષ વ્યંતરસુરા,
ઉપશમે વાર એકવીશ ગુણંતે ॥ ઐં જિતું ॥૧॥
દુષ્ટ ગ્રહ રોગ તિમ શોક જરા જતુ ને,
તાવ એકાંતરો દિન તપંતે;
ગર્ભબંધન વારણ સર્પ વીંછી વિષ,
બાલકાઽબાલની વ્યાધિહંતે ॥ ઐં જિતું ॥૨॥
શાયણિ ડાયણિ રોહિણી રંધણી,
ક્રૌંચિકા મોચિકા દુષ્ટ હંતિ;
દાહ ઉદરતણી કોલ નાલાતણી,
ધાન શિયાળ વિકરાળહંતી ॥ ઐં જિતું ॥૩॥

ધરણ્ય પદ્માવતી સમરી શોભાવતી,
 વાટ આઘાટ અટવી અટંતે;
 લક્ષ્મી લુટા મળે સુજસ વેળા વળે,
 સયલ આશા ફળે મન હસંતે ॥ ઐં જિતું ॥૪॥
 અષ્ટ મહાભય હરે કાનખીડા ટળે,
 ઉંઢરે શૂળ શીશક ભણંતે;
 વદંતિ વર પ્રીતશ્યું પ્રીતિ વિમળપ્રભો !,
 પાર્શ્વજિનનામ અભિરામ મતે ॥ ઐં જિતું ॥૫॥

વિભાગ બીજો

સ્તોત્રસંગ્રહ

આ વિભાગમાં કેટલાક પ્રભાવિક સ્તોત્રોનો સંગ્રહ કરવામાં આવ્યો છે. પ્રાચીન કાળમાંઆપણા પૂર્વાચાર્યોએ મારી-મરકી તેમજ શાકિણી-ડાકિણીના ઉપદ્રવો દૂર કરવાને માટે મંત્રાક્ષરોથી ગુન્ધિત અનેક સ્તવ-સ્તોત્રોની રચના કરેલ છે. કાળક્રમે તેનો પ્રભાવ ઘટતો ગયો છે છતાં પણ નિર્મળ જગતી સ્નાન કરી, સ્વચ્છ વસ્ત્ર પરિધાન કરી, શુષ્ક શ્રદ્ધા-યુક્ત તે તે સ્તોત્રોનું સ્મરણ કરવામાં આવે તો તે ક્ષણાયક નીવડે છે. સ્મરણસમયે ઘૃતનો દીપક તથા સુગંધી ધૂપ રાખવો અને બને તેટલા એકાંતસ્થાનમાં મનની સ્થિરતાપૂર્વક સ્તવ-સ્તોત્રોનો પાઠ કરવો. આપણા પરમ ઉપકારી પુરુષોએ પુષ્કળ સ્તોત્રોની રચના કરી છે પરંતુ અમે તો વિશેષ પ્રભાવિક અને પ્રસિદ્ધ સ્તોત્રો જ આ લઘુગ્રંથમાં ઉદ્ધૃત કરવાનું

ઉચિત માન્યું છે. ગ્રહશાન્તિ, મંત્રાધિરાજ પાર્શ્વનાથ સ્તોત્ર, સંતિકર સ્તવ, લઘુશાન્તિ સ્તવ, તિજયપદ્ધત્ત, નમિઝળ, બૃહત્શાન્તિ સ્તવ, જિનપંજર સ્તોત્ર અને ગૌતમસ્વામી સ્તોત્ર ઇત્યાદિનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે.

ગ્રહશાન્તિ

આ સ્તોત્ર ચૌદપૂર્વી, તપગચ્છના છઠ્ઠા પદ્ધત્ત અને શ્રી સ્થૂલિભદ્રના વિદ્યાગુરુ શ્રી ભદ્રબાહુસ્વામીએ રચેલ છે. શ્રી ભદ્રબાહુસ્વામી એટલે અબોડ વિદ્વાન. ન્યાય, તર્ક, વ્યાકરણ અને જ્યોતિષશાસ્ત્રાદિમાં તેઓ પૂર્ણ પારંગત હતા.

દક્ષિણ ભારતના પ્રતિષ્ઠાનપુરમાં તેમનો જન્મ થયેલો. તેઓ બ્રાહ્મણ જ્ઞાતિના હતા. જૈનાચાર્ય શ્રી યશોભદ્રસૂરિના સંસર્ગમાં આવી તેમણે જૈની દીક્ષા સ્વીકારી. તેમને વરાહ-ભિહિર નામનો લઘુબંધુ હતો. તે પણ જૈન સાધુ બન્યો હતો. બંને જ્યોતિષવિદ્યામાં વિચક્ષણ બન્યા, પરંતુ બંને વચ્ચે આકાશપાતાળ જેટલું અંતર હતું. શ્રી ભદ્રબાહુસ્વામી શાંત અને નમ્ર હતા, વરાહભિહિર ઉગ્ર અને અભિમાની હતા. ભાગ્યયોગે વરાહભિહિરથી દીક્ષાનું પાલન ન થયું અને તેણે ચારિત્રનો ત્યાગ કર્યો. તેનું જ્યોતિષ સંબંધી સારું જ્ઞાન જાણી નંદરાજાએ તેને રાજસેવામાં નિયુક્ત કર્યો, જ્યોતિષ જ્ઞાન સંબંધી ભદ્રબાહુસ્વામીની ખ્યાતિ ચારે દિશામાં વિસ્તરી ગઈ અને અપ્રતિહત જ્યોતિષાચાર્ય તરીકે તેમની ગણના થવા લાગી. સ્વભાવસુલભ ઇર્ષ્યાથી વરાહભિહિરને તેમની યશ-પતાકા શલ્યની માફક ખુંચવા લાગી, એટલે ભદ્રબાહુસ્વામીને હેરાન કરવા યોગ્ય સમયની

રાહ જોઈ રહ્યા. અભિમાનને વશ થયેલ પ્રાણી ખંધુભાવનો પણ પરિત્યાગ કરે છે !

ભાગ્યયોગે બન્યું એવું કે નંદરાજને ત્યાં વૃદ્ધાવસ્થાએ પુત્રજન્મ થયો. વરાહમિહિરે જન્મકુંડળી કરી સો વર્ષનું આયુષ જણાવ્યું. વધામણી માટે સર્વ નગરજનો ભેટ-સોગાદ લઈને હર્ષ પ્રદર્શિત કરી આવ્યા. જનમુનિનો આચાર ન હોવાથી શ્રી ભદ્રબાહુસ્વામી ન ગયા. વરાહમિહિરને જોઈતી તક મળી ગઈ. તેણે રાજના કાન લંભેર્યા. રાજ ક્રોધાન્વિત થયો અને ભદ્રબાહુસ્વામીને ન આવવાનું કારણ પૂછાવ્યું. ભદ્રબાહુસ્વામી વિચક્ષણ ને વરાહમિહિરની કપટકળાથી પરિચિત હતા. તેમણે આ પ્રસંગની આશા રાખી જ હતી એટલે એનાથી ડરી બચ તેમ નહોતા. તેમણે રાજસેવક સાથે કહેવરાવ્યું કે-“વૃથા બે વાર શા માટે આવવું જવું ? કારણ કે એ પુત્ર આજથી સાતમે દિવસે બિલાડીદ્વારા મૃત્યુ પામવાનો છે ત્યારે રાજને દિલાસો દેવા આવીશ.”

નંદરાજ આ કથન સાંભળી આશ્ચર્યમુગ્ધ બની ગયો. તેનો હર્ષ વિષાદમાં ફેરવાઈ ગયો. તેના મનમાં સંશય ઉદ્ભવ્યો કે-વરાહમિહિર કહે છે તે સાચું કે ભદ્રબાહુસ્વામીનું કથન સાચું ? પરીક્ષા કરવા માટે તેણે નગરમાંથી દરેક બિલાડીને પકડીપકડીને સેંકડો ગાઉ દૂર મૂકી આવવા હુકમ બહાર પાડ્યો. શ્રી ભદ્રબાહુસ્વામી પોતાના જ્યોતિષજ્ઞાન પર મુસ્તાક હતા. બરાબર સાતમે દિવસે ધાવમાતા રાજપુત્રને ધવરાવતી હતી તેવામાં બારણાનો આગળીયો પુત્રના મસ્તક પર પડ્યો અને તે જ સમયે તેનો આત્મા પરલોક પ્રયાણ કરી ગયો. સાતમે દિવસે પુત્ર મરણ પામ્યો

લો ખરે પણુ ભદ્રબાહુસ્વામીના કથન અનુસાર બિલાદી ક્યાં ? રાજ્યએ આનું કારણ ગુરુને પૂછાવ્યું ત્યારે તેમણે જણાવ્યું કે ‘ આગળીયાના મુખ પર બિલાદીની આકૃતિ ચીતરેલ છે. વળી તેને બીલાડી કહે છે. ’ રાજ્યએ તપાસ કરી તો કથન યથાર્થ જણાયું.

આ પ્રસંગ પછી તો વરાહભિહિર અંખવાણે પડી ગયો. રાજ્યમાન મળતું બંધ થયું એટલે તાપસી દીક્ષા સ્વીકારી અને અજ્ઞાન તપ કરવાનું શરૂ કર્યું. મરણ પામીને તે વ્યંતરનિકાયમાં દેવ તરીકે ઉપજ્યો. પૂર્વભવનું વૈર સંભારી તેણે સંઘમાં મરકીને ઉપદ્રવ શરૂ કર્યો. પ્રજા ત્રાસી ઊઠી. શું કરવું ? તેના વિચારમાં કેટલા ય દિવસો વીતાવ્યા છતાં કારી ન ફાવી. છેવટે શ્રીસંઘે ભદ્રબાહુસ્વામીને વિજ્ઞપ્તિ કરી એટલે તેમણે શ્રી પાર્શ્વનાથ પરમાત્માનું મંત્રગર્ભિત ‘ ઉવત્તમગહર ’ નામનું ચમત્કારિક સ્તોત્ર બનાવી આપ્યું, જેના પઠન-પાઠનથી અને તેના સ્મરણપૂર્વક મંત્રિત જળથી મરકીને ઉપદ્રવ શીઘ્ર શમી ગયો.

આવા સમર્થ અને પ્રભાવિક આચાર્યે ગ્રહશાંતિ સ્તોત્રની પણ રચના કરી છે. તેનો પ્રતિદિન શુદ્ધ ભાવપૂર્વક જાપ કરવો. આ સ્તોત્રમાં દરેક ગ્રહોદ્ધાર શાંતિ ઇચ્છવામાં આવી છે.

મંત્રાધિરાજ પાર્શ્વનાથ સ્તોત્ર

પુરુષાદાણી પ્રગટપ્રભાવી શ્રી પાર્શ્વનાથ પરમાત્માના ચમત્કારોથી આજે કોણ અજાણ છે ? તેમનું આ સ્તોત્ર ચમત્કારિક અને ચિંતામણિ રત્ન સદૃશ કૃણદાતા છે. તેના

શુદ્ધ પઠન-પાઠનથી નવ પ્રકારના નિધાનો અને અષ્ટ મહા-સિદ્ધિઓ સાંપડે છે.

સાંતિકરસ્તવ

શ્રી સોમસુંદરસૂરિના શિષ્ય અને તપગચ્છના એકાવ-નમા પદ્ધતર શ્રી મુનિસુંદરસૂરિએ આ સ્તવ રચેલ છે. તેઓ સહસ્રાવધાની હતા અને તેમની વિદ્યાવિચક્ષણતા તેમજ શાસ્ત્રાભ્યાસ-કુશલતાથી રંજિત થઈ દક્ષિણ દેશના વિદ્વાનગણે તેમને ‘કાલી સરસ્વતી’ નું માનવંતું બિરુદ આપ્યું હતું. ખંભાતના સૂબા દફરખાને તેમની મુલાકાત દઈ ધર્મચર્યા કરી તેમજ ધર્મોપદેશ સાંભળી અત્યંત પ્રસન્નતાપૂર્વક “વાદીગોકુળપંઠ” જેવા અનુપમ બિરુદની નવાજેશ કરી હતી.

તેઓના સમયમાં મેવાડ દેશમાં દેવકુલપાટકમાં અચાનક મરકીને ઉપદ્રવ શરૂ થયો. પ્રતિદિન પ્રાણીઓ પુષ્કળ પ્રમાણમાં મૃત્યુ પામવા લાગ્યા. કરુણાભરપૂર સૂરિજી-ને કળે આ વાત આવતાં તેમનું આર્દ્ર હૃદય હચમચી ઊઠ્યું. તેમણે સૂરિમંત્રનું ચોવીશ વખત આરાધન કર્યું હતું તેમજ છઠ્ઠ-અઠ્ઠમાદિ સતત તપશ્ચર્યાને અંગે તેમને પદ્માવતી આદિ દેવીઓની સહાય પ્રાપ્ત થઈ હતી. તેમણે તરત જ આ આક્રમકારક વિધ્નના વિનાશાર્થે શ્રી શાંતિનાથ ભગવંત-ના મહિમાવાળું શ્રી સંતિકરસ્તવ રચી આપ્યું. તેના પ્રતિદિનના પઠન-પાઠનથી તેમજ તે સ્તોત્રદ્વારા મંત્રિત જળથી મરકીને ઉપદ્રવ શીઘ્ર નાશ પામ્યો. આ સ્તોત્ર ઉભય સમય ભણવાથી શાકિણી ડાકિણી યા તો ભૂત-

પ્રેતાદિનો ઉપદ્રવ નાશ પામે છે, મનવાંછિત ફળ પ્રાપ્ત થાય છે અને ચિત્ત આનંદમગ્ન જ રહે છે.

શ્રી લઘુશાન્તિસ્તવ

આ સ્તોત્રના કર્તા શ્રી પ્રદ્યોતનસૂરિના શિષ્ય અને તપાગચ્છના ઓગણીશમા પદ્ધર શ્રી માનદેવસૂરિ છે. મારવાડમાં આવેલ નાડોદ નગરમાં તેમનો જન્મ થયો હતો. બાલ્યાવસ્થામાં જ શ્રી પ્રદ્યોતનસૂરિ પાસે સંયમ સ્વીકાર્યું હતું. તેમના વિશુદ્ધ બ્રહ્મચર્યપાલનથી જ્યા, વિજ્યા, અજિતા અને અપરાજિતા નામની ચાર દેવીઓ તેમની સાનિધ્યમાં રહેતી હતી. એકદા બન્યું એમ કે જ્યારે તેમને આચાર્ય પદ આપવાનો મહોત્સવ કરવામાં આવ્યો ત્યારે તેમના બ્રહ્મતેજથી આકર્ષાઈને આવેલ બે દેવીઓને ગુરુમહારાજે શ્રી માનદેવસૂરિના ખભા પર રહેલી નીહાળી. આ દૃશ્ય જોઈ ગુરુનું મન કંઈક ખિન્ન બની ગયું. તેમણે વિચાર્યું કે દેવીસહાયથી માનદેવને અભિમાન આવી જશે અને તેને અંગે નિરતિચાર ચારિત્ર પાળી શકશે નહિ. હર્ષદાયક પ્રસંગે ગુરુને જ્ઞાનિ અનુભવતાં જોઈ વિચક્ષણ માનદેવ તેનું કારણ ફળી ગયા અને ત્યાં ને ત્યાં જ ગુરુના મન-સંતોષાર્થે છમાંથી એક પણ વિગય ન વાપરવાનો નિયમ કયો.

તેમના શાસન દરમિયાન તક્ષશિલામાં (કોઈ સ્થળે શાકંભરી નગરી જણાવેલ છે) મહામારીનો વિષમ ઉપદ્રવ થયો. તક્ષશિલાના પ્રજાજનો ત્રાસી બિઠ્યા. પ્રતિદિન એટલા બધા મૃત્યુ થવા લાગ્યા કે તેને અગ્નિસંસ્કાર કરનાર પણ પૂરા ન મળે. નગરી આખી દુર્ગંધમય બની ગઈ. આ ઉપ-

દ્રવનો પ્રતિકાર કરી શકે તેવો કોઈ પણ શખ્સ નજરે ન ચઢવાથી છેવટ શ્રી સંઘ એકત્ર થયો અને સહુની મીંટ નાડોલ નગરમાં ચાતુર્માસ રહેલા શ્રી માનદેવસૂરિ પર મંડાઈ. સંઘે વિનાંતિપત્ર સાથે માણસ રવાના કર્યો અને સર્વ વિગત જણાવી. શ્રીમાનદેવસૂરિએ તરત જ શ્રી લઘુશાન્તિ સ્તવની રચના કરી આપીને કહ્યું કે—“આ સ્તોત્રદ્વારા મંત્રિત કરેલ જળથી આખી નગરીને પ્રદક્ષિણા દેવી અને દરેક વ્યક્તિએ આ સ્તોત્રનું પ્રતિદિન સ્મરણ કરવું. આમ કરવાથી ઉપદ્રવ શીઘ્ર શાન્ત થઈ જશે, પરન્તુ હવે તમારે સર્વેએ જેમ અને તેમ તાત્કાલિક આ નગરીનો ત્યાગ કરી જવો.” તે સ્તોત્રના પ્રભાવથી મરકી શાંત થઈ અને પ્રજાજનોએ તે નગરી તજી દીધી. ખરેખર ગુરુકથન સાચું નીવડતું હોય તેમ ત્રણ વર્ષ બાદ તુર્કીઓએ આ પ્રાચીન ને વિશાળ તક્ષશિલા નગરીનો વિનાશ કર્યો.

આ લઘુશાન્તિ સ્તવમાં પોતાની સાનિધ્યવાળી ચારે દેવીઓના નામ ગુંથનપૂર્વક શ્રી શાંતિનાથ પરમાત્માની સ્તુતિ તેમજ મંત્રાક્ષરોની સરસ ગુંથણી કરવામાં આવી છે. આ ચમત્કારિક સ્તોત્રને દેવસિદ્ધ પ્રતિક્રમણમાં દાખલ કરવામાં આવ્યું છે અને દરરોજ પ્રાંતે તે બોલાય છે. આ જ પ્રભાવક આચાર્યે તિજ્જવપહુત્ત નામનું બીજું પ્રભાવપૂર્ણ સ્તોત્ર પણ રચ્યું છે.

નમિઝ્ઞ (મયહર) સ્તવ

આ સ્તોત્રના કર્તા છે શ્રી માનતુંગસૂરિ છે. તેઓ શ્રી લઘુશાન્તિ અને તિજ્જવપહુત્તના કર્તા ઉપર્યુક્ત શ્રી માન-

દેવસૂરિના શિષ્ય અને તપગચ્છના વીશમા પદ્મર છે.

તેઓએ પહેલાં તો દ્વિગંબર સંપ્રદાયમાં દીક્ષા લીધી હતી. કેાઈ સુયોગ્ય પ્રસંગે તેની બહેને તેને પ્રતિબોધી શ્વેતાંબરાચાર્યનો સમાગમ કરાવ્યો અને તેમની પાસે તેમણે પુનઃ શ્વેતાંબરી દીક્ષા સ્વીકારી હતી.

તે સમયે બાણ અને મયૂર નામના બ્રાહ્મણ શિવ સંપ્રદાયના સમર્થ પંડિતો હતા. તેઓ બંને વ્યવહારિક સંબંધથી પણ જોડાયા હતા. મયૂર સાસરે થતો હતો અને બાણ તેનો જમાઈ થતો હતો. એકદા બાણે પોતાની પત્નીને ઉપાલંબ આપ્યો એટલે તે રીસાઈને પોતાને પિયર ચાલી ગઈ. બાણ તેને મનાવવા પોતાના સાસરે ગયો. રાત્રે એકાંતસ્થાનમાં તેને મનાવવા ઘણા પ્રયાસો કર્યા છતાં તે પંડિતપુત્રી માની નહીં એટલે તેને રંજિત કરવા “મૂઝુ” શબ્દ વાપરીને બાણે એક શ્લોક કહ્યો છતાં પણ તે માની નહીં. પતિ-પત્ની વચ્ચેનો આ વાર્તાલાપ મયૂર ગુપ્તપણે સાંભળી રહ્યો હતો. પોતાની પુત્રીની અતિ નિષ્કુરતા અને જડતા જોઈ તેને તિરસ્કાર ઉપજ્યો અને સહસા તેનાથી બોલાઈ જવાયું કે-“હે પંડિત! “મૂઝુ” ને બદલે “ચડી” શબ્દ વાપરો.” પિતાનો અવાજ સાંભળતા બાણની પત્ની લજવાઈ ગઈ. પિતાએ પોતાનો પતિ સાથેનો વાર્તાલાપ સાંભળ્યો છે એ જાણવાથી તેણીને ઘણું ખોટું લાગ્યું અને સાથોસાથ પિતા તરીકેની મર્યાદાના ભંગ માટે તેને મયૂર પંડિત પ્રત્યે ઘૃણા વૃદ્ધિ એટલે તરત જ “તમે રસલુબ્ધ કોઢી થશો.” એવો શાપ આપી તે પતિગૃહે ચાલી ગઈ.

કોઠે ચુકત મયૂરને હવે રાજસભામાં જવામાં વિમાસણ થઈ પડી. તેણે આ શાપ નિવારવા સૂર્યદેવની ઉપાસના કરી અને પૂર્વવત્ દેહકાંતિ પ્રાપ્ત કરી. રાજા આ હકીકત સાંભળી આશ્ચર્ય પામ્યો અને તેને રાજસભામાં બોલાવી તેનું બહુમાન કર્યું. 'ગુણી ગુણિષુ મત્સરી' એ ઉક્તિ મુજબ બાણ પાંડિતથી આ બહુમાન સહન ન થયું એટલે તેણે પણ રાજાને કહ્યું કે—“એમાં મયૂર પાંડિતે કઈ શ્રેષ્ઠતા દર્શાવી છે? દેવસહાયથી સર્વ કંઈ સાધ્ય બની શકે છે. મારા બંને હાથ કાપીને ચાંડિકાદેવીના મંદિરમાં જાડું છું અને પુનઃ હસ્ત પ્રાપ્ત કરીને જ આપની સભામાં આવીશ.” અને સો કોઈના આશ્ચર્ય વચ્ચે બાણે પોતાનું કથન સિદ્ધ કરી બતાવ્યું. આથી રાજાએ સ્વધર્મની પ્રશંસા કરતાં કહ્યું કે—“બ્રહ્મણો ખરેખર અદ્વિતીય અને અજ્ઞેય પાંડિતો છે. વેદિક ધર્મ પ્રગટ પ્રભાવી અને ચમત્કારપૂર્ણ છે. બીજા દર્શનમાં આવો કોઈ પ્રતાપી પુરુષ જણાતો નથી.” આ સાંભળી સંઘના આગેવાને શ્રી માનતુંગસૂરિની અદ્ભુત શક્તિના રાજા સમક્ષ વખાણ કર્યા. રાજાને તેમની પરીક્ષા કરવાનું મન થયું એટલે તેમને માનપૂર્વક બોલાવી, ચમત્કારનો પરીક્ષા માટે પગથી માંડી મસ્તક સુધી અડતાલીશ બેડીઓ પહેરાવી અને એક ચોરડામાં પૂર્યા. શ્રી માનતુંગસૂરિએ તરત જ લક્ષ્મીમર સ્તોત્રની રચના શરૂ કરી અને એક-એક શ્લોકની રચનાથી એક-એક બેડી તૂટવા લાગી. છેવટે અડતાલીશમો શ્લોક બતાવતાં સર્વ બેડીઓ તૂટી ગઈ અને ચોરડાના તાબા પણ તૂટીને આપમેળે ભૂમિ પર પડ્યા. દ્વાર ઓઘડી ગયા. રાજા આવા ચમત્કારથી રંજિત થયો અને જૈનશાસનની મહત્ત્વતા પણ કબૂલ કરી.

શ્રી માનતુંગસૂરિને પૂર્વકર્મના પ્રાબલ્યથી ઉન્માદ રોગ થઈ આવ્યો. તેમણે ધરણેંદ્રનું સ્મરણ કરી અનશન કરવા માટે પૂછ્યું. ધરણેંદ્રે કહ્યું કે-“ હજુ તમારું આયુષ્ય બાકી છે અને તમારા હસ્તે ઘણા શાસનપ્રભાવનાનાં કાર્યો થવાના છે માટે અનશનનો વિચાર ત્યજ દો. આ અઢાર અક્ષરનો મંત્ર આપું છું તેના પ્રભાવથી તમારો વ્યાધિ નાશ પામશે તથા અનેક પ્રકારના રોગો પણ શમી જશે. ” બાદ તેમણે ધરણેંદ્ર દર્શાવેલા અઢાર મંત્રાક્ષરો ગુંથીને આ શ્રીનમિઊણુ (ભયહર) સ્તવ બનાવ્યું. આ નમિઊણુની પ્રત્યેક ગાથાએ ચમત્કારપૂર્ણ છે. તેની વિશિષ્ટતા એટલા માત્રથી જ સાબિત થાય કે-આ સ્તોત્રની “ રોગજલજલાણુવિષહર ” એ ગાથા શ્રી બૃહત્ સ્નાત્ર તથા શાન્તિસ્નાત્રમાં પણ બોલાય છે. તે જ આ સ્તોત્રની પ્રભાવિક્તાની નિશાની છે.

બૃહદ્શાંતિ સ્તવ

આ સ્તવના કર્તાનું નામ સ્પષ્ટ નથી. કેટલાકે એમ કહે છે કે શ્રી નેમિનાથ તીર્થંકરની માતા શિવાદેવી જ્યારે દેવીપણામાં હતા ત્યારે તેમણે આ સ્તોત્રની રચના કરી છે. કેટલાકે આ મતથી જુદા પડી એમ કહે છે કે આ સ્તવની રચના વાદીવેતાલ શ્રી શાંતિસૂરિજીએ કરી છે. કર્તા ગમે તે વ્યક્તિ હો પરંતુ આ સ્તવમાં વિધવિધ મંત્રાક્ષરો દર્શાવ્યા છે અને લઘુમાં લઘુ પ્રાણીથી પ્રારંભીને સમગ્ર વિશ્વની શાંતિ ઇચ્છવામાં આવી છે.

શ્રી જિનપંચરસ્તોત્ર

આ પણ એક પ્રભાવિક સ્તોત્ર છે. તેમાં પંચપરમેષ્ઠીને

નમસ્કાર કરીને ચાલુ ચોવીશીના તીર્થંકરોના નામસ્મરણ-પૂર્વક દેહ-રક્ષણની અભ્યર્થના કરવામાં આવી છે.

શ્રી ગૌતમસ્વામી સ્તોત્ર

પરમ પ્રભાવિક, અનેક લઙ્ઘિનિધાન શ્રી ગૌતમસ્વામીનું આ સ્તોત્ર પ્રભાવિક અને ચમત્કારપૂર્ણ છે. ‘ગૌતમસ્વામી’ એટલું નામસ્મરણ પણ લાલકારક છે તો તેમના ગુણગાન-ગર્ભિત સ્તોત્રપઠનની તો વાત જ શી કરવી? શ્રી ગૌતમ-સ્વામીના નામસ્મરણનું ક્ષણ બતાવવું તે સુવર્ણને ઓપ આપવા જેવું છે. દરેક ગૃહે ગૃહે અને આબાલવૃદ્ધમાં તેમનું નામ પરિચિત થઈ ગયું છે. વ્યાપારીઓ પણ તેમના નામ-સ્મરણપૂર્વક પોતાનો વ્યવસાય તેમજ માંગલિક કાર્યો કરે છે. મુનિઓ લિક્ષા માટે જતાં તેમના નામનું સ્મરણ કરે છે. દરેક વ્યક્તિએ આ સ્તોત્રનો પ્રતિદિન પાઠ કરવો તે આવશ્યક અને આત્મકલ્યાણકારક છે.

તેઓ ચરમ તીર્થંકર શ્રી મહાવીરસ્વામીના મુખ્ય ગણધર હતા. તેમણે પોતાની તપશ્ચર્યાદ્વારા અનેક લઙ્ઘિઓ પ્રાપ્ત કરી હતી. સૂર્યકિરણના અવલંબન માત્રથી તેમણે એક એક યોજનના પગથિયાવાળા અષ્ટાપદ પર્વત પર આરોહણ કર્યું હતું. અનેક પ્રકારની ઉચ્ચ તપશ્ચર્યાપૂર્વક અષ્ટાપદના પહેલા, બીજા અને ત્રીજા પગથિયા પર્યન્ત પહોંચેલા પંદરસો ને ત્રણ તાપસોને પ્રતિબોધી, દીક્ષા આપી પોતાની સાથે લઈ જતાં એક લઘુ પાત્રમાં ખીર લાવી, પોતાની અક્ષીણ-મહાનસી લઙ્ઘિના પ્રતાપે તે સર્વ મુનિઓને યથેચ્છિત

પાત્રણું કરાવ્યું હતું. આવા સમર્થ ને પ્રભાવશાળી મહા-
પુરુષનું નામસ્મરણ આપણને ફળદાયક થાય તેમાં આશ્ચર્ય
પણ શું ?

શ્રી ગ્રહશાંતિસ્તોત્ર

જગદ્ગુરું નમસ્કૃત્ય, શ્રુત્વા સદ્ગુરુભાષિતમ્ ।

ગ્રહશાંતિં પ્રવક્ષ્યામિ, લોકાનાં સુખહેતવે ॥ ૧ ॥

જિનેન્દ્રૈઃ સ્વેચરા જ્ઞેયાઃ, પૂજનીયા વિધિક્રમાત્ ।

પુષ્પૈર્વિલેપનૈર્ધૂપૈર્નૈવેદ્યૈસ્તુષ્ટિહેતવે ॥ ૨ ॥

પદ્મપ્રભસ્ય માતલ્-શ્ચન્દ્રશ્ચન્દ્રપ્રભસ્ય ચ ।

વાસુપૂજ્યસ્ય ભૂમિપુત્રો, બુધોઽપ્યષ્ટજિનેષુ ચ ॥ ૩ ॥

ત્રિમલાનંતધર્મારાઃ, શાંતિઃ કુંથુર્નમિસ્તથા ।

વર્ધમાનસ્તથૈતેષાં, પાદપન્ને બુધં ન્યસેત્ ॥ ૪ ॥

ઋષભાજિતસુપાર્શ્વા-શ્ચાભિનંદનશીતલૌ ।

સુમતિઃ સંભવસ્વામી, શ્રેયાંસશ્રૈષ્ઠુ ગીર્ણપતિઃ ॥ ૫ ॥

સુવિદ્ધેઃ કથિતઃ શુક્રઃ, સુવ્રતસ્ય શનૈશ્ચરઃ ।

ત્રેમિનાથે મેઘદ્રાહુઃ, કેતુઃ શ્રીમલ્હિપાર્શ્વયોઃ ॥ ૬ ॥

જનાંહ્રગ્ને ચ રાશૌ ચ, પીડયન્તિ યદા ગ્રહાઃ ।

તદા સમ્પૂજયેદ્ધીમાન્, સ્વેચરૈઃ સહિતાન્ જિનાન્ ॥ ૭ ॥

નવકોષ્ઠકમલેરુધ્યં, મણ્ડલં ચતુરસ્રકમ્ ।

ગ્રહાસ્તત્ર પ્રતિષ્ઠાપ્યા, વક્ષ્યમાણાઃ ક્રમેણ તુ ॥ ૮ ॥

मध्ये हि मास्करः स्थाप्यः, पूर्वदक्षिणतः शशी ।
 दक्षिणस्यां धरासूनु-बुधः पूर्वोत्तरेण च ॥ ९ ॥
 उत्तरस्यां सुराचार्यः, पूर्वस्यां भृगुनन्दनः ।
 पश्चिमायां शनिः स्थाप्यो, राहुर्दक्षिणपश्चिमे ॥ १० ॥
 पश्चिमोत्तरतः केतु-रिति स्थाप्याः क्रमाद् ग्रहाः ।
 पट्टे स्थालेऽथवाऽऽग्नेय्यां, ईशान्यां तु सदा बुधैः ॥ ११ ॥
 आदित्यसोममङ्गल-बुधगुरुशुक्राः शनैश्चरो राहुः ।
 केतुप्रमुखाः खेटा, जिनपतिपुङ्क्तोऽथतिष्ठन्तु ॥ १२ ॥
 पुष्पगन्धादिभिर्धूपै-नैवेद्यैः फलसंयुतैः ।
 वर्णपट्टश्चदानैश्च, वस्त्रैश्च दक्षिणान्वितैः ॥ १३ ॥
 जिननामकृतोच्चारा, देशनक्षत्रवर्णकैः ।
 पूजिताः संस्तुता भक्त्या, ग्रहाः सन्तु सुखावहाः ॥ १४ ॥
 जिनानामग्रतः स्थित्वा, ग्रहाणां शान्तिहेतवे ।
 नमस्कारशतं भक्त्या, जपेदष्टोत्तरं समम् ॥ १५ ॥
 एवं यथानामकृताभिषेकै-रालेपनैर्धूपनपूजनैश्च ।
 फलैश्च नैवेद्यवरैर्जिनानां, नाम्ना ग्रहेन्द्रा वरदा भवन्तु ॥ १६ ॥
 याधुभ्यो दीयते दानं, महोत्साहो जिनालये ।
 चतुर्विधस्य सङ्घस्य, बहुमानेन पूजनम् ॥ १७ ॥
 भद्रबाहुरुवाचैवं, पञ्चमः श्रुतकेवली ।
 विद्याप्रवादतः पूर्वाद्, ग्रहशान्तिरुदीरिता ॥ १८ ॥

श्रीपार्श्वनाथस्य मन्त्राधिराज स्तोत्रम् ।

श्रीपार्श्वः पातु वो नित्यं, जिनः परमशङ्करः ।

नाथः परमशक्तिश्च, शरण्यः सर्वकामदः ॥ १ ॥

सर्वविघ्नहरः स्वामी, सर्वसिद्धिप्रदायकः ।

सर्वसत्त्वाहितो योगी, श्रीकरः परमार्थदः ॥ २ ॥

देवदेवः स्वयंसिद्ध-श्चिदानन्दमयः शिवः ।

परमात्मा परब्रह्म, परमः परमेश्वरः ॥ ३ ॥

जगन्नाथः सुरज्येष्ठो, भूतेशः पुरुषोत्तमः ।

सुरेन्द्रो नित्यधर्मश्च, श्रीनिवासः शुभार्णवः ॥ ४ ॥

सर्वज्ञः सर्वदेवेशः, सर्वदः सर्वगोत्तमः ।

सर्वात्मा सर्वदर्शी च, सर्वव्यापी जगद्गुरुः ॥ ५ ॥

तत्त्वमूर्तिः परादित्यः, परब्रह्मप्रकाशकः ।

परमेन्दुः परप्राणः, परमामृतसिद्धिदः ॥ ६ ॥

अजः सनातनः शम्भु-रीश्वरश्च सदाशिवः ।

विश्वेश्वरः प्रमोदात्मा, क्षेत्राधीशः शुभप्रदः ॥ ७ ॥

साकारश्च निराकारः, सकलो निष्कलोऽव्ययः ।

निर्ममो निर्विकारश्च, निर्विकल्पो निरामयः ॥ ८ ॥

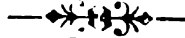
अमरश्चाजरोऽनन्त, एकोऽनन्तः शिवात्मकः ।

अलक्ष्यश्चाऽप्रमेयश्च, ध्यानलक्ष्यो निरञ्जनः ॥ ९ ॥

ॐ काराकृतिरव्यक्तो, व्यक्तरूपस्त्रयीमयः ।
 ब्रह्मद्वयप्रकाशात्मा, निर्भयः परमाक्षरः ॥ १० ॥
 दिव्यतेजोमयः शान्तः, परामृतमयोऽच्युतः ।
 आद्योऽनाद्यः परेशानः, परमेष्ठी परः पुमान् ॥ ११ ॥
 शुद्धस्फटिकसङ्काशः, स्वयम्भूः परमाच्युतः ।
 व्योमाकारस्वरूपश्च, लोकालोकावभासकः ॥ १२ ॥
 ज्ञानात्मा परमानन्दः, प्राणारूढो मनःस्थितिः ।
 मनःमाध्यो मनोध्येयो, मनोदृश्यः परापरः ॥ १३ ॥
 सर्वतीर्थमयो नित्यः, सर्वदेवमयः प्रभुः ।
 भगवान् सर्वतत्त्वेशः, शिवश्रीसौख्यदायकः ॥ १४ ॥
 इतिश्रीपार्श्वनाथस्य, सर्वज्ञस्य जगद्गुरोः ।
 दिव्यमष्टोत्तरं नाम, श्रुतमत्र प्रकीर्तितम् ॥ १५ ॥
 पवित्रं परमं ध्येयं, परमानन्ददायकम् ।
 भुक्तिमुक्तिप्रदं नित्यं, पठते मङ्गलप्रदम् ॥ १६ ॥
 श्रीमन्परमकल्याण-सिद्धिदः श्रेयसेऽस्तु वः ।
 पार्श्वनाथजिनः श्रीमान्, भगवान् परमः शिवः ॥ १७ ॥
 घरणेन्द्रफणच्छत्रालङ्कृतो वः श्रियं प्रभुः ।
 दद्यात् पद्मावतीदेव्या, समधिष्ठितशासनः ॥ १८ ॥
 ध्यायेत् कमलमध्यस्थं, श्रीपार्श्वजगदीश्वरं ।
 ॐ ह्री श्रीः हूः समायुक्तं, केवलज्ञानभास्करम् ॥ १९ ॥

पद्मावत्याऽन्वितं वामे, धरणेन्द्रेण दक्षिणे ।
 परितोऽष्टदलस्थेन मन्त्रराजेन संयुतम् ॥ २० ॥
 अष्टपत्रस्थितैः पञ्चनमस्कारैस्तथा त्रिभिः ।
 ज्ञानाद्यैर्वेष्टितं नाथं, धर्मार्थकाममोक्षदम् ॥ २१ ॥
 शतषोडशदलारूढं, विद्यादेवीभिरन्वितम् ।
 चतुर्विंशतिपत्रस्थं, जिनं मातृसमावृतम् ॥ २२ ॥
 मायावेष्ट्यत्रयाग्रस्थं, क्रौंकारसहितं प्रभुम् ।
 नवग्रहावृतं देवं, दिक्पालैर्दशभिर्वृतम् ॥ २३ ॥
 चतुष्कोणेषु मन्त्राद्य-चतुर्बीजान्वितैर्जिनैः ।
 चतुरष्टदशद्वितिद्विधाङ्कसंज्ञकैर्युतम् ॥ २४ ॥
 दिक्षु क्षकारयुक्तेन, विदिक्षु लाङ्कितेन च ।
 चतुरस्रेण वज्राङ्क-क्षितितत्त्वे प्रतिष्ठितम् ॥ २५ ॥
 श्रीपार्श्वनाथमित्येवं, यः समाराधयेज्जिनम् ।
 तं सर्वपापनिर्मुक्तं, भजते श्रीः शुभप्रदा ॥ २६ ॥
 जिनेशः पूजितो भक्त्या, संस्तुतः प्रस्तुतोऽथवा ।
 ध्यातस्त्वं यैः क्षणं वापि, सिद्धिस्तेषां महोदया ॥ २७ ॥
 श्रीपार्श्वमन्त्रराजान्ते, चिन्तामणिगुणास्पदम् ।
 शान्तिपुष्टिकरं नित्यं, क्षुद्रोपद्रवनाशनम् ॥ २८ ॥
 ऋद्धिसिद्धिमहाबुद्धि-धृतिश्रीकान्तिकीर्तिदम् ।
 मृत्युञ्जयं शिवात्मानं, जपनान्नन्दितो जनः ॥ २९ ॥

सर्वकल्याणपूर्णः स्याज्जरात्मृत्युविवर्जितः ।
 अणिमार्महासिद्धि, लक्षज्रापेन चाप्नुयात् ॥ ३० ॥
 प्राणायामनोमन्त्र-योगादमृतमात्मनि ।
 त्वामात्मानं शिवं ध्यात्वा, स्वामिन् ! सिध्यन्ति जंतवः ॥ ३१ ॥
 हर्षदः कामदश्चेति, रिपुघ्नः सर्वसौख्यदः ।
 पातु वः परमानन्द-लक्षणः संस्मृतो जिनः ॥ ३२ ॥
 तत्त्वरूपमिदं स्तोत्रं, सर्वमङ्गलसिद्धिदम् ।
 त्रिसन्ध्यं यः पठेन्नित्यं, नित्यं प्राप्नोति स श्रियम् ॥ ३३ ॥

श्रीसंतिकरस्तव

१. संतिकरं संतिजिणं, जगत्तरणं जयसिरीइ दायारं ।
 समरामि भक्तपालग-निव्वाणीगरुडकयसेवं ॥ १ ॥
 ॐ सनमो विप्पोसहि-पत्ताणं संतिसामिपायाणं ।
 झौं स्वाहामंतेणं, सव्वासिवदुरियहरणाणं ॥ २ ॥
 ॐ संतिनमुक्कारो,खेलोसहिमाइलद्विपत्ताणं ।
 सौहौं नमो सव्वो-सहिपत्ताणं च देइ सिरिं ॥ ३ ॥
 वाणीतिहुअणसामिणी-सिरिदेवीजक्खरायगणिपिडगा ।
 गहदिसिपालसुर्गिदा, सया वि रक्खंतु जिणभत्ते ॥ ४ ॥
 रक्खंतु मम रोहिणिं, पभेत्ती वज्जसिखैत्ता य सया ।
 वज्जकुंसि चकेसेरि, नरदंत्ता कांलि मर्हाकाली ॥ ५ ॥

गोरी तह गंधारी, महर्जाला मारणवी अ वडरुड्डा ।
 अच्छुत्ता मारणसिआ, महामारणसिआओ देवीओ ॥ ६ ॥
 जक्खा गोमुह महजक्ख, तिमुह जक्खेस तुवरु कुसुमो ।
 मायंगो विजया जिअं, ^१बंभो मणुओ सरकुमारो ॥ ७ ॥
 छम्मुह पयाल किन्नर, गरुडो गंधव्व तह यज विखुदो ।
 कूबर, चरुणो भिउडो, ^२गोमेहो पासं मायंगो ॥ ८ ॥
 देवीओ चकेसरि, अजिआ दुरिआरि कालि महाकाली ।
 अच्छुअ संतां जाला, सुतारयाऽसोअं सिरिवच्छा ॥ ९ ॥
 चंडो विजयंकुसि, पन्नइति निर्व्वणि अच्छुआ धरणी ।
 वडरुड्ड देत्त गंधारि, अब्बे पउमोवड सिद्धा ॥ १० ॥
 इअ तित्थरक्खणया, अन्ने वि सुरासुरी य चउहा वि ।
 वंतरजोणीपमुहा, कुणंतु रक्खं सया अम्हं ॥ ११ ॥
 एवं सुदिट्ठिसुरगण-सहिओ संघस्स संतिजिणचंदो ।
 मज्झ वि करेउ रक्खं, मुणिसुंदरसूरिथुअमहिमा ॥ १२ ॥
 इअ संतिनाहसम्म-दिट्ठि रक्खं सरइ तिकालं जो ।
 सव्वोवद्वरहिओ, स लहइ सुहसंपयं परमम् ॥ १३ ॥

श्रीलघुशान्ति स्तव

शान्ति शान्तिनिश्चांतं, शान्तं शान्ताशिवं नमस्कृत्य ।
 स्तोतुः शान्तिनिमित्तं, मंत्रपदैः शान्तये स्तौमि ॥ १ ॥

ॐमिति निश्चितवृचसे, नमो नमो भगवतेऽर्हते पूजां ।
 शान्तिजिनाय जयवते, यशस्विने स्वामिने दमिनाम् ॥ २ ॥
 सकलातिशेषकमहा-संपत्तिसमन्विताय शश्याय ।
 त्रैलोक्यपूजिताय च, नमो नमः शान्तिदेवाय ॥ ३ ॥
 सर्वामरसुसमूह-स्वामिकसंपूजिताय न जिताय ।
 भुवनजनपालनोद्यत-तमाय सततं नमस्तस्मै ॥ ४ ॥
 सर्वदुर्गतिघनाशन-कराय सर्वाशिवप्रशमनाय ।
 दुष्टग्रह-भूत-पिशाच-शाकिनीनां प्रमथनाय ॥ ५ ॥
 यस्येति नाममंत्रप्रधावानवाक्योपयोगकृततोषा !
 विजया कुरुते जनहित-मिति च नुता नमत तं शान्ति ॥ ६ ॥
 भवतु नमस्ते भगवति, विजये सुजये परापरैरजिते ।
 अपराजिते जगत्यां, जयतीति जयावहे भवति ॥ ७ ॥
 सर्वस्यापि च संघस्य, भद्र-कल्याण-मंगलप्रददे ।
 साधूनां च सदा शिव-सुतुष्टि-पुष्टिप्रदे जीयाः ॥ ८ ॥
 भव्यानां कृतसिद्धे, निर्वृति-निर्वाणजननि सत्त्वानां ।
 अभयप्रदाननिरते, नमोऽस्तु स्वस्तिप्रदे तुभ्यम् ॥ ९ ॥
 भक्तानां जंतूनां, शुभावहे नित्यमुद्यते देवी ।
 सम्यग्दृष्टीनां धृति-रति-मति-बुद्धिप्रदानाय ॥ १० ॥
 जिनशासननिरतानां, शान्तिनतानां च जगति जनतानां ।
 श्रीसंपत्-कीर्ति-यशो-वर्द्धनि जय देवी ! विजयस्व ॥ ११ ॥

सलिला-नल-विष-विषधर-दुष्टग्रह-राज-रोग-रणभयंतः ।
 राक्षस-रिपुगण-मारी-चौरैति-श्वापदादिभ्यः ॥ १२ ॥
 अथ रक्ष रक्ष सुशिवं, कुरु कुरु शान्तिं च कुरु कुरु सदेति ।
 तुष्टिं कुरु कुरु पुष्टिं, कुरु कुरु स्वस्तिं च कुरु कुरु त्वं ॥ १३ ॥
 भगवति गुणवति शिवशान्ति, तुष्टि पुष्टि स्वस्तीह कुरु कुरु जनानां ।
 ॐमिति नमो नमो ह्रीं ह्रीं ह्रूं ह्रूं यः क्षः ह्रीं फुद फुद स्वाहा ॥ १४ ॥
 एवं यन्नामाक्षर-पुरस्सरं संस्तुता जयादेवी ।
 कुरुते शान्तिं नमतां, नमो नमः शान्तये तस्मै ॥ १५ ॥
 इति पूर्वसूरिदर्शित-मंत्रपदविदर्भितः स्तवः शान्तेः ।
 सलिलादि-भयविनाशी, शान्त्यादिकरश्च भक्तिमतां ॥ १६ ॥
 यश्चैनं पठति सदा, शृणोति भावयति वा यथायोगं ।
 स हि शान्तिपदं यायात्, सूरिः श्रीमानदेवश्च ॥ १७ ॥
 उपसर्गाः क्षयं यांति, छिद्यंते विघ्नवल्लयः ।
 मनः प्रसन्नतामेति, पूज्यमाने जिनेश्वरे ॥ १८ ॥
 सर्वमंगलमांगल्यं, सर्वकल्याणकारणं ।
 प्रधानं सर्वधर्माणां, जैनं जयति शासनम् ॥ १९ ॥

श्री तिजयपहुत्तस्मरणम्

तिजयपहुत्तपयासय-अट्टमहापाडिहेरजुत्ताणं ।

समयक्खित्तिआणं, सरेमि चकं जिणंदाणं ॥ १ ॥

पणैवीसा य अंसीआ, पनरसै पन्नांस जिणवरसमूहो ।
 नासेउ सयलदुरिअं, भवियाणं भत्तिजुत्ताणं ॥ २ ॥
 वीसां पणयौला वि य, तीसां पन्नैत्तरी जिणवरिदा ।
 गहभ्रुअरक्खसाइणि-घोरुवसगं पणासंतु ॥ ३ ॥
 सत्तरि पणैतीसा वि य, सट्ठी पंचेवै जिणगणो एसो ।
 वाहिजलजलणहरिकरि-चोरारिमहाभयं हरउ ॥ ४ ॥
 पणैपन्ना य दसेवै य, पन्नैट्ठी तह य चेव चालीसा ।
 रक्खंतु मे सरीरं, देवासुरपणमिआ सिद्धा ॥ ५ ॥
 ॐ हरहुंहः सरसुंसः, हरहुंहः तह य चेव सरसुंसः ।
 आलिहियनामगब्भं, चकं किर सव्वओ मइं ॥ ६ ॥
 ॐ रोहिणि पन्नैत्ति, वज्जसिखला तह य वज्जअंकुसिआ ।
 चकैसैरि नरदत्ता, कालि महार्कालि तह गौरी ॥ ७ ॥
 गंधारी महज्जाला, माणैवि वईरुद्धु तह य अचल्लुत्ता ।
 माणैसि महमाणैसिआ, विज्जादेवीओ रक्खंतु ॥ ८ ॥
 पंचदसकम्मभूमिसु, उप्पन्नं सत्तरि जिणाण सयं ।
 विवहरयणाइवभो-वसोहिअं हरउ दुरिआइं ॥ ९ ॥
 चउतीसअइसयजुआ, अट्ठमहापाडिहेरकयसोहा ।
 तित्थयरा गयमोहा, झाएअव्वा पयत्तेणं ॥ १० ॥
 ॐ वरकणयसंखविद्दुम-मरगयघणसन्निहं विगयमोहं ।
 सत्तरिसयं जिणाणं, सव्वामरपूइअं वंदे ॥ स्वाहा ॥ ११ ॥

ॐ भवणवद्वाणवंतर-जोइसवासी विमाणवासी अ ।
 जे के वि दुष्टदेश, ते सव्वे उवसमंतु मम ॥ स्वाहा ॥ १२ ॥
 चंदणकप्पूरेणं, फलए लिहिऊण खालिअं पीअं ।
 एंगतराइगहभूअ-साइणिमुगं पणासेइ ॥ १३ ॥
 इअ सत्तरिसयजंतं, समं मंतं दुवारि पडिलिहिअं ।
 दुरिआरिविजयवंतं, निब्भंतं निच्चमच्चेह ॥ १४ ॥

श्री नमिऊणस्मरणम्

नमिऊण पणयसुरगण-चूडामणिकिरणरंजिअं मुणिणो ।
 चलणजुअलं महाभय-पणासणं संथवं वुच्छं ॥ १ ॥
 सडियकरचरणनहमुह, निबुडुनासा विवन्नलायन्ना ।
 कुट्टमहारोगानल-फुलिगनिदड्डुसव्वंगा ॥ २ ॥
 ते तुह चलणाराहण-सलिलजलिसेयवुड्ढिउच्छाहा ।
 वणदवदड्डा गिरिपा-यव व्व पत्ता पुणो लच्छिं ॥ ३ ॥
 दुव्वायखुभिय जलनिहि, उब्भडकल्लोलमीसणारावे ।
 संभंतभयविसंतुल-निज्जामयमुक्कवावारे ॥ ४ ॥
 अविदलिअजाणवत्ता, खणेण पावंति इच्छिअं कूलं ।
 पामजिणचलणजुअलं, निच्चं चिअ जे नमंति नरा ॥ ५ ॥
 खरपवणुधुयवणदव-जालावलिमिलियसयलदुमगहणे ।
 डडझंतमुद्धमयवहु-भीसणरवभीसणम्मि वणे ॥ ६ ॥

जगगुरुणो कमजुअलं, निव्वारिअसयलतिहुअणाभोअं ।
जे संभरंति मणुआ, न कुणइ जलणो भयं तेसिं ॥ ७ ॥
विलसंतभोगभीसण--फुरिआरुणनयणतरलजीहालं ।
उग्गभुअंगं नवजलय-सत्थहं भीसणायारं ॥ ८ ॥
मन्नंति कीडसरिसं, दूरपरिच्छदविसमविसवेगा ।
तुह नामक्खरफुडसिद्ध-मंतगुरुआ नरा लोए ॥ ९ ॥
अडवीसु मिल्ल-तकर-पुलिंद-सदूलसदभीमासु ।
मयविहुरवुन्नकायर-उल्लूरिअपहिअसत्थासु ॥ १० ॥
अविलुत्तविहवसारा, तुह नाह ! पणाममत्तवावारा ।
ववगयविग्घा सिग्घं, पत्ता हियइच्छियं ठाणं ॥ ११ ॥
पज्जलिआनलनयणं, दूरवियागियमुहं महाकायं ।
नहकुलिसघायविअलिअ-गइंदकुंभन्थलामोअं ॥ १२ ॥
पणयससंभमपत्थिव-नहमणिमाणिकपडिअपडिमस्स ।
तुह वयणपहरणघग, सीहं कुद्धं पि न गणंति ॥ १३ ॥
ससिधवलदंतमुसलं, दीहकरुल्लालवुड्ढिउच्छाहं ।
महुपिगनयणजुअलं, ससलिलनवजरुहगरावं ॥ १४ ॥
भीमं महागइंदं, अच्चासन्नं पि ते न वि गणंति ।
जे तुम्ह चलणजुअलं, मुणिवइ ! तुंगं समल्लीणा ॥ १५ ॥
समरम्मि तिवस्सखग्गा-भिघायपव्विद्धउद्धुयकब्बे ।
कुंतविणिमिअकरिकलह-मुक्कसिक्काप्पउम्मि ॥ १६ ॥

निज्जियदप्पुधुररिउ-नरिदनिवहा भडा जसं धवलं ।
 पावंति पावपसमिण !, पासजिण ! तुह प्पभावेण ॥ १७ ॥
 रोमजलजलणविसहर-चोरारिमइंदगयरणभयाइं ।
 पासजिणनामसंकि-त्तणेण पसमंति सव्वाइं ॥ १८ ॥
 एवं महाभयहरं, पासजिणंदस्स संधवमुआरं ।
 भवियजणाणंदयरं, कल्लाणपंपरनिहाणं ॥ १९ ॥
 रायभय-जक्ख-रक्खस-कुसुमिण-दुस्सउण-रिक्खयीडासु ।
 संझासु दोसु पंथे, उवसंग्गे तह य रयणीसु ॥ २० ॥
 जो पढइ जो अ निसुणइ, ताणं कइणो य माणतुंगस्स ।
 पासो पावं पसमेउ, सयलभुवणच्चिअच्चलणो ॥ २१ ॥
 उवसंगंते कमठा-सुरम्मि झाणाओ जो न संचलिओ ।
 सुर-नर-किन्नरजुवईहि, संथुओ जयउ पासजिणो ॥ २२ ॥
 एअस्स मज्झयारे, अट्ठारसअक्खरेहि जो मंतो ।
 जो जाणइ सो ज्ञायइ, परमपयत्थं फुडं पासं ॥ २३ ॥
 पासह समरण जो कुणइ, संतुट्ठहियएण ।
 अट्ठत्तरसयवाहिभय, नासइ तस्स दूरेण ॥ २४ ॥

—>॥॥<—

श्रीबृहच्छान्तिस्मरणम् ।

भो भो भव्याः ! शृणुत वचनं प्रस्तुतं सर्वमेतद्, ये
 यात्राष्वां त्रिभुवनगुरोराहता भक्तिभाजः । तेषां शान्तिर्भवतु

भवतामर्हदादिप्रभावा-दारोग्य-श्रो-धृति-मतिकरी क्लेशविघ्नस-
हेतुः ॥ १ ॥ भो भो भव्यलोकाः ! इह हि भरतैरावतविदेह-
सम्भवानां समस्ततीर्थकृतां जन्मन्यासनप्रकम्पान्तरमवधिना
विज्ञाय सौधर्माधिपतिः, सुवोषाघण्टाचालनान्तरं सकलसुरा-
सुरेन्द्रैः सह समागत्य, सविनयमर्हद्भट्टारकं गृहीत्वा, गत्वा कन्का-
द्विशृङ्गे, विहितजन्माभिषेकः शान्तिमुद्घोषयति, यथा ततोऽहं
कृतानुकारमिति कृत्वा 'महाजनो येन गतः स पन्थाः' इति
भव्यजनैः सह समेत्य, स्नात्रपीठे स्नात्रं विधाय, शान्तिमुद्घो-
षयामि, तत्पूजा-यात्रा-स्नात्रादिमहोत्सवान्तरमिति कृत्वा
कर्णं दत्त्वा निश्चम्यतां निश्चम्यतां स्वाहा ।

ॐ पुण्याहं पुण्याहं प्रीयन्तां प्रीयन्तां भगवन्तोऽर्हन्तः
सर्वज्ञाः सर्वदर्शिनस्त्रिलोकनाथास्त्रिलोकमहितास्त्रिलोकपूज्यास्त्रि-
लोकेश्वरास्त्रिलोकोद्योतकराः ।

ॐ ऋषभ-अजित-सम्भव-अमिनन्दन-सुमति-पद्मप्रभ-
सुशार्ध-चन्द्रप्रभ-सुविधि-शीतल-श्रेष्ठांस-वासुपूज्य-विमल-
अनन्त-धर्म-शान्ति-कन्धु-अर-मल्लि-मुनिसुवत-नमि-नेमि-
पार्श्व-वर्धमानान्ता जिनाः शान्ताः शान्तिकरा भवन्तु स्वाहा ।

ॐ मुनयो मुनिप्रवरा रिपुविजय-दुर्मैत्र-काङ्क्षारेषु दुर्ग-
मार्गेषु रक्षन्तु वो नित्यं स्वाहा ।

ॐ ह्रीं श्रीं धृति-भक्ति-कीर्ति-कान्ति-बुद्धि-लक्ष्मी-मेधा-
विद्यासाधनप्रवेशन—निवेशनेषु सुगृहीतनामानो जयन्तु ते
जिनेन्द्राः ।

ॐ रोहिणी-प्रज्ञप्ति-वज्रशृङ्खला-वज्रकुण्डली-अप्रेतिचक्रा-
पुरुषदत्ता-काली-महाकाली गौरी-गांधारी-सर्वास्त्राभहाज्वाला-
मौनवी-वैरोट्या-अच्छुम्भा-मौनसी-महामानसी षोडश विद्या-
देव्यो रक्षन्तु वो नित्य स्वाहा ।

ॐ आचार्योपाध्यायप्रभृतिचातुर्वर्ण्यस्य श्रीश्रमणसङ्घस्य
शान्तिर्भवतु तुष्टिर्भवतु पुष्टिर्भवतु ।

ॐ ग्रहाश्चन्द्र-सूर्या-ङ्गारक-बुध-बृहस्पति-शुक्र-शनै-
श्चर-राहु-केतुसहिताः सलोकपालाः सोम-यम-वरुण-
कुबेरवासवाऽऽदित्य-स्कन्द-विनायकोपेता ये चाऽन्येऽपि ग्राम-
नगरक्षेत्रदेवतादयस्ते सर्वे प्रीयन्तां प्रीयन्तां, अक्षीणकोष-
कोष्ठागारा नरपतयश्च भवन्तु स्वाहा ।

ॐ पुत्र-मित्र-भ्रातृ-कलत्र-सुहृत्-स्वजन-सम्बन्धि-
बन्धुवर्गसहिता नित्यं चाऽऽमोदप्रमोदकारिणः, अस्मिंश्च भूमण्ड-
लायतननिवासी साधु-साध्वी-श्रावक-श्राविकाणां रोगोपसर्ग-
व्याधि-दुःख-दुर्भिक्ष-दौर्जनस्योपशमनाय शान्तिर्भवतु ।

ॐ तुष्टि-पुष्टि-ऋद्धि-वृद्धि-माङ्गल्योत्सवाः सदा प्रादु-

भूतानि पापानि शाम्यन्तु दुरितानि शत्रवः पराङ्मुखा भवन्तु
स्वाहा ।

श्रीमते शान्तिनाथाय, नमः शान्तिविधायिने ।

त्रैलोक्यस्याऽमराधीश-मुकुटाम्बुविताड्त्रये ॥ १ ॥

शान्तिः शान्तिकरः श्रीमान्, शान्तिं दिशतु मे गुरुः ।

शान्तिरेव सदा तेषां, येषां शान्तिर्गृहे गृहे ॥ २ ॥

उन्मृष्टरिष्ट-दुष्टग्रहगति-दुःस्वप्न-दुर्निमित्तादि ।

संपादितहितसम्प-न्नामग्रहणं जयति शान्तेः ॥ ३ ॥

श्रीमङ्गजगज्जनपद-राजाधिप-राजमन्निवेशानाम् ।

गोष्ठिक-पुरमुख्याणां, व्याहरणैर्व्याहरेच्छान्तिम् ॥ ४ ॥

श्री श्रमणसङ्घस्य शान्तिर्भवतु, श्रीपौरजनस्य शान्तिर्भवतु,
श्रीजनपदानां शान्तिर्भवतु, श्रीराजाधिपानां शान्तिर्भवतु, श्री-
राजमन्निवेशानां शान्तिर्भवतु, श्रीगोष्ठिकानां शान्तिर्भवतु, श्री-
पौरमुख्याणां शान्तिर्भवतु, श्रीब्रह्मजोकस्य शान्तिर्भवतु, ॐ
स्वाहा ॐ स्वाहा ॐ श्रीपार्श्वनाथाय स्वाहा ।

एषा शान्तिः प्रतिष्ठा-यात्रा-स्नात्राद्यवमानेषु शान्तिकल्प-
गृहीत्वा कुङ्कुम-चन्दन-कर्पूरा-ऽगरुधू-वाम-कुमुदज्जलिसमेतः
स्नात्रचतुष्क्रिकायां श्रीमङ्गसमेतः शुचिशुचित्रपुः पुष्प-वस्त्र-

चन्दना-ऽऽभरणालङ्कृतः पुष्पमालां कण्ठे कृत्वा शान्तिमुद्धोष-
यित्वा शान्तिपानीयं मस्तके दातव्यमिति ।

नृत्यन्ति नित्यं मणिपुष्पवर्षं, सृजन्ति गायन्ति च मङ्गलानि ।

स्तोत्राणि गोत्राणि पठन्ति मन्त्रान्, कल्याणभाजो हि जिनाभिषेके ॥

शिवमस्तु सर्वजगतः, परिहितनिरता भवन्तु भूतगणाः ।

दोषाः प्रयान्तु नाशं, सर्वत्र सुखीभवतु लोकः ॥ २ ॥

अहं तित्थयरमाया, सिवादेवी तुम्ह नयरनिवासिनी ।

अम्ह सिवं तुम्ह सिवं, असिवोवसमं सिवं भवतु ॥ ३ ॥ स्वाहा

उपसर्गाः क्षयं यान्ति, छिद्यन्ते विघ्नवह्नयः ।

मनः प्रसन्नतामेति, पूज्यमाने जिनेश्वरे ॥ ४ ॥

सर्वमङ्गलमाङ्गल्यं, सर्वकल्याणकारणम् ।

प्रधानं सर्ववर्माणां, जैनं जयति शासनम् ॥ ५ ॥

श्रीजिनपञ्चस्तोत्रम् ॥

ॐ ह्रीं श्रीं अहं श्रीपरमात्मने नमः । ॐ ऐं नमः श्रीगु-

ल्फहाम्बुजेभ्यो नमः । ॐ ह्रीं श्रीं अहं अर्हद्भ्यो नमो नमः ।

ॐ ह्रीं श्रीं अहं सिद्धेभ्यो नमो नमः । ॐ ह्रीं श्रीं अहं आचार्ये-

भ्यो नमो नमः । ॐ ह्रीं श्रीं अहं उपाध्यायेभ्यो नमो नमः ॥

ॐ ह्रीं श्रीं अहं गौतमस्वामीप्रमुखसर्वसाधुभ्यो नमो नमः ॥ १ ॥

एषः पञ्चनमस्कारः, सर्वपापक्षयङ्करः ।

मङ्गलानां च सर्वेषां, प्रथमं भवति मङ्गलम् ॥ २ ॥

ॐ ह्रीं श्रीं जये विजये, अहं परमात्मने नमः ।

कमलप्रमद्वरीन्द्रो, भाषते जिनपञ्जरम् ॥ ३ ॥

एकमक्तोपनासेन, त्रिकालं यः पठेदिदम् ।

मनोऽभिलषितं सर्वं, फलं स लभते ध्रुवम् ॥ ४ ॥

भृशय्या-ब्रह्मचर्येण, क्रोधलोभविर्वर्जितः ।

देवताप्रे पवित्रात्मा, पण्मासैर्लभते फलम् ॥ ५ ॥

अहन्तं स्थापयेन्मूर्ध्नि, मिदं चक्षुर्ललाटके ।

आचार्यं श्रोत्रगार्मध्वे, उपाध्यायं तु नासिके ॥ ६ ॥

साधुवृन्दं मुखस्याऽग्रे, मनःशुद्धिं विधाय च ।

सूर्य-चन्द्रनिरोधेन, सुधीः सर्वार्थसिद्धये ॥ ७ ॥

दक्षिणे मदनद्वेषी, वामपार्श्वे स्थितो जिनः ।

अङ्गमन्विषु सर्वज्ञः, परमेष्ठी शिवङ्करः ॥ ८ ॥

पूर्वांशां च जिनो रक्षेदाग्नेर्यो विजितेन्द्रियः ।

दक्षिणांशां परं ब्रह्म, नैर्ऋतीं च त्रिकालवित् ॥ ९ ॥

पश्चिमांशां जगन्नाथो, वायव्यां परमेश्वरः ।

उत्तरां तीर्थकृत् सर्वामीशानेऽपि निरञ्जनः ॥ १० ॥

पातालं भगवानहंकाशं पुरुषोत्तमः ।

रोहिणीप्रमुखा देव्यो, रक्षन्तु सकलं कुलम् ॥ ११ ॥

ऋषभो मस्तकं रक्षेदजितोऽपि विलोचने ।
 सम्भवः वर्णयुगलेऽभिनन्दनस्तु नासिके ॥ १२ ॥
 ओष्ठौ श्रीसुमती रक्षेद्, दन्तान् पद्मप्रभो विभुः ।
 जिह्वां सुपार्श्वदेवोऽयं, तालु चन्द्रप्रभामिधः ॥ १३ ॥
 कण्ठं श्रीसुविधी रक्षेद्, हृदयं जिनशीतलः ।
 श्रेयांसो बाहुयुगलं, वासुपूज्यः करद्वयम् ॥ १४ ॥
 अर्जुलीर्विमलो रक्षेदनन्तोऽसौ नखानपि ।
 श्रीधर्मोऽप्युदरास्थीनि, श्रीशान्तिर्नाभिमण्डलम् ॥ १५ ॥
 श्रीकुन्धुर्गुह्यकं रक्षेदरो लोमकटीतटम् ।
 मल्लिरुपपृष्ठमंशं, पिण्डिकां मुनिसुव्रतः ॥ १६ ॥
 पादार्जुलीर्नमी रक्षेच्छीनेमिश्ररणद्वयम् ।
 श्रीपार्श्वनाथः सर्वाङ्गं, वर्धमानश्चिदात्मकम् ॥ १७ ॥
 पृथिवीजलतेजस्कवाय्वाकाश्चमयं जगत् ।
 रक्षेदशेषपापेभ्यो, वीतरागो निरञ्जनः ॥ १८ ॥
 राजद्वारे श्मशाने च, सङ्ग्रामे शत्रुसङ्कटे ।
 ज्याघ्र-चौराग्नि-सर्पादि-भूत-प्रेतभयाश्रिते ॥ १९ ॥
 अकाले मरणे प्राप्ते, दारिद्र्यापत्तमाश्रिते ।
 अपुत्रत्वे महादुःखे, मूर्खत्वे रोगपीडिते ॥ २० ॥
 डाकिनी-आकिनीग्रस्ते, महाग्रहगणार्दिते ।
 नद्युत्तारेऽध्ववैषम्ये, व्यसने चाऽऽपदि स्मरेत् ॥ २१ ॥

અનંતલઘ્નિધાન

શ્રી ગૌતમસ્વામીજી

અંગૂઠે અમૃત વસે, લઘ્નિધતણા ભંગાર;
શ્રી ગુરુ ગૌતમ સમરીએ, વાંછિત ફલદાતાર.

प्रातरेव समुत्थाय, यः स्मरेज्जिनपञ्जरम् ।

तस्य किञ्चिद् भयं नास्ति, त्वमेव सुखमप्यदः ॥ २२ ॥

जिनपञ्जरनामेदं, यः स्मरेदनुवासरम् ।

कमलप्रभसूरीन्द्रश्रियं स लभते नरः ॥ २३ ॥

प्रातः समुत्थाय पठेत् कुतज्ञो, यः स्तोत्रमेव जिनपञ्जरस्य ।

आसादयेत् सः कमलप्रभाख्यो, लक्ष्मीं मनोवाञ्छितपूरणाय ॥ २४ ॥

श्रीरूपल्लीयवरेष्यगच्छे, देवप्रभाचार्यपदाब्जहंसः ।

वादीन्द्रचूडामणिरप्येनो, जीयादसौ श्रीकमलप्रभाख्यः ॥ २५ ॥

श्रीगौतमस्वाम्यष्टकम् ।

श्रीइन्द्रभूति वसुभूतिपुत्रं, पृथ्वीभवं गौतमगोत्ररत्नम् ।

स्तुवन्ति देवासुरमानवेन्द्राः, स गौतमो यच्छतु वाञ्छितं मे ॥ १ ॥

श्रीवर्धमानात् त्रिपदीमवाप्य, मुहूर्त्तभात्रेण कृतानि येन ।

अङ्गानि पूर्वाणि चतुर्दशाऽपि, स गौतमो यच्छतु वाञ्छितं मे ॥ २ ॥

श्रीवीरनाथेन पुग प्रणीतं, मन्त्रं महानन्दमुखाय यस्य ।

ध्यायन्त्यमी सूरिवगः समग्राः, स गौतमो यच्छतु वाञ्छितं मे ॥ ३ ॥

रस्याभिधानं मुनयोऽपि सर्वे, गृह्णन्ति मिश्राभ्रभणस्य काले ।

मिष्टाक्षपानाम्बरपूर्णकाशाः, स गौतमो यच्छतु वाञ्छितं मे ॥ ४ ॥

अष्टापदाद्रौ गगने स्वशक्त्या, ययौ जिनानां पदवन्दनाय ।

निश्चम्य तीर्थातिशयं सुरेभ्यः, स गौतमो यच्छतु वाञ्छितं मे ॥ ५ ॥

त्रिपञ्चसङ्ख्याश्रयतापमानां, तपःकृशानामपुनर्मवाय ।
 अक्षीणलब्ध्या परमान्नदाता, स गौतमो यच्छतु वाञ्छितं मे । ६ ।
 सदक्षिणं भोजनमेव देयं, साधर्मिकं सङ्घसपर्ययेति ।
 कैवल्यवस्त्रं प्रददौ मुनीनां, स गौतमो यच्छतु वाञ्छितं मे । ७ ।
 शिवं गते भर्तरि बीरनाथे, युगप्रधानत्वमिहैव मत्वा ।
 षट्पामिषेको विदधे सुरेन्द्रैः, स गौतमो यच्छतु वाञ्छितं मे । ८ ।
 श्रीगौतमस्याष्टकपादरेण, प्रबोधकाले मुनिपुङ्गवा ये ।
 पठन्ति ते सूरिपदं च देवानन्दं लभन्ते नितरां क्रमेण ॥ ९ ॥

श्रीमन्त्राधिराजगर्भितश्रीगौतमस्वामीस्तवनम् ।

नमोऽस्तु श्रीहीधृतिकीर्तिबुद्धिलक्ष्मीविलासैकनिकेतनाय ।
 श्रीवीरपट्टाम्बरभास्कराय लोकोत्तमाय प्रभुगौतमाय ॥ १ ॥
 ॐकारमक्षीणमहानसानां श्रीमन्तमुज्जृम्भतपःप्रभावैः ।
 द्रौमन्तमात्मानुगवन्दनेनाऽर्हन्तं नमस्यामि तस्मिन्द्रभूतिम् ॥ २ ॥
 उन्निद्रसौवर्णसहस्रपत्रगर्भस्थसिंहासनसंनिषण्णम् ।
 दिव्यातपत्रं परिवीज्यमानं सञ्चामरैश्चाऽमरराजसेव्यम् ॥ ३ ॥
 कल्पद्रुचिन्तामणिकामधेनुसमाननामानममानशक्तिम् ।
 अनेकलोकोत्तरलब्धिसिद्धं श्रीगौतमं धन्यतमाः स्मरन्ति ॥ ४ ॥
 एकैव षड्दर्शनदृक्कनीनिका पुराणवेदागमजन्मभूमिका ।
 आनन्दचिद्ब्रह्ममयी सरस्वती सुरेन्द्रभूतेश्वरणोपसेविनी ॥ ५ ॥

अम्बिकादेवीस्तोत्रम् ।

वैतालीयवृत्तम्

जय जैनमताऽनुरक्षिके ! जय दीव्याम्बरधारिणि ! क्षितौ ।
जय दीर्णकलिप्रभाविके ! जय संपत्तिनिधानकेऽम्बिके ! ॥ १ ॥
त्वदरं विनिपातसंक्षयो—जिनराजप्रभया प्रभाविनि ! ।
करुणालयवासिनि ! प्रियं, कुरु सर्वत्रशरीरिणां सदा ॥ २ ॥
विदितो ललिताम्बिके ! तव, महिमाऽमेयगुणः शुभात्मिके ! ।
विनिवारय मङ्गलेतरं, प्रविधेहि प्रचुरश्रियं नृणाम् ॥ ३ ॥
नरदेवनताङ्घ्रिकेऽम्बिके ! तव दाक्षिण्यमनल्पशर्मदम् ।
शरणं क्रियते त्वदीयकं, चरणं विघ्नविघातकारणम् ॥ ४ ॥
विफलं तव सेवनं न वै, श्रुतदृष्टं च मयाम्बिके ! जने ।
जनतारिणि ! मानहारिणि ! हर संकष्टपरम्परां सदा ॥ ५ ॥
जिनशासनसेविनां नृणां, विकृतिर्नैव कदापि जायते ।
विषदां पदमर्थहारकं, त्वयि गोष्ठ्यां कुत एव संभवेत् ॥ ६ ॥
जय नेमिजिनेन्द्रशापनाऽवननिष्ठे ! वरसिंहवाहने ! ।
करसंस्थितचूतलुम्बिके ! सुतयुगलेन विराजितेऽम्बिके ! ॥ ७ ॥
विमलार्थपतेः सहायिका, शुभघर्माऽभिरतस्य गीयसे ।
अचलाऽर्बुदरक्षिणाम्बिके ! श्रुतसम्यक्त्वधरा प्रभाविनी ॥ ८ ॥
गुरुभक्तिरतात्मना सदा, मुनिहेमेन्द्रसुधाब्धिना कृतम् ।
समभावयुजाऽम्बिकाऽष्टकं, जनतात्राणविधानहेतुकम् ॥ ९ ॥

॥ श्रीभद्रबाहुस्वामिप्रणीतं अनेकमन्त्रगर्भितं उपसर्गहरस्तोत्रम् ॥

उपसर्गहरं पासं, पासं वंदामि कम्मघणमुक्कं ।

विसहरविसनिन्नासं, मंगलकल्लाणआवासं ॥ १ ॥

विसहरफुलिगमंतं, कंठे धारेइ जो सया मणुओ ।

तस्स गहरोगमारी, दुट्टजरा जंति उवसामं ॥ २ ॥

चिठ्ठउ दूरे मंतो, तुज्झ पणामो वि बहुफलो होई ।

नरतिरिएसु वि जीवा, पावंति न दुक्खदोगचं ॥ ३ ॥

ॐ अमरतरुकामधेणु-चितामणिकामकुंभमाईया ।

सिरिपासनाहसेवा-गहाण सव्वे वि दासत्तं ॥ ४ ॥

ॐ ह्रीं श्रीं ऐं ॐ तुह दंसणेण सामिय ! पणासेइ रोगसो-
गदोहग्गं ।

कप्पतरुमिव जायइ, ॐ तुह दंसणेण सव्वफलहेऊ स्वाहा ॥ ५ ॥

ॐ ह्रीं नमिऊण विग्घणासय (विप्पणासय) मायाबोएण
धरणनागिदं ।

सिरिकामराजकलियं, पासज्जिणंदं नमंसाभि ॥ ६ ॥

ॐ ह्रीं (क्लीं) सिरिपासविसहर-विज्जामंतेण ज्ञाणज्झाएज्जा ।

धरणपउमावइदेवी, ॐ ह्रीं ह्म्ल्वर्य्य स्वाहा ॥ ७ ॥

ॐ जयउ धरणेदपउमावइयनागिणीविज्जा ।

विमलज्झाणमहिओ, ॐ ह्रीं क्ष्म्ल्व्यू स्वाहा ॥ ८ ॥

ॐ थुणामि पासनाहं, ॐ ह्रीं एणमामि परमभत्तीए ।

अट्ठक्खरधरणेदो, पउमावइपयडियाकित्ती ॥ ९ ॥

जस्स पयकमलमज्जे, सया वमइ पउमावइय धरणिदो ।

तस्स नामेण सयलं, विसहरविसं नासेइ ॥ १० ॥

तुह सम्मत्ते लद्धे, चित्तामणिकप्पपायवब्भहिए ।

पावंति अविग्घेणं, जीवा अयरामरं ठाणं ॥ ११ ॥

ॐ नट्ठमयट्ठाणे, पणट्ठकम्मट्ठनट्ठसंसारे ।

परमट्ठनिट्ठिअट्ठे, अट्ठगुणाधीमरं वंदे । ॥ १२ ॥

इअ संथुओ महायम ! भत्तिब्भरनिब्भरेण हियएण ।

ता देव ! दिज्ज बोहिं, भवे भवे पास ! जिणचंद ! ॥ १३ ॥

तुह नामसुद्धमंतं, सम्मं जो जवइ सुद्धभावेण ।

सो अयरामरठाणं, पावइ न य दोग्गइं दुक्खं ॥ १४ ॥

ॐ पंडुभगंदरदाहं, कामं मामं च सूलमाईणि ।

पासपहुपभावेणं, नासंति सयलरोगाईं ॥ १५ ॥

ॐ विसहरदावानल—साइणिवेयालमारिआयंका ।

सिरिनीलकंठपासस्स, समरणमित्तेण नासंति ॥ १६ ॥

पन्नासं गोपीडां, कुरग्गहदंसणं भयं काये ।

आवी न हुंति एए, तहवि तिसंझं गुणिज्जासु ॥ १७ ॥

पीडजंतभगंदर-खाससासवल तहह ।

सिरीसामलपासमहंतनामपऊरपऊलेण ॥ १८ ॥

ॐ ह्रीं पासघरणसंजुत्तं, विसहरविज्जं जवेइ सुद्धमणेणं ।

पावेइ इच्छिपसुहं, ॐ ह्रीं श्रीं क्ष्मल्लव्यं *स्वाहा ॥ १९ ॥

रोगजलजलणविसहर-चोरारिमइंदगयरणभयाइं ।

पासजिणनामसंक्कित्तेण पसमंति सव्वाइं ॥ २० ॥

*अतः परं गाथाचतुष्टयं पठ्यते ।

तं नमह पासनाहं, धरणेदनमंसियं दुहं पणासेइ ।

तस्स पभावेण सया, नासंति सयलदुरियाइं ॥ १ ॥

एए समरंताणं, मणेणि न दुहं वाहीना समाहिदुक्खं ।

नामंचियमंतसमं, पयडो नत्थित्थ संदेहो ॥ २ ॥

जलजलणतहसप्पसीहो, चोरारी संभवेवि खिप्पं ।

जो समरेइ पासपहु, पहवइ न कयावि किंचित्तस्स ॥ ३ ॥

इहलोगट्ठी पालोगट्ठी, जो समरेइ पासनाहं तु ।

तत्तो सिज्जेइ न, कोमइ (संति) नाह सुरा भगवंतं ॥ ४ ॥

— ❁ — .

श्रुतिजःसागरमुनिप्रणीतं-

श्रीउपसर्गहरस्तोत्रवादपूर्तिरूपं श्रीपार्श्वस्तोत्रम्

उवन्नगहरं पासं, वंदिअ नंदिअ गुणाण आवासं ।

मइसुग्गूरिं सूरिं, थोसं दोसं विमुत्तुणं ॥ १ ॥

जहमहमहिममहग्गं, पासं वंदामि कम्मवणमुक्कं ।

तह महगुरुकमजुअलं, थोसामि सुसामि भिच्चुव्व ॥ २ ॥

संसारसारभूअं, कामं नामं धरंति निअहिअए ।

विमहरविसनिआसं, धन्ना पुन्ना लहंति सुहं ॥ ३ ॥

सारयससिसंकासं, वयणं नयणुप्पलेहि वरभासं ।

कुणइ कुकम्भविणासं, मंगलकल्लाणआवासं ॥ ४ ॥

विमहरफुलिगमंतं, कुग्गहगहगहिअविहिअपुव्वत्तं ।

कुव्वलयकुव्वलयकंतं, सुहं सुहं दिअउ अच्चंतं ॥ ५ ॥

गुरुगुरुगुणमणिमालं, कंठे धारेइ जो सया मणुओ ।

सो सुहगो दुहगो णो, सिवं वरइ हरइ दुहदाहं ॥ ६ ॥

मुख्खायं गुरुखायं, गयरायगइं हु नमइ गयराअं ।

तस्स गइरोगमारी, -सुदुट्टकुट्टा न पइवंति ॥ ७ ॥

भूवालमालमउड-ट्टिअमणिमालामऊइसुइपायं ।

जो नमइ तस्स निच्चं, दुट्टजरा जंति उव्वामं ॥ ८ ॥

चिठ्ठुउ दूरे मंतो, तुह संतो मज्झ तुज्झ भत्तीए ।

सव्वमपुव्वं सिज्झइ, शिज्झइ पावं भवारावं । ॥ ९ ॥

अहवा दूरेमत्तो, तुज्ज पणामो वि बहुफलो होइ ।
 संसारपारकरणे, सुजाणवत्तु व्व जाणाहि ॥ १० ॥
 दंसणदंसणदं तव, दंसणयं लध्धु(लध्धूण) सुद्धबुद्धीए ।
 नरतिरिणसु वि जीवा, गमणं भमणं व न लहंति ॥ ११ ॥
 गुरुमाणं गुरुमाणं, गुरुमाणं जेहु दिति सुगुरूणं ।
 ते दुहभवणे भवणे, पावंति न दुक्खदोगच्चं ॥ १२ ॥
 तुह सम्मत्ते लध्धे, लद्धं सिद्धोइ सुद्धमुद्धाणं ।
 रयणे रयणे पत्ते, जह सुलहा रिद्धिसंपत्ती ॥ १३ ॥
 सुहवरणे तुहचरणे, चित्तामणिकप्पपायवब्भहिए ।
 बद्धे सिद्धिसमिद्धे, लद्धममुद्धं तिजयसारं ॥ १४ ॥
 सामी ! कामियदायं, नच्चा सुच्चा जिआ तुमं पत्ता ।
 पावंति अविग्घेणं, सिग्घमहग्गं कुसलवग्गं ॥ १५ ॥
 तिब्बायरेण भव्वा, तुह मुहकमलाउलेहि असम्मत्ता ।
 पावंति पापहीणा, जीवा अयरामरं ठाणं ॥ १६ ॥
 इय संथुओ महायस ! नियजसकरपयापाविअसुसोम ! ।
 नियमइणो अणुसारा, सारगुणा ते सरंतेण ॥ १७ ॥
 तुह सुहपयगयचित्तेण, भत्तिब्भरनिब्भरेण हिअयेण ।
 अह देहि मे हिअकरं, सुत्तरणसरणं निरावरणं ॥ १८ ॥ जुअलं ।
 बहुरम्मधम्मदेसण-सुणणे थुणणे वि दुलह सम्मत्तो ।
 ता देव ! दिज्ज बोहि, सोहि कोहिडह भवंमि ॥ १९ ॥

एवं सेवंतेणं, तुहसुहगुणकित्तिणं मए विहिअं ।

वा देसु मे सुकुसलं, भवे भवे पास ! जिणचंद ! ॥ २० ॥

इअ थुओ सुहओ गुणसंजुओ, ससिगणंबरसुंदरतावणो ।

स उवसग्गहरस्स दलेहि सो, दिसउ तेअसुसायरसंपयं ॥ २१ ॥

छाया

उपसर्गहरं पार्श्वं, वन्दित्वा नन्दित्वा गुणानामावासम् ।

मतिसुरसूरिं सूरिं, स्तोष्ये दोषं विमुच्यैव ॥ १ ॥

यथा महोमहिममहार्चं, पार्श्वं वन्दे कर्मघनमुक्तम् ।

तथा मम गुरुक्रमयुगलं, स्तोष्यामि सुस्वामिनं भृत्य इव ॥ २ ॥

संसारसारभूतं, कामं नाम धरन्ति निजहृदये ।

विषधरविषनिर्णाशं, धन्याः पुण्याः लभन्ते सुखम् ॥ ३ ॥

श्चारदशशिसङ्काशं, वदनं नयनोत्पलाम्बां वरमासम् ।

करोति कुकर्मविनाशं, मङ्गलकल्याणकावासम् ॥ ४ ॥

विषधरस्फुलिङ्गमन्त्रं, कुग्रहग्रहगृहीतविहितपूर्वचम् ।

कुवलयकुवलयकान्तं, मुखं सुखं दिशतु अत्यन्तम् ॥ ५ ॥ युगलम् ।

गुरुगुरुगुणमणिमालां, कण्ठे धारयति यः सदा मनुजः ।

स सुमगो दुर्मगो न, शिवं वृणोति हरति दुःखदाहम् ॥ ६ ॥

गुरुपायं गुरुपादं, गजराजगतिं खलु नमति गतरागम् ।

तस्य ग्रहरोगमारी-सुदुष्टकुष्ठो न प्रभवन्ति ॥ ७ ॥

भूशालभालमुकुट-स्थितमणिमालामयखशुचिपादम् ।

यो नमति तस्य नित्यं, दुष्टज्वरा यान्त्युपशामम् ॥ ८ ॥

तिष्ठतु दूरे मन्त्र-स्तव सन् मम तव भक्त्या ।

सर्वमपूर्वं सिध्यति, क्षीयते पापं भवाराधनम् ॥ ९ ॥

अथवा दूरे भक्ति-स्तव प्रणामोऽपि बहुफलो भवति ।

संसारवारकरणे, सुदानपात्रमिव जानीहि ॥ १० ॥

दर्शनदर्शनदं तव, दर्शनकं लब्ध्वा शुद्धबुद्ध्या ।

नरतिर्यक्षपि जीवा-गमनं भ्रमणं च न लभन्ते ॥ ११ ॥

गुरुमानं गुरुमानं-गुरुमानं ये खलु सुददति सुगुरुभ्यः ।

ते दुःखमवने भवने, प्राप्नुवन्ति न दुःखदौर्गत्ये ॥ १२ ॥

तव सम्पत्त्वे लब्धे, लब्धः सिद्धेः शुद्धबुद्ध्या नु ।

रत्ने रत्नं प्राप्ते, यथा सुलभा ऋद्धिसंप्राप्तिः ॥ १३ ॥

शुभवर्णे चरणे, चिन्तामणिकल्पपादपान्शधिके ।

लब्धे सिद्धिः ऋद्धे, लब्धममुग्यं त्रिजगत्सारम् ॥ १४ ॥

स्वाभिन् । चिन्तामणं, नत्वा श्रुत्वा जीवास्त्वां प्राप्ताः ।

प्राप्नुवन्ति नैव, जीवतहाय कुशलवगम् ॥ १५ ॥

तीव्रादरेण भव्यास्तव मुखकमलाकुलैरसमाप्ताः ।

प्राप्नुवन्ति पापहीना, जीवा अजरामरं स्थानम् ॥ १६ ॥

इति संस्तुतो महाप्रभो ! निजप्रशस्करप्रकरप्राप्तसुसोम ! ।

निजमतेरनुसारात्, सारगुणांस्तव स्मरता ॥ १७ ॥

तव शुभपदगतचित्तेन, भक्तिभरनिर्भरेण हृदयेन ।

अथ देहि मे हिङ्गकरं, सुचरणशरणं निरावरणम् ॥ १८ ॥ युगलम् ।

बहुरम्यधर्मदेशन-श्रवणे स्तवनेऽपि दुर्लभं सम्यक्त्वम् ।

तदेव ! देया बोधि, शुद्धि को हिण्डति भवे ? ॥ १९ ॥

एवं सेवमानेन तव, शुभयुगकीर्तनं मया विहितम् ।

तद्दस्व मे सुकुशलं स्वभवे भवे पार्थ ! जिनचन्द्र ! ॥ २० ॥

इति स्तुतः सुखदोगुणसंयुतः, शशिगणांवरसुन्दरतापनः ।

सन् उपसर्गहरस्य दलैः स, दिशतु तेजःसुसागरः सम्पदम् ॥ २१ ॥

पूर्वाचार्यप्रणीतं पद्मावत्यष्टकम् ।

(सगूधरावृत्तम्)

श्रीमद्गोर्वाणचक्रस्फुटमुकुटवटोदिव्यमाणिक्यमाला—

ज्योतिर्ज्वालाकरालस्फुरितमुकुरिकाघृष्टपादारविन्दे ! ।

व्याघ्रोस्त्वामहस्रज्वलदनलशिखालोलपाशाङ्कुशाढ्ये !,

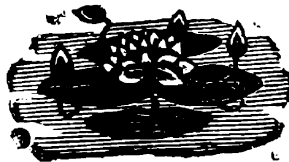
ॐ क्रौं ह्रीं मन्त्ररूपे ! क्षपितकलिमले ! रक्ष मां देवि ? पद्मे ! १

मित्रा पातालमूलं चल चल चलिते ! व्याललीलाकराले !,
विद्युदण्डप्रचण्डप्रहरणसहिते ! सद्भुजैस्तर्जयन्ती ।

दैत्येन्द्रं क्रूदंष्ट्राकटकटघटितस्पष्टमीमाडुहासे !,
मायाजीमूतभालाकुहरितगमने ! रक्ष मां देवि ! पद्मे ॥ २ ॥

कूजत्कोदण्डकाण्डोडुमरविधुरितक्रूरघोरोपसर्ग,
दिव्यं वज्रातपत्रं प्रगुणमणिरणत्किङ्किणीक्वाणरम्यम् ।
भास्वद् वैडूर्यदण्डं मदनविजयिनो विभ्रती पार्श्वभर्तुः,
सा देवी पद्महस्ता विघटयतु महाडामरं मानकीनम् ॥ ३ ॥

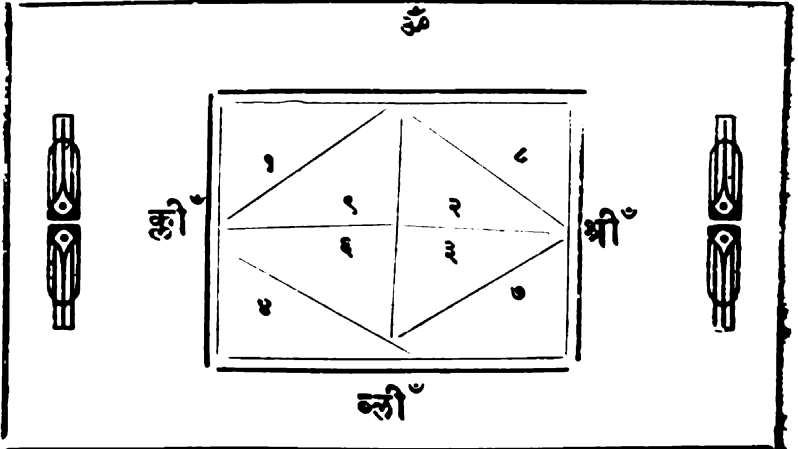
मृङ्गीकालीकरालीपरिजनसहिते ! चण्डि ! चामुण्डि ! नित्ये !,
क्षौ क्षौ क्षूँ क्षौ क्षणार्द्धक्षतरिपुनिवहं ! हीमहामन्त्रवश्ये !
ॐ ह्रीं ह्रीं भ्रूं भङ्गसङ्गभ्रकुटिपुटतटत्रासितोदामदैत्ये !,
झाँ झाँ झुँ झाँ प्रचण्डे ! स्तुतिशतमुखरे ! रक्ष मां देवि ! पद्मे ! ॥ ४ ॥

વીસા યંત્ર

આ યંત્ર વ્યાપારીઓને માટે ઘણા જ ઉપયોગી પૂરવાર થયો છે. સાથોસાથ આત્મકલ્યાણ સાધવામાં પણ તે સાધન-ભૂત છે. આ યંત્રનો ઉપયોગ ગુરુગમપૂર્વક કરવો. જે શુદ્ધ નિષ્ઠા અને એકલક્ષપૂર્વક તેનો જાપ કરવામાં આવે તો ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ-એ ચારે પુરુષાર્થને સાધવા માટે શક્તિમાન થવાય છે.

યંત્રની રચના નીચે પ્રમાણે છે-

*વિવિધ મંત્રો

લક્ષ્મી પ્રાપ્ત કરવાના મંત્રો

(૧) ॐ શ્રીપાર્શ્વચિન્તામણિ અપ્રતિચક્રાય હ્રં સૌં હ્રં કિલ્લેં
યૈં સૌં મમ ઋદ્ધિસમૃદ્ધિ કુરુ કુરુ સ્વાહા ॥

આ મંત્ર શુદ્ધ થઇ, બીજ સહિત દિવસમાં એક સો આઠ
વાર જપવાથી મહાકલ્યાણ અને દ્રવ્યપ્રાપ્તિ થાય છે.

(૨) ॐ હ્રીં શ્રીં કલૈં ધરણેં દ્રવ્યવાવર્તીસહિનાય અતુલ્લ-
ભીર્યપરાક્રમાય સર્વવ્યાધિવિનાશાય સર્વપાપક્ષયંકરાય સર્વ-
ફિસંબરચૂરણાય સર્વદુષ્ટકર્ષાનિવારણાય ॐ હ્રીં શ્રીં ગોહીપાર્શ્વ-
નાથાય મમ હૃદ્યા પૂરો ૨ ઋદ્ધિવૃદ્ધિ કુરુ કુરુ સ્વાહા ॥

(૩) ॐ નમો ગોચરસ્ત અક્ષીઃપ્રમહાણસ્ત લદ્ધિસંપન્નસ્ત
મમ ગૌરે તુષ્ટિ ઋદ્ધિ વૃદ્ધિ કુરુ કુરુ સ્વાહા ॥

જે કોઇ પ્રતિદિન આ મંત્રનો એક સો આઠ વાર જપ
કરે તેને શ્રેષ્ઠ સામ્રાજ્યલક્ષ્મી પ્રાપ્ત થાય.

મનસિદ્ધિ મંત્ર

ॐ નમો અરિહંતાય ॐ નમો મનવર્ધન ચંદાપ મહાવિજ્ઞાપ
સઠાપ ગરે ૨ હલ્ ૨ ચલ્ ૨ મયૂરવાહનીય નમઃ ઠઃ ઠઃ ઠઃ
સ્વાહા ॥

* આ પ્રકરણના બધા મંત્રો ભાવનગરનિવાસી શેઠ ગુલાબચંદ
આણંદજીના સંગ્રહમાંથી મળી આવ્યા છે. તે આ પુસ્તકમાં પ્રકાશિત
કરવા આપવા માટે અમે તેમના ઋણી છીએ.

કોઈપણ ગામ નગરાદિકમાં પ્રવેશ કરતાં પહેલાં નગરની નજીકના શ્રેષ્ઠ વૃક્ષ નીચે ખેસી, આ મંત્ર લાણી પ્રવેશ કરવાયા મનકામના ક્ષણભૂત થાય છે.

શ્રી ચોવીશ તીર્થ કરનો યંત્ર

૨૨	૩	૯	૧૫	૧૬	
	૨૨	૩	૯	૧૫	૧૬
	૧૪	૨૦	૨૧	૨	૮
	૧	૭	૧૩	૧૬	૨૫
	૧૮	૨૪	૫	૬	૧૨
	૧૦	૧૧	૧૭	૨૩	૪

આ યંત્રને તાંબા અગર તો રૂપાના પતરા પર કોતરાવીને પૂજાની વિધિ પ્રમાણે પ્રતિદિન પ્રભાતે ચંદનાદિથી તેની પૂજા કરી, પુષ્પ ચઢાવી એકાગ્રતાપૂર્વક ધ્યાન ધરવાથી દરેક પ્રકારના વિઘ્નો-સંકટો વિનાશ પામે છે અને દેહ તદ્દન નિરોગી બને છે. આ યંત્રની સાધનાર્થે અર્ઘ્યમની તપશ્ચર્યા કરવી.

પરિશિષ્ટ ૧ લું

(૧) શ્રી ઋષિમંડળ સ્તોત્ર

આ શ્રી ઋષિમંડલ સ્તોત્ર તીર્થંકરદેવોએ કરમાવેલ છે. શ્રી તીર્થંકર પરમાત્માઓ દ્વાદશાંગીની દેશના ગર્ભિત અર્થરૂપે આપે છે. બાદ ગણધરમહારાજઓ તેને પાઠરૂપ બનાવે છે. બે સાધક સ્પષ્ટ ઉચ્ચારથી ઋષિમંડલસ્તોત્ર ગુરુગમ દ્વારા શીખે અને એકનિષ્ઠાથી પ્રતિદિન જાપ કરે તો જરૂર તે સ્તોત્ર સિદ્ધિદાયક બને છે.

સાધકે માંસ, શરાબ, લશણ, કાંદા વિગેરે જમીનકંદ ન ખાવા. પરસ્ત્રીગમનથી વંચિત રહેવું. પરમ પવિત્ર ભૂમિમાં અથવા મકાનમાં બેસી, ધૂપ-દીપ સાથે શ્રી સિદ્ધચક્રના ચંત્રને સન્મુખ રાખી, ઋષિમંડલ ચંત્રને પણ સામે રાખી સ્તોત્ર ગણવું. આ પ્રમાણે આઠ મહિના સુધી સ્તોત્રનો પાઠ કરવાથી જિનેન્દ્ર દેવની પ્રતિમા સ્વપ્નમાં દર્શન દેશે અને તે પ્રમાણે પુણ્યાનુબંધી પુણ્યની પ્રાપ્તિ મંત્રના નિત્ય પઠનથી થશે. વિશેષ તો શું કહેવું? આ મંત્ર આ કાળમાં ત્રિંતામણિ રત્ન સમાન છે.

બે કોઈ સાધક સફેદ સુતરની બનાવેલી માળાથી એકસો ને આઠ વખત આ સ્તોત્ર ગણે તો તે મનુષ્ય આ જન્મમાં પણ સુખશાંતિ ભોગવે છે.

લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિ ઇચ્છનારાઓએ પીળા રંગની માળાનો ઉપયોગ કરવો. મુક્તિની પ્રાપ્તિ ઇચ્છનારે સફેદ રંગની માળાનો ઉપયોગ કરવો. અવશ્ય ઉચ્ચગતિ આરાધક બનવાની ઇચ્છવાળાઓએ તેમજ સંસારમાં સંપૂર્ણ સુખી જીવનની વાંછના રાખનારાઓએ આ મંત્રની દશ દશ માળાઓ ગણવી.

પહેલો જાપ આઠ દિવસમાં પૂરો થશે. આ જાપમાં પ્રભુની અષ્ટદ્રવ્યથી નિયમિત પૂજા કરવી. નિયમિત આય-બિલની તપશ્ચર્યા અથવા એકાસણું કરવું. ખોરાકમાં દૂધ, રોટલી, દાળ, ભાત, સાકર અને કંઈક મીઠાશ વિગેરે સારી ચીજોનો ઉપયોગ કરવો અને બ્રહ્મચર્યનું પાલન કરવું.

આ સ્તોત્ર નીચે પ્રમાણે છે—

આદ્યંતાક્ષરસંલક્ષ્યમક્ષરં વ્યાખ્યત્સ્થિતં ।

અગ્નિજ્વાલાસમં નાદ-બિન્દુરેખાસમન્વિતમ્ ॥ ૧ ॥

અગ્નિજ્વાલાસમાકાન્તં, મનોમલવિશોધનમ્ ।

દેદીપ્યમાનં હૃતપદ્મે, તત્પદં નૌમિ નિર્મલમ્ ॥ ૨ ॥

ૐ નમોઽર્હદ્ભ્ય ઇશેભ્ય, ૐસિદ્ધેભ્યો નમો નમઃ ।

ૐ નમઃ સર્વસૂરિભ્ય, ઉપાધ્યાયેભ્યો નમો નમઃ ॥ ૩ ॥

ૐ નમઃ સર્વસાધુભ્ય, ૐ જ્ઞાનેભ્યો નમો નમઃ ।

ૐ નમસ્તત્ત્વદષ્ટિભ્ય-શ્રીરત્નેભ્યો નમો નમઃ ॥ ૪ ॥

અર્હમિત્યક્ષરં બ્રહ્મ-વાચકં પરમેષ્ઠિનઃ ।

સિદ્ધયકંત્ય સદ્બીજં, સર્વતઃ પ્રણિદધ્મહે ॥ ૫ ॥

શ્રેયસેઽસ્તુ શ્રિયેઽસ્ત્વેત-દર્હદાદ્યષ્ટકં શુભમ્ ।

સ્થાનેષ્વષ્ટસુ સંન્યસ્તં, પૃથગ્ બીજસમન્વિતમ્ ॥ ૬ ॥

આઘં પદં શિખાં રક્ષેત્, પરં રક્ષેતુ મસ્તકમ્ ।
 તૃતીયં રક્ષેન્નેત્રે દ્વે, તુર્થં રક્ષેતુ નાસિકામ્ ॥ ૭ ॥
 પંચમં તુ મુખં રક્ષેત્, ષષ્ઠં રક્ષેતુ ઘંટિકામ્ ।
 સપ્તમં રક્ષેન્નાભ્યંતં, પાદાન્તે ચાષ્ટમં પુનઃ ॥ ૮ ॥
 પૂર્વં પ્રણવતઃ સાન્તમ્, સરેક્ષે દ્વચબ્ધિપંચધાન્ ।
 સપ્તાષ્ટદશસૂર્યાકાન્, શ્રિતો બિન્દુસ્વરાન્ પૃથક્ ॥ ૯ ॥
 પૂજ્યનામાક્ષરા આઘાઃ, પંચૈતે જ્ઞાનદર્શિને ।
 ચારિત્રેભ્યો નમો મધ્યે, હ્રીસાન્તઃ સમલંકૃતઃ ॥ ૧૦ ॥

ॐ હ્રાં હ્રીં હ્રું હ્રૃં હ્રં હ્રૈં હ્રૌં હ્રઃ

ઐં અસિઆઉસા સમ્યજ્ઞાન-દર્શિનચારિત્રેભ્યો નમઃ ।

ઇતિ ઋષિમંડલસ્તવસ્ય, મૂલમંત્રઆરાધકસ્ય ।

શુભઃ નવ બીજાક્ષરઃ, અષ્ટાદશશુદ્ધાક્ષરઃ ॥

જંબૂવૃક્ષધરો દ્વીપઃ, ક્ષીરોદધિસમાવૃતઃ ।

અર્હદાઘષ્ટકૈરષ્ટ કાષ્ઠાધિષ્ઠૈરલંકૃતઃ ॥ ૧૧ ॥

તન્મધ્યે સંગતો મેરુઃ, કૂટલક્ષૈરલંકૃતઃ ।

ઉચ્ચૈરુચ્ચૈસ્તરસ્તાર-સ્તારામંડલમંડિતઃ ॥ ૧૨ ॥

તસ્યોપરિ સકારાન્તં, બીજમધ્યસ્ય સર્વગમ્ ।

નમામિ બિમ્બમાર્હન્ત્યં, લલાટસ્થનિરંજનમ્ ॥ ૧૩ ॥

અક્ષયં નિર્મલં શાન્તં, બહુલં જાડ્યતોન્નિઝતમ્ ।

નિરીહં નિરહંકારં, સારં સારતરમ્ ધનમ્ ॥ ૧૪ ॥

અનુદ્ધતં શુભં રક્ષીતં, સાત્ત્વિકં રાજસં મતમ્ ।

તામસં ચિરસંબુદ્ધં, તૈજસં શર્વરીસમમ્ ॥ ૧૫ ॥

સાકારં ચ નિરાકારમ્, સરસં વિરસં પરમ્ ।

પરાપરં પરાતીતં, પરંપરપરાપરમ્ ॥ ૧૬ ॥

એકવર્ણું દ્વિવર્ણું ચ, ત્રિવર્ણું તુર્યવર્ણકમ્ ।
 પંચવર્ણું મહાવર્ણમ્, સપરં ચ પરાપરમ્ ॥ ૧૭ ॥
 સકલં નિષ્કલં તુષ્ટં, નિવૃત્તં જ્ઞાન્તિવર્જિતમ્ ।
 નિરંજનં નિરાકારમ્, નિર્લેપં વીતસંશ્રયમ્ ॥ ૧૮ ॥
 ઇશ્વરં બ્રહ્મ સંબુદ્ધમ્, બુદ્ધં સિદ્ધં મતં શુરુમ્ ।
 જ્યોતિરૂપં મહાદેવં, લોકલોકપ્રકાશકમ્ ॥ ૧૯ ॥
 અહીંદ્રાખ્યસુવર્ણાન્ત-સરેકેઃ ખિન્દુમંડિતઃ ।
 તુર્યસ્વરસમાયુક્તો, બહુધા નાદમાલિતઃ ॥ ૨૦ ॥
 અસ્મિન્પ્રીતે સ્થિતાઃ સર્વે, ઋષભાદ્યા જિનોત્તમાઃ ।
 વર્ણુર્નિર્જેયુક્તા, ધ્યાતવ્યાસ્તત્ર સંગતાઃ ॥ ૨૧ ॥
 નાદશ્ચન્દ્રસમાકારો, ખિન્દુર્નીલસમપ્રલઃ ।
 કલારુણસમાકાન્તઃ, સ્વર્ણાલઃ સર્વતોમુખઃ ॥ ૨૨ ॥
 શિરઃસંઘીન ઇકારો, વિનીલો વર્ણુતઃ સ્મૃતઃ ।
 વર્ણાનુસારિ સંઘીનં, તીર્થકૃન્મંડલં નુમઃ ॥ ૨૩ ॥
 ચન્દ્રપ્રભપુષ્પદન્તો, નાદસ્થિતિસમાશ્રિતૌ ।
 ખિન્દુમધ્યગતૌ નેમિ-સુવ્રતૌ જિનસત્તમૌ ॥ ૨૪ ॥
 પદ્મપ્રભવાસુપૂજ્યા, કલાપદમધિશ્રિતૌ ।
 શિરસિ સ્થિતિસંઘીનૌ, પાર્શ્વમદ્દ્વી જિનોત્તમૌ ॥ ૨૫ ॥
 ઋષભં ચાજિતં વંદે, સંભવં ચાભિનન્દનમ્ ।
 સુમતિં ચ સુપાર્શ્વં ચ, વંદે શ્રીશીતલં જિનમ્ ॥ ૨૬ ॥
 શ્રેયાંસં વિમલં વંદે, અનન્તં ધર્મનાયકમ્ ।
 શાન્તિં કુન્થુમરાહીન્તં, નમિં વીરં નમામ્યહમ્ ॥ ૨૭ ॥
 એતાંશ્ચ ષોડશ જિનાન્, ગાંગેયદ્યુતિસન્નિભાન્ ।
 ત્રિકાલં નૌમિ સદ્ભક્ત્યા, હરાક્ષરમધિષ્ઠિતાન્ ॥ ૨૮ ॥

શેષાસ્તીર્થકરાઃ સર્વે, હરસ્થાને નિયોજિતાઃ ।

માયાબીજક્ષરં પ્રાપ્તાઃ, ચતુર્વિંશતિરહતામ્ ॥ ૨૯ ॥

ગતરાગદ્રેષભોહાઃ, સર્વપાપવિવર્જિતાઃ ।

સર્વદા સર્વકાલેષુ, તે ભવન્તિ જિનોત્તમાઃ ॥ ૩૦ ॥

દેવદેવસ્ય ચચ્ચક્રં તસ્ય ચક્રસ્ય યા પ્રભા ।

તયાડઽઽછાદિતસર્વાંગં, મા માં હિંસન્તુ પન્નગાઃ ॥ ૩૧ ॥

દેવદેવં નાગિની. ॥ ૩૨ ॥ દેવદેવં ગોનસાઃ ॥ ૩૩ ॥

દેવદેવં વૃશ્ચિકાઃ ॥ ૩૪ ॥ દેવદેવં કાકિની. ॥ ૩૫ ॥

દેવદેવં હાકિની. ॥ ૩૬ ॥ દેવદેવં યાકિની. ॥ ૩૭ ॥

દેવદેવં રાકિની. ॥ ૩૮ ॥ દેવદેવં લાકિની. ॥ ૩૯ ॥

દેવદેવં ભાકિની. ॥ ૪૦ ॥ દેવદેવં શાકિની. ॥ ૪૧ ॥

દેવદેવં યોગિની. ॥ ૪૨ ॥ દેવદેવં હાકિની. ॥ ૪૩ ॥

દેવદેવં સ્થાવરાઃ ॥ ૪૪ ॥ દેવદેવં જંગમાઃ ॥ ૪૫ ॥

દેવદેવં કિન્નરાઃ ॥ ૪૬ ॥ દેવદેવં રાક્ષસાઃ ॥ ૪૭ ॥

દેવદેવં લેષજાઃ ॥ ૪૮ ॥ દેવદેવં દેવતાઃ ॥ ૪૯ ॥

દેવદેવં વાયવઃ ॥ ૫૦ ॥ દેવદેવં તસ્કરાઃ ॥ ૫૧ ॥

દેવદેવં વહ્નયઃ ॥ ૫૨ ॥ દેવદેવં શૃંગિણુઃ ॥ ૫૩ ॥

દેવદેવં દંષ્ટ્રિણુઃ ॥ ૫૪ ॥ દેવદેવં દ્રાવિણુઃ ॥ ૫૫ ॥

દેવદેવં રેપલાઃ ॥ ૫૬ ॥ દેવદેવં પક્ષિણુઃ ॥ ૫૭ ॥

દેવદેવં મુદ્ગલાઃ ॥ ૫૮ ॥ દેવદેવં જ્ઞાનકાઃ ॥ ૫૯ ॥

દેવદેવં તોયદાઃ ॥ ૬૦ ॥ દેવદેવં સિંહકાઃ ॥ ૬૧ ॥

દેવદેવં શૂકરાઃ ॥ ૬૨ ॥ દેવદેવં ચિત્રકાઃ ॥ ૬૩ ॥

દેવદેવં હસ્તિનઃ ॥ ૬૪ ॥ દેવદેવં ભૂમિપાઃ ॥ ૬૫ ॥

દેવદેવં શત્રવઃ ॥ ૬૬ ॥ દેવદેવં આમિણુઃ ॥ ૬૭ ॥

દેવદેવં દુર્જનાઃ ॥ ૬૮ ॥ દેવદેવં વ્યંતરાઃ ॥ ૬૯ ॥

દેવદેવ૦ વ્યાધયઃ ॥ ૭૦ ॥ દેવદેવ૦ વિગ્રહાઃ ॥ ૭૧ ॥

દેવદેવ૦ હુપ્રહાઃ ॥ ૭૨ ॥

શ્રીગૌતમસ્ય યા મુદ્રા, તસ્યા યા ભુવિ લખ્યયઃ ।

તાલિરભ્યધિકં જ્યૌતિ-રહં સર્વનિધીશ્વરઃ ॥ ૭૩ ॥

યાતાલવાસિનો દેવા, દેવા ભૂપીઠવાસિનઃ ।

સ્વર્વાસિનોઽપિ યે દેવાઃ, સર્વે રક્ષન્તુ મામિતઃ ॥ ૭૪ ॥

યેઽવધિલખ્યયો યે તુ, પરમાઽવધિલખ્યયઃ ।

તે સર્વે મુનયો દેવા, મામ્ સંરક્ષન્તુ સર્વતઃ ॥ ૭૫ ॥

ભવનેન્દ્રવ્યંતરેન્દ્રજ્યૌતિષ્કેન્દ્ર-કદપેન્દ્રેભ્યો નમો નમઃ ।

શ્રુતવધિ-દેશાવધિ-પરમાવધિ-સર્વાવધિવૃદ્ધિર્દ્વિપ્રાપ્ત-

સર્વોપધ્યૃદ્ધિપ્રાપ્તાનન્તઃપલદિર્દ્વિપ્રાપ્ત-

તપર્દ્વિપ્રાપ્તરસદિર્દ્વિપ્રાપ્ત-વૈકિયદિર્દ્વિપ્રાપ્ત-ક્ષેત્રર્ષિપ્રાપ્તા-

ક્ષીણમહાનસદિર્દ્વિપ્રાપ્તેભ્યો નમો નમઃ ॥ ૭૬-૭૭ ॥

ૐ હ્રીં શ્રીં ચ તિ લક્ષ્મી, ગૌરી ચંડી સરસ્વતી ।

જ્યામ્બા વિજ્યા કલત્રા, જિત નિત્યા મદદ્રવા ॥ ૭૮ ॥

કામ્યંગા કામબ્રાણા ચ, સાનંદાનન્દમાલિની ।

માયા માયાવિની રૌદ્રી, કલા કાલી કલિપ્રિયા ॥ ૭૯ ॥

એતાઃ સર્વા મહાદેવ્યો, વર્તન્તે યા જગત્ત્રયે ।

મહાં સર્વાઃ પ્રયચ્છન્તુ, કાન્તિં કીર્તિં ધૃતિં મતિમ્ ॥ ૮૦ ॥

દુર્જના ભૂતવેતાલા, પિશાચા મુદ્ગલાસ્તથા ।

તે સર્વેઽપ્યુશામ્યન્તુ, દેવદેવપ્રભાવતઃ ॥ ૮૧ ॥

દિવ્યો ગોપ્યઃ મુદુઃપ્રાપ્યઃ, શ્રીરૂષિમંડલસ્તવઃ ।

ભાવિતસ્તીર્થનાથેન, જગદાનન્દદાયકઃ ॥ ૮૨ ॥

રણે રાજકુલે વહૂનો, જલે દુર્ગે ગજે હરૌ ।

રમશાને વિપિને ઘોરે, સ્મૃતો રક્ષતિ માનવમ્ ॥ ૮૩ ॥

राज्ञ्यश्रष्टा निजं राज्ञ्यं, पदश्रष्टा निजं पदम् ।
 लक्ष्मीश्रष्टा निजं लक्ष्मीम्, प्राप्नुवन्ति न संशयः ॥ ८४ ॥
 भार्यार्थी लभते भार्या, सुतार्थी लभते सुतम् ।
 धनार्थी लभते वित्तं, नरः स्मरन्नुमात्रतः ॥ ८५ ॥
 स्वर्णं श्रये पठे कांस्ये, लिखित्वा यस्तु पूजयेत् ।
 तस्यैवाष्टमहासिद्धि-गृहे वसति शाश्वती ॥ ८६ ॥
 भूर्जपत्रे लिखित्वेदं, गलके मूर्ध्नि वा लुजे ।
 धारितं सर्वदा द्रव्यं, सर्वभीतिविनाशकम् ॥ ८७ ॥
 भूतैः प्रेतैर्ब्रह्मैर्यक्षः, पिशाचैर्मुद्गलैर्मलैः ।
 वातपित्तकक्षे-द्रेके-मुच्यते नात्र संशयः ॥ ८८ ॥
 लूळुवस्वस्त्रयीपीठे, वर्त्तिनः शाश्वता जिनाः ।
 तैः स्तुतैर्वैदितैर्दृष्टैर्यत्-इदं तत्फलम् स्मृतम् ॥ ८९ ॥
 येतद्गोप्यं महास्तोत्रं, न द्वेयं यस्य कस्यचित् ।
 मिथ्यात्ववासिनो हस्ते, आलुल्य पदे पदे ॥ ९० ॥
 आद्याभ्लादि तपः कृत्वा, पूजयित्वा जिनावलिम् ।
 अष्टसाहस्रिको जपः कार्यस्तत्सिद्धिहेतवे ॥ ९१ ॥
 शतमष्टोत्तरं प्रात-ये पठन्ति दिने दिने ।
 तेषां न व्याधयो दृढे, प्रभवन्ति न आपदः ॥ ९२ ॥
 अष्टाभासावधिं यावत्, प्रातः प्रतस्तु यः पठेत् ।
 स्तोत्रमेतन्महातेजसू त्वर्द्धजिम्भं स पश्चात् ॥ ९३ ॥
 दण्डे सत्यर्द्धतो जिम्भे, लवे सप्तमके ध्रुवम् ।
 पदं प्राप्नोति शुद्धात्मा, परमानन्दनन्दितः ॥ ९४ ॥

વિશ્વવંદ્યો ભવેદ્ધ્યાતા, કલ્યાણાનિ ચ સોડન્તુતે ।
 અત્વા સ્થાનં પરં સોડપિ, ભૂયસ્તુ ન નિવર્તતે ॥ ૬૫ ॥
 ઈદં સ્તોત્રં મહાસ્તોત્રં. સ્તુતીનામુત્તમં પરમ્ ।
 પઠનાત્ સ્મરણાન્નપા-દ્ધલતે પદમવ્યયમ્ ॥ ૬૬ ॥

(૨) પાંસઠીયો યંત્ર

આ યંત્ર પુખ્યાર્ક, હસ્તાર્ક, મૂલાર્ક અથવા દિવાળીના દિવસે પોતાનો ચંદ્ર ચાલતો હોય તે સમયે અષ્ટગંધથી ભોજપત્ર પર લખી, પોતાની પાસે રાખવાથી સૌભાગ્ય બીજસૂચક ગણાય છે.

વર્ષભરમાં પુખ્યાર્ક એક જ વખત ભોગવે છે. તેમાં પણ પુખ્ય નક્ષત્ર પૂર્ણ હોવું જોઈએ અને તેમાં પણ રવિવારનો યોગ હોય તો આ યોગ ઘણો જ ઉત્તમ ગણાય. આ સમયે યંત્ર બનાવવામાં આવે તો ઘણું લાલદાયક બને છે.

તેને લગતા બે યંત્રો નીચે પ્રમાણે છે—

(૧)

૧૫	૮	૧	૨૪	૧૭
૧૬	૧૪	૭	૫	૨૩
૨૨	૨૦	૧૩	૬	૪
૩	૨૧	૧૨	૧૨	૧૦
૯	૨	૨૫	૧૮	૧૧

(૨)

૨૨	૩	૯	૧૫	૧૬
૧૪	૨૦	૨૧	૨	૮
૧	૭	૩	૧૬	૨૫
૧૦	૧૧	૧૭	૨૩	૪
૮	૨૪	૫	૬	૧૨

(१) पञ्चषष्टियन्त्रगाभत श्रीचतुर्विंशतिजिनस्तोत्रम् ।

वन्दे धर्मजिनं सदा सुखकरं चन्द्रप्रभं नाभिजं, श्रीमद्वीर-
जिनेश्वरं जयकरं कुन्थु च शान्तिं जिनम् । मुक्तिश्रीफलदाय्य-
नन्तमुनिपं वन्दे सुपार्श्वं विभुं, श्रीमन्मेघनृपात्मजं च सुखदं पार्श्वं
मनोऽभीष्टदम् ॥ १ ॥ श्रीनेमीश्वरसुव्रतौ च विमलं पद्मप्रभं
सांवरं, सेवे सम्भवशङ्करं नमिजिनं मल्लिं जयानन्दनम् । वन्दे
श्रीजिनशीतल च सुविधिं सेवेऽजितं मुक्तिदं, श्रीसङ्घ बत पञ्च-
विंशतितमं साक्षादरं वैष्णवम् ॥ २ ॥ स्तोत्रं सर्वजिनेश्वररमि-
गतं मन्त्रेषु मन्त्रं वरं, एतत् सङ्गतयन्त्र एव विजयो द्रव्यैलि-
खित्वा शुभैः । पार्श्वे सन्धियमाण एव सुखदो माङ्गल्यमालाप्रदो,
वामाङ्गे वनिता नरास्तदितरे कुर्वन्ति ये भावतः ॥ ३ ॥ प्रस्थाने
स्थितियुद्धवादकरणे राजादिसन्दर्शने, वश्यार्थे सुतहेतुवे धनकृते
रक्षन्तु पार्श्वे सदा । मार्गे संविषमे द्वाग्निज्वलिते चिन्तादिनि-
र्नाशने, यन्त्रोऽयं मुनिनेत्रसिंहकविना सङ्ग्रन्थितः सौख्यदः ॥ ४ ॥

(२) पञ्चषष्टियन्त्रगर्भितं श्रीचतुर्विंशतिजिनस्तोत्रम्

आदौ नेमिजिनं नौमि, सम्भवं सुविधिं तथा । धर्मनाथं
महादेवं, शान्तिं शान्तिकरं सदा ॥ १ ॥ अनन्तं सुव्रतं भक्त्या,
नमिनाथं जिनोत्तमम् । अजितं जितकन्दर्पं, चन्द्र चन्द्रसमप्रभम्
॥ २ ॥ आदिनाथं तथा देवं, सुपार्श्वं विमलं जिनम् । मल्लिनाथं

ગુણોપેતં, ધનુષાં પશ્ચર્વિશતિમ્ ॥ ૩ ॥ અરનાથ મહાવીરં,
 સુમતિ ચ જગદ્ગુરુમ્ । શ્રીપદ્મપ્રમનામાનં, વાસુપૂજ્યં સુરૈર્નતમ્
 ॥૪॥ શીતલં શીતલ્લ લોકે, શ્રેયાંસં શ્રેયસે સદા । કુન્થુનાથં
 ચ વામેયં, ધીઅમિનન્દનં જિનમ્ ॥ ૫ ॥ જિનાનાં નામમિ-
 વંદ્ઃ, પશ્ચષ્ટિસમુદ્ભવઃ । યન્ત્રોડ્યં રાજતે યત્ર, તત્ર સૌખ્યં
 નિરન્તરમ્ ॥ ૬ ॥ યસ્મિન્ ગૃહે મહામક્ત્યા, યન્ત્રોડ્યં પૂજ્યતે
 બુધૈઃ । ભૂતપ્રેતપિશાચાદિમયં તત્ર ન વિદ્યતે ॥ ૭ ॥ સકલગુ-
 ãનિધાનં યન્ત્રમેનં વિશુદ્ધં, હૃદયકમલકોષે ધીમતાં ધ્યેયરૂપમ્ ।
 જયતિલકગુરુશ્રીસૂરિરાજસ્ય શિષ્યો, વદતિ સુખનિદાનં મોક્ષ-
 લક્ષ્મીનિવાસમ્ ॥ ૮ ॥

(૩) સર્પનું ઝેર ઊતારનારી જાંગુલીનામની મહાવિદ્યા

ૐ ઈલિમિત્તે, તિલિમિત્તે, ઇલિતિલિમિત્તે, દુઙ્ગ્વે, દુઙ્ગ્વા-
 લિં, દુગ્ગે, દુગ્ગાલિં, તક્કે, તક્કરણે, અક્કે, અક્કરણે, જક્કે,
 જક્કરણે, મમ્મે, મક્કરણે, સિંણે, સિંણકરણે, કશ્મિરે, કશ્મિરમંડને,
 અનઘે, અનઘાઘને. અઘવે, અઘનાઘને, અઘાયંતે, અપગત, અપે-
 યંતે, શ્વેતે, શ્વેતતુંદે, અનાનુરક્તે ઠઃ ઠઃ ઠઃ સ્વાહા ।

ઉપર પ્રમાણેની શુદ્ધ વિદ્યા જે મનુષ્ય શીખે છે તેને
 સર્પનો ભય રહેશે નહિ અગર કોઈ પણ વાંછી વિગેરેનું
 ઝેર પણ ચઢશે નહિ. દશ તોલા પાણી અથવા દૂધ ઉપર
 લખેલા મંત્રથી મંત્રિત કરી (કુંકમારી) પીવડાવવાથી જેને
 સર્પ કરડયો હોય તેને ઉતરી જાય છે. અથવા ઉપરનો
 મંત્ર બોલતાં જેને સર્પ કરડયો હોય તેને મોરપીંછ અથવા
 સાવરણી(આડુ)થી ઝાડવાથી ઉતરી જાય છે. અરીષ્ટ અથવા

કોઈ પણ જાતનું ઝેર ચડ્યું હોય તો ઉતરી જાય છે. તે જ પ્રમાણે કોઈ પણ ધાન્યના કોઠારમાં વેળું, રેતી અથવા કોઠરાના દાણાની મૂઠી હાથમાં લઈ ઉપર્યુકત મંત્રથી એક-વીશ વાર મંત્રી ત્યાં નાખવામાં આવે અથવા તો કોઈ પણ જગ્યામાં નાખવામાં આવે તો ત્યાં સર્પ આવતો નથી. એટલું જ નહિ પણ જઠરાગ્નિ સંબંધી અસાધ્ય રોગો પણ આ મંત્રપ્રભાવે મટી જાય છે.

કંઠ, છાતી, મસ્તક, નાક, કાન, હાથ, આંખ, પગના તળીયા, બગલ અને સ્કંધ વિગેરે શરીરના મર્મસ્થાનોએ સર્પદંશ થયો હોય તો આ મંત્રના પ્રભાવે ઉતરી જાય છે. ગમે તેવું ઝેર ચડ્યું હોય તો પણ આ જાંગુલી વિધાના પ્રભાવે ઝેર ઉતરી જાય છે, પરંતુ આ સર્વમાં આયુષ્ય વૃદ્ધારવાનો ઉપાય નથી.

લીમડાંની સૂકી લીંબોળી માસા ૫, સિંધાલુણ માસા ૫ અને કાળામરી માસા ૫ આ ત્રણે ચીજોને બારીક પીસી, તેમાં દોઢ તોલો તાજું ઘી મેળવી એ મિશ્રણનો થોડો લેપ ડાંખ ઉપર લગાડવો તેમજ થોડો ખવડાવવો. આ જાતના પ્રયોગથી સર્પદંશ ઉતરે છે.

મરવાનું મૂળ તો ૪, તેમાં કાળા મરીનાં દાણા નં. ૨૫ એ બંનેને તો. ૧૦ પાણીમાં ખરલમાં મેળવી સર્પ કરડયો હોય તેને પાવાથી ઉતરી જાય છે.

કપાસના છોડનાં લીલાં પાંદડાં અને થોડી રાઈ વાટી વિંછીના ડાંખ પર લગાડવામાં આવે તો વિંછી ઉતરે છે. તે જ પ્રમાણે ત્રણ ચાર રતીભાર કપુરને પાનમાં રાખી ખજરાવવામાં આવે તો વીંછી વિગેરેનું ઝેર ઉતરી જાય છે.

અંગસ્કુરણુ

સિરફુરણે કિર રજ્જં, પિયમેલો હોઈ વાહુફુરણંમિ ।

અઠ્ઠિફુરણંમિ અ પિયં, અહરે પિયસગમો હોઈ ॥ ૧ ॥

(ઉત્તરાધ્યયન, અધ્યયન ૮ માત્રી ટીકાન્તર્ગત પાઠ)

અર્થ:—મસ્તકનો જમણો ભાગ ફરકે તો રાજ્ય-અમલદારી મળે, જમણો હાથ ફરકે તો પ્રિયજનનો મેલાપ થાય, જમણી આંખ ફરકે તો પ્રિય વસ્તુનો સંયોગ થાય, નીચેનો હોઠ ફરકે તો રનેહી જન મળે.

(આ હકીકત પુરુષોને માટે જાણવી, પરંતુ આ અંગસ્કુરણુ નિમિત્તની અંદર જે જે હકીકતો પુરુષોને માટે જમણા અંગની કહેવામાં આવે તે તે સર્વ સ્ત્રીઓ માટે ડાબા અંગની સમજવી અને પુરુષો માટે ડાબા અંગની કહેવામાં આવે તે તે સર્વ સ્ત્રીઓ માટે જમણા અંગની સમજવી. મતલબ કે અંગસ્કુરણુમાં પુરુષોનું જમણું અને સ્ત્રીઓનું ડાબું અંગ શુભદાયક સમજવું.)

જમણી તરફનું મસ્તક ફરકે તો અનેક પ્રકારના લાભો

પ્રાપ્ત થાય તેમજ જમણી બાબુનું લલાટ ફરકે તો પણ લાલ થાય અને અમલદારીનો હોદ્દો મળે. નિમિત્તજ્ઞાનના ગ્રંથમાં લખ્યું છે કે:-

“શિરસઃ સ્પન્દને રાજ્યં સ્થાનલાભો લલાટકે”

જમણો કાન ફરકે તો પોતાનો યશ સાંભળવામાં આવે, તેમજ ડાબો કાન ફરકે તો હલકી વાતો સાંભળવામાં આવે. જમણી ભૂકુટિ ફરકે તો હર્ષ ઉત્પન્ન થાય અને ડાબી બૂ ફરકે તો મિત્રવર્ગ સાથે કલેશ-કંકાસ થાય; પરંતુ બન્ને બ્રની વચ્ચે સ્ફુરણ ઉત્પન્ન થાય તો રોનેહી જનનો મેલાપ થાય. જમણી આંખ ઉપરથી ફરકે તો ધારણા સફળ થાય અથવા નીચેથી ફરકે તો મુકદ્દમો હારી જાય. નિમિત્તશાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે:-

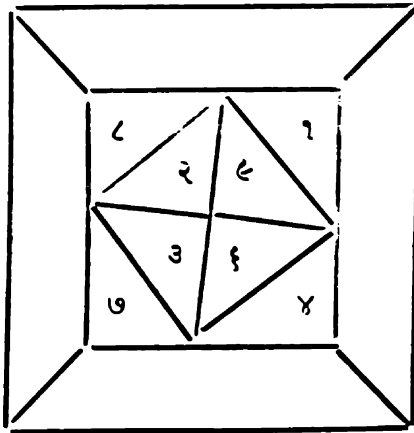
“નેત્રસ્વાધઃ સ્ફુરણમસકૃત સંગરે મહ્ગમાહુઃ ।

નેત્રસ્યોર્ધ્વં હરતિ સકલં માનુષં દુઃસ્વજાલં ।”

ડાબી આંખ ઉપરથી અથવા નીચેથી કયાંઈથી પણ ફરકે તે લાલકારક નથી, ઉલટું નુકશાન જ થાય. જમણી તરફનું કપાળ ફરકે તો એશ-આરામ મળે, અને ડાબી બાબુનું ફરકે તો લડાઈ થાય. ઉપરનો હોઠ ફરકે તો રંજ-કલેશ પેદા થાય. તેમજ નીચેનો ફરકે તો એશ-આરામ મળે. ડાઢી ફરકે તો મુકદ્દમો-કેસ હારી જાય. જમણી ગરદન ફરકે તો હોલત-ધન મળે, પણ ડાબી ફરકે તો કલેશ પેદા થાય. જમણી ખાંધ ફરકે તો ભાઈનો અથવા મિત્રનો મેલાપ થાય અને ડાબી ફરકે

તો કલેશ પેદા થાય. જમણી તરફની છાતી ફરકે તો સ્નેહીજન-
નો મિલાપ અને ડાબી ફરકે તો ફિકર-ચિંતા ઉત્પન્ન થાય.
જમણું પડખું ફરકે તો ખુશી તથા ડાખું ફરકે તો કલેશ
થાય. પેટ ફરકે તો વાંછિત અર્થની સિદ્ધિ થાય જ્યારે નાભી
ફરકે તો હુકમ હોદ્દા-અમલદારીના હોદ્દાથી ઉતરી જાય.
જમણા હાથની હથેળી ફરકે તો લાભ થાય અને ડાબા
હાથની ફરકે તો નુકશાન થાય. જમણો પગ ફરકે તો
દેશ પરદેશમાં સફર કરે પણ ડાબો જો ફરકે તો નુકશાન
પેદા થાય.

વીસાયંત્ર

મજકુર વીસા યંત્ર પુખ્યાકં (પુખ્ત નક્ષત્ર ને રવિવાર)ના
દિવસે ચંદ્રસ્વરમાં અષ્ટગંધથી ભોજ પત્ર પર લખવો. એક
અંકથી ચઢતે ઠેઠે આંક લખવા શરૂ કરવા. આ વીસા યંત્રને

છ બાજુથી ગણતારાં વીસની સંખ્યા આવે છે જેથી આ યંત્ર શાસ્ત્રોક્ત છે.

આ યંત્ર વિધિસહિત લખીને પાસે રાખવાથી ઋદ્ધિ, વૃદ્ધિ અને પ્રભાવદર્શક છે.

પંદરિયો યંત્ર

૮	૧	૬
૩	૫	૭
૪	૯	૨

વીસા યંત્રમાં લખ્યા મુજબ આ યંત્રની વિધિ સમજવી.
આ યંત્ર પાસે રાખવાથી ઋદ્ધિવૃદ્ધિ પ્રભાવદર્શક છે.

ત્રીવ્ર દરિદ્રતાનાશક અંગુઠી

તામ્રતારસુદર્ણાનામર્કષોડયાસ્વેન્દ્રભિઃ ।

કૃતા ત્રિશક્તિ સુદ્રેયં, ત્રીવ્રદારિદ્ર્યનાશિની ॥

વિધિ-રવિવાર કે ગુરુવારે પુણ્ય નક્ષત્રમાં, તાંબુ ૧૨ ભાગ, રૂપું ૧૬ ભાગ, સોનું ૧૦ ભાગ ત્રણે અલગ અલગ તારને એકત્ર કરી, વીંટી બનાવીને જમણા અંગુઠાની બાજુની આંગળીએ પહેરવાથી ત્રીવ્ર દારિદ્ર્ય દૂર થાય છે.

નિમિત્ત

ધરતીકંપ

આની અંદર ભૂમિકંપ થવાથી દુનિયામાં શું ઉથલ-પાથલ થશે તે સંબંધી હકીકત આપવામાં આવી છે. વસ્તુ-પદાર્થ માત્રનો આધાર જમીન છે. અને એ જમીન જ જ્યારે કંપી ઉઠે ત્યારે તે ઉપર રહેલી વસ્તુમાત્ર ઉપર શી આક્રત આવે અથવા તેની શી દશા થાય એ સ્પષ્ટ જ છે. ધર્મશાસ્ત્રોના કથન મુજબ જ્યારે સમસ્ત જગતનું પ્રારબ્ધ કમળેર થાય છે, ત્યારે જ જગત ઉપર આવી આક્રત આવે છે. કેટલીય વાર સાંભળવામાં આવ્યું છે કે ભૂમિકંપથી આખાં ગામોનાં ગામો જમીનમાં દટાઈ ગયાં અથવા જમીનદોસ્ત થઈ ગયાં. પાંચ-સાત ચપટી વગાડે એટલી વાર પણ જો ભૂમિકંપ ચાલુ રહે તો કેટલુંય નુકશાન થઈ જાય છે, તોપછી જ્યાં એથી પણ વધારે ટાઈમ સુધી એ ભૂમિકંપ ચાલુ રહે ત્યાં ન માલુમ કેટલી આક્રતો આવી પડે ? એની કલ્પના માત્ર પણ હૃદયને ધ્રુજાવ્યા સિવાય ન રહે. પર્વતો, નદીઓ, સરોવરો, વૃક્ષો, ઘરો. દુકાનો, મહેલો તમામ વસ્તુઓ છિન્નભિન્ન થઈ ભૂમિશાયી બની જાય છે. નદીઓના પાણીના પ્રવાહો ઉછળી ઉછળીને ક્યાંના ક્યાં

ચાલુ થઈ જાય છે. બાગ-બગીચાઓ તથા રસ્તાઓ ખેદાન-મેદાન થઈ સર્વત્ર શૂન્યાકાર થઈ જાય છે અને અસંખ્ય પ્રાણીઓ પૂર્ણ જોખમમાં આવી પડે છે.

ભૂમિકંપ ઉત્પન્ન થવાનું કારણ ધર્મશાસ્ત્રોમાં એમ જણાવવામાં આવ્યું છે કે-જ્યારે પાતાલવાસી દેવતાઓ પરસ્પર લડાઈ કરે અથવા ગુસ્સાના આવેશમાં આવી જઈ જમીન ઉપર પાદપ્રહાર કરે-લાત મારે ત્યારે પાંચ-પચીસ ગાઉ સુધી જમીન કંપી ઊઠે છે, પરંતુ એવી જ રીતે બળના પ્રમાણમાં હજાર-પાંચસો ગાઉ સુધી પણ જમીન કંપી ઊઠે તો તેમાં કંઈ જ આશ્ચર્ય જેવું નથી. બીજું કારણ એમ પણ જણાવવામાં આવ્યું છે કે જમીનની નીચે કોઈ ખારા પદાર્થ-માં વિકાર ઉત્પન્ન થયો હોય તોપણ જમીન કંપી ઊઠે છે.

ભૂકંપથી પરિણામ શું આવે ? તે બતાવે છે:—

શબ્દેન મહતા ભૂમિર્યદા રસતિ કંપતે ।

सेनापतिरमात्यश्च, राजा राष्ट्रं च पीड्यते ॥ ૧ ॥

(શ્રી ઉત્તરાધ્યયને સૂત્ર ટીકા)

અર્થ-જ્યારે જમીનમાંથી મોટો ધડાકો-અવાજ થાય અથવા જમીન કંપી ઊઠે ત્યારે રાજા, દિવાન, સેનાપતિ અને દેશના ઉપર ભારે સંકટ આવી પડે, અને રોગચાળો વૃદ્ધિ પામે. આ વાત તમામ જગત માટે નથી, પરંતુ જે સ્થાન ઉપર ભૂમિકંપ થયો હોય તે સ્થાનને આગ્રયીને જ કહેવામાં આવેલ છે.

ઈતિ ભૂમિકંપનિમિત્ત

શારીરિક તલ પ્રકરણ

વ્યંજન એટલે તલ, મસા અને લહસન. આ ત્રણે વસ્તુ-
ઓની પૂરેપૂરી હકીકત આ નિમિત્તમાં જણાવવામાં આવેલી છે.
(૧) શરીરની ચામડી ઉપર તલ જેવા આકારના અને શ્યામ
વર્ણનાં જે ચિહ્ન દેખાય છે તેને તલ કહેવામાં આવે છે. (૨)
શરીરની ચામડીથી કંઈક ઊંચી વધેલી ન્હાની માંસની ગાંઠ કે
જે રાધ અથવા બાજરીના દાણા જેવડી હોય છે તેને મસા
કહે છે. એથી જો મહોટા મસા હોય તો તે સારા નથી. (૩)
લહસન તે કહેવાય છે કે જે કમુખાના રંગ જેવા લાલ રંગના
ચિહ્ન શરીરની ચામડી ઉપર ઉત્પન્ન થાય છે. તલ, મસા અથવા
લહસન પડી કોઈ પણ ચિહ્ન સ્પષ્ટ રીતે દેખાઈ આવે અને
તેનો આકાર સુંદર હોય તો શુભ ફલદાયક થાય છે. જેનો
આકાર કે ઘાટ કદ્દરો હોય અથવા ખંડિત થયેલો હોય તો
તે સારું ફળ આપવાને અસમર્થ નીવડે છે. જનાગમના
મહાનિશિથ સૂત્રમાં અને પ્રવચનસારોદ્ધાર ગ્રંથમાં વ્યંજન
શબ્દનો અર્થ તલ અને મસા એ જ લખેલ છે. તલ
મસાનો રંગ શ્યામ અને લહસનનો રંગ લાલ અથવા કંઈક
કાળાશ ઉપર હોય છે. મસ્તક ઉપર તલ, મસા અથવા લહસન-
નું ચિહ્ન હોય તો તે શખ્સ દરેક સ્થાને યશ-આબરૂ અને
લાભ પ્રાપ્ત કરે. કપાળની જમણી બાજુ તલ હોય તો ધન-
પ્રાપ્તિ થાય, અને ઠાળી બાજુ હોય તો તેનું થોડું પણ ફળ
અવશ્ય મળે છે, પણ સાવ નિપ્પળ તો ન જ થાય. જૂ-નેણી

ઉપર તલ થયો હોય તો દેશ-પરદેશમાં મુસાફરી કરે અને લાભ પ્રાપ્ત કરે. આંખ ઉપર તલ હોય તો નાયકની પદવી પ્રાપ્ત થાય. મોઢા ઉપર તલ હોય તો ધન-વૈભવ મળે. ગાલ ઉપર તલ હોય તો ખુબસુરત સ્ત્રી પ્રાપ્ત કરે. ઉપલા હોઠ ઉપર તલ હોય તો ધનપ્રાપ્તિ થાય અને ખોલેલું વચન કાયમ રહે-માન્ય થાય. નીચલા હોઠ ઉપર તલ હોય તો કંજુસ થાય. કાન ઉપર તલ હોય તે શખ્સ ઘરેણાં તથા ઝવેરાતનો ભોગી થાય. ગરદન-ઠોક ઉપર તલ હોય તો એશ-આરામનો ઉપભોગ કરે, સ્ત્રીની તરફથી વારસો સાંપડે અને દીર્ઘાયુ ભોગવે. જમણી છાતી ઉપર તલ હોય તો સારી સ્ત્રી તરફથી ફાયદો થાય તથા મનની ધારણા પૂર્ણ થાય. ડાબી તરફ તલ હોય તો ઓછું ફળ મળે, પણ સાવ વ્યર્થ તો ન જ થાય. જમણા હાથ ઉપર તલ હોય તો સ્વકર્માઈ ઉપર નિર્ભર રહે એટલે પોતાના હાથની કર્માઈ ભોગવે. ડાબા હાથ ઉપર હોય તો પણ લાભ થાય, પરંતુ વ્યર્થ ન જાય. ખંભા ઉપર તલ હોય તો દરેક જાતની વિદ્યામાં હોશિયાર થાય. ડાબા ખંભા ઉપર તલ હોય તો ઓછા ઇંદમવાળો-ઓછી વિદ્યાવાળો થાય. હાથના પંજા ઉપર તલ હોય તો દિલનો દિલાવર-ઉદાર દિલનો થાય. જાંઘ ઉપર તલ હોય તો અશ્વાદિ ઉપર સવારી કરવાનું સુખ મળે અને લશ્કર-સેનામાં ફત્તહ મેળવે. પગ ઉપર જે મનુષ્યને તલ હોય તે પરદેશની મુસાફરી કરે અને ફાયદો હાંસલ કરે.

પુરુષોને જમણી બાજુ તલ, મસા અથવા લહસણ હોય

તો સારો લાભ-ફાયદો થાય, પરંતુ જે ડાબા અંગ ઉપર હોય તો પણ થોડો ઘણો ફાયદો તો અવશ્ય કરે છે. મતલબ કે સાવ નિષ્ફળ હોતાં નથી.

અગર કોઈ શંકા કરે કે-મને અમુક સ્થાને તલ, મસો કે લહસન છે; છતાં ફાયદો કેમ થતો નથી? ઉત્તર-ફાયદો તો અવશ્ય થાય છે, પરંતુ એ ફાયદાને આપણે સમજી શકતા નથી અથવા તો ખ્યાલમાં જ લાવતા નથી. શાસ્ત્રનું ફરમાન કદાપિ મિથ્યા હોય જ નહીં. પુરુષોને જમણી બાજુ તલ, મસા અને લહસન હોય તો પૂરેપૂરું ફળ આપે અને ડાબી બાજુ હોય તો ઓછું ફળ આપે, પણ આપે તો અવશ્ય જ.

બીજી વાત એ પણ છે કે જે મનુષ્યનું હૃદય શુદ્ધ-નિર્મળ છે, સત્ય ધર્મ પર અપૂર્વ શ્રદ્ધા રાખે છે, તેનાં લક્ષણો-ચિહ્નો પૂર્ણ ફળ આપે છે, પરંતુ જે મનુષ્યનું દિલ સારું નથી-મલિન છે, સત્યધર્મ ઉપર પૂર્ણ વિશ્વાસ નથી, વાતવાતમાં શંકિત બને તેનાં લક્ષણો ઓછું ફળ આપનાર નિવડે છે.

હવે સ્ત્રીઓના ડાબા અંગ ઉપર તલ, મસા અથવા લહસન હોય તેનું ફળ બતાવે છે

જે સ્ત્રીના મસ્તક ઉપર તલ હોય તે રાજાની રાણી બને છે. કપાળ ઉપર તલ હોય તો દોલતવાંત-વૈભવશાળી પતિ પ્રાપ્ત કરે. આંખ ઉપર તલ હોય તો પોતાના ઘણીની મીઠી નજર કાયમ રહે. ગાલ ઉપર તલ હોય તો એથ-આરામ

લોગવે. કાન ઉપર તલ હોય તો ઝવેરાત અને ઘરેણાં ખૂબ પહેરવાને મળે. ગળા ઉપર તલ હોય તો પોતાના ઘરમાં હુકમ ચલાવે. છાતી ઉપર તલ હોય તો પુત્રવતી થાય. હાથ ઉપર તલ હોય તો પોતાના પતિની પ્રીતિ સંપાદન કરે. સાથળ ઉપર તલ હોય તો તેની પાસે નોકર-ચાકર હમેશાં બન્યા રહે-કાયમ રહે. પગ ઉપર તલ હોય તો મોટે ભાગે દેશ-પરદેશની મુસાફરી કરે.

પુરુષોની માફક સ્ત્રીઓને ડાબા અંગ ઉપર તલ, મસા કે લહસન હોય તો વધારે-પૂર્ણ કાયદો કરે અને જમણા અંગ ઉપર હોય તો થોડો કાયદો કરે, પરંતુ તદ્દન નિષ્કળ તો ન જ થાય.

શ્રી વર્ધમાન વિદ્યા

પ્રાચીન કાળમાં આ વિદ્યાનો અપૂર્વ સત્કાર થતો ને તેનું ક્ષણ અચૂકતાથી મળતું. આ વિદ્યા અતિ પ્રાચીન અને ક્ષલ્લતા ગણાય છે. જ્ઞાની મહાત્માઓ તેનો ઉપયોગ સમજ-પૂર્વક કરતા હોય છે, જેનો પ્રશ્ન જોવાનો કોઠો નીચે મુજબ છે. જેના અંકોના ખુલાસા આ પ્રમાણે છે.

મહાવિદ્યાનો પ્રશ્નકોઠો

૧૧૧	૩૨૧	૧૩૨
૧૧૩	૩૨૩	૨૨૨
૧૧૨	૩૨૧	૨૨૧
૨૩૩	૩૧૩	૨૩૨
૨૩૧	૩૧૧	૧૩૩
૨૧૨	૧૨૧	૩૧૨
૨૧૩	૧૨૨	૩૩૨
૨૧૧	૧૨૩	૨૨૩
૩૩૩	૧૩૧	૩૨૨

જે કાર્યને અંગે પ્રશ્ન જોવાની આવશ્યકતા જણાય તેનું ચિંતવન કરવું. પછી એક શીક્ષણ અને શક્ય બને તો સાથે એક રૂપિયો જમણા હાથમાં લઈ ત્રણ નવકારનો જાપ કરી ચંત્રની સન્મુખમાં ભેટ મૂકવું. ત્યાર બાદ હસ્તમાં એક લવંગ અથવા એલચી લઈ ચંત્રના કોઈપણ આંક પર તે મૂકવું. પછી તે નંબરને યાદ રાખો અને બાબુના પાના પર દર્શાવ્યા પ્રમાણે તેનું ક્ષણાધીશ સમજો. આ મંત્રનો સમજ અને ભાવપૂર્વક ઉપયોગ કરવો અને તેના પરના શીક્ષણ અને રૂપિયાનો ઉપયોગ જ્ઞાનખાતામાં કરવો.

ગૌતમ કેવળી મહાવિદ્યા કૃષ્ણધીશ

૧૧૧—તમારા ખરાબ દિવસનો નજદીકમાં જ અંત આવે છે. તમારા માટે હવે દિવસો લાલદાયક આવે છે. વ્યાપારમાં લાભ અને ધારેલી મનોકામનાઓ સિદ્ધ થશે. તમારા અંતરાય કર્મના યોગે આજ સુધીમાં તમે હેરાન થયા છો જેમાં હવે દેવ, ધર્મ અને ગુરુની ભક્તિથી લાભ થશે. પેદાશ કરતા ખર્ચનું પાસું અધિક છે. તેમાં હવે સુધારો થશે. તમોને વિરોધીઓ તરફથી હેરાન થવું પડતું હતું તેનો હવે અંત આવે છે. દગાબાજ મિત્ર અને સંબંધીઓથી સાવચેત રહી શુભનિષ્ઠાથી કાર્ય કરશો તો હવે તે ફલિભૂત થશે.

૧૧૩—તમારા મનમાં શાંતિ હવે થશે. શાંતિમાં દિવસો જશે ને સુખની પ્રાપ્તિ થશે. ધારેલ સ્નેહીજનનો મેળાપ થશે. ચિંતા જેવું હવે રહેવાનું નથી. ધર્મપ્રભાવે તમે સુખી થયા છો ને હજી વધુ સારી રીતે થશો. પારકાનું ભલું કરવામાં જેટલું ધ્યાન રાખો છો તેટલું પોતાના કામમાં ધ્યાન આપો તો અવશ્ય લાભ થાય. પરોપકારબુદ્ધિએ તમે અંગ પરના વસ્ત્ર પછી દાનમાં આપવા અચકાતા નથી તે જ

માફક ઇજ્જતના રક્ષણાર્થે પણ વહાલામાં વહાલી ચીજ વેચી નાખો છો તેનો લાભ હવે તમોને મળી રહેશે ને અત્યારે મલી રહે છે. એકાદ સ્ત્રી તરફથી તમોને લાભ મળવા સંભવ છે. આવો એકાદ શુભ લાભ પણ તમોને એકાદ વખત મળ્યો છે. કેમ મારા મહેરમાન ?

૧૧૨—આ પ્રશ્ન લાભદાયક છે-ધનપ્રાપ્તિ હવે સારી થશે. હવે ભાગ્યોદયના દિવસો નજદીકમાં જ છે. જે કામ હાથ ધરશો તેમાં તમોને લાભ જ મળવાનો છે. ધાર્મિક કાર્યો કરતા રહો જેથી પૂણ્ય હાંસલ થશે ને સુખ મળશે. મકાન ખાંધવાનો ઇરાદો ફલિભૂત થશે. ભાઈઓથી જુદાઈ થશે-જમીનથી તમોને લાભ થવાનો છે. તમારી તીર્થયાત્રાની ભાવના પૂરી થશે-તમારા ધારેલ! ધાર્મિક કાર્યો થઈ શકશે.

૨૩૩—થોડા સમયમાં સ્નેહીજનનો મેળાપ થશે. ઇજ્જત અને આખરમાં વધારો થશે. રાજ્ય તરફથી ક્ષાદો થશે. સ્ત્રી તરફનું સારું સુખ દેખાય છે. એક વખત અચાનક લાભ મળશે. ધારેલ કાર્ય પાર પડશે અને ધન-દોલત ધાર્યા પ્રમાણે મલી રહેશે. સાથોસાથ ધર્મ-ભાવના સારી રાખવી ને જે પૈસા તેમાં હોંશથી ખરચવા.

૨૩૧—તમારું ધારેલ કાર્ય ત્રણ મહીનામાં ફલશે. પોતાના કુટુંબીઓ તરફથી હવે સુખ મલવાની આશા છે. સંતાનોની વૃદ્ધિ થશે. વેવિશાળ અને લગ્નની ચિંતા મટી જશે ને તે કાર્ય યશસ્વી રીતે પાર પડશે. તમારે વહેવાર

સાચવવા આવક કરતાં ખરચ વધારે કરવો પડે છે, જેથી તીર્થયાત્રા અને ધાર્મિક કાર્યોમાં વિઘ્ન આવે છે તેનો હવે અંત આવશે ને તમારી સર્વ પ્રકારની ચિંતાઓ દૂર થઈ હવે સુખી થશો.

૨૧૨—તમારે પરદેશની મુસાફરીએ જવું પડશે. જમીન ખરીદી અને મકાન બાંધવાનો જે તમારો ઇરાદો પાર પડશે. તમારો અત્યારે સદ્બાગ્યનો યોગ હોવાથી તમારું ચિંતવેલ કાર્ય ફલિભૂત થશે—તમારી વેવીશાળ અને લગ્ન વગેરે કાર્યની કામના સિદ્ધ થશે. તમારી પાછલી જિંદગી સૂખમાં જશે. તમોને સ્ત્રી તરફનું સુખ અને લાલ સારો છે. પરદેશની મુસાફરીમાં લાલ છે. તમારે માટે દેવ, ધર્મ અને ગુરુની સેવાનો પૂરતો યોગ છે જેથી તેનો લાલ ઉઠાવવાથી લાલ થશે.

૨૧૨—આજ સુધીમાં તમોએ દેશપરદેશ વેઠ્યા. ઘણા કષ્ટો સહન કર્યા પણ સુખ ન મળ્યું. મિત્રો અને કુટુંબીઓથી પણ આજ સુધી તમોએ સંકટ વેઠ્યું ને પરોપકારવૃત્તિએ સહનું તમોએ ભલું કર્યું, પરંતુ તેઓ કેાઈ તરફથી તમોને ચશ ન મળ્યો. ઉલટી તેમાં કડવાશ વધી પણ તમારો ગૃહયોગ બળવાન હોવાથી ભલે તમારી પાસે ધન કમતી છે તેથી શું થયું? પણ તમારી ઈજ્જત અને આબરૂ પૂરતી રીતે સચવાશે. તમોને મિત્રો અને કુટુંબીઓ તરફથી સુખ નથી જેમાં હવે તમારું ધર્મભુવન સુધરેલ હોવા-

થી સર્વેમાં સુધારો થશે અને શાંતિથી જીવનનિર્વાહ, ઇબ્જત, આખરૂ ભેટ કરી શકશો.

૨૧૧—તમોએ જે કાર્ય ચિંતવ્યું છે, તે સફળ થનાર નથી, તેથી તેને મૂકી દઈ બીજું કાર્ય હાથ ધરો. દેવ, ધર્મ ને ગુરુની સેવા કરો. તીર્થયાત્રા કરો જેથી અંતરાયો દૂર થાય ને પુણ્ય બંધાય. તમારા દુશ્મનો ઘણા છે પરંતુ પ્રારબ્ધ બળવાન હોવાથી કોઈનું ચાલતું નથી. જરા ચેતીને સત્ય ને નીતિના માર્ગે ચાલવાની તમોને ખાસ બલામણુ કરવામાં આવે છે.

૩૩૩—ઇબ્જત અને આખરૂની ખાતર દુઃખી થએલ ઓ મારા નિર્ધન બંધુ ! ત્રણ મહીના બાદ સુખના દિવસો આવશે. તમોએ આજ સુધીમાં ન તો ધનનો સંચય કર્યો ન તો થવાનો છે, પણ હવે પછીનું તમારું જીવન આખરૂભેર અને સુખમાં જશે. તમારે માટે ધર્મ આરાધન ખાસ આવશ્યકતામય ગણાય. દગાબાજ મિત્રો અને સંબંધીઓથી સદા સાવચેત રહેતા રહેશો. તમારે માટે પંચ-પરમેષ્ઠીનો જાપ ઘણો જ ઉપયોગી છે.

૩૩૧—તમારી માંદગીની ક્ષરિયાદ હવે દૂર થશે. તમારા મનની ચિંતા દૂર થશે, ને થોડા દિવસમાં ધનની પ્રાપ્તિ ધારણા પ્રમાણે થશે. આવક કરતા ખર્ચ ઓછો રાખવા ખાસ બલામણુ છે. તમારા દુઃખના દિવસો જો કે હવે વહી ગયા છે પણ પૂરતી સાવચેતીથી ચાલવા તમોને ખાસ

ભલામણ છે. તમોએ પરદેશ બહુ વેઠ્યો છે તેનો હવે અંત આવશે અને સુખના દિવસો હવે દેખાશે. ધર્મઆરાધનમાં જીવ રાખો અને દાનધર્મ કરો.

૩૨૩—તમારું ધારેલ કાર્ય સફળ થશે. તમારી મનો-કામના સિદ્ધ થશે. રનેહીજનથી મેલાપ થશે. હવે વતનમાં જઈ શાંતિથી દિવસો પસાર કરવાનો સહયોગ તમારે માટે દેખાય છે. તમારું ધર્મી જીવન જ તમોને લાભદાયક થશે.

૩૨૧—જમીન મકાન અથવા બાગબગીચામાંથી તમોને લાભ થશે. રનેહીજનનો મેળાપ થશે. તમોને અચાનક એક માણસના મેળાપથી લાભ થશે ને તેનાથી ધનાદિકની સહાયતા મળશે. દુશ્મન વર્ગથી સાવચેત રહો. આવક કરતાં ખર્ચ ઓછો રાખો. તમોને કૌટુંબિક તરફથી ધન બહુ જ ઓછું મળશે પણ સ્ત્રી તરફથી પૂરતા લાભનો યોગ છે. વૃદ્ધાવસ્થામાં તમારાથી ધાર્મિક કાર્યો સારા થશે.

૩૧૩—તમારા દિલમાં લક્ષ્મી, સ્ત્રીઓ ને સંતાનની કીકર રહ્યા કરે છે તેમાં લાભ થશે—મનની ધારણા પ્રમાણે સર્વે મળી રહેશે. તમારો પ્રારબ્ધ યોગ હવે બળવાન છે જેથી જમીનથી થશે. મિત્રો તરફથી તમોને લાભ થવા સંભવ છે. કીર્તિ ખાતર વધારે ખર્ચ રાખવો પડે છે ખરું ને લાઈ ? પણ તેમાં ઉપાય નથી. પણ હવે આવક કરતાં ખર્ચ ઓછો રહેશે ને સંચય સારો થશે.

૩૧૧—તમોએ મુકરદમો જીતવાની અભિલાષા રાખી છે તેમાં તમો જીતશો—રાજ્ય તરફથી લાભ મળશે. વ્યાપા-

રમાં લાલ મલશે તેમજ શ્રીર્તિ અને ઈજ્જત સારી રહેશે. તમારા માટે પરદેશગમનના યોગ છે, જેમાં તમેને લાલ મળશે. તમે તમારા બહુબલે સારી લક્ષ્મી પેદા કરશો. હંમેશા ધર્મ આરાધન ને દાનપ્રવાહ યથાશક્તિ ચાલુ રાખો.

૧૨૧-તમારા જીવનમાં આશા કરનાં નિરાશાનો ભાગ વધુ છે. હવે હીમત હારશો નહિ. તમારો પુન્યોદય હવે નજીકમાં જ છે તમારી મનોકામના હવે ફળશે. તમારી ઉદારતાથી તમારા ભાઈઓ અને કુટુંબીજનોનો નભાવ થાય છે જેથી તમારી ઈજ્જત અને વહેવાર વધ્યો છે ને જ્યાં જવ છે ત્યાં પુખ્તવ છે. આખરૂં અને વહેવાર ખાતર તમારે વધુ ખર્ચમાં ઉતરવું પડે છે પણ તેમાં સુધારો થશે અને તમારી ધારણા પ્રમાણે સર્વ પ્રકારે તમેને સુખ મળી રહેશે.

૧૨૨-તમારું ધારેલ કાર્ય પાર નહિ પડે. તમારા હાથે આજ સુધીમાં ઘણાઓનું ભલુ થયું છે, પણ અશુભ કર્મોના કારણે તમેને વિઘ્નસંતોષીઓ જ મલે છે. તમારા માટે પંચપરમેષ્ઠીનો જપ ખાસ જરૂરીયાતનો છે. ધર્મધ્યાનથી જ તમારું કલ્યાણ થવાનું છે.

૧૨૩-તમેએ ધર્મનિમિત્તે કાઢેલા પૈસા જલદીથી ખર્ચી નાખો. તીર્થયાત્રા કરો ને દેવગુરુની સેવાનો લાભ લો. જે સ્થાનથી દુઃખી થયા છે તેનો ત્યાગ કરો ને ખીજે રહો. પરદેશથી તમેને લાભ છે. તમારું મન ચિંતામાં ડુબેલ છે. તે હવે ધર્મસેવાથી દૂર થશે. તમારા અંતરાયકર્મો

હવે દૂર થવા આવ્યા છે. શુભ કર્મનો જલદીથી ઉદય થતાં જ ધારેલ કાર્યો જલદીથી પાર પડશે. ગયેલ વસ્તુ પાછી આવી મલશે. તમારા પર રેનેહ ધરાવનાર માણસની સલાહ પ્રમાણે વર્તો.

૧૩૧-તમારી ધારેલ ઇચ્છા પૂરી થશે તમોને લાવીમાં સારો લાભ થશે. ધન અને સંપત્તિમાં લાભ થશે. ન્યાત જતમાં ઇજ્જત વધશે. ધન, ધાતુ, સંપત્તિ અને કુટુંબની વૃદ્ધિ થશે. ધર્મ પરની શ્રદ્ધાથી લાભ થયો છે ને થશે. તમારા ધારેલ માણસની મુલાકાત જલદીથી થશે.

૧૩૨-તમારા દુશ્મનોનું જોર હવે ચાલશે નહિ. ધારેલ કાર્ય પાર પડશે. રાજદરબારમાં આખરૂં વધશે. તમારા હાથે ધર્મના કાર્યો સારા થશે. મનવાંછિત સુખની પ્રાપ્તિ થશે. ભાઈઓમાં મેલાપરહેશે, ધર્મપ્રભાવે સુખી છે ને થશે.

૨૨૨- જે કાર્ય હૃદયમાં વિચારો છો તે છોડી બીજું કામ કરો. જો હઠવાદી થઈ તે કાર્ય કરશો તો તેમાં સંકટ ઉત્પન્ન થશે ને નુકશાનમાં ઉતરશો. દુશ્મનો વિઘ્ન ઉત્પન્ન કરશે. તીર્થયાત્રાના લાભ લો તેમજ ધર્મ આરાધન કરો તેથી તમોને લાભ થશે, તમારા હૃદયમાં જે ચિંતા થાય છે તે ત્યારે જ દૂર થશે કે જ્યારે તમો ધારેલ કાર્ય છોડી દેશો.

૨૨૧- આટલા દિવસો તમોએ મોજમાં ઉડાવ્યા તે વખત હવે ગયા. હવે પાપના ઉદયથી ધારેલ કામ પાર નહિ પડે. દોસ્તો દુશ્મન થશે. ભાઈઓ અને કુટુંબમાં કડવાશ થશે,

તેથી હવે ધર્મધ્યાનમાં ધ્યાન રાખો. પરમાત્મા તેમાં તમારું ભલું કરશે. પુણ્ય ને દાન કરો. જેથી પાપબંધનો તૂટે ને લાભ થાય.

૨૩૨ જે કામ વિચાર્યું છે તે મૂકી બીજું કામ કરો. વિચારેલ કાર્યમાં લાભ નથી, છતાં કરશો તો તમારે તમારું સ્થાન છોડી બીજા મુલકમાં જવું પડશે અને કુટુંબીજનોનો વિયોગ થશે, માટે બહેતર છે કે તે કામ છોડી દેવું. શક્તિ અનુસારે ધર્મ આરાધન કરવું. પુણ્યપ્રભાવે સુખ મળે છે ને વિધ્નેા ટળે છે.

૧૨૩- હવે તમારા સારા દિવસોની શરૂઆત થએલ છે. તમારા ધારેલ સર્વ કાર્યો ફલિભૂત થશે. પુણ્ય ઉદયથી ઉચ્ચ ક્ષેત્રીના કાર્યોની લાવના છે. તેમાં ધર્મપસાચે લાભ થશે અને ધનપ્રાપ્તિ થશે. સંતાનસુખ સાંપડશે. શ્રી તરફથી સુખ મલશે અને સજ્જન તરફથી અચાનક લાભ થશે.

૩૧૨- તમારા ધારેલ કાર્યમાં દુર્ઘમનો વિધ્ન નાખશે માટે ધારેલ કાર્યને છોડી અન્ય કાર્ય હાથ ધરો, તેમાં દોલતની ખરબ હી થશે. ઘરના માણસો અને જનાવરો પર સંકટ ઉતરશે માટે ધારેલ કામ છોડી દો.

૩૩૨-તમારા ખરાબ દિવસો હવે નષ્ટ થયા છે. સારા દિવસો આવ્યા છે. તમારી થતી ધનહાનિમાંથી તમે હવે બચી જશો ને ભવિષ્યમાં ક્ષાયદો થશે. પંચ પરમેષ્ઠીનું ધ્યાન કરો. જ્ઞાનના કાર્યમાં મદદગાર બનો, જેથી જ્ઞાનાવરણીય

કર્મો અને અંતરાયો દૂર થાય. તમારું હૃદય નિર્મળ છે જેથી ચિંતાનો જલદીથી અંત આવશે. પરદેશમાં રહેનાર માણસથી તમારો મેળાપ થશે ને ધર્મપ્રભાવથી તમે સુખી થશો.

૨૨૩-સુખના દિવસો નજદીક આવ્યા છે, એશઆરામ અને ધનવૈભવનો લાભ થશે. પત્ની અને સંતાનનું સુખ સાંપડશે. જે કામ કરશો તેમાં ફાવશે, તમે પરદેશ જવામાં લાભ મેળવશો. તમારી શુદ્ધ દાનત તમોને લાભદાયક બનશે. ધર્મના કાર્યમાં સુસ્તી રાખવી નહિ, ધર્મ આરાધન કરો તેમાં તમારું કલ્યાણ છે.

૩૨૨-જે કામ ધાર્યું છે તેમાં લોકો વિઘ્ન નાખશે. રાજ્ય તરફથી નારાજગી થશે. જે સુખી થવું હોય તો ધારેલ કામ છોડી દો. તમારા અનુયાયીઓ બદલાઈ ગયા છે, તેનો વિશ્વાસ ન કરો. તમારે માટે ધર્મધ્યાન એ જ વસ્તુ ઈષ્ટ ને લાભદાયક છે. તેમાં મગ્ન રહો. તેમાં જ ભવિષ્ય સુધરશે ને સુખ મળશે.

ઉપર પ્રમાણે ૨૭ કોઠાનો ચંત્ર અને તેનું ક્ષણાધીશ અમોએ પ્રાચીન ગ્રંથોના આધારે આ ગ્રંથમાં લીધું છે, જે વસ્તુ એટલી બધી ઉપયોગી અને પ્રમાણભૂત છે કે જેના માટે અમો જેટલું લખીએ તેટલું ઓછું છે. જેના પર શ્રદ્ધા રાખી તેનો સદુપયોગ સમજપૂર્વક કરવા સર્વને લલામણ છે.

પરિશિષ્ટ

સ્વપ્નાં સંબંધી વિચાર અને શ્રી પંચપરમેષ્ઠિ
નમસ્કાર મહામંત્ર.

નિમિત્ત શાસ્ત્રનો ઝાઝો ઠાઠ, એનાં બાણો અંગો આઠ;
સ્વપ્ન શાસ્ત્ર એ એક નિમિત્ત, સર્વ મળી અષ્ટાંગ નિમિત્ત.
દૃષ્ટા એકજ છે

નિમિત્ત શાસ્ત્રના આઠ અંગ છે માટે તે અષ્ટાંગ
નિમિત્ત કહેવાય છે. એ આઠ અંગમાં સ્વપ્ન-નિમિત્ત
(શાસ્ત્ર) પણ એક અંગ છે. ભ્રમવાદીઓ સંસાર આખાને
ભ્રમ-સ્વપ્ન માને છે. સંસારના પદાર્થો સ્વપ્નાની જેમ
મર્યાદિત સમય રહેનારા છે, માટે સંસાર પરથી રાગ
હિઠાડી ત્યાં વિરામ કરવા જેવો છે એ ખરું પણ, તેથી કંઈ
સંસાર કેવળ ભ્રમજ છે. વસ્તુજ નથી એમ નથી ઠરતું.
નજરે દેખાય છે, અનુભવાય છે છતાં ભ્રમ કહેવો એના
જેવો ભ્રમ શોધ્યો ક્યાંથી જડે ? સંસાર અલખત નેત્ર
મીંચાવા સુધીનું (મીંચાય નહિ ત્યાં સુધીનું-નેત્ર ખુલ્લાં

હોય ત્યાં સુધીનું) સ્વપ્ન છે, પણ અનાદિથી ભિન્નભિન્ન દેહથી (ભિન્નભિન્ન પાઠથી) એ સ્વપ્ન ઠાઠથી ચાલુ છે. જેમ આ સ્વપ્નાને આત્માની વૃત્તિ-પ્રવૃત્તિ સાથે સંબંધ છે, તેમ માનવાને નિદ્રામાં આવતા સ્વપ્નવૃત્તિપ્રવૃત્તિ સાથે પણ તેવોજ સંબંધ છે. સંસ્કાર આત્માની સાથે જાય છે, એનાં પ્રમાણોમાં, સ્વપ્ન સૃષ્ટિ પણ પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ છે. બન્ને ય છે સ્વપ્નના પ્રકારે-ભેદ છે. જોનાર (દૃષ્ટા) એકજ છે. સ્વપ્નથી આત્મા, સંસ્કાર, પરલોક આદિ સિદ્ધ થાય છે.

x

x

x

અંતરમાં સમાધ જવાની છે

જ્યારે સંસાર છે તો તત્સંબંધી વર્ણનનાં શાસ્ત્રો પણ છે. ભલે રાગી કૃતશાસ્ત્રની દૃષ્ટિએ વર્ણન કરી એને સારમય જણાવે, પણ વિરાગી-જ્ઞાની કૃતશાસ્ત્રને અસાર જણાવે.

સ્વપ્ન (નિદ્રિત અવસ્થાનું) પણ એ એક વસ્તુ છે. તત્સંબંધી જ્ઞાન-વિજ્ઞાન કહેનાર શાસ્ત્ર હોય છે. એમાં કંઈ દ્રષ્ટિ ભેદ નથી. સ્વપ્ન તો બંધ આંખે દેખાય છે. એમ તો સંસાર સ્વપ્નમાં મહાલનાર પણ અધ્યાત્મ દ્રષ્ટિએ બંધ આંખોવાળેજ, છે પણ ત્યાં નિદ્રામાં જ્યાં ચર્મચક્ષુ ખુલ્લાં છે ત્યાં કોઈ જગાડનાર ઉપદેશક મળી રહે છે. તેમજ આંખ ઉઘાડનાર મળી રહે છે. પણ ? આ સ્વપ્નમાં (નિદ્રામાં આવતા સ્વપ્નમાં) આત્માને કોણ જાગ્રત કરે ? એ વિષે જ્ઞાનીઓ કહે છે કે,

કાચા સુતરના તાંતણે જો બાંધી આ જિંદગાની છે,
 દરિયા તણાં મોજાં સમી તું જૂઠી જાણ જીવાની છે;
 અણધારી એ અજ્ઞાન ત્હારી આંખ બંધ થવાની છે,
 અંતર તણી સહુ આશ અંતરમાં સમાઈ જવાની છે,
 એક કવિ.

‘ આંખ બંધ થવાની ’ ચેતવણી આપી, અંતર ચક્ષુ
 ઉઘાડનાર સંસારમાં જ્ઞાની મહાત્માઓ મળી રહે છે તેવા
 આત્મજ્ઞાનીઓના ઉચ્ચકોટીના વાતાવરણમાં ગુંજારવ
 કરતું ભારત જ્યાં સદાકાળ જાગૃત હોય ત્યાં ? કઈ વસ્તુ
 અશક્ત ગણાય ?

x

x

x

ફલ પરત્વે

હવે નિદ્રામાં આવતા સ્વપ્નાં સંબંધી જરાક વિચારીએ.
 સ્વપ્ન-નિમિત્ત શાસ્ત્ર, એ એક સ્વતંત્ર નિમિત્ત શાસ્ત્ર છે.
 એમાં સ્વપ્નાં શાથી આવે, કેટલાં કારણોથી આવે, સ્વપ્નાં
 સાચાં કે જૂઠાં ચાને ફળ આપે કે નહિ, કયા સ્વપ્નાં ફળ
 આપે, કયાં સ્વપ્નાં ફળ ન આપે, ફળ આપનારાં
 સ્વપ્નાં કેટલા સમયે ફળ આપે, આવેલ સ્વપ્ન કોઈને
 કહેવું કે નહિ, સ્વપ્નામાંથી જાગ્યા બાદ સૂવું કે નહિ ? તથા
 કયા સ્વપ્નનું સારું ફલ ? કયા સ્વપ્નનું નરસું ફલ ? ચોક્કસ
 સ્વપ્ન દર્શ્યોનું શું શું ફલ ? આ તમામ વિગત સ્વપ્ન-નિમિત્ત
 શાસ્ત્રમાં છે. અત્રે એ વિજ્ઞાનની વિચારણાને અવકાશ નથી.
 આ કાંઈ તથાવિધ વૈજ્ઞાનિક ગ્રંથ નથી પણ સામાન્ય
 અવલોકન કરવું એ પ્રાસંગિક છે.

સ્વપ્નાં વારંવાર રટણ કે વિચારણા કરવાથી આવે છે, વાત, પિત્ત કે કફના દોષથી આવે છે, લઘુનીતિ કે વડીનીતિની શંકાથી આવે છે, વ્યાધિ વિશેષથી આવે છે, શરીર તથા મનની નિર્બલતાથી આવે છે, અતિ ચિંતાથી આવે છે, ખરાબ તન્દુરસ્તીથી આવે છે, છાતી જેવા થડકે મારી રહેલા મર્મસ્થાન પર હાથનું દબાણ આવવાથી આવે છે; આ તમામ સ્વપ્નાં ફલ આપનારાં નથી. બહુ સ્વપ્નાં આવવાં એ તન્દુરસ્તીના અભાવને જણાવે છે. છાતીપર હાથના દબાણથી માણસ ભડકે છે: ચોંકે છે: રડે છે: તે વખતે સ્વપ્નમાં તેવું ભડકાવનારું—ખીવરાવનારું દૃશ્ય દેખાતું હોય છે. સ્વપ્નનો શરીર સાથેનો સંબંધ આ સિદ્ધ કરે છે.

સ્વપ્નને દેહ, ઇન્દ્રિયો, મન, આત્મા એ તમામ સાથે સંબંધ છે. સ્વપ્ન દ્રશ્ય છે, આત્મા દ્રષ્ટા છે અને દેહાદિ તેના સાધનો છે. અસ્તુ ! આ પ્રકાર સિવાયનાં સ્વપ્નાં જેવાં કે, નીરોગી શરીર હોય, નિશ્ચિંત શરીર હોય, સ્વસ્થપણે નિદ્રિત હોય, લઘુનીતિ કે વડીનીતિની શંકા ન હોય, ટૂંકામાં પ્રથમ કહ્યામાંના કારણો ન હોય અને સ્વપ્ન આવે, પુણ્ય પાપના ઉદ્ધયે સ્વપ્ન આવે, કોઈ દેવ વિશેષ પ્રત્યક્ષ આવે કે દૃશ્ય બતાવે, અર્થાત્ દેવમાયા વિરચિત સ્વપ્ન આવે એ સ્વપ્નાં સાચાં પડે છે. ફલ આપે છે. પછી સ્વપ્ન શાસ્ત્રના નિયમાનુસાર સારું કે ખોટું.

ફલ ક્યારે ?

ફલ ક્યારે આપે છે તે સંબંધી સામાન્ય નિયમ એવો છે, રાત્રિના પહેલા પ્રહરમાં આવેલા, દેખેલા સ્વપ્નનું ફલ બાર માસની અંદર, બીજા પ્રહરમાં આવેલા સ્વપ્નનું ફલ છ માસની અંદર, ત્રીજા પ્રહરમાં આવેલા સ્વપ્નનું ફલ ત્રણ માસની અંદર, ચોથા પ્રહરમાં આવેલા સ્વપ્નનું ફલ એક માસની અંદર અને પ્રભાત લલગલ આવેલા સ્વપ્નનું ફલ, બહુજ થોડા વખતમાં મળે છે. કોઈ કદી તર્ક કરે કે દિવસમાં સ્વપ્ન દેખાય તો ? પ્રથમ વાત તો એ છે કે દિવસે ઉંઘવાનું છે જ ક્યાં ? આરોગ્ય ખાતર જમ્યા બાદ જરા વામકુક્ષિ થવાનું (જાગતા) ભલે હોય પણ ઉંઘવાનું તો નથી, અને રાત્રિ માટે તો સ્પષ્ટ છે—

રાત્રે બહેલા જે સૂઈ, બહેલા ઉઠે વીર;
બલ, બુદ્ધિ, આયુ વધે, સુખી રહે શરીર.

પણ આ જમાનામાં તન્દુરસ્તીના નિયમો જ્યાં નેવે મૂકાયા હોય, રાત્રિએ નાટક, સિનેમા—જલસાના ઉજ્જગરા કરાતા હોય તેવાઓ દિવસે ધોરતા હોય તો ત્યાં સ્પષ્ટ છે કે અસ્વાસ્થ્યવશાત્ સ્વપ્નનું ફલ ન હોય.

સ્વપ્ન કોઈને કહેવું કે નહિ ?

સામાન્યતઃ એ નિયમ છે કે આવેલું સ્વપ્ન જેને તેને ન કહેવું. સારું કે નરસું ! ફલ જાણવા માટે નિમિત્તશાસ્ત્રના જ્ઞાતા વિદ્વાનને કે ગંભીર ત્યાગી ગુરૂને કહેવું, જેથી તત્સંબંધી જરૂર હોય તો ઘટતાં વિધિ વિધાન—સારા કે નરસા, બેય

માટે માર્ગ બતાવે. સ્વપ્ન દેવમૂર્તિ પાસે હૃદયથી વિદિત કરવું. કેટલાક લોકો કહે છે, ગાયના કાનમાં કહેવું; વિશેષ ગુરુ-ગમથી જાણવું પણ જેને તેને ન કહેવું એટલું તો ચોક્કસ છે.

સ્વપ્નમાંથી જાગ્યા પછી:-

સ્વપ્ન જોઈ જાગ્યા પછી લઘુશંકા કે વડીશંકા કરવાથી શું ફલ જાય? ત્યાં નિયમ હોય તે ખરો, પણ આસ્તાન્ય બુદ્ધિ એમ કહે છે કે, લઘુશંકા કે વડીશંકાના કારણે આવેલ સ્વપ્નનું ફલજ ન હોય, પછી પ્રશ્ન રહેતો નથી. જો સાફ ફલ આપનારું સ્વપ્ન આવ્યું હોય અને જાગી જવાય, ને ફરી ઉઘે અને પછી નરસું ફલ આપનારું સ્વપ્ન આવે તો, પ્રથમના સ્વપ્નનું ફલ માર્યું જાય, ને પછીના સ્વપ્નનું ફલ મળે. માટે સારું ફલ આપનારું સ્વપ્ન જોઈને જાગી જવાયું હોય તો, પછી બાકીની રાત્રિ પ્રભુના પવિત્ર નામ સ્મરણમાં, ધર્મ ચિંતનમાં, એકાંત કલ્યાણપ્રદ શ્રી પંચપરમેષ્ઠિ નમસ્કાર મંત્રના સ્મરણમાં, પવિત્ર મહા પુરૂષો તથા મહાસતિઓના જીવન ચિંતનમાં નિર્ગમન કરવી.

પછી સૌ જાગે તેવો ઘોંઘાટ ન કરાય. જો પ્રથમ નરસું ફલ દેનારું સ્વપ્ન આવ્યું હોય, ને જાગી જવાય તો નિયમ એવો છે કે ફરી સૂઈ જવું. ચદ્ધિ જો સારું સ્વપ્ન આવી જાય તો પ્રથમના સ્વપ્નનું ફલ રદ થઈ જાય; પણ પ્રશ્ન એ છે કે, જો સારું સ્વપ્ન પછી ન આવે તો ! તો સ્પષ્ટ છે, કે શ્રી પંચપરમેષ્ઠિ નમસ્કાર મંત્રના સ્મરણથી અનિષ્ટ માત્ર દૂર થાય છે તો તેનું સ્મરણ કરવું.

જેને આત્મવિશ્વાસ છે, શ્રદ્ધા સુદૃઢ છે, તેવો આત્મા, નરસું ફલ આપનારું સ્વપ્ન જોયા પછી જાગી જાય તો ફરી સૂએ શા માટે? અનિષ્ટ હરનાર શ્રી પંચપરમેષ્ઠિ નમસ્કાર મંત્રનું જ સ્મરણ કરી કર્મનિર્જરા ન કરે ?

પ્રસિદ્ધ અધિકાર

શ્રી તીર્થંકર લગવાનની માતાને ચૌદ સ્વપ્ન આવે છે. વૃષભ, સિંહ, હાથી, લક્ષ્મીની માળા વગેરે પ્રસિદ્ધ છે. પર્વાધરાજ પર્યૂષણમાં આ સ્વપ્નનાં ઉતારવામાં-ઉતરતા દેખાડવામાં આવે છે અને ભકતજનો ધી ઝોલી સ્વપ્નનો ઉતારે છે, હુલાવે છે. પુષ્પહાર પહેરાવે છે, વધાવે છે. આ છે ઉત્કૃષ્ટ પુણ્યોદયમય સ્વપ્નાંઓ.

પ્રભુના વ્યવન સમયે આ સ્વપ્નનાં આવતાં ઇન્દ્રોના આસન કપે છે, અને તેઓ વન્દન, નમન, ભક્તિ ઉત્સવ કરે છે. જાગ્યા પછી માતા, પતિદેવ પાસે આવીને વિનયપૂર્વક વિદિત કરે છે. પતિ પતિને કહે “એ સહજ છે.”

આ મહાપુરૂષ (તીર્થંકરના પિતા) પણ સારું જ્ઞાન-સારો અનુભવ ધરાવનાર, શ્રદ્ધાન્વિત, ગંભીર ભાગ્યવાન હોય એ સ્પષ્ટ છે. પછી તો અધિકાર પ્રસિદ્ધ છે, તીર્થંકરના પિતા નિમિત્તિઆઓને બોલાવે છે, ફલ પૂછે છે વગેરે. ઉત્કૃષ્ટ પુણ્યોદયથી આવેલા તો આ સમયે સાતે નરકે અજવાળાં થાય, ક્ષણભર વ્યવન કલ્યાણક સમયે, નારકીના જીવ શાતા—અપૂર્વ શાતા પામે-એ છે !

ચક્રવર્તીની માતા આવાં ચૌદ સ્વપ્નાં જુએ પણ આંખાઃ શ્રી તીર્થેશની માતા સંપૂર્ણ પ્રકાશમાન જુએ. વાસુદેવ, પ્રતિવાસુદેવની માતા આ ચૌદ સ્વપ્નામાંથી

કોઈ પણ સાત સ્વમાં જુએ, બળદેવની માતા, એમાંથી કોઈ પણ ચાર સ્વમાં જુએ. આ ત્રેસક પુરૂષો શલાકા પુરૂષો કહેવાય છે. માંડલિક રાજની માતા કોઈપણ એક સ્વમ જુએ.

+   +   +   +

ફલના જ્ઞાન માટે અભ્યાસ આવશ્યક છે.

કયા સ્વપ્નનું ફલ સારું, કયાનું ખોટું તેને માટે તેના જ્ઞાનની જરૂર છે: અન્યથા એમાં ગોથું ખાઈ જવાય તેમ છે. જેમ શુકન શાસ્ત્રમાં વિચિત્રતા છે તેમ આમાં પણ છે. શુકનમાં કહે છે, સામે વિધવા મળે તો ઠીક નહિ (સૂચના રૂપ) પણ માતા વિધવા મળે તો શુભ. કેમકે તે હિતચિંતક છે. મત્સ્ય, મદિરા ઘટ, વેશ્યા આ તમામ સ્ત્રીજો આમ તો ધૃણાત્મક છે પણ એનાં શુકન સારાં ગણાય છે. કારણ તો વિષયના જ્ઞાતાઓ જણાવી શકે. સ્વપ્નમાં પણ એવું છે. સ્વપ્નમાં જો પોતે પોતાને ભોજન કરતો-મિષ્ટાન્ન જમતો જુએ, તો થોડા દિવસમાં કોઈ સ્નેહીના મરણના બખર મળવાનું ફળ બતાવે છે. સ્વપ્નમાં હસવું એ રડવા માટે છે, વગેરે. તાત્પર્ય કે આ ફલના જ્ઞાન માટે એ નિમિત્ત શાસ્ત્રના ગુરુગમથી અભ્યાસની આવશ્યકતા છે.

x

x

x

સ્વપ્નું છે સંસાર

ખરેખર ! ‘સ્વપ્ન’ શબ્દનો ઉપયોગ, ઈશ્વર પ્રત્યે ચેતનામય આત્માને દોરવા દરેક આસ્તિક ભક્ત કરે છે.

પ્રાણીઆ ભણ લેને કિરતાર, આ તો સ્વપ્નું છે સંસાર.

ભોભે ભગત.

x

x

x

એમાં શી નવાઈ ?

હવે જરા, નહિ ફલ આપનારાં, બ્રમણાથી આવતા સ્વપ્નાં અંગે વિચારીએ. દિવસની તન્મય સ્થિતિ સ્વપ્નમાં આવે એમાં નવાઈ શી ? અને તેથી આગળ વધીને તેવી પ્રવૃત્તિ પણ ઊંઘમાં થતી હોય છે. દિવસે સદ્દામાં ‘હીયા-હીયા’ કરનારાઓમાંથી જે વધુ તન્મય બને છે તેવો, રાત્રે સ્વપ્નામાં- પણ ઊંઘમાં ભેરથી, ખીજાઓ સાંભળે તેમ ‘હીયા-હીયા’ બોલે છે અને હાથ પગ પણ હલાવે છે. કાપડને આંગળીથી ફાડવામાં અતિ તન્મય બનનારો કાપડીયો, કોઈક વખત ઊંઘમાં ધોતિયાને ફાડતો હોય છે.

x

x

x

ઉપાય.

આવાં નિર્ધારક સ્વપ્નાં ન આવે એનો કાંઈ ઉપાય ? શરીર શાસ્ત્રના નિષ્ણાતો કહે છે, સૂતી વખતે શરીરના તમામ ગાત્રોને હળવા કરવા, હૃદયને પણ હળવું કરવું, ચિંતા માત્રનો ત્યાગ કરવો. નિષ્ણાતોમાં જેઓ આસ્તિક છે તેઓ આગળ વધીને કહે છે, પરમાત્માનું સ્મરણ કરતાં સ્પર્ધ રહેવું. કોઈને આજના જડવાદનો વાયુ એવો છે કે, એ નિષ્ણાતોમાંથી કોઈને એમ પણ તર્ક થાય કે, ‘પરમાત્માનું સ્મરણ એ પણ ચિંતા !’ બિચારાને ખબર નથી કે પરમાત્માનું સ્મરણ એ ચિંતા નથી. સહજાનંદ સ્વભાવમાં રમણ છે.

શરીર શાસ્ત્રના નિષ્ણાત ત્યાં અટકે જ્યારે આત્મ શાસ્ત્રના-નિષ્ણાતો-જ્ઞાનીઓ આગળ વધે છે, અને વધેજ ને ! જેઓ જન્મ, જરા, મરણ, આધિ, વ્યાધિ, ઉપાધિ, રોગ, શોક, દુર્ગતિ, પરિભ્રમણ આદિ સતત લયંકર સૃષ્ટિમાંથી આત્માને સતત જગૃત દશામાં લાવવા અને એવા સ્થાને લઈ જવા માગે છે. કે જ્યાં જન્મ જરા અને મૃત્યુનો સદાને માટે લયજ ન હોય ?

શરીર શાસ્ત્રના નિષ્ણાતો જ્યારે માત્ર શરીર તથા હાટ-હૃદયને હાળવું કરવા કહે છે. ત્યારે જ્ઞાનીઓ આત્માને હાળવો કરવા કહે છે. સૂતી વખતે આખા દિવસના પાપનો પશ્ચાત્તાપ કરી હાળવા થવું, સુકૃતની અનુમોહના કરી પ્રમુદિત થવું, ધર્મ ચિંતવન કરવું, તત્ત્વ વિચારણા કરવી, મૈત્ર્યાદિ કે અનિત્યાદિ લાવનાથી આત્માને લાવિત-પ્લાવિત કરવો, ચૌદ નિયમોને સંક્ષેપી આત્માને વધુ હાળવો કરવો, રાત્રે વિશેષતઃ અભિગ્રહ કરવા, ચાર શરણુ (અરિહંત-સિદ્ધ સાધુ શ્રી વીતરાગ પ્રણીત ધર્મનાં) ગ્રહણ કરવાં અને પછી શ્રી પરમેષ્ઠિ નમસ્કાર મંત્રનું સ્મરણ કરતાં તન્મય થઈ સૂઈ જવું.

x

x

x

શ્રી પંચપરમેષ્ઠિ નમસ્કાર મહામંત્ર

આત્મા હાળવો થાય, પવિત્ર થાય અને શ્રી પંચપરમેષ્ઠિ નમસ્કાર મંત્રના સ્મરણમાં તદ્દલીન થાય, પછી એ જાગૃત આત્માને દેવ પ્રેરીત આત્મીય આનંદ સરોવરમાં ઝીલાવનારું જ સ્વપ્ન આવે ને? શ્રાવક પંચપરમેષ્ઠિ મંત્રના સ્મરણમાં એવો તદ્દલીન થઈને સૂએ કે, જાગતાં (જાગૃતિ આવ્યા પહેલાં)

५२१ अ० ३३३

ኑ ኑ ኑ ን ነኢ

જાગૃત્તાપોદિતી, પ્રજ્વલિતપ્રભા
 પ્રતિષ્ઠિતપ્રભા, દેવતાવત્ સ્વયં ॥

શ્રી ગિરિધર ગાંધી

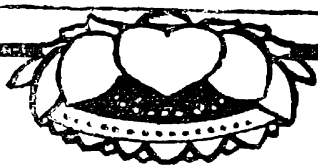
3

2

2.

ክፍሪያክ

ଓଢ଼ି—

‘ହେଉଁ ଲେଖିକା
 ଯେଉଁଠି ଓଢ଼ି ଗିରୁଣେ ନିଜେ ପିନ୍ଧି
 ତାହା କେବଳେ ଗାୟିକାଙ୍କ ଲେ ଶୁଣିବ
 ଗାୟିକାଙ୍କ ପରିକ୍ରମେ ମଧ୍ୟ ଓ ପ୍ରାଣ ନିଶିତ
 ପ୍ରାଣେ ଗାୟିକାଙ୍କ ପ୍ରାଣେ ପ୍ରାଣେ ଗାୟିକାଙ୍କ
 ଗାୟିକାଙ୍କ ଗାୟିକାଙ୍କ ଗାୟିକାଙ୍କ ଗାୟିକାଙ୍କ
 ଗାୟିକାଙ୍କ ଗାୟିକାଙ୍କ ଗାୟିକାଙ୍କ ଗାୟିକାଙ୍କ
 ଗାୟିକାଙ୍କ ଗାୟିକାଙ୍କ ଗାୟିକାଙ୍କ ଗାୟିକାଙ୍କ
 ଗାୟିକାଙ୍କ ଗାୟିକାଙ୍କ ଗାୟିକାଙ୍କ ଗାୟିକାଙ୍କ

‘ଓ. ଓ. ଗାୟିକାଙ୍କ ଗାୟିକାଙ୍କ ଗାୟିକାଙ୍କ ଗାୟିକାଙ୍କ

‘ଗାୟିକାଙ୍କ ଗାୟିକାଙ୍କ

ଗିରୁଣେ

ଶ୍ରୀମଦ୍ ଭଗବତ୍ ଗୀତା ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ

નમો અરિ હંતાજં, એના મુખમાંથી નીકળીજ જાય. એમ થવુંજ જોઈએ, કેતરાવું જોઈએ, અસ્થિમજ્જાત્રય થવું જોઈએ.

શ્રી શ્રેણિક મહારાજાએ શ્રી વીરપરમાત્માના નામનો જાપ એવો કર્યો કે—મરણ પછીથી બળતું શબ પણ, વીર વીર ધ્વનિ જપતું હતું. ચિતામાં બળતા શબમાંના તૂટતા હાડકામાંથી ‘વીર, વીર,’ ધ્વનિ નીકળતો હતો. આવા તન્મય શ્રી નવકારમાં થવાય તો જે શ્રી નમસ્કાર મહામંત્ર આત્માને સંસારના લયંકર ત્રાસદાયક સ્વપ્નમાંથી કાયમને માટે બચાવે, શાશ્વત્ સુખમય શય્યામાં જૂલાવે તે મહામંત્ર, આ સ્વપ્ન—જંજળથી કેમ ન બચાવે ? તન્મયતા કેવી જોઈએ ? ધવલશેઠ સમુદ્રમાં ધક્કો મારે એ વખતે શ્રીપાલ મહારાજના મોંમાંથી નમો અરિ હંતાજં સહજ નીકળે એવી તન્મયતા જોઈએ. શ્રીપાલ મહારાજનો તરત બચાવ થયો. બચાવના ચમત્કાર પ્રતિ લક્ષ જાય ત્યારે કારણ પ્રત્યે લક્ષ કેમ ન જાય ?

x

x

x

શ્રી નવકાર મહામંત્રનું ગીત

નમસ્કાર સમો મંત્ર, શઙ્ખજય, સમો ગિરિ ।

વીતગગ સમો દેવો, ન ભૂતો ન ભવિષ્યતિ ॥

નવકાર જેવો કોઈ બીજો મંત્ર નથી. શ્રી શઙ્ખજય સમાન બીજો કોઈ ગિરિ નથી. શ્રી વીતગગ સમાન બીજો કોઈ દેવ નથી. આ મંત્ર, આ ગિરિ, આ દેવ. આ વિના નથી કોઈ થયો—ન—છે—ન—થયો.

શ્રી નવકાર મહામંત્રનાં છંદો ઘણા છે પણ અત્રે એક સાદી ભાષાનું ગીત, સ્હેજે મોંએ થઈ જાય તેવું મૂકવામાં આવે છે. મુંખર્ષના લાલખાગના ઉપાશ્રયમાં પૂજ્ય મુનિમહારાજ શ્રી ભાનુવિજયજી મહારાજે, વગર ભણાવ્યે શ્રોતાઓને રોજ ગવરાવી મુખપાઠ કરાવી દીધું હતું. આરોહ અવરોહ પૂર્વક તેઓ જ્યારે ગવરાવતા ત્યારે, પર્ષદા આખી શ્રોતા માત્ર—ભાઈ ભહેનો એક તાન થઈ, એ ગીતને ઝીલતા, એ દ્રશ્ય અપૂર્વ !

સમરો મંત્ર લલો નવકાર, એ છે ચૌદ પૂરવનો સાર;
એના મહિમાનો નહિ પાર, એનો અર્થ અનંત ઉદાર.

સમરો ૧

દુઃખમાં સમરો સુખમાં સમરો, સમરો દિવસ ને રાત,
જીવતાં સમરો મરતાં સમરો, સમરો સૌ સંઘાત.

સમરો ૨

જોગી સમરે, લોગી સમરે, સમરે રાજા રંક;
દેવો સમરે દાનવ સમરે, સમરે સૌ નિઃશંક.

સમરો ૩

અડસઠ અક્ષર એના જાણો, અડસઠ તીરથ સાર;
આઠ સંપદાથી પ્રમાણો, આઠ સિદ્ધિ દાતાર.

સમરો ૪

નવપદ એના નવ નિધિ આપે, લવલવનાં દુઃખ કાપે,
વીર વચનથી હૃદયે વ્યાપે, પરમાત્મ પદ આપે.

સમરો ૫

સાહિત્યરત્ન, પ્રૌઢ જૈન ઇતિહાસકારની કસાએલ
કલમથી લખાયેલ અપૂર્વ સંશોધન ધરાવના

લોકપ્રિય ગ્રંથો

૧ સમ્રાટ સંપ્રતિ યાને પ્રાચીન જૈન ઇતિહાસની પ્રાચીન જૈન ઇતિહાસ ઉપર વેધક પ્રકાશ ફેંકતો પ્રમાણ

પાંચસો પાનાનો ગ્રંથ :

શ. ૬-૦

૨ શ્રીપાળકુમાર ચરિત્ર : થાણા દેરાસરજીમાં કોતરાયેલ આવન ચિત્રોના ભવ્ય પ્રદર્શન સાથેનો સચિત્ર ગ્રંથ : બીજી આવૃત્તિ : શ. ૩-૮

૩ શ્રીપાળ મહારાજનો રાસ : બીજી આવૃત્તિ : શ. ૫-૮

૪ સચિત્ર શિક્ષણમાળા આદ્યમમ : શ્રીપાળ કુમાર ચરિત્ર સાથે સંબંધ ધરાવનાર આલ્પમ. ત્રીજી આવૃત્તિ : શ. ૨-૮

૫ શ્રી મુનિસુવ્રત સ્વામી જીવનચરિત્ર અને મંત્રવિધાન સંગ્રહ : આ ગ્રંથને માટે આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજયવલ્લભસૂરિજી તેમજ મુનિરાજશ્રી દર્શનવિજયજી ખાસ ભલામણ કરે છે.

બીજી આવૃત્તિ : શ. ૫-૦

૬ ગિરિનારનો ત્રિરંગી આકર્ષક પટ : પંદર ઇંચ પહોળો ને વીસ ઇંચ લાંબો સુંદર પટ : પ્રતિમાઓના દર્શન સાથે : શ. ૦-૧૨

૭ આખૂ ગિરિરાજનો પટ : શ. ૦-૮

૮ જૈન સોળ સતીચરિત્ર : સોળ સતીઓનાં જીવનચરિત્રો ઘણી જ રસિક શૈલીથી લખાયેલ છે અને અનેક ચિત્રો આપવામાં આવ્યાં છે. શ. ૪-૦

૯ આદર્શ સ્ત્રી રત્ન ગ્રંથમાળા : નાની એકંદરે અઢીસો પાનાની ૧૬ પુસ્તિકાઓ આકર્ષક બોક્સ સાથે : શ. ૬-૪

૧૦ સમ્રાટ વિક્રમાદિત્ય યાને માલવનો સુવર્ણયુગ શ. ૭-૮

૧૧ મગધની મહારાણી ને આધ્યાત્મિક પ્રભુ મહાવીર : શ. ૫-૪
પ્રાચીન સાહિત્ય સંશોધક કાર્યાલય અને ગ્રંથભંડાર

ટેંબી નાકા : થાણા.

દરેક જાણીતા બુકસેલર પાસેથી મળી શકશે.

